TÜRKMENİSTAN BİLİMLER AKADEMİSİ
MİLLİ ELYAZMALARI ENSTİTÜSÜ

MAHTUMKULU
Bütün Eserleri

2. Cilt

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Annagurban AŞIROV

TÜRKIYE TÜRKÇESINE AKTARANLAR:

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL
Prof. Dr. Ali DUYMAZ
Doç. Dr. Berdi SARIYEV
Doç.Dr. Nergis BİRAY
Şadurdy MEREDOV
Halil İlteriş KUTLU
Emrah YILMAZ

ANKARA 2014

Prof. Dr. Annagurban Aşırov tarafından hazırlanan, redatörlüğünü R.Godarov'un yaptığı bu iki ciltlik eser, Türkmenistan Milli Elyazmaları Enstitüsü tarafından 2013 yılında Aşkabat'ta Türkmen diliyle yayımlanmıştır.

Büyük Türkmen şairi Mahtumkulu Firakı'nın bütün eserlerinin 2. cildine şairin felsefî şiirleri ve açıklamalı sözlüğü yerleştirildi.

Kitap geniş okurlar kitlesi için hazırlanmıştır.

Türkiye'deki Türkmenistan Büyükelçiliği ve TÜRKSOY Genel Sekreterliğinin destekleri ile Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

AYRILMADI MI?

Nurundan yarattı iki azizi,
Buğday yiyen, Cennet'ten ayrılmadı mı?
Üç yüz yıl arayıp, seferber olup,
Adem Havva'sından ayrılmadı mı?

Adem Ata hac eyledi baş ile,
Yüz yıkadı gözden akan yaş ile,
Kâbil vurdu o Habil'i taş ile,
Kardeş ağabeyden ayrılmadı mı?

Önceleri yer yüzü kafirle doldu,
Nuh'un azap suyu cihana doldu,
Müslüman olanlar gemiye bindi,
Kenan babasından ayrılmadı mı?

Peygamber, padişah, halife olup,
Eline mühr alıp, nasihat kılıp,
Bir günü gönlüne bencillik gelip,
Davut, kırk oğlundan ayrılmadı mı?

Davut öldü, yavrusuna yer kaldı,
Hüdâ'mdan ona bir yüzük geldi,

Nurdan olan bu yüzüğü dev aldı,
Süleyman tahtından ayrılmadı mı?

Hakk’ın özü ile konuşan Mûsâ,
O zamanlar yoktu onun gibi resâ,
Bibi Meryem oğlu Hazreti İsâ,
Kaçıp, kafirlerden ayrılmadı mı?

İbrâhim Peygamber dünyaya geldi,
Arzu istek ile Hacer’i aldı,
Çok od yakıp, kafir bu od’a saldı,
Nemrûd öz kızından ayrılmadı mı?

Yakup ağlayıp, aciz oldu gözden,
Hiç fayda bulmadı dediği sözden,
Meraklı yârinden, gül gibi yüzden,
Yusuf Züleyha’dan ayrılmadı mı?

Peygamber, ehl-i beyt yaşını dökerden,
Şeyhler müridinden, şahlar nökerden,
Tûtî hemrâhından, arı şekerden,
Bülbül gülistandan ayrılmadı mı?

Mahtumkulu, sen talim al üstâttan,
Bu dünyada her kim geçer bir adtan,
Leyla Mecnun’undan, Şirin Ferhat’tan,
Vamık Azra’sından ayrılmadı mı?

YÂR ÇEKER

Tanrı seven Muhammed'in ümmeti,
"Besmele" der, evvel Hakkı yâr çeker.
İmansızlar göremezler Cenneti,
Dûzah içre çok azab-ı nâr çeker.

Gam çekip ahıret evin kazanlar,
Hakikati, şeriatı düzenler,
Cefa çekip Hakk yolunda gezenler,
Sabah kalkar, tâatlarını erken çeker.

Ademoğlu kıyametin sonunda,
Mü'minin günahı kalmaz teninde,
Pul Sırat üstünden, heyhât gününde,
Sofuları kerâmetli pîr çeker.

Ter açılan kızıl güller solanda,
Azrail âdemin canın alanda,
Kıyâmet âhiri mahşer olanda,
Süthor ile tütünkeşler nâr çeker.

Seferkeşler uzak yoldan dönünce,
Ağır yüklü develerine binince,
Göhert[1] çöküp yükü meydanda kalınca,
Malzemesini katardaki ner çeker.

Meydanlarda saf saf döğüş kurulsa,
Ürküp ürküp arap atlar vurulsa,
Bir koç yiğit kalsa boynu burulsa,
Onun arın aslan yürek er çeker.

1 göhert: uyuşuk, hantal deve.

Kimi gezer Biribar'a yalvarıp,
Kimi gezer hakikattan yol görüp,
Bir bî-çare yâd yoluksa telmurıp
Onun işin gayet gerçek er çeker.

Mahtumkulu işin düşse mert ile,
Nâmert yiğit olmaz, cedel şart ile,
Karşılaşıp yoldaş olsan kurt ile,
Her çent olsa at üstünde ar çeker.

YER BE YER GEÇTİ

Elli bin yıl devran süren Benican,
Dünyada kalmadı, yer be yer geçti.
Yüz yirmi karın evlat getiren
Âdem Havvâ ile ser be ser geçti.

Hak Özü baş eder yola bendeyi,
Yola girip umutlu ol sen dahi,
Şiş'le Keyumers giydiği eskiyi,
Rüstem, Zal giyerek kalender geçti.

Devleri bent edip, dine getiren,
Süre süre, bu dünyadan geçiren,
Yere ve deryaya hükmün yetiren
Süleyman sıfatlı İskender geçti.

İşa oğlu Dâvud âlemi sürdü,
Hak ona Zebûr'un kelamın verdi,

Hazreti Dâvud'un huzur şâkirdi,
Altı bin altı yüz demirci geçti.

Çokları geçirmiş bu eski cihan,
Ahiri insandır, önü Benican,
Mahtumkulu söyler, kalmadı yeksan,
Yüz yirmi dört bin peygamber geçti.

İĞLERLER[1]

Sağ selamet, sermest olup gezen can
Dört belanın birisinden iğlerler,
Ya soğuktan, ya sıcaktan kurur kan,
Ten üstünde tabipleri eğlerler.

Rızk vekili gelir rızkın yok edip,
Gövdeni kurutup, yolun pek edip,
Demin feriştesi demin tüketip,
İl ulusun özge yurda çağrırlar.

Kadınların saç yayarlar, baş döküp,
Yarla dostun ağlaşırlar yaş döküp,
Kardeş doğan katlanırlar aş töküp,
Konsa, göçmez, karar yurda bağlarlar.

Haber gelir: "Falan kişi göçtü" diye,
«Işığı söndü», «Güneşi battı» diye,
«Bu dünyadan ahrete gitti» diye,
«Allah rahmet etsin!» deyip dağlırlar.

1 igle-: zayıflamak, hastalanmak.

Kim vardır ki, felek bağrın ezmemiş,
Gövdesin kıymamış, gönlün bozmamış,
Mahtumkulu, dağ, deryalar dözmemiş[1],
Bu adettir, ayrılığa ağlarlar.

YETİŞSE

Ey, Hüda'ya! Bize bir tevfîk versen,
Sinemize aşktan bir dağ yetişse.
Sıdk ile dilime tövbe göndersen,
Sabah gözlerim uyanık yetişse.

Seher kalkıp aşkın kitabın açsam,
Okuyup da inci manalar saçsam,
Kırklar ile[2] cem olup, bade içsem,
Meyhanede bize bade yetişse.

Bir mürşit eteğin tutsam, ağlasam,
Aşk oduna can-ı cismim dağlasam,
Sıdk-ı dilden Hakk'a gönül bağlasam,
Kıyamet zayırdan bir sağ yetişse.

Yahşiler izinde yürsem daima,
Devam etsem bütün boyun borcuma,
Meşakkata hazırım erenler yoluna,
"Şifa ver, Resul!" diye, seda yetişse.

İlm-i kal, ilm-i hâl hepsin cem etsem,
Şeriat yolunda daim göz etsem,

---

1 döz-: sabretmek, dayanmak.
2 Burada erenler, pirler, kerametli kişiler, kırk zahid kasdediliyor. Aslında "çilten" demek "kırk kişi"yi anlatıyor.

Nefs-i şeytan, dünya hırsın terk etsem,
Temiz içecekten bulak yetişse.

Nice yıl yürüdüm hay u heveste,
Bütün yaptığım iş oldu abeste,
Gark olup dünyaya, kaldım kafeste,
Tutî gibi terk-i tuzak yetişse.

Kadir İyem! Bu gamlardan kurtarıp,
Sıralı yerlerden selametle geçirip,
Fazlı ile tüm işlerim bitirip,
Hûr u gılmân içre firak yetişse.

İsrafil sur çalıp, halklar dirilse,
Bütün âlem Arasat'a sürülse,
Şefâati seven Resûl seslense,
Mahtumkulu diye soru yetişse.

ÇOK CAN GEÇMİŞTİR

Aptal gönlüm, ölüm için gam yeme,
Senden önce gelip, çok can geçmiştir.
Yalan dünya yardım etmiş kimine,
Nice iyi, kötü insan geçmiştir.

Nerde Adem Ata, Havva anası,
Nerde din babamız; Halîlu'llah'ı,
Nerde Musa Kelîm, mu'cize asası,
Bazen köprü, bazen yılan geçmiştir.

İskender, Süleyman padişah oldu,
Hizmetinde dev periler cem oldu,
Ne gulgule hem dîvânlar kuruldu,
Nice şah-ı sahib-kırân geçmiştir.

İsa geçti, demden can verip murda,
Eğer açsa Yusuf yüzünden perde,
Gören bîhûş olup, yatar bu yerde,
Şöyle hüsnî mâh-ı tâbân geçmiştir.

O hazret Hak Resûl Mirac'ı aştı,
Asmanlar derbeder kapısın açtı,
"Kâbe kavseyn" gidip, Hakk'a ulaştı,
O server-i iki cihan geçmiştir.

Ebu Bekir geçti riyazât ile,
Ömer padişah oldu adalet ile,
Osman geçti Ku'ran tilavet ile,
Din kılıcın çekip, Aslan geçmiştir.

Hasan, Hüseyin dinin enveri, mahı,
Nerde Fatma, Zehra – hurîler şahı,
Kudret ile yaratılmış nur-ı İlahi,
Şöyle mu'cizâtlar burdan geçmiştir.

Görün, ne cenanlar aşka ulaştı,
Ömrünü harcayıp, hara bulaştı,
Ah çekip, ayrılık derdinden geçti,
Göz yaşını döküp giryân geçmiştir.
Ne güzeller geçti bak hüsnî hurî,
Güya on dördü dolmuş Ay misali,

Ne aşıklar geçti üftâde hali,
Onların aşkında hayran geçmiştir.

Ne ülkeler kaldı viran oluşup,
İli halkı zîr ü zeberan oluşup,
Baykuşlar guklaşıp, itler uluşup,
Ne aslanlar kalmıştır, ceylan geçmiştir.

Nerde hile ile mallar yığanlar,
Nerde evler dolusu sim ü zerler,
Nerde sanduk, hokka, lâ'l-u gevherler,
Hepsin salıp, açık, gizli geçmiştir.

Ne yahşiler geçip, sohbetler açtı,
Ne devranlar gelip, hoş olup geçti,
Ömür geçti, yaş yetti, hal ise gitti,
Mahtumkulu, senden devran geçmiştir.

YEL İLE

Göz, gönül, dil, akıl; kalktı bu dördü,
Can vatan isteyip, yollandı yel ile.
Dileğim var, gel, terk etme bu yurdu,
Sen devran sür, sohbetler et gül ile.

Bir tuhaf menzildir, ümidin bozma,
Gönlün soğutma, vatan diye kızma,
Dükkanı kapatma, pazarın bozma,
Ten mülkünde birkaç günlük kal ile.

Konuk oldun bu dünyanın evine,
Gönül verip gitme, bunun huyuna,
Başını bağlayıp, oyalarlar oyuna,
Gitsen vermez, aldatır hep dil ile.

Kul ol burda, git o cihan senindir,
Elvan nimet, yeni biryan senindir,
Behişt, Burak, hurî rıdvân senindir,
Asi insan, doğru gitsen yol ile.

Felek koymaz, bu gezdiğin sarayda,
Kurt koyunla barınamaz bir evde,
Dünya dolusu para yığsan ne fayda,
Gerçek budur, muhtaca versen el ile.

Göğü büküp, yaysa yerin yüzünü,
Kurt dönüp, yakalayamaz kuzuyu,
Mübärizler tutamazlar özünü,
Fil de durur bağlasalar kıl ile.

Mahtumkulu, Hak kulluğun bitirse,
Er odur ki, emrin yerine getirse,
Mevlam kendi divan için otursa,
Sinek kalkıp, dava eder fil ile.

ÂMİR OLUR

Korkaklardan olur korkağa benzer,
Namertten mert olmaz, mertten âmir olur.

Yiğit üstadından öğrense hüner,
Hem duasın alsa, işi hayrolur.

At arabî olsa, meydanın arar,
Koçak yiğit sözü dövüşten verir,
Düşmana at sürse, geri dönmezler,
O yiğit silahı, yay u tir olur.

Bir birine uysun hem olsun edep,
Ömür devletine bil bunu sebep,
Velilere hizmet iste ruz u şeb,
Dua alsa kişi, yaşar, pir olur.

Tilki ile çakal,hiç kurt olamaz,
Her ekilmiş fidan meyve veremez,
Nasibe güvenip, işten kalamaz,
Bu gün amel yarın sana yâr olur.

Şahlık edip, sürsün beş yüz yıl devran,
Dönem dönem dönerse bu çark-ı gerdân,
Kısa boylu kişi yapsın manend-i rıdvan,
Ne fayda ki, ahirde hoca yer olur.

BİNYAT İLE

İnsandan dünyaya kalsa bir nişan,
Onun adı kalır bu binyat ile.
Harap olur bu binyat mekân,
Buna çare yoktur kuru ad ile.

Ölümün fikrinden sen olma gafil,
Çok düşünsün kimler yetirir akıl,
Dünya binyadına sen verme gönül,
Yıkar ecel bir hoplasa bâd ile.

Ömrün olsun beş yüz yıldan ziyade,
Üzenginde düşman koşsun piyade,
Kötülükten ol sen, daim azade,
Bir gün yolcusundur ağaç at ile.

Bir gün kabrin görüp, edersin nefret,
Dünya malı neye gerek ya hayret?
Sen bu gün feleğin oynunu seyret,
Kardeş ettiğinde seni yad ile.

Akil kişi asla Tanrı'yı hiç unutmaz,
Hüzün ve sevincin fikrini etmez,
Mahtumkulu, gidersin bu dünyadan,
Vadarîgâ, darîg u heyhât ile.

İL OLMAZ

Her kötüye can çekmen de abestir,
Gayretsizden sana asla il olmaz.
Bostan seyri her insana hevestir,
Her sebzeden, reyhan gibi gül olmaz.

Korkakların asla olmaz gönlü saf,
Merdin işin görüp, etmez hiç insaf,

Evlâ, onun gönül tutanın muaf,
Namerde mert olan kişi el olmaz[1] .

Başına geleni bendeden görme,
Eğer adam olsan, beyhude olma,
İyilere ulaş, peşinden kalma,
Bu yolda dağ ile asla çöl olmaz.

Gıybet ile yüzün derisin soyma,
Asla şeytan ile nefsine uyma,
Şayet, ersen, Hakkın yâdını koyma,
Hakkı daim yâd edenler, bil, ölmez.

Razı ol, adına ne yazsa takdir,
Mahtumkulu, düşü yahşi kıl tâbir,
Adam isen, verme adına tahkir,
Kişiye bu yoldan yahşi yol olmaz.

ÖLDÜKTEN SONRA

Sen sevinme bu dünyanın malına,
Malın burda kalır, öldükten sonra.
Geçer tümü vârislerin koluna,
Paylaşır ecel yakan tuttuktan sonra.

Hepsi geçti akranın yok, eşin yok,
Mescit ile, mihrap ile işin yok,
Oruç ile, namaz ile hoşun yok,
Ne dersin menzile yettikten sonra.

---

1 Burada "Mert olan kişi asla namert ile il olmaz, barışmaz, uzlaşmaz" anlamındadır.

Diş dökülüp, çökük olur dizlerin,
Hoş gelmez bil oğul kıza sözlerin,
Dünya hevesinden doymaz gözlerin,
Göz doyar ay güneşin battıktan sonra.

Âdemoğlu, bir gün odda yanarsın,
Sen bir şişe bu gün yarın ‘sın’arsın,
Bir gün olur, ağaç ata binersin,
Kalkamazsın kum altında yattıktan sonra.

Kuvvet kaçar, bel bükülür, gider huş,
Nerde eş, nerde sana yakın arkadaş,
Mahtumkulu, gidersin iki elin bomboş,
Halk toplanıp, tabutunu tuttuktan sonra.

ONU SEVMEKLE

Aşkın odu hıruç alıp hızlanır,
Hiç sönmez, yarim, onu sevmekle.
Yeni baştan dert atına atlanır,
Hiç gitmez kapımdan onu kovmakla.

Bed-asılda akıl olmaz, dert olmaz,
Toplansa bin tilki, tek bir kurt olmaz,
Namert kişi ölene dek mert olmaz,
Daim tarif eder, onu öğmekle.

Yahşi yiğit değerin ili bilmez,
Başına iş düşse, yanına gelmez,

O mert yiğit inler, derdi eksilmez,
İmdat edip, ya, ilim, bunu demekle.

Balıkçılar der ki: “Sala doyum yok”,
Namert, konuk görse der ki: “Evim yok”,
Bil, insan oğlunda mala doyum yok,
İyi giyip, yine yemek yemekle.

Söyleyin siz, yer ne zaman kanarmış,
Kötü niyet ile fiilden dönermiş,
Âdemoğlu bir tek yerde boş kalırmış,
O da emanet canın teslim vermekle.

Dünya, aklım yetmez, böyle küsersin,
Kolsuz tutarsın da, ipsiz asarsın,
Firakî, dilin tut, dilin kesersin,
Ak don giyip, kara toprağa girmekle.

KARA TAŞTAN AYRILSA

Kara taşlı, seri duman bu dağlar
Toprak olur, kara taştan ayrılsa.
Sel olur, dönerek akar bulaklar
Kış bitip de, karlar kıştan ayrılsa.

Dünyada bir kavga uzaktan olur,
Göz yuvası kandan, bak yaştan dolar,
Kur’an görmez pirler, görün aç kalır,
Halkı unutup, başı sarıktan ayrılsa.

Çok söylerim: dünya kaldı yamana,
Rahm etmez oldu, bak, şu Müslümana,
Laçinler kanat açıp uçar asmana,
Haram ölen pis kokulu leşten ayrılsa.

Fuhuşçu hiç sevmez ilin yurdunu,
Geri gider, görse erin merdini,
Âdemoğlu diyebilmez derdini,
Yürek yanıp, gözü yaştan ayrılsa.

Namert cuvanperest hali zebundur,
Merdi görse ağlar, gözleri kandır,
Dostu garip düşse, mertler mecnundur,
Namert dost istemez aştan ayrılsa.

Yurt derdine gider ilde merdanlar,
Namert kaçıp gider, bakın, yarenler,
Mal diye yurt gezer cimri nadanlar,
Kaygıya batar güzel düşten ayrılsa.

Namert kadın sözü hiç sağlam olmaz,
Vezirler aptaldır, bir erki olmaz,
Güler yüzlü yarin hiç görkü kalmaz:
Sıyah zülf, kara göz, kaştan ayrılsa.

Bezirganlar daim yola bel bağlar,
Aptal ölse ırak giden il çağlar
Mahtumkulu, Hak yâdında, kan ağlar
Şah, gedalar akıl-huştan ayrılsa.

BAŞ YAHŞİ

Ayak kolsuz kalıp, gazi olmaktan,
Kurşun çarpıp, şehit olan baş yahşi.
İşsiz olup, gam evinde pişmekten,
Sınır aşıp başa düşen iş yahşi.

Kelle koyup kurduk, hanın kalesin,
İşittik ah u zar, miskin nâlesin,
Evcil edemezsin ceylan balasın,
Yoldaş etmek için tûti kuş yahşi.

Söz vardır: „Torba olmaz ham deriden",
İnsanlar iyidir gılman, periden,
Çok işleri gören yaşlı kişiden,
Konuşmaya, iş yapmaya genç yahşi.

Binekler var, uzun yollar geçmeye,
Şarap güzel, mey mest olup içmeye,
Rahatına bakıp, gönül açmaya,
Tan, seherde görülen bir düş yahşi.

Eşek gönlü hoştur çok olsa saman,
Kış ayları dağlar bürünür duman,
Kulaksız, gözsüzlük, dilsizlik yaman,
Aş yemeye hepisinden diş yahşi.

İlm, âlimi, varıp sorun Arap'tan,
Hive hanı su içmekte Lebap'tan,

Tatsız bir lokmadan, rakı şaraptan,
Gönüllüce yenilen bir aş yahşi.

Firakî, dünyada kalan çolaktır,
Üç yüz altmış eren, tümü gâiptir,
Koç yiğide yalnızlık da ayıptır,
Mert kardeşi üçten, dörtten, beş yahşi.

YAŞLAR İÇİNDE

Bu dağlar kocalsa, deryalar selsiz,
Ya Rabbim derler, yaşlar içinde.
Ağız boş kalırsa, bir parmak dilsiz,
Ne çare eylesin dişler içinde.

Yaşlı güçten kalır, yiğitler hûştan,
Avcı avdan kalır, laçinler kuştan,
Şahta akıl olmaz, ahmaklar baştan,
Çok hayal ederler düşler içinde.

Dokuz kelam bilmiş ilin sofusu,
Evi belli değil, nerde kapısı,
İki göğüs arası, civan safası,
Karakuş mekânı leşler içinde.

Ormanlar bir zaman aslansız olmaz,
Hindi candan geçer, filinden kalmaz,
Kazak keçi sever, koç, manda almaz,
Mekânı olurmuş göçler içinde.

Mahtumkulu, tut şu uzun dilini,
Yerini bil, sağlam bağla belini,
Bahar faslı sen estirme yelini,
Yel mekânı olur kışlar içinde.

KERVAN ÇIKAR

Biz de düştük artık kervansaraya,
Yük bağlayıp yola bu kervan çıkar.
Kimi gelir zar eyleyip yardıma,
Devesin yitirip, bir sarvan çıkar.

Gezsen bu dünyada çok heves edip,
Dostlar ile her an bir sohbet edip,
Bir gün nefes biter, eşi yas edip,
Selam verip, önden bir zemin çıkar.

Yasını tutarlar gelip çok bende,
Kimsenin ümidi olamaz sende,
Ak cübbeli, imam gelir her günde,
Tekrar edip, sana o, Kur'an çıkar.

Rabbin sormak için sorgucu gelip,
Sen gidersin bu faniden ayrılıp,
Kardeş, akraba, hepsi kalır zar olup,
Ağa, kardeş, kadınlardan kan çıkar.

Firakî, şükredip, çok destan yaz sen,
Hakk'a kalmış borcunu acilen kes sen,

Ey kardeşim, beş gün mest olup gez sen,
Bir gün nefes biter, tenden can çıkar.

AZARI BELLİ[1]

Ey yarenler, bu yalancı dünyada,
Herkesin kendine azarı belli.
Ne sende günah var, sevgilim, bende,
Her hayvanın su içtiği yeri belli.

Geniş dünya benim için zindandır,
Kimlere açlıktır, kime devrandır,
Sabr eyleyin, dostlar, Hakk'tan fermandır,
Namertlerin mertten bizarı belli.

Önce insan bu dünyaya gelmese,
Gelip sonra kaygı elem bilmese,
Uzun ömür sürse, asla ölmese,
O zaman Azrail'in nazarı belli.

Fani dünya, neden yoktan var oldum,
Kısmetim yamandır, sende hor oldum,
Bir günüm hoş geçse, erte zar oldum,
Felek eylediği nisarı belli.

Dolaşır devranlar, geçer bu günler,
Canda ne kuvvet var, titreşir tenler,
Yat oldu Kur'anlar, yatmıştır dinler,
Dünyayı bir yaman basarı belli.

---

1 Elyazmalarında şiirin son bentleri bulunamadı.

Hata ettim, sabrım çoktur işine,
Sen de öz kulunu alsan huşuna,
Ali pirim, kurban olam başına,
Kafire sallanan şemşiri belli.

Bu dünyada yahşi yaman bir oldu,
Mert yiğit yad oldu, namert er oldu,
Güç, güç yeten oldu, çoklar zor oldu,
Molla imam geri gideceği belli.

Kısmet olup, o evlere varılır,
Sırat'tan geçersen, cennet görünür,
Günah tartan teraziler kurulur,
Can alıp, can satan pazarı belli.

SIN İLE

Güzel alsan, ariflere kulak ver,
Suratın söylüyor yahşi sın ile.
Uzak yola düşüp, namertle olma,
Ne iş yapsın kuru bıçak kın ile?

Namert dengin görse, kızar, övünür,
Doğru yol salar da her gün dövünür,
Mertler savaş mehter çalsa, sevinir,
Çünkü hiç rast gelmemiştir kan ile.

Namertlere döndü yalan zamane,
Mert koluna düşse koymaz amana,

Cimri burnun tutar ta asumana,
Haramdan toplanan hazine ile.

Yahşi zat yitmese, gözler aramaz,
Mert yanında savaş çıksa, güdülmez,
Fakirler hiç insan olarak görülmez,
Garip, sen gezersin kuru san ile.

Savaş olur o gün namus arılsa,
Cenk dumanı toplar, zemin yarılsa,
Maşuk fakir ağlar, dosttan ayrılsa,
Daim sırdaş olup, kanlı hun ile.

Kişi namusludur el değse puşta,
Kimse ona kılmaz dostluk rişte[1],
Şehitler kan ile girse behişte,
Cömertler giderler aş u nan ile.

Bay olup, türetsen altın kabını,
Bir gün herkes bilir senin ananeni,
Garip düşsen, mutlak açar aybını,
Dost olup yaşarsan büyük han ile.

Hani dedin bana: kim yiğit zoru?
Bir zaman söylesen çoktur azarı,
Cüda kıl sen, o feleğin işini,
Savaş kılıp, ol emanet can ile.

Şom ayrılık adamlara takılır,
Ata baba söyler bu bir nakildir:

1 rişte: bağ, iplik, bağlantı.

"Sessizce oturmak, bilsen, akıldır",
Firakî, yoldaş ol, güzel din ile.

TUTMAYA BAŞLADI

Süleyman tahtına sahip olanlar,
Tahtın lâ-mekanda tutmaya başladı.
İl içinde yiğit olup kalanlar,
Evden çıkmaz, her dem yatmaya başladı.

Nâmert gezer, mala kendin yâr eyler,
Mihman alamaz, varını bâr[1] eyler,
Mert yiğidin gönlü dâiım zâr eyler,
İkbalde çamura batmaya başladı.

Ne acayip günler, geçen devranlar,
Hepsi de yâd oldu, dolaştı kanlar,
Ata çıkıp, kahpe çirkef zenanlar,
Yiğitler yanından geçmeye başladı.

Kudretinden düştü şeyhler hocalar,
Çaresiz, azarlı kaldı bu canlar,
Molla oldu önce yeten nâ-danlar,
Boyu soyu hocaya çatmaya başladı

Dağlar başın eğdi, dökdü gözyaşın,
Seller akıp, kuşatıp aldı taşın,
Unuttu çok iller sever gardaşın,
Mal ister, zenanın satmaya başladı.

---

1 bâr: yük

Nefsten kalmadı ezan okuyanlar,
Hacı olup Medine’den dönenler,
Suya girdi çamura saplananlar
Ulustan malların çekmeye başladı.

Mahtumkulu, korkum çoktur yanımdan,
Haber sorar iller yeni donumdan.
....[1]
Neyleyim, kararım gitmeye başladı.

AMANA GELER

Mert olurum dersen, merde yoldaş ol,
Namert merdi görse, amana gelir.
Zar kılarım dersen, aha kulak ver,
Baykuş uzun uçmaz, virâne gelir.

Rüstem Zal değil mi dünyayı alan?
Merdana mert olup, döğüşler kılan.
Refik değil mi sever yoldaşı olan?
Namussuz yiğitler gümana gelir.

Nakil vardır: “Ten ağrısa, can sezer”,
Kim görmüş, uçan kuştan nefs geçer?
Domuz doğduğu gün evini kazar,
Kuyruk sallayıp da meydana gelir.

At alırsan, sen sürüp al beygiri,
Gönlünde bırakmaz zerre gümanı,

1 Bu satır elyazmada yoktur.

Yoldaş etme, gönlü kara, yamanı,
Sırrını faş edip, divâna gelir.

Hana yoldaş olma, halin azmasa,
Şah kızını alma, Hüda yazmasa.
Her dem yürü, biri yolun bozmasa,
Eğri yoldan gitsen, yamana gelir.

Miskin olsun daim senin sırdaşın,
Odur yürekdeşin hem de kardeşin,
Kötü güne düşse bu aciz başın,
Od ile bir yanıp, dermana gelir.

Kadılar bozuktur, uzundur dili,
Bir geveze dağıtır o küren ili,
Aksakal bayların sapınca yolu,
Bir danışmak için Karun'a gelir.

Mey mest olup, gelen günüm geçirsem,
Hana arzım deyip, elim yetirsem,
Gönül isteğimi ele getirsem,
Gamda kalmış gönlüm devrana gelir.

Dağlar yaşlanmıştır, dumanı gitmez,
Bunu kesin bilin, namertler geçmez,
Mert yiğidin eli devlete yetmez,
Onda baştan hayal ârmana gelir.

Mahtumkulu, bu ne hayal, ne haldir?
Bu ne nasihattır, ne uzun dildir?

Gönül açılmış bir kırmızı güldür,
Bu gün şaddır, yarın figana gelir.

ZAMAN KALMADI

Kim gam çekti, kim ağladı, kim güldü,
İşretli bir güzel zaman kalmadı.
Kimin bahtı yattı, kiminki kalktı,
Kimseye huzurlu devran kalmadı.

Kimin salı uygun ummanda aktı,
Kimse arz eyledi, kim hana baktı,
Oncalar adını Köroğlu taktı,
Arlı, edepli pehlivan kalmadı.

Kör oldu mollalar, kapandı yollar,
Titreşir, Kur'an'a yetmiyor kollar,
Rüstem Zal oldu her yeten ayallar,
Erine yâr olan civan kalmadı.

Aklı varlar tarttı özün kenara,
Garip düşüp, kaldı çıkmaz azara,
Elin bağlap, tutan saldı pazara,
İl içinde halin soran kalmadı.

Mahtumkulu, kenara çek özünü,
Açık bil, oyarlar iki gözünü,
Dinleyen yok, boşa deme sözünü,
Şimdi senden haber alan kalmadı.

GEREKTİR

Mert yiğidin olsa bir açık gönlü,
Yahşılardan gidip gelmek gerektir.
Eğer olsan sen bir ülkenin şahı,
Evvel baştan bir saadet gerektir.

Dünya deyip, niye can yanıp pişer,
Niceler yaş döküp, yüreği şişer,
Şahlar malına altın ve gümüş ister,
Güzel tahta la'l zebercet gerektir.

Kendin bakıp, haber al sen haline,
Gider olsan, doğru sür sen yoluna,
Düşmanın hem düşer olsa eline,
Evvel başta bir mürüvvet gerektir.

Felek, senin olmaz sever kardeşin,
Kefiller sefildir tutan sırdaşın,
Ademoğlu fani dünya yoldaşın,
Güler yüzlü kadd-i kâmet gerektir.

Ademoğlu, başın girmiştir derde,
Borca boğulmuşsun sen her bir yerde,
Miskin düşen bir bî-çare yiğide,
Haktan meded hem himâyet gerektir.

Felek kendin atmış dünya taşına,
Ecel mülkünü de sarmış başına,
Hakkı sayıp, himmet merdin yaşına,
İlden günden o ibadet gerektir.

Bala mahkum oldu Arap lisanda,
Veysel Kara çile çekti dendanda,
Yer altında, acep behişt rıdvanda
Diriltmeye ab-ı hayat gerektir.

Faydasız yaktım ateşte çok canlar,
Dolandı devirler , geçti devranlar,
Fermanları revan hanlar, sultanlar.
İl ulusa bir adalet gerektir.

Bulsam, başım kurban olsun mertlere,
Lokman çare bulsun gelen dertlere,
Mahtumkulu der ki, merdan mertlere
Yaradandan iman himmet gerektir.

KIŞ KOYAR

Yiğidim diye, yaz faslına güvenme,
Yazın alır, yaz ornuna kış koyar.
Ölüm vardır, diriliğe dayanma,
Canın alır, cesedini boş koyar.

Süleyman'ın hükmü var olsa sende,
İns ü cins selama gelse her günde,
Ömrün ahirinde, yerin dibinde,
İnsan hep acizdir, yalnız baş koyar.

Hizmet hasıl olmaz rengin solmasa,
Kendisi ölmeden önce ölmese,

Hakk'a kulluk etsen, hiç kim bilmese,
Habersizdir, yol üstüne taş koyar.

Sen elini çek dünya lezzetinden,
Ondan sen geçmezsen, o geçer senden,
Cimri yemez, içmez; vermez nanından,
Cömert oğlu aş üstüne aş koyar.

Mahtumkulu, haram işe baş koysan,
Bin gün aç olursun bir günü doysan,
Nefsin önde tutup, şeytana uysan,
İmandan, şereften seni dış koyar.

BELİ OLMASA

Asla alçağa etme sen itibar,
Sünbül saçı, kıl dek beli olmasa.
Yürekleri at başı dek batırlar,
Kadın gibi, at silahı olmasa.

Neler görecektir şom gönüller,
Hazan olsa, solar açılan güller,
Bağ içre ötüşen şeyda bülbüller,
Turgay gibi, konar gülü olmasa.

Söylese, her yana coşardı diller,
Arkadan yel esse, coşardı seller,
Göklerde çırpınan yeşilbaş kuşlar,
Hali harap düşer gölü olmasa.

Ahir bir gün olur ahir zamanı,
İsrafil sur çalsa, olurlar fâni,
Şahin gören kuşlar almaz avını,
Kuş kanatı, tüy, kuyruğu olmasa.

Kuşlar hiç uçamaz kuyruk kanatsız,
Âşık yâre yetmez dad u feryatsız,
Bir at bakıcısı, olur nizamsız,
Kuyruk, kâkül, yelesi de olmasa.

Ahir zaman olsa, şeyhten nefs kaçar,
Kelamın yüzünden hat kalmaz söner,
Yabandaki susuz arığa benzer,
Her kimin sehâvet hayrı olmasa.

Yoldaş olma kadir bilmez bet-zâdeye,
İtaat et sen ol sen bir asilzadeye,
Yağmursuz buluta benzer havada,
Her kimin ki himmet, hayrı olmasa.

Mahtumkulu, bildin, bunca zamandır,
Bugün fayda olsa, yarın ziyandır,
Er yiğidin içi dolu ârmandır,
Kara göz, ince bel yâri olmasa.

BELE MİHMANDIR

Ademoğlu, ömre olma sen mâyil,
Yiğitliğin dize, bele mihmandır.

Yalnız Hakk yolunda olma sen kehil,
Bastığın kademler yola mihmandır.

Yerindir hâk-i zemin kucaklarsın,
Bir kervansın diyarına göçersin,
Mevsim gülü solar, kurur göçersin,
Avazın kesilir, dile mihmandır.

Kimseler Hak diye, kimse saz ile,
Kimse humar ile, kimse baz ile,
Ötüşüp gezenler hoş avaz ile,
Yeşilbaş sunalar göle mihmandır.

Görün, dostlar, bu sözümde yalan yok,
Bir garibim, nasihatım alan yok,
Mahtumkulu, benim derdim bilen yok,
Derdimin dermanı dile mihmandır.

RAST GELİR / RAST GİTMEZ

Yola gitsen, önce yoldaşın düzelt,
Olsa bir namazhân, işin rast gelir.
Yoldaşından gönlün nâ-dürüst olsa,
Olsa bir beynamaz, işin rast gitmez.

Karşılaşsan âlim ile gidene,
Nasihat sözlere kulak verene,
Uzun boy, hoş sakal, yüzü nurâne,
Ona rast gelirsen, işin rast gelir.

Karşılaşsan yüz bin bela ekene,
Sinesinde iftira odun yakana,
Rengi sarı, ak göz, kaş çatana,
Ona rast gelirsen, işin rast gitmez.

Denk gelsen: “Ya, hu!» diyen gedâya,
Boşuna geçirme ömrünü zâya,
Sakin yerde apak sakalı yaya,
Ona rast gelirsen, işin rast gelir.

At alırsan kır al, mekruhtur ak yal,
Kitaptan görünür çaman karakol.
Orta boylu, kırmançay ya kara çal,
Ona rast gelirsen, işin rast gitmez.

Siparişim olsa, dost yoldaşa,
Hızır gören yeter çok uzun yaşa,
Uzun boy, abdal kapkara kişiye,
Ona rast gelirsen, işin rast gelir.

Mahtumkulu, desem ben âma, hasa,
Hayırsız gün doğmuş yakındır yasa,
Şekilsiz, çok çirkin, yılmanak köse,
Ona rast gelirsen, işin rast gitmez.

DUMAN YÜKSELİR

Başı duman tutmuş şu yüce dağlar,
Kocalmış, başından duman yükselir.

Bülbüller ötüşür havalı bağlar,
Hazan vurup, servi reyhan yükselir.

Büyük cemaatler, büyük meclisler,
Gönüldaş sırdaşlar, naçar, kardeşler,
Gam tahtında meclis kuran teşvişler,
Tahtı kırık, hükmü revan yükselir.

Bulanıp akan o çoşkulu seller,
Alnında bent kurar, estirmez yeller,
Kesmez akıl, söz söylemez bu diller,
Felek vurup, güzel söz söylerler.

Hani, o İskender, dünyayı alan,
Rüstem u Zal geçti kılıcın çalan,
Hazret Ali atasına zor salan,
Mertler vefat etti, çırak yenerler.

Karun'u da yuttu bu kara zemin,
Ecel kavgasından kurtulmadı Emin,
O büyük Süleyman almadı demin,
Deryalar kurur, ummanlar taşarlar.

Geçenleri saydım, aklım şaşmıştır,
Hesabım bitmiştir, hadden aşmıştır,
Mahtumkulu, ayım günüm batmıştır,
Sahipkıran, hoş iman taşırlar.

GÖZDEN AKAN YAŞIMA

Zemin cünbüş eyler, sema lerzandır,
Behey, dostlar, gözden akan yaşıma.
Behişt gülü, duzah, ateş-sûzandır,
Behey, dostlar, gözden akan yaşıma.

Şeytanlar ordusun saldı kastıma,
Nârdan döşek koydu, heyhat, altıma,
Melekler de kanat vurdu üstüme,
Behey, dostlar, gözden akan yaşıma.

Deccal ateş saçıp, çözdü elini,
Vurdu duzah odu, tuttu yolunu,
Nuh çıkarıp umman içre salını,
Engelsiz durdurdu gözde yaşıma.

Eminler ne derman, ne çare bulur,
Rahmetmez de o, üstünü kapatır,
Pay altına salıp kılarlar sefer,
Bezirganlar sürüp gözde yaşıma.

Mahtumkulu, bu felekten zâr eyler,
Lokmanı görmedi o azar eyler,
Dûçâr oldu yüregimde nar eyler,
Gider oldu durmaz gözde yaşıma.

SÜRDÜ DE GİTTİ

Felek elin serdi dünya malına,
Sahipsiz eyledi, sürdü de gitti.
Yahşi yaman düşer olsa yoluna,
Sonuna bakmadan, vurdu da gitti.

Dağa azı salıp, taşların söküp,
Deryayı kurutup, suyunu döküp,
Ata çıkıp, ins-ı cinsi tam yıkıp,
Bir ucundan – hepsin kırdı da gitti.

Bozdu çok insanın tuttuğu işin,
İflasa giydirip, pirlerin peşin,
Bir sürü koyunla kurdun savaşın,
Söz açıp, hepsini yardı da gitti.

Mahtumkulu, döküp kanlı yaşları,
Zakkum edip, gönül çeken aşları,
Şehit etti nice güzel başları,
Düşünmeden tümün serdi de gitti.

ZÂR İÇİNDE ÇIRPINIP

Namussuz feleği, kardeş eyledim,
Ağa düşüp, zâr içinde çırpındım.
Ecnebiyi namert sırdaş eyledim,
Yalnızlıktan hâr içinde çırpındım.

Feleğin çarkında elim sındırdım,
Kan içinde kalıp, gözüm kandırdım,
Canım, ikbal imanımı yandırdım,
Bu cihanda nâr içinde çırpındım.

Yüreğim pek çoşup, haddin aşmıştır,
Zindanda kalmıştır, günü batmıştır,
Sofrası da „mert” bir ere benzerdir,
Çaresizim zor içinde çırpındım.

Gel gönül, uykudan kaldır sen başın,
Emma ki yakındır ecel eserin,
Mahtumkulu, gözden gitmiştir nurun,
O cennetin, nur içinde çırpınıp.

HERAT’TAN AYRILSA

Afgan halifenin sözün tutmazlar,
Tahtı kırık, o Herat’an ayrılsa.
Pervaneler özün nâra atmazlar,
Felek vurup, yâr odundan ayrılsa.

Dünyada kim miskin, kim mala kanar,
Kimiler göçüşür, kimiler konar,
Mert yiğitler ağlar, nâ-merde döner,
Keskin kılıç, Arap attan ayrılsa.

Mert yiğitler savaş günü koşturur,
Gök damardan kızıl kanlar saçılır,

Çelik bel eğilir, dizler bükülür,
Er kocalıp, o kuvvetten ayrılsa.

İkbal yatsa, tuttuğu iş müşküldür,
Dişler gitse, ademoğlu gülünçtür,
Arslan avlayan yigitler tilkidir,
Kardeş geçip, o gayretten ayrılsa.

Yurdu viran kılar gelse savaşlar,
Periler kocarlar, yok olur devler,
Mert yiğide şöhret veren bedevler[1],
Eşeğe döner, yele kuyruktan ayrılsa.

Gizli kalmaz yayılır yersiz sözler,
Kaş düşer, kör olur o bâtıl gözler,
Mâhı esir eden nevcivan kızlar,
Kıymetsizdir o sırattan ayrılsa.

Felek aldı bütün ilden kararı,
Salar oldu başa çıkmaz azarı,
Küle döner olur aşıklar zârı,
Bülbül lisân o feryattan ayrılsa.

Ceylan ayrı düşse vatanın çağlar,
Yumrular, yok olur bu bülent dağlar,
Müslümanlar Hakk'a yalvarıp ağlar,
Sahipkıran o ümmetten ayrılsa.

Çöken gövde dönüp ayağa kalkmaz,
Yutar bu toprağın kovası dolmaz,

1 bedev: hızlı koşan, güzel at.

Pek güzel olsa da, kadirli olmaz,
Hür periler o utançtan ayrılsa.

Gönlün ne güzel şey, dağlardan aşar,
Adam bilmez, bir gün imanı şaşar,
Mahtumkulu, ademoğlu yaşlanır,
Göz bebeği bir nesilden ayrılsa.

YOLLARA DOĞRU

Tacirler, bezirgan, cihankeşteler,
Karardan ayrılır yollara doğru.
Dünyaya hükmedip de geçen Karun,
Gözün yumup der ki: „Mallara doğru".

Feleğin üstüne hükmün yürüten,
Kudret ile ins ve cinsi yaratan,
Demin vurup, dağı taşı eriten,
Dehan açıp varmış dillere doğru.

Yedi gün ağlayıp, gözünden olan,
Kırk buğrayı alıp, yollara çıkan,
La'l arar, altın, bakırdan utanan,
Usta Cabbar der ki: „İllere doğru."

Günahsız bendeler Hakk'ın yanında,
Azazil karışır mahşer gününde,
Bir şey koymuş gibi insan canında,
Azrail uğramış illere doğru.

Sağlamı az olan dünya virânı,
Dağıttı pazarın, bozdu dükkanı,
Alem intizârdır Arap lisanı,
Herkes ister ve der dillere doğru.

Virâna dönmüştür ne güzel iller,
Solup za'feran dek lam elif beller,
Bülbülsüz bağlarda yetişen güller,
Kucağın açarmış yellere doğru.

Dağlar kemerinden kalkmış dumanım,
Eksiltin, götürün benim figanım,
Mahtumkulu söyler, dostum, yâranım,
Deli gönül der ki çöllere doğru.

MECLİSE GİTMEZ

Utanmaz adamdan nâmert yahşıdır,
Utanır, âr eder, meclise gitmez.
Diş sığınak, lisan ağzın süsüdür,
Dudak, kulak hiç lisana yaramaz.

Akıllı az söyler, korkar dilinden,
Nâmert ayıp gözler kardeş ilinden,
Bülbül cüda düşse yeni gülünden,
Gülün arzu eyler, hiç bala konmaz.

Görün, şu feleğin çimen biçisin,
Toplar o da çarkın savar harcın,

Mert yiğitler çalar keskin kılıcın,
Bin namert olsa da, bir mert sayılmaz.

Felek tâcirdir, cana hırîdâr,
Çarkın terse döner, âlem bî-karar,
Mahtumkulu, yüreğimde bir od var,
Bir âşıkta bunun gibi od yanmaz.

GÖRÜR GÖZÜN — HALKINI

Gel, gönül, ben sana öğüt vereyim,
Irak etme, görür gözün halkını.
Kıymetin kaçırma, yerinde söyle,
Uzatma sen her cimriye dilini.

Dua eyle, bir söz desen al tadın,
Hürmet et sen güzel ilin uşağın,
Yazdırma sen, sıkı bağla kuşağın,
Yeri vardır, koru sakla belini.

Çağrılmadık yere görünme, varma,
Başarırsan, sofu yüzünü görme,
Fikir zikrin dünya malına verme,
Kârun'a benzetme, tut sen elini.

Sözüne ver cevap, herkes sorarsa,
Kendin Irak eyle, nâ-mert yürürse,
Miskin yalvara ağlaya bakarsa,
Değer biçme, ücretsiz kıl malını.

Korkma sen, nâ-mertler sayısından ,
Gölge görse, hepsi geçer canından,
Çare bulsan, geçmeyiver yanından,
Cimrilerden uzak eyle yolunu.

Akıllı başlar çok, akıl kesen azdır,
Tatma şarap, çok az içsen, o azdır,
Mert gönlününde daim bahar ve yazdır,
Mecnûn! Umman içre salma salını.

Mahtumkulu, akıl başımdan uçtu,
İkbalim kaçmıştır, devletim göçtü,
Pir kadılar para ister, el açtı,
Haram eyle, amma verme pulunu.

NEYLESİN[1]

Cehennem oduna yanmış, pervâne can neylesin,
Kış düştü onun bahtına miskin üryan neylesin.
Çöl içinde yalnız kaldın, dağ u umman ne yapsın,
Sen gibi çaresizi cehennem suzan neylesin.

Himmetinden ayrılıp, eller açıp da ağlarsın,
Geçti ömrün, ey ahmak, geçmiş faslını çağlarsın,
Beyhude âşık olup, can ciğerini dağlarsın,
Senin gibi kocaları Ferhat, Mecnun neylesin.

Vasfin edip yar suretin sehavetin babında,
Görmüş müsün miskinleri daim eski halinde,

1 El yazmada şiirin birinci kıtası bulunmamıştır.

Kazlar hemen döner de, uçarlar Kevser âbında,
Fâni cihân atmaca, can nâtüvân neylesin.

Mahtumkulu, sen bir şahin avcı elin zâr edip,
Teşviş ile güzel ömrün geçirmişsin hor edip,
Vefasıza gönül verip, bir münasip yâr edip,
Akla gelir ağlarsın, artık pişman neylesin.

HAL KALMAZ

Sözüme kulak ver, fâni mihmanı,
Göğsün yele tutma, sende hal kalmaz.
Behişt huri, can şehrinin gılmanı,
Güler yüz ve güzel siyah ben kalmaz.

Akılsız derler uzun yaşayana,
Ümitli iller bağrın kaşıyana,
Nasip der de karşılaşır şaşana,
Hepsi evlenir, kul ile dul da kalmaz.

Gönülde isteğin eline gelmez,
Hakk da anmaz, erenler de hiç bilmez,
Çeker hepsini yer yutar, utanmaz,
Dağda kar da vadide gül de kalmaz.

Felek elin sokar dünya işine,
Ezilir, rast gelir adam zoruna,
Bak, İskender, Cemşit düştü ağına,
Süleyman ölmüştür, Rüstem Zal kalmaz.

Akıl faniye yetmez, hal zebundur,
Naliş lokmam, al şarabım hep kandır,
Umman Ceyhun aşka yanan Mecnundur,
Necd dağı da, Leylisi de, sal kalmaz.

Mahtumkulu, dedin her ne bilenin,
....[1]
Sonun sayıp kurtarmadın ölenin,
Yiter gider, şu yürünen yol kalmaz.

HÂNI GEREKTİR

Namus arlı, ber-kararlı illerin,
Bir devletli mertçe hânı gerektir.
Bir kuşakta kıymeti yok bellerin,
Acep hümâ-kırmızı don gerektir.

Kıymetli hayalin, parlak dîdarın,
Dağların dumanı, yeli Hazar'ın,
Namuslu, devletli bir gerçek erin,
Keskin kılıç, güçlü çaman[2] gerektir.

Mahtumkulu, halin sorma şu gamın,
Cefâsı çok, sefâsı yok eyyâmın,
İki dünya biraderi adamın,
Göz kıvancı ar imanı gerektir.

1 Bu satır el yazmada yoktur.
2 çaman: güçlü anlamında.

TEVBE EYLEDİ

Kafirler dayanmaz gözde yaşıma,
Dine girip, Hakk'a tevbe eyledi.
Öz dilimden kavga aldım başıma,
İl ulus halime tevbe eyledi.

Devirler döner şu çark penah olur,
Niceler yazılır, niceler kalır,
Derdim görüp, gelin, kızlar utanır,
İns u cins halime tevbe eyledi.

Mahtumkulu, felek etti bilenin,
Koltuğuna kıstı mihman gelenin,
Namussuzlar görüp cihan keyifin,
Mertler bu halime tevbe eyledi.

ÇOK OLSA

Akılsızlar akıl bekler, iç geçirir,
Aklı olana der: "Aklım çok olsa".
Mert yiğitler kılıcına dayanır,
Nämert hiç tutamaz, elde çöp olsa.

Arif kadrin bilmez tuzsuz nâdânlar,
Müşküldür ayrılıp düşse dendânlar,
Akılsız dolaşan, nâdân zenânlar
İşten ayrı düşer, ilde laf olsa.

Sayısızdır, hesabı yok fedâlar,
Her gün düşünür ve yürür gedâlar,

Hazine dolduran berkarar şâhlar
Günde bir evlenir, keyfi çok olsa.

Nice aktı, dünya, sen diye derler,
Tamamı yok oldu, boş kaldı serler,
Yüz çevirip, laf taşımaz berk erler,
”Sev” sözüyle yahşı dostu çep olsa.

Kerametli medrese-i âzâmlar
Çekti kapısını, göçtü makamlar,
Barışmaya gelir türlü taamlar,
Taştan türer güzel görklü kap olsa.

Nâmert korkar koç yiğidin adından,
Evinde çırpınır merdin bâdından,
Dertli kullar ömür salmaz yâdından
Lokman'ın verdiği em, iyi olsa.

Dert ziyat olmasa, dertli sızlanmaz,
Yetse aklı akılsızlar söylenmez,
Miskin düşen Mahtumkulu inlemez,
Yüreğinden gam gussalar def' olsa.

DERT NEDİR

Akıl, göz ve ikbal, iman dörtlüsü,
Ayrı kalsa, derman nedir, dert nedir.
Er yiğidin olmaz yüzde perdesi,
İkbal yatsa, nâ-mert nedir, mert nedir.

Yahşı derde düşer, ağlar yamana,
Nâ-mert gölge görse, gelir amana,
Nasip eyler, binse hızlı çamana,
Seçebilmez, başı nedir, art nedir?

Nâ-mert şaşar, çoklar ile baş olsa,
Aybın açar, öz ilinden dış kalsa,
Sarhoş olan goç yiğide rast gelse,
Salar kılıç, üçü nedir, dört nedir.

Rüstem Zal at aldı, atlanıp atın,
Ne de çok iş etti, deyin, gayretin,
Arslan gazaplanıp vursa heybetin,
Duramaz ki, kaplan nedir, kurt nedir?

Mahtumkulu, döndür, feleğin çarkı,
Tanırsın o zaman rast gelen mülkü ,
Nâ-merdin yanında yok ilin farkı,
Nefsin arar, mekan nedir, yurt nedir.

GAM EVİNDE KALMIŞIM

Yiğitliğin gücü gitmiş dizimden,
Yaşlı olup, gam evinde kalmışım.
Aşkın odu bıkıp çıkmış gözümden,
Külü ile dolup dolup kalmışım.

Başım gamda kaldı, fikrim dağıldı,
Necd dağına çıktım, Mecnun ilendi,
Diriler mal, ölüler can istedi,
Baş çıkmaz, sipariş alıp kalmışım.

Bulduğum harcadım, sonun saymadım,
Aşk meyini dolu içtim, kanmadım,
Gamdan kaçıp, figandan kurtulmadım,
Hazan vurmuş gül dek solup kalmışım.

Mahtumkulu, er yahşisin il tanır,
Aşı, ağız; söz yahşisin dil tanır,
Donu beden, tek kemerin bel tanır,
Aklım kesmez tana olup kalmışım.

CİHAN YANAR

Behişt yerden çıksa asman üstüne,
Nuru ile bütün şu cihan yanar
Fil çaresiz düşse sinek altına,
Uçamaz da, esir pervan[1] çırpınır.

Kedi fare elinde esire dönse,
Zen cevhere, yakut zene çevrilse,
Diriler can vermez, ölü dirilse,
Hakk'a bin yalvarıp, peyman çırpınır.

Namert ata çıksa, mert eşek binse,
Dağlar göğe çıksa, gök yere inse,
Fatma gerdan eyler, ahidi sınsa,
Sahıpkıran hem müslüman çırpınır.

Münafık aht verir, ahdinde dursa,
Kör gözü açılır, lâl kelam sorsa,
Rüzgar vurup dağı, zemini yarsa,
Taht devirip, o Süleyman çırpınır

1 pervan: çaresiz; ipeği çileden ayıran çark.

Mahtumkulu, sinem dolu yaradan,
Rahmeyler, hiç kuşkusuz O Yaradan,
Namert aman eyler gece karadan[1],
Aşta cesur, bak, sofralar çırpınır

KALSA NEYLESİN

İkbal çamura batıp, devlet savrulup,
Zengin miskin olup kalsa neylesin.
Felek ağına düşüp, ömür boğulup,
Kovasın şum ecel yolsa neylesin.

Ömür gitse, ne kıymet var dağlarda,
Bir kavga bulunur yahşı çağlarda,
Kış beddua yağsa kara bağlarda,
Bülbül fakir, gülü solsa neylesin.

Nâ-mert beddua eder merdin yaşına,
Görse merdi kavga gelir başına,
Er yiğidin nâdân gelip kaşına,
Tekrar baştan yoldaş olsa neylesin.

Çölde havalanır daim dağ aşan,
Övünür, laf açar salı yaşlanan,
Zar eyleyip, maşuğuna kavuşan,
Nazlanarak, yar dolansa neylesin.

Mahtumkulu, yıktın gönül şehrini,
Kıvrılıp o şahmar soktu zehrini,

1 kara: gölge.

Talihine felek tutmaz mihrini,
Erse kaygı gamdan dolsa neylesin.

YOLUN ANLAMAZ

Hintli ayrı kalsa, yoldaşı filden,
Geçen günün, varan yolun anlamaz.
Karun ayrı kalsa kardeşi nefsten,
Gözü doymaz, dünya malın anlamaz.

Aksak ayrı düşse, asasız kalsa,
Yol anlamaz, yaşlı yoldaşsız olsa,
Mert yanınca, dağa azıyı salsa,
Kara taşı, duman, selin anlamaz.

Kurtarmaz önünden ecel eseri,
Bilmez ayak eli, rast gelse seri,
Yanar pişer ademoğlu, diğeri,
Şeytan da eren de hâlin anlamaz.

Çaresiz âşıktır, maşuk dışlansa,
Yürek yanıp, görmez gözden yaş gelse,
Mert yanınca, Cemşit ona rast gelse,
İskenderi, Rüstem Zal'ın anlamaz.

Bahtı kaçsa, iki gözü kapanır,
Hayır diye gittiği yol kapanır,
Mert gönlünde bir tek kusur bulunur,
Kılıç çalar, sağ ve solun anlamaz.

Mahtumkulu, dile destan getirdim,
Hasret ile gün ve ayım geçirdim,
Arz-ı halim istekliye yetirdim,
Geçer gider, ay ve yılın anlamaz.

YÂR YAHŞİSİN

Kavunun yahşisin çakal yer ise,
Namerde rastlattın, yârin yahşisin.
Hakk her kime gayrı devlet verirse,
Şahlara bahş ettin zerin yahşisin.

Namussuzu dertten aman eyledin,
Dört yanını meclis mekan eyledin,
Turna, kaz yurdunu umman eyledin,
Hintliye bahş ettin yerin yahşisin.

Akıl keser, gönül kalkar her bâba,
Bars cevheri bent eyledin mehtapta,
Atları Farslarda, dilin Arap›ta,
Bağışladın bâd-ı şütrün yahşisin.

Perilerin oynadığı çağlarda,
Gül, bülbül bendidir İrem bağlarda,
Kara taşlı, kudreti çok dağlarda,
Mekân edip koydun kârın yahşisin.

Şahlar ağlar oldu, bağrın baş ettin,
Aklın aldın, kör eyledin, leş ettin,

Mahtumkulu, de, acayip iş ettin,
Yamana rastlattın, erin yahşisin.

HÂR U ZÂR OLDUN

Ademoğlu, gelip fâni cihana,
Feleğin elinde hâr u zâr oldun.
Dehan açıp, el yetirdin lisana,
Çok söylersin, dile bir azar oldun.

İli göçer olsa, yeter yolları,
Ne adamlar gezer, ne de malları,
Nice zalimlerin köle kulları,
O zalim elinde itten hor oldun.

Şahlar miskin düşer, bulmaz dermanın,
Vatandan ayrılan ister mekanın,
Ne sebeptir yalvarırsın, ey, canım,
Nerde ateş alıp, sûzân nâr oldun.

Her kim kendisinin gönlünü besler,
Kimseler hak der, niceler toslar,
Dağ başından baksan gönül hevesler,
Çöl içinde kalıp, bî-karar oldun.

Kimse bilmez ne kavga var kaşında,
Gündüz hayalinde, gece düşünde,
Ademoğlu, ne külahdır başında,
Nice eyyam gezip bî-haber oldun.

Kör yanından der ki: „Dünyayı görsem",
Ayaksız sızlanır: „Yel gibi koşsam",
Miskin fakir der ki: „Ulu toy versem",
Nâ-mert şaha der: „İskender oldun."

Şahlar adil olmaz, dağlar dumansız,
Çöller kurtsuz kalmaz, bağlar reyhansız,
Kimi ipek giyer, niceler donsuz,
Kimi açtır, kim cevher bisyâr oldun.

Kimi cebir eyler, kimiler asi,
Kimine murdardır, kimine ısı[1],
Kadına hoş gelir Gürgen havası,
Daim o dert ile rüzigâr oldun.

Niceler mecliste ister cinânı,
Kimiler ağız açmaz tutar lisânı,
Pek çok eylemişsin hars-ı dünyayı,
Koşup, nefs peşinde sen, cimri oldun.

Niceyi severler, nice bî-kıymet,
Nice farkın bilmez, ne dindir, ümmet,
Nice güzel bulur — misal-i sûret,
Yarânım, hayyara sezâvâr oldun.

Bir fani derler yalan cihana,
Ölene eylerler onu bahane,

1 Burada şüpheli ya da haram şeyleri bazı kişilerin haram sayıldığını, bazılarının ise onun nasıl olduğuna dikkat etmeden kendi istediği şekilde kullandığı söyleniyor.

Nice servi benzer oldu reyhana,
Hazan değip çiçek, ne mundar oldun.

Nice daim benttir, dünya gezmeden,
Nice yalan söyler, yerden gitmeden,
Nice yeksandır, nice bozulmadan,
Nice sahip-cemal, bak, gaddar oldun.

Kimiler yalan bulsa, hakkı söylemez,
Kiminin gözü bağlı, dünya gözlemez,
Kimi sırrın saklar, kimi gizlemez,
Sen, sırrım, fanide, bak, aşikâr oldun.

Yaşlılar der ki: Ah Gençleşse salım",
Kimi der ki: „Yaşlılıktır hayalim",
Ne acayip güzel dokuma şalım,
Nâ-mertler belinde sen zünnar oldun.

Ne gaflet uykusu, duyulmaz sesin,
Yolundan dönerler, görünse pisin,
Mahtumkulu, kendince yok nâkesin,
Kulluğunda gidip, hâr u zâr oldun.

KURTULMADIM ZULMÜNDEN

İkbalım kör eden, ey fâni cihan,
Hor eyledin, kurtulmadım zulmünden.
Bu verdiğin derde bulunmaz derman,
Geri dönemedim senin yolundan.

Yüz güldürüp, ceset cansız eyledin,
Hâlim vurdun, alnım mizan eyledin,
İçtiklerim baldı, sen kan eyledin,
Cahil idim, alıp içtim elinden.

Hayâlim yamandır, şeytandır hâlim,
Kolum kanat bağlar, benttir bu elim,
Malımı yer yuttu, kördür kaderim,
El çekmişim bu cihanda malından.

Aklım fikrim gerdan içre şaşmıştır,
Od yüzü görmeden, canım pişmiştir,
O sağlam salından devlet düşmüştür,
Umman içre kalır oldum salından.

Ben kararsız idim, bir merdan geldi,
Merdanı arayıp bir civan geldi,
Dün gece evime bir mihman geldi,
Tecrübe eyleyip, geçmiş yelinden.

O ne kişi on beş atın tutmuştur,
Daim ateş içre erkan yatmıştır,
Çillesiz kemandan okun atmıştır,
Ne sebepten söylemiştir dilinden.

O ne kuştur, uçup, konmaz zemine,
Yol göstermiş İsa ile Emin'e,
Atlar ya da filler düşse demine,
Yüzebilmez, boğulur bu selinden.

Sekiz gün ağlayıp, on gün kan yemiş,
Dili lal olmuştur, ne kelam demiş,

Dünyada fesadı seçerek sevmiş,
Gelmişsin sen kaçıp Azazil'inden.

O dört kardeş birbirine hep terstir,
Her biri birer pir, dediği derstir,
Hazan viran eder, kışı hebestir,
Bir parçayı çekip almış yılından.

Mahtumkulu, ne güzelce işler var,
Can metâsın satar, bulmaz alan er,
Ağlayıp, asumanda Perverdigâr,
Kararsız olmuştur gözde selimden.

SAVURUP GİTMİŞTİR

Bu fâni dünyada kim bina dikip,
Elindekin savrurarak gitmiştir.
Pekçoğuna felek, bak, günah edip,
Canı cesetle kavurup gitmiştir.

Nicelerin ömrün o feryat edip,
Nicelerin, görün, ömrün mat edip,
Niceleri fâni cihan şâd edip,
Nice şirin canı alıp gitmiştir.

Kimi devlet ile dikti minare,
Minare üstünde düşmüştür nara,
Kimin gözü toprak oldu bîçare,
Kimine, bak, atlar verip gitmiştir.

Kimilerin zehir etmiş yemeğin,
Nicelerin siyah kılmıştır ârın,
Kimi görüp gelmiş ki, akıbetin,
Fakat zemin ceset emip gitmiştir.

Kimi güler, kimi yaşlar gözün,
Kimi miskin, kimi han eder özün,
Mahtumkulu, esirgeme sen, sözün,
Nazmedip, her yere vurup gitmiştir.

GEZMEYE BAŞLADI

Kiminin çamurdan çıkıp ikbali,
Cihan gezer oldu, gezmeye başladı.
Kimselerin dağılmıştır çok malı,
Koynunda kurtlar azmaya başladı.

Mollalar yalan der benim sözüme,
Mürekkeple, kara çeker yüzüme,
Ettiği iş dürtülür hep gözüme,
Kur'an'a hadis yazmaya başladı.

Nâ-mert ehli korkar, yoktur gayreti,
Savaş olsa, eşeğe döner atı,
Kimler tutar olsa yahşı niyeti,
Müftü niyeti bozmaya başladı.

Kabul kılmaz olmuşlardır ezanım,
Der-hesap alnında kurup mizanım,
Aşıklara değer oldu suzanım,
Hepsi yalvarıp gezmeye başladı.

Cimri olmuş adamların yarısı,
Yüreğinden çıkmaz oldu karası,
Bu zamanda molla, müftü hepisi,
Zekat diye il gezmeye başladı.

Sıkı yapışmıştır dünyayı tutan,
Cimriye dönmüştür zeminde biten,
Destan eyler oldu her alnı yeten,
Nice kıssalar düzmeye başladı.

Nâ-mert benim sel içinde akmasam,
Aşk değil ben fani cihan yakmasam,
Ölürüm ben, bu gafletten çıkmasam,
Gelenin hepsi geçmeye başladı.

Nice nasihatı eyler lisânlar,
Neylesin, zârıma düşmez hayvanlar,
Bu dünyaya gelen akıllı canlar,
Ayak altını kazmaya başladı.

Çıkmış felek meğer benim kastıma,
Askerin uzatmış dağ ve çölüme,
Mahtumkulu der ki, benim üstüme,
Gam askeri saldırmaya başladı.

CAN EYLEDİN

Ya, Rabbım, Celilim, Kadır Sühanım,
Topraktan yaratıp, sen can eyledin.

«Kısasü'l Enbiya» sahip kıranım,
Bahş kılıp, ili Müslümân eyledin.

Akılsız ahmaklar, mert olan erler,
Yedi kat gök yüzü, yedi kat yerler,
Akıl sözlü diller, bî-kemal serler,
Her kime bir meslek devran eyledin.

Kimini boğmuşsun derin ummanda,
Kimin basar oldun o haksız kanda,
Süleyman tahtını kurup asmanda,
Her kime bir evi mekân eyledin.

Kimi ömür sürer, görmez devranı,
Kimi altın ile kurar dükkanı,
Kimi terk eyleyip güzel mekanı,
Her kime bir başka vatan eyledin.

Kimi miskin düşer, kimi Hatem Tay,
Kimi cennet görür, kimi oddan ev,
Kimi çıplak geçer, kim giyer serpay,
Kimin toprak kılıp, bî-can eyledin.

Kim tutar buyruğun, kim çıkar yoldan,
Kim ayrı göz kaştan, kim kalır koldan,
Kimi devlet bulur o haram maldan,
Kimlere dertleri sen nan eyledin.

At atlandı kimi silah süslendi,
Kimi ise dağa çıkmak istedi,

Kimi evinde yatıp devlet istedi,
Kimin kaygı ile nâdân eyledin.

Kimin yetim koydun, kimini ilsiz,
Kimin kadı kıldın, niceyi dilsiz,
Ummanı mest edip, çölleri selsiz,
Bastın da, o evi viran eyledin.

Nerede gök yüzünde tahtı saldıran,
Dem vurup devleri asman kaldıran,
Azm edip de dağ rengini solduran,
Süleyman'ı rüsvâ cihan eyledin.

Mahtumkulu, söz kıymetin bilmezler,
Nasihat eylesen, yakın gelmezler,
Bura gelen ağlar, fazla gülmezler,
Zeminin altında vatan eyledin.

GÜNLER HEY

Bir parça topraktan yaratılıp da,
„Ey Hakk, can ver" diye gezdiğim günler hey.
Yamandan dışlanıp, iyiden utanıp,
Kötü ile yoldaş olduğum günler hey.

Çıkıp geldim yiğitliğin yazından,
Başım alıp gidemedim bazından,
Aşk odunun yalnız düşen közünden,
Şirin cana ateş saldığım günler hey.

Aklım kesmez, ne bela var dışımda,
Hicran odu pervaz vurur başımda,
Felek oynar şam u seher yanımda,
İkbalime fâni güldüğüm günler hey.

Cimri insanın kaynamaz kazanı,
Karşımda kurmuşsun baz-ı mizanı,
Ummandan yücelir felek hazanı,
Gül goncasın hicran çalan günler hey.

Aşk ile tutuşup, kaynar, pişerim,
Fesat pazarına gider, dalarım,
Fâni cihan yalan imiş, bilirim,
Ömrüm zayi kılan, yalan günler hey.

Azazil oturdu, bindi salıma,
İns gördü, şahit oldu halime,
Nareste deyip de aldım elime,
Baktım ki, elimde yılan günler hey.

Mahtumkulu, hâli olmuştur derdim,
Karınca dek kuşlar ardından gittim,
Namerde dönmüştür namuslu merdim,
Vermedin onlara peyan günler hey.

AKIL GÖRÜŞ İLE

Gel gönül, işinden elin bir çek sen,
Ne derde düştün akıl görüş ile.

Esirinim, bu zulümden kurtar sen,
Dizler çöküp, ağlar oldum yaş ile.

Ömrüm geçişini ben göremedim,
Çağırdılar, oraya varamadım,
Yaman, yalnız korkup da gidemedim,
Sezâvar kılmadın, o kardeş ile.

Güneşim kör olmuş, başım sallarım,
Ellerim tutamayıp, adam gözlerim,
Her sabâda nâlişimi yollarım,
Hakk yanına götürür sabah çeş[1] ile.

Uğradığım yolda hazır olmuşsun,
İhtimal eyleyip, savaş salmışsın,
Kandırıp meyinden, bî-huş kılmışsın,
Dâim yalnız kalır oldum nûş ile.

Kimi sözüm dinler, kim derdim anlar,
Kimi lafın açmaz, kim lafın sonlar,
Avazım dağlara çarpıp da yanlar,
Vurur oldu felek o dönüş ile.

Gözlerim − görmedim, aklım − kesmedim,
Elim tutmaz, bakın, ayak basmadım,
Zâr u figânıma kulak asmadım,
Ömrüm uçup gitmiş, bakın, kuş ile.

Zulmünden ağladım, nârına yandım,
Cemale vâbeste kıldın — güvendim,

1 sabah çeş: kuşluk vakti

Başım gamdadır, fâniye dayandım,
Etrafı gözlesem kalmış leş ile.

Gözüm bağlı, geçip gittim İran'a,
Nasip bulup düşer oldum Tûran'a,
Felek değirmeni kurup hazana,
Sürer oldu, düşmän kaldım baş ile.

Afeti çok imiş, hayalım şomdur,
Altın diye tuttuğum topraktır − boştur,
Dünyada gördüğüm zulm ü teşviştir,
Özüm yoldaş kıldım elem − iş ile.

Bu ne kabahattir, ne yağmur yağar,
Çarkı döner durur, mehtabı doğar,
Dünya dört fasıldır, yılda bir ağar,
Daim yoldaş olup kaldım düş ile.

Elemden kaçmışım, rast geldi hatun ,
Cübbem gamdan oldu, içtiğimdir hun,
Kays'a, bakın aşkında oldu Mecnûn,
Leyla bende kılmış yalnız saç ile.

Gönül ister, gezsem Çin Maçin, Herat,
Derler: „Cehennemde kurulmuş Sırat”,
Gül yüzünde Hint beni, bu ne sûret,
Yaratmışsın nergîs dîde, kaş ile.

Bu faniye haksız, ben ihlas kıldım,
Cebrini saymadım, çok heves kıldım,

Gönlüm içre, bakın, âm u hâs kıldım,
Felek hemra kılmış o teşviş ile.

Ağırdır dünyada insanın salı,
Harekete yetmez onun mecali,
Ateş içre, yanar bu Mahtumkulu,
Sırdaş olup varır bir derviş ile.

SEN DEK NAMERDİ

Dünyayı dolaşıp, çok gezdim, felek,
Bir yerde görmedim sen dek namerdi.
Derya ummanları geçtim yüzerek,
Sularda görmedim sen dek namerdi.

Vefa edip, göz güldürüp durmazsın,
Nice varlığından birini vermezsin,
Ademoğlun yoldaş diye görmezsin,
Bir yurtta görmedim sen dek namerdi.

Ömrüm bacın aldın pazar görmeden,
Kimi geçip gitti haraç vermeden,
Ömür en son bir kararda durmadan,
Fanide görmedim sen dek namerdi.

Başımda bir hicran, geliver artık,
Yasımda oynayıp, gülüver artık,
Mahtumkulu söyler, biliver artık,
Bir yerde görmedim sen dek namerdi.

NARI VARDIR

Adem oğlu deme, deyip geçmedi,
Fâninin bağında bir narı vardır.
Gördüğün söyleyip öyle gitmedi,
Can metasın satan pazarı vardır.

Hazana kurulmuş fâni eyyamı,
Elinde yükselir hicranın camı,
Bahr-ı Ceyhun ile Nil'i, Kulzum'u,
Bir büyük ummandır, Hazarı vardır.

El ayağı benttir, yol gidemeyen,
Tuttuğu murada ulaşamayan,
Hiçbir Lokman,dermanın edemeyen;
Can şehrinde hicran azarı vardır.

Bostanların goncasını yok eden,
Turan, Bulgar, Çin Maçını yaktıran,
Hayvan, insan hepsini de bezdiren,
Ateşten bir keskin nazarı vardır.

Her dem yanıp, ömür boyu sönmeyen,
Bir peri var, ateş üzre yanmayan,
Hayvan, insan ürküp, daim inmeyen,
Ab-ı kevser derler, güzeri vardır.

Bir destan söyledim koca çağlarda,
Bülbüller kocalmış İrem bağlarda,
Kudreti çok kara taşlı dağlarda,
Hesapsız üzümü hem mârı vardır.

Erkan Hakk'ı yâdlar, erkin yatmazsın,
Muradına bakî ömür çatmazsın,
Oyun kılıp, şu feleği yenmezsin,
Gerçi yensen, bil ki, öfkesi vardır.

Cebr ü cefa çeker sultan ve derviş,
Hesapsız yağmurdur, ayrılmaz teşviş,
Bilmez deyip kılsan dünyada bir iş,
Karşında hazırdır, haberi vardır.

İdrakı yok derler karnı açların,
Yeri yoktur derler yalancıların,
Bizim ilde, ata çıkan koçların,
Yüğrük atları, zülfükarı vardır.

Kaçsan kurtulmazsın, kovup yeterler,
Kanı var dek çalıp yakan tutarlar,
El ayağın bağlar, kabre atarlar,
Kadınlar ağlayan ah u zârı vardır.

Mahtumkulu, çok işleri görmüşüm,
Yaşlanmışım, ihtiyârım vermişim,
Tutsam diye sefil her dem gitmişim,
Yalan imiş, dünya kavgası vardır.

ÇIKAMAZ EVİNDEN

Nâ-mert merdi görse, cefaya batar,
Nâ-hoş olup da çıkamaz evinden.
Kadına saldırıp, heybetler atar,
Heybetin çıkarmaz yattığın yerinden.

Derler ki: — Çekmiştir elem, hasreti,
Başından düşmesin fani afeti,
Duymuşum, gelirmiş o İsa, Mehdi,
Hakkı sayıp çıkar yerin altından.

Nice merdan geçti, oka dayanmış,
Bu fanide nice arzu bırakmış,
Kan ile yoğrulan ciğerim yanmış,
Bu zemine düşen gün sayısından.

Hicran gelir oldu okunu atıp,
Nice cânı, bakın, zemine satıp,
Ahmak pir, sen yüzün semaya tutup,
Neler alıp vardın ilin bayından.

Sonun bilmeden, ciğerimi yandırdım,
Özüm içmeyip, aşk meyin kandırdım,
Güzel yarim, sana selam gönderdim,
Hakk'ı zikr eden Ramazan ayından.

Müftüler sözüme tövbe kılmıştır,
Nefs bekler, Karun'a yoldaş olmuştur,
Dediler: „Zemine adam gelmiştir,
Savaş eyler çıkıp mezar evinden".

Felek oyun kılıp, malını aldı,
Her kimi bir canı cezaya saldı,
İskender, Cemşit'ten, diye, ne kaldı,
Bir sudur kaldı mı taht sarayından.

Ademoğlu geçse hasretin günü,
Ummandan çıkarmış ol Nuh-ı nebi,
İsteğim yar, verip de saysa beni,
Günde yüz öperim dest ü payından.

Gönlüm ikbaline nefsini atmış,
Akıbet ne iştir diye o yatmış,
Gül yüzünde güzel bene sataşmış,
Kovsam da ayrılmaz yârin rûyundan.

Derler ki: „Fanide bir ağaç bitmiş,
O ağacın başı semaya yetmiş".
La'l ü mercan, altın maksada yetmiş,
Mekan eyler kalıp yârin boynundan.

Çarkı felek döndürür, dost, kardeş kaldı,
Dolaştığımız yerler hep dışta kaldı,
Mahtumkulu der ki, akı huş kaldı,
Sarhoş olup bu hicranın meyinden.

BİLMİŞİM HÂLİN DAĞLARIN

Nice zaman, bilin, kardeş olurum,
Nihayet bilmişim hâlin dağların.
Vadisinden pek çok reyhan alırım,
Bülbüle vermişim gülün dağların.

Deme, buldum hikayete rastlayıp,
Seyrana çıkmışım akıbet besleyip,
Gece gündiz uğraştım hesaplayıp,
Nuh'tan geçirmişim salın dağların.

Hasret, ağıt ile daim yanmışım,
Bal yerine zehir zakkum yemişim,
Baş yaylada hep dumanı sevmişim.
Avlar oldum güzel malın dağların.

Zemheri gezdim yaz ve güzünde,
Ak koçların avlar oldum düzünde,
Kara taşta, Hakk koruyan yüzünde
Okur oldum ben hayalin dağların.

Dünya rüsva olup çöküp yatmıştır,
Cihanın haracın dışa satmıştır,
Felek görüp, genci-kâni yutmuştur,
Halka bahşetmeden balın dağların.

Görenler aşnadır, ulu hat kıldı,
Namert gider olsa, bak, pisint kıldı,
Ilini yazgarıp, fani bent kıldı,
Bahar çağı coşan selin dağların.

Bahar, kış hiç gitmez, başından karlar,
Dağa bakıp ağlar maşuğun yârlar,
Dövüşüp, can alıp üstünde erler,
Leş ile bağladı yolun dağların.

İskender yol salıp, serinden gelmez,
Rüstem Zal kimdir ki, gözüne ilmez,
İsa dua vermez, Hakk hiç rahmetmez,
Felek bozdu, bak, ahvalin dağların.

Kara taşlar merdan derdine yanmaz,
Yutar mercanı, altına kanmaz,
Erkana açılır, bülbüller konmaz,
Mara lokma kılmış gülün dağların.

Felek oyun edip, inmez serinden,
Bir haber alamaz artık derdinden,
İl günü seherler kalkıp yerinden,
Alkışlamış o ikbalin dağların.

Vadisinde mestir o koşan atlar,
Yüzün görse ağlar Yomut, evlatlar,
Dünyevî, ser-gerdân, ünlü sayyatlar,
Güzerinde vurur oğlak dağların.

Üstünde görmüşüm duman pazarın,
Vadisinde gördüm suyun güzerin,
Mahtumkulu her dem salıp nazarın,
Unutmazmış bu cemalın dağların.

FELEK VEREN DEVRANA

Adem oğlu, isteğim var, almazsın,
Göz gezdirip, felek vermiş devrana.
Tövbe eyler o halinden caymazsın,
Durumun benzer, geçip giden Karun'a.

Gam evinde kalır oldum sararıp,
Günah aldım müminlere ilenip,
Gece gündüz sefil sergerdân olup,
Cefâ verir oldum bu şirin cana.

Arar idim, alnım bir güzer imiş,
Saz deyip vardığım âh u zâr imiş,
Hazana kurulan bir pazar imiş,
Özüm bilmez, düşdüm fâni cihana.

Bu fâninin yetmiş iki dili var,
Ummanında dalga, dağda seli var,
Türlü türlü her çeşit bir ili var,
Bütün yurtta devran vermiş sultana.

Yamanı görmeyem, gözüm kör olsun,
Giryân işitmeyem, kulak ker olsun,
Ben almayam, fâni cihan zer olsun,
Gözüm görür, sonu benzer vîrana.

Niceler mal aldı kul ve köleden,
Kıyameti geçirip o boğazdan,
Fâni dünya atmacası, tırnakdan,
Kan ağlayıp, gelirim ben amana.

Derdi fazla, gözlerimde kan idim,
Bu dünyada değersiz insan idim,
Yarın, taht üstünde ben de han idim,
Bakın, çaresizim, oldum divâne.

Koç yiğitten kılıç ve at gitmiştir,
Bakın, mertlerden de gayret gitmiştir,
Gözden ışık, dizden kuvvet gitmiştir,
Ya ki böyle ferman mıdır insana.

Dağları kocaltır çektiğim figân,
Zindana dönmüştür güzelim mekan,
Mahtumkulu söyler, dostumla yâran,
Tövbe eyle, yönel yüce Sübhana.

CANA DÜŞMANDIR

Ademoğlu, devranına güvenme,
Tüm yığdığı malı cana düşmandır.
Güzel alsan, cemaline aldanma,
Sahip cemal o cenâna düşmandır.

Yamandan sakla sen daim dilini,
Yahşıya sen uzatıver elini,
Dünya malı deyip koşma nefsini,
Şeytan vesvese, bel, imana düşmandır

Bu faniye inip geçti çok merdan,
Birin aman koymadan toplar gerdan,
Ademoğlu olur özü de hayran,
Uzak kalmak o vatana düşmandır.

Bizim gözler görür oldu yamanı,
Kuruldu mu ki hiç böyle zamanı,
Dağ başından gider oldu dumanı,
Bülent dağlar sel revana düşmandır.

Hani bu cihanı soran Süleyman,
Hani Mısır şahı o Yusuf Ken'an,

Hepsine, bakın ki eyledi pinhan,
Malın vurdu, o Karun'a düşmandır.

Hani, din pederi, geçti Muhammet,
Türkistan evladı geçti Hoca Ahmet,
Bilmenem, bu felek neyledi niyet,
„Nebilere" hem Kur'an'a düşmandır.

Dişlerden ayrılan o Veysel Kara,
Feleğin elinde oldu âvâre,
Şah-ı merdân Ali geçmiş bî-çâre,
Zâlim felek bu devrana düşmandır.

Üç yüz altmış kayıp eren neyledi,
Tümünün de cânı toprak eyledi,
Kimi bâkî kalıp destan söyledi,
Kahpe felek o destana düşmandır.

Gördüğüm demesem, derdim eksilmez,
Nice nazar salsam, gözüme ilmez,
Ademoğlu gafil, ikbali bilmez,
Geda eyler, bak, sultana düşmandır.

Daglar vadisinde taze gülüm var,
Yar yüzünde, değme bir kakülüm var,
Mahtumkulu, deme: „Baldan dilim var",
Nâdan felek o lisana düşmandır.

CENK SESİN DUYSA

Namert gafil kalır, evinden çıkmaz,
Hasrete ulaşır, cenk sesin duysa.
Hakk vuran bendesi canana bakmaz,
Yaka tutar o dem, zen sesin duysa.

Niceler kışını nevruz etmiştir,
Zagı tutup, gölde, bak, kaz etmiştir,
Felek göğe kalkıp, pervaz etmiştir,
Kanhor gülüp bakar, can sesin duysa.

Bu felek her kimi teşvişe salar,
Gece güzelleri sarhoşa salar,
Bakın bu zemini, eğlenir, güler,
Lahit kazar inan, kan sesin duysa.

Arif olan düzüp geçti nakıllar,
Fikir eski, körleşmiştir akıllar,
Mezardan çıkar da gelirler cimriler,
Fani cihan içre kân sesin duysa.

Derler ki: „Harteçcal cihana gelir”,
Ne iyi nakıldır, kim onu bilir,
Bakır ağlar, altın cevherler güler,
Toprak içre yatıp, zen sesin duysa.

Arif olur dünya yüzün koşturan,
Arar gezer çölde malın kaçıran,
Felek vurup, devlet kuşun uçuran
Zar-ı giryan ağlar, han sesin duysa.

Felek hor eylemiş ikbal gerdişin,
Ayırır hep birbirlerin kardeşin,
Toprak olmuş dağlar kaldırır başın,
Gözü yaşlı bakar, senin sesin duysa.

Bitkin kalır gam evinde yıkılan,
Hali kötüdür yengeye dakılan,
Dizden kuvvet gidip, beli bükülen,
Hakk'a yüz yalvarır, nun sesin duysa.

Mahtumkulu, yalan oldu bu fallar,
Dertler çoğalmıştır, kötüdür haller,
Gece ser-gezdândır tilki, çakallar,
Fil fakir irkilir, tün sesin duysa.

İL GEÇER

Ey, yârenler, fâni cihan içinde,
Yahşı doğar, yaman doğar, il geçer.
Hoş söyleyip, emin ağız içinde,
Dişler düşer, kıymet gider, dil geçer.

Gezdiğimiz yerler, muhteşem yerler,
Binası tutulan büyük saraylar,
Devir döner, gelip geçer gün aylar,
Yahşı yaman, nevruz, kış ve yıl geçer.

Dünyaya gelip gördüğün figândır,
Bu gün diri, yarın ise gümandır,

Hazana kurulan fâni cihandır,
Yiğitler kocalıp, ömür yaş geçer.

Felek figânını gözüne almaz,
O derdine Lokman dermanı olmaz,
Yahşı yaman, geda şahı hiç saymaz,
Kara göz, kalem kaş, ince bel geçer.

Kimi tutup ele aldı cihanı,
Gör, bent edip koydu o Süleymanı,
Bağı hazan vurur, solar reyhanı,
Bülbül esir düşer, servi, gül geçer.

Felek, sen de bir dem aman eylesen,
Biz cahil esire devran eylesen,
Mahtumkulu, bıkma, destan eyle sen,
Akıl baş dışlanır, senden dil geçer.

MERT KILDIN

Ya, Yaradan, arzım bardır önünde,
Merdi nâ-mert, nâ-mertleri mert kıldın.
Dünya ikbalini alıp eline,
Her tilkiden kaplan kıldın, kurt kıldın.

Kimi pazar tutup girdi dükkana,
Kimini getirmez fani cihana,
Bağ içinde kimi koydun erkana?
Dağ içinde ben miskine yurt kıldın.

Kimi namazsız, kimi oruç tutmaz,
Kimi nefsin arar gecede yatmaz,
Kimi sözü adam canına batmaz,
Kimisinin sözün kesafet kıldın.

Ademoğlu ağlar, yürekte âhı,
Dinlemez kardeşi, Kadir Hudayı,
Kimine sen vatan kıldın duzahı,
Kimine de cennet mürevvet kıldın.

Mahtumkulu der ki derdin halini,
Soran olmaz benim bu ahvalimi,
Kimilerin toprak kılıp malını,
Niceler toprağın zebercet kıldın.

BATTI, YÂRENLER

Dört bin dört yüz yaşta Lokman Hekim'in,
Başı kara kuma battı, yârenler.
Kerk bedevli, ağır gürzli Rüstem'in,
Ecel, yularından tuttu, yârenler.

Yusuf'un arzusu Yakup yanında,
Sevgisi bağrında, derdi canında,
Kimin kıymeti var çarkın yanında,
Yusuf'u kul edip sattı, yârenler.

Aleme hükmeden İskender sultan,
Ecel tedbirine bulmadı derman,

Tahtını yel çeken hükm-i Süleyman,
Dünyada kalmadı, geçti yârenler.

Üç yüz on üç mürsel kalmadı biri,
Nerde Asaf, Süleyman'ın veziri?
Nerde o Hak resul, Hakk'ın öz şiri,
Kara yer hepsini yuttu, yârenler.

Mahtumkulu der ki, gafil oturma,
Kılca canı uzun gama batırma,
Yalancıyı hasret ile geçirme,
Bir fasıl devrandır, geçti, yârenler.

GÜÇTÜR, YÂRENLER

İhlaslı dervişler, devletli baylar,
Feleğin gerdanı güçtür, yârenler.
Minnetle kılınan namaz yol almaz,
Devlete dayanma, boştur, yârenler.

Sıkılsa burunlar, sararsa yüzler,
Kurusa dudaklar, olmasa sözler,
Uzarsa tırnaklar, büyürse gözler,
İmandan başkası hiçtir, yârenler.

Aslın bir avuç kum, dem bir nefestir,
Kendine bir göz at, işin hevestir,
Ceset bir menzildir, ten bir kafestir,
Can gözü bağlı bir kuştur, yârenler.

Gafil olma, dünyaya gelenler geçer,
Burda hoşnut olma, vardır çok beter,
Çekilir kervanlar, yürür sıralar,
Arkası kesilmez göçtür, yârenler.

Ecel yaka tutar, bir gün bağırtır,
Giden geri gelmez, bu bir sıradır,
Menziller ıraktır, yükler ağırdır,
Tezce işe koşun, geçtir, yârenler.

Kurtulursun Hak yolunda can versen,
Hülle olur silkip silkip don versen,
Saye olur muhtaçlara nan versen,
Bir aça nan vermek hacdır, yârenler.

Bu dünya dediğin iki varaktır,
Yarısı karadır, yarısı aktır
Bir gece düş gördün, sabahı yoktur,
Dünyanın timsali düştür, yârenler.

Mahtumkulu boynunu sun bu emre,
Malla meşgul olup, kalma sen gümra,
Yüz yıllık tedarik beş günlük ömre,
Düşünün bir, nasıl iştir, yârenler.

GEÇER, YARENLER

Seher vakti yatman dilek çağıdır,
Ömür yel dek gelip geçer, yarenler!

Ecel sâki gider, elinde câmı,
O meyden halayık içer, yarenler!

Ömür gelip geçer, beş gün devrandır,
Beş vakit namaz ki Haktan fermandır,
Can kuşu bu tende beş gün mihmandır,
Kanat açıp, bir gün uçar, yarenler!

Adamın aslını sorsanız laydır[1],
Yüz bin yıl yaşasan, bir günü vaydır,
Bu dünya, bilseniz, köhne saraydır,
Halayık kervandır, geçer, yarenler!

Daima der, Hakk yâdı olsun 'soru'n,
Sefer etmek gerek, tut sen, silahın,
Bu dünyada nice yansa çerağın,
Ecel yeli deyip, söner, yarenler!

Bu dünya, bilseniz, hay u hevestir,
Ölürsün, akıbetin hepten abestir,
Bu dünya mümine zindan, kafestir,
Kara yer hepsini kuçar, yarenler!

Sen öldükten sonra kalan nesiller,
Oğul kızın, hepsi kılar heyhatlar,
Kefenin boyuna biçer hayyatlar,
Ahıret evini açar, yarenler!

Mahtumkulu, kesin bil sen ölümü,
Çünkü gören yok ölmeden kalanı,

1 lay: çamur

Tanrının hakikat sever kulları –
Dünyayı görünce kaçar yarenler!

GELDİ, YÂRENLER

Zaman ahir oldu, el-hezer edin,
Resul sözü bir bir geldi, yârenler.
Kalmadı adalet beğ ve hanlarda,
Yurda zulüm sitem doldu, yârenler.

Alimler ilmine amal etmedi,
Kur'an açıp, manasına yetmedi,
İle söyler, özü birin tutmadı,
İlden pinhan günah kıldı, yârenler.

Kadılar hükmünü riyâ eyledi,
Rüşvet alıp, yüzün kara eyledi,
Özünün canına belâ eyledi,
Kabrine yılan, çıyan doldu, yârenler.

Nice insan hoca adını almış,
İmanını koyun kuzuya satmış,
Boynu kalınları hep mürit tutmuş,
Yalan söz imanın aldı, yârenler.

Bir nice kafirler terazi tartar,
Nefsinin peşinde it gibi koşar,
Fazla yapıp, oda canların atar,
Veyil adlı çahta kaldı, yârenler.

Veyil adlı kuyu duzah altında,
Nara atar terazici kastında,
Açılır kapısı duzah üstünde,
Terazici halin bildi, yârenler.

Ne çaredir cimri, bir nice ahmak,
O iş ile olur kafir-i mutlak,
Kabrinden od çıkar ne büyük ancak,
Cimriler zamanı geldi, yârenler.

Tevbe kıl, Kul Mahtum, ahir zamandır,
Bu işler her kimde olsa yamandır,
İmanlı kul – iki dünya amandır,
Gül açılıp, çimen soldu, yârenler.

GÖKDEN İNMEZ, YÂRENLER

Gönül pervaz edip, kalktı yerinden,
Havalanmış, gökten inmez, yârenler,
Bir hayale düşmüş, çıkmaz serinden,
Bu hayalden tekrar dönmez, yârenler.

Nûş etmiştir muhabbetin kandından,
Kulak vermez zahitlerin pendinden,
Kalktı mekanından, çıktı bendinden,
Dolanıp, yerine konmaz, yârenler.

Aşk işini akıl eden, hûş eden,
Ayılır mı aşka düşüp, cûş eden,

Yâr elinden ârî bade nûş eden,
Ağzın koysa içer, kanmaz, yârenler.

Bir mektup var o Fatma'nın saçında,
Okuturlar mahşer halkın seçince,
Bir ateş var âşıkların içinde,
Bu ateşler gibi, yanmaz, yârenler.

Mahtumkulu, aşk kendinden bâd eyler,
Aşk işidir, aşinayı yâd eyler,
Yalınsız yandırır, yelsiz od eyler,
Bir lisana çekse, sönmez, yârenler.

OLMAZ, YARENLER

Bir zaman hoş olup, mesutça gidin,
Dünyanın vefası olmaz, yarenler.
Kurtulan yok ecel ağından, görün,
Canlı zâttan can kurtulmaz, yarenler.

Dünya evvel bedel kalptır, gallaptır[1],
Çark-ı çember oyuncu ve kezzaptır,
Dünya bir deryadır, adam hubaptır[2],
Damla suda baki kalmaz, yarenler.

Müşkül sefer olur ölüm seferi,
Vehmi çok olur, çoktur katarı,
Geri dönmez koşanı, gelmez haberi,
Bu sefere giden gelmez yarenler.

1 gallap: kalpazan, sahtekar
2 hubap: damla

Dünya yalancıdır, hırs ve hevestir,
Yalancıya bel bağlama, abestir,
Haramidir, haramzâde, nâkestir,
Bir ahd ü peymânda durmaz, yarenler.

Mahtumkulu, dünya fanidir fani,
Hasret menzilidir ölümün kânı,
Bazarında malı, adamın canı,
Ondan başka malı olmaz, yarenler.

DERMAN, YÂRENLER

Bir belaya çattım, Lokman'ım bilmez,
Bu derdime bulmaz, derman, yârenler.
Gök yüzünde feryat, bulutum yağmaz,
Kış faslında döktü yağmur, yârenler.

Karşımda kabirdir, cübbem kefendir,
Baş salıp gittiğim ecder zemindir,
Müftü sözü − riya, nâmert − emindir,
Mesken tutmuş burda yaman, yârenler.

Akibet güçsüzdür, devin ağzında,
Hasret ile kaldım aşkın közünde,
Üftâdeyim, dostlar, felek bazında,
Usûl içre oldu revan, yârenler.

Karşımdadır sofra, humus kalmışım,
Yüzse diye gemim Ceyhun'a salmışım,
Mecmuü'l-Bahreyn'e hasıl olmuşum,
Fare yemiş, salım viran, yârenler.

Münakkaş altında kalmış pervânım,
Bent olan bir derya, çökmüş ummanım,
Ciğeri sed pâre, zat-ı giryanım,
Mecnun gibi ben şaşkınım, yârenler.

Mahtumkulu, çoğu bulmaz bu derdim,
Günahkar pir oldu, namerttir merdim,
Sinek olup, tuğun izine düştüm,
Cenuptan arayıp tâbân, yârenler.

BAKA BAKA GİDERSİN

Fâniden bakîye göç ha göç olsa,
Çırpınıp da baka baka gidersin.
Ecel kadeh verip, iç ha iç olsa,
Can acısın çeke çeke gidersin.

Evlatların durur zarı giryana,
Kadınlar saç yayar, düşer lerzane,
Malın kısmet olur girer talana,
El yıkayıp, çıka çıka gidersin.

Mal için incitip dost akrabanın,
Az bildin altından satıp savdığın,
Paylaşırlar helal haram yığdığın,
Sen azabı çeke çeke gidersin.

Bu dünyadan varsan, oraya kardeş,
Neler görecektir bu zavallı baş,
Hayır kazan, olur yanına yoldaş,
Yoksa kabre yeke yeke gidersin.

Adem oğlu akla alsa aslını,
Kaza etmiş ecel celladı seni,
Aklın varsa kıyamet hasılını,
Bu dünyada eke eke gidersin.

Cihanda görünür kudret işleri,
Kanat gücü kaldırır şu kuşları,
Yiğitlik kuvveti kırar taşları,
Kırkı aştın, çöke çöke gidersin.

Mahtumkulu, düştün aşkın yoluna,
Kim vardır ki iletmeye yanına,
Revaç bulamadın söz pazarına,
Müşterisiz, döke döke gidersin.

GÖÇÜP GİDİYOR

Dünyaya itimat etmen yaranlar,
Kimi gelmiş, kimiyse göçüp gidiyor.
Misal-i İskender şahlık sürenler,
Bir bir nöbetinden geçip gidiyor..

Bir evi bay eder, bir evi geday
Ne kılsa, erki var o Kadir Huday,
Bir evin muradın vermiştir hay-hay,
Bir ev gam şarabın içip gidiyor.

Bir eve vermiştir kaygı gam, mihnet,
Ömründe bir zaman görmedi işret,

Bir eve etmiştir nâ-merdi ülfet,
Onun ömri “ah!” ile geçip gidiyor.

Bir evin başında çoktur dumanı,
Kaygı mihnet ile çıkmıştır canı,
Bir yahşıya denk getirmiş yamanı,
Bî-ilaç dünyadan geçip gidiyor.

Kimiler ağlamıştır, maksadın bulmaz,
Niceler ah vurur ağzını örtmez,
Bir at ödül almış olsa da koşmaz,
Bir kısrak gezmekle dönüp gidiyor.

Dünya için çekme kaygı endişe,
Sabr et sen belaya, razı kılmışa,
Ağlayıp gam ile gitme hemişe,
Ecel eli yakan tutup gidiyor.

Mahtumkulu der ki, bütün nasihat,
Huda’ya kul olun, Resul’e ümmet,
Bilseniz, dünyanın her şeyi hasret,
Hasret ile bir bir göçüp gidiyor.

GEÇİP GİDİYOR

Bu dünya fanidir, tutmaz binayı,
Bu dünyaya gelen geçip gidiyor.
Kim ki yalancıda tutan cihanı,
Tutanın ellerin açıp gidiyor.

Tatlı tatlı alır hesaba dünya,
Acı acı koyar azaba dünya,
Yettirmez, tutturmaz bu kahpe dünya,
Tuttum tuttum desen, kaçıp gidiyor.

Devirler dolanır, devirler döner,
Niceler göçerler, niceler konar,
Nicenin çırağı yeniden yanar,
Nicenin çırağı sönüp gidiyor.

Kimi Hakk'tan korkup, rengi sararıp,
Kimi dünya kovar koşup hızlanıp,
Kimi yüz hasrette, kimisi gülüp,
Kimi gözden yaşın saçıp gidiyor.

Kimi beyliğinde düşmez eyvandan,
Kimi yoksullukta inler hep candan,
Kimi haram bilip, kaçmakta burdan,
Kimi rakı, şarap içip gidiyor.

Kimi bu dünyada bollukta yaşar,
Kimilerse helal haramı seçer,
Kimi farkın bilmez, her işi yapar,
Gözü bağlı kuş dek uçup gidiyor.

Anlaşılmaz kahpe feleğin âlı,
Dudağın ısırtır dünyanın malı,
Bir gün oraklıdır feleğin eli,
Yaş kuru farketmez, biçip gidiyor.

İki gün hoş olsa, üç günü vaymış,
Nasıl bir meskenmiş, nasıl bir evmiş,
Bu dünya sanki bir kervansaraymış,
Gelen yük indirip, geçip gidiyor.

Mahtumkulu söyler, diken yok, gül yok,
Ne yigit, ne koca, padişah, kul yok,
Dilenci, dermanda, bay yok, yoksul yok, –
Hepsi de yer koynun kuçup gidiyor.

DÖKÜP GİDİYOR

Gam dumanı basmış garip gönlümü,
Göz yaşın saklamaz, döküp gidiyor.
Kimdir rahmeyleyen, soran halimi,
Gören bu gönlümü yıkıp gidiyor .

Gerçi od yaksalar âşık yağından,
Ölüm kolay olur dost firakından,
Hicran beni kovdu sabır dağından,
Firak hece hece söküp gidiyor

Evvel devranımı çark bulaştırdı,
Gam canım kuruttu, od tutuşturdu,
Aşk beni yandırdı, külüm savurdu,
Yüreğim içimden çıkıp gidiyor.

Rahat yatıyordum nefsi besleyip,
Kalktı gönlüm yâr cemalin dileyip,

Hakk'a hacet edip, murad isteyip,
Gözüm o yollara bakıp gidiyor.

Mahtumkulu, mecalim var, söyleyim,
Dostlara derdimi âyân eyleyim,
Ey, yârenler, ağlamayım neyleyim,
Aşk beni yandırıp, yakıp gidiyor.

KİMİ GÖÇÜP GİDİYOR

Dostlar, bu dünyaya yoktur itibar,
Kimi gelip, kimi göçüp gidiyor.
Hoş geçirir kimi, kimi hâr u zâr,
Kara yer hepsini yutup gidiyor.

Kimiler yaşlıdır, kimisi gençtir,
Kimiler zengindir, kimi muhtaçtır,
Mahşere varan da bir ulu göçtür,
Peşimizden ecel yetip gidiyor.

Felek bir bakkaldır, dünya bir pazar,
Kimi yahşı yolda, kimisi azar,
Kimiler Allah'tan kılmazlar hazer,
Kimi Hakk buyruğun tutup gidiyor.

Kimiler cahildir, kimi molladır,
Kiminin dilinde ism-i Hüda'dır,
Hepsinden yâd-ı Allah evladır,
Kimi şeytan sözün yazıp gidiyor.

Mahtumkulu, ümit etmek Huda'dan,
Yalvarmak − gedadan, korumak − şahtan,
Yarar yoktur sana mâsivalardan,
Kimi günün, kimi yatıp gidiyor.

GEÇİP GİDİYOR

Bu fani cihana gönül verenler,
İşin fena edip geçip gidiyor.
Kur'an açıp, bakın, şans arayanlar,
İkbali bir pula satıp gidiyor.

Cefası çok fani, bu yalan cihan,
Mert gönülde tutar oldu o mekan,
İsa duyup, Lokman kılmaz dert ihsan,
Göz yumup, yanından koşup gidiyor.

Kimi vardır cihanda rahat yatmış,
Kim asmanda uçup, kim suya batmış,
Kimiler malın bekaya uzatmış,
Kimi hars-ı dünya tutup gidiyor.

Kavgadan kurtulmaz nicenin başı,
Kimi yakar oldu baba, kardeşi,
Kiminin her evde hazırdır aşı,
Kimiler hums olup, yatıp gidiyor.

Kimi tac u tahtta ferman gönderip,
Kimi beygir binip, sürer koşturup,

Kimi babasını, halkı hor edip,
Günah zindanına batıp gidiyor.

Kimilerin çıkmaz eyleyen zarı,
Kiminin bağında yetişmiş narı,
Kiminin tutuşup canında nârı,
Har diken tenine batıp gidiyor.

Kimler daim sürer oldu devranı,
Kim özün bilmez, unutur cihanı,
Kiminin daim cehennem mekânı,
Kimiler cennete yetip gidiyor.

Kimiler yüz tutar güzel cenana,
Kimiler eş istep, azaptır cana,
Kimiler göz tutup o genc-i kâne,
Din imanın unutup gidiyor.

Kimilere vermez o iki gözü,
Kimi işittirmez söylese sözü,
Kimilerin güzel ermiştir yüzü,
Kimiyse yüzün örtüp gidiyor.

Kiminin kaygıyla ağmıştır salı,
Kimi de bent etmiş güzel hayalı,
Kimiler ömründe tatmaz hiç balı,
Kimi zehr-i zakkum yutup gidiyor

Kimi gerçek dese, yalana döner,
Kimiler uçuşur, niceler konar,

Nicelerin ferzent züryadı olur,
Niceler çocuksuz geçip gidiyor

Kimi bu dünyada ikbal atmışdır,
Kimi tuttuğu niyete yetmiştir,
Kimi Hakk diye ağlayıp yatmıştır,
Kimi bu dünyada koşup gidiyor.

Kimi aciz canı mal diye yakmış,
Kimi gidip vatanını terk etmiş,
Kimi il, din imanı unutmuş,
Kimi onu sağlam tutup gidiyor.

Mahtumkulu, kimi deşttedir sarvan,
Kimiler yaptılar bir zalim ferman,
Kimi bu dünyadan eyleyip arman,
Kimi handan olup, geçip gidiyor.

TUTUP VARMAKTA

Felek bu cihana ağın yaymıştır,
İns u cin demeden, tutup varmakta.
Nice müflis tutmuş, ordu düzmüştür,
Dağ u düzde hepsi sürüp varmakta.

Kaçıp kurtulma yok, tez yakalarlar,
Azmedip, yakadan, sağlam tutarlar,
Bir çukur zemine leşin atarlar,
Kara yere tenin karıp varmakta.

Nasıl bir zamandır, nedir hayali,
Can şehrine salar daim o yolu,
Adem oglu çamurdadır ikbali,
Üstten tokmaklayıp vurup varmakta.

Mahtumkulu, gözü bağlı çırpınıp,
Hor kalmıştır kabir içre kıvranıp,
Dünyanın dört yanını bir dolanıp,
Herkesi bu felek sorup varmakta.

GİDİYOR

Oyun kılsan akran ile bir zaman,
Felek görüp, burun sokup gidiyor;
Hazan okun tayyar eden bu cihan,
Göz yumup, her yana atıp gidiyor.

Felek yara salsa, yoktur çaresi,
Kötüleşir, sancır durur yarası,
Nöbet ile yahşı ve yaman hepsi
Fâniden bakiye geçip gidiyor.

Bu felek yerinde rahat yatırmaz,
Çamurdan çıkarmaz ve de batırmaz,
Ademoğlu kaçsa bile kurtulmaz,
Yüzün ters çevirip, tutup gidiyor

Yalan işte felek arar bahane,
Od yaktırmaz, zulm eder cihana,

Koyar olsan bir lokmayı ağzına,
Duyurmadan zehrin katıp gidiyor.

Adam kanı renk olmuştur dişine,
Kimi düşman kaldı o dönüşüne,
Bakın, şu feleğin kıldığı iş(in)e,
Yahşıyı yamana çatıp gidiyor.

Söz demez yüzüne, gezer utanıp,
Nefsin bilmek ister izinde kalıp,
Can metasın bizden bedava alıp,
Bir taban zemine satıp gidiyor.

Serimden çıkardım tutan hayalim,
Bir dem vurup, yaktı dükkanım, malım,
Felek vurup, bahtsız kalmış ikbalim,
Kocalınca laya batıp gidiyor.

Hakk sözüne inanmazdım ben daim,
Hicrandan tutmuştur kervansarayım,
Gaflet ile geçip, her günüm, ayım,
Ömrüm, yüzün taraf tutup gidiyor.

Bu sözleri dedi o Hayru'l-beşer,
Duzahtan beter felek uyanık eser,
Ademoğlun eyler bunda serbeser,
Bakın, özü rahat yatıp gidiyor.

Bu fânîda yoktur takat kararım,
Sonunu anlamaz, yetişmez sabrım,

Mahtumkulu der ki, kocalan ömrüm
Elimden kaçırdım, göçüp gidiyor.

GELMEZ Mİ?

Felek, senin bu devletli dönüşün,
Bize doğru dönemez mi, gelmez mi?
Leşin yere saldın nice merdanın,
Zemin insaf edemez mi, dolmaz mı?

Dünya, senin bu sıralı dönüşün,
Kızıl kandan kıpkızıl olmuş dişin,
Keçi, kurt dostluğna benzer bu işin,
Gamlı şad olmaz, ağlayan gülmez mi?

Oraksız biçersin, tığsız kesersin,
Yumruksuz yüzersin, ipsiz asarsın,
El ayaksız habersizce basarsın,
Yıkan basar yatar, geri kalkmaz mı?

Felek hep kazanır vuruşsan, sevsen,
Gövdeni yükseltip, kanadın yaysan,
Ölüm sitemin insan boynuna koysan,
Korkusundan sararmaz mı, solmaz mı?

Mahtumkulu, her seherden, sabahtan,
Hâlî kalma bu nâlişten, duadan,
Putperestler puttan alsa muradın,
Hâcetin Hakk'ta arayan almaz mı?

YIL İLE

Başına gelmiştir kocalık kışın,
Hiç ayrılmaz aylar ile, yıl ile.
Döküldü ağızdan o inci dişin,
Yoktur zevkim, tatlı sözlü dil ile.

Aydın cihan gözlerime zindandır,
Gece gündüz kanlı yaşım revandır,
Yüreğim takatsız, kalbim ârmandır,
Hevesim yok, dostlar, kızıl gül ile.

Geçti benden o yiğitlik gayreti,
Kocadı, ayrıldı kuyruktan atı,
Felek başa saldı çıkmaz afeti,
Dizde kuvvet yoktur, eğri bel ile.

Dolandı çevremde bakî gerdişi,
Yatsam kalksam çıkmaz dünyanın işi,
İmdatla çekerim çok zorlayan işi,
Ömrüm geçip varır altmış yıl ile.

Hissimden çıkardım kuşum, avlağım,
Burnun yele tuttu kaçtı oğlağım,
Develer dolaşan otlu yaylağım,
Sanki yoldaş oldu, gitti çöl ile.

Firakî der, yok dünyada hevesim,
Yalnız dinedir samimi ihlasım,

Zar edip ağlasam, dinlenmez sesim,
Arzular kalmadı güzel il ile.

LERZANEDİR

Ey, yaranlar, güzel ömrüm,
Yaşlandıkça lerzanedir.
Günbegünden artıp derdim,
Barut ister pervanedir.

Aşık yansa o yar için,
Avcı gitse şahmar için,
Koçaklar namus ar için
Ata çıkar, merdanedir.

Ne acep elvanlar süren,
Yahşı yaman varın gören,
Bizler ile hemra giden
Aksakallar, bak, dânâdır.

Mahtumkulu, elli yaşın,
Gamdır, kaygıdır sırdaşın,
Gafil olma, kaldır başın,
Yaşlılık bir bahanedir.

KOCALMIŞ GÜNLER

Koca dağlar, nazar kılın,
Siz gibi kocalmış günler.
Kaldırın, tepeye alın,
Canımdan bölünmüş günler.

Ana babamdan kötüyüm,
Suyun çeken bir havuzum.
İsteksiz inmiş bir yazım,
İhlasım bölünmüş günler.

Abdullah ve Mehmetsefa,
Ayrı düştü, çektim cefa,
Bu dünya vermiyor vefa,
Haksız can harcamış günler.

Sevinmedim oğul kıza,
Elime almadım cıza.
Hayalim, gitsem Tebriz'e,
Kademime ilenen günler.

Mahtumkulu, yok bende kâr,
Yüz tutarım, Perverdigâr,
Göklen ilimdir bi-karar,
Düşman karşılamış günler.

KOCALIKTIR YÂRENLER

Yiğitliğin gücü gitti belinden,
Dert yamanı kocalıktır yârenler.
İlacı yok onun, gayrı ölümden,
Dert yamanı kocalıktır yârenler.

Hastalar kurtulur, yaşlı kurtulmaz,
Bu derde hiç kimse çare getirmez,

Gönül kuşu uçar gider tutulmaz,
Dert yamanı kocalıktır yâranlar.

Yemek yemek için diş hiç batmaz,
Uzaktan bakınca gözleri yetmez,
Oğul, kız sözüne, hiç kulak asmaz,
Dert yamanı kocalıktır yârenler.

Yetmişin evine girince yaşı,
Sallanıp bir yerde duramaz başı,
Çörek çiğneyemez talhandır[1] aşı,
Dert yamanı kocalıktır yârenler.

Dediğin işitmez, o, sağır olur,
Oturup kalkması pek de zor olur,
Kemikler sızlayıp derbeder olur,
Dert yamanı kocalıktır yârenler.

Ağzına bakarsan tek dişi olmaz,
Döşek, yastık ile hiç işi olmaz,
Yanında değerli dost, eşi olmaz,
Dert yamanı kocalıktır yârenler.

Oğul kız, geline pek asi olur,
Onların her sözü işkence olur,
Yırtık pırtık döşek yorganı olur,
Dert yamanı kocalıktır yârenler.

Gitti hem akranın hem arkadaşın,
Artık sağlık geçti, derttir yoldaşın,

1 Buğdaydan öğütülen bir tatlı türü.

Git gide yıl yıldan mevç vurur kışın,
Dert yamanı kocalıktır yârenler.

Kalan kaçan olsa sana verirler,
Sıcak soğuk deme şunu ye derler,
Her kime söylese konuşma derler,
Dert yamanı kocalıktır yârenlar.

Tende kuvvet kalmaz, yüzünde görkün,
Oturup kalkmaya yetişmez erkin,
Aş içilip olmaz, kemikte berkin,
Dert yamanı kocalıktır yârenlar.

Mahtumkulu der, kocalmadan beter,
Yetmişin, seksenin arası yeter,
Öz evlatların gelip de tepeler,
Dert yamanı kocalıktır yârenlar.

TÜTÜN

Dostlarım, düşman bilin, âlemde vardır bir tütün,
Öyle mahbub eylemeyin, gâret-i candır tütün
Çekerek boş nefesi, büyük bir yılandır tütün
Çeker uzun bir zincir, güya ki zengârdır tütün,
Nerde olsa duzahlılar, bezminde vardır tütün.

Düşgeç ol meclis ara, her kim çeker, bî-mâr eder,
Âl ile aldanıp her dem kendine de zâr eder,
Sağ selamet koymayın o kendine ar eder,
El ayağın felç kılıp, halk içre onu har eder,
Bu sıfatlar ile ha, içmeyin, betkârdır tütün.

Kah kah eyler, her zaman, gösterir bet huyunu,
Burnunuzla koklayıp, almayın kötü büyüyü,
Müslümanlar, helal diye, kılmayın bu oyunu,
Ahiretin oyun etsen, tiz koyun bu oyunu,
Ahiretin oyun etmezlere der-kârdır çilim.

Herkes hoş hal olmuştur cim ve lam, mim[1] adına,
Niye fikir etmez o kim bu lanetli zâtına,
Bindirir güya onu her dem şeytanın atına,
Sihr edip her dem onu, çeker özünün katına,
Çünkü betkârlar gözünde daima vardır tütün.

Gul gul eyler her seher o, ağzından ateş saçar,
Her kişi âkıl durur, böyle pis kokudan kaçar,
Kim onu ele alır, göğsün ona doğru açar,
İnansa da helal diye, din-i İslam'dan geçer,
Din-i İslam'dan geçmeye bir sebepkârdır tütün.

Şöyle düşmandır ki, ahir sırrınız fâş eyler[2] o ,
Vakti yetmez soldurup, bu cisminiz leş eyler o ,
Kaygı hasret yok zamanda çeşminiz yaş eyler o ,
Her zaman duman yutmuş, hem ciğeri taş eyler o,
Bari gafil olmayın siz, böyle betkârdır çilim.

Ey, yarenler, yasaklamıştır onu bize Ehad,
Fikredip, zikreyledi, halk içre Abdüs'-samet,
Tebdil etmek, yasaklayan işini bize ne hat,
Kim ki münkir olsa, onun önünde vardır lahit,
Söyler ki Mahtımkulu, bu bendeye nârdır çilim.

---

1 Jim, lam, mim – Bu harfler eklenip okunduğunda "çilim" sözünü oluşturuyor.
2 faş etmek: ifşa etmek, açıklamak.

SEN TÜTÜN ÇEKME

Canına kast etme, tiryakim, özün,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!
Pendim bu, oruç tut, oku namazın,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Tütünden yılanlar iner boynuna,
Ağzın açıp, böcüler girer koynuna,
Her zaman zehirin salar tenine,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Tenlerin tiksinip, ondan kaçarsın,
Susuzluktan zehir zakkum içersin,
İçim yandı diye, ağzın açarsın,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Yılan der ki: „Bu gün kaçarsın benden,
O Hakk'ın emridir, ayrılmam senden",
O zaman da bizar olursun ondan,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Bu dünya fanidir, durmayıp geçer,
Her kimse akildir, bil, ondan kaçar,
Şeytana yol verme, imanın uçar,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Emanet canına sen kılma töhmet,

Vefası nedir, gel, sen şimdi fehm et,
Mahşer günü ne dersin, ver yanıt,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

İblise yol verme, sen yutma narı,
Gül diye özüne sen salma harı,
Gayretsizlik etme, sen sakla arı,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Terk eyle tütünü, doğru dur Hakk'a,
Her zaman tövbe eyleyip, tut yaka,
Derlermiş, su vermez tütene saka,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Içtiğin zakkumdur, yediğin oddur,
Bilmez sen, şeytanlar mesleğe şaddır,
Bu gün hoşnut olsan, yarın hey-hâddır,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Bir defa hatadan çekmiştir Ali,
Seyr için sahraya çıkmıştır veli,
Bir mescidi görüp zerli safalı,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Mescidi görmüştür bu güzel zade,
Merak ederek, ora girmiştir yaya,
Sütunu siyahmış, yananmış oda,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Hemen geriye dönüp gelmiş resula,
Haberin söylemiş sahip usula,

„Sütunu siyahmış nedir vusula?”
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Resul dedi: „Ali, işittim sözün,
Sıfatın, suratın görmüştür gözün,
Tütün çekmek ziyan, işit sen özün,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Görmüşsün mescidi, yeni yapılmış,
Şeytan sana bu gün keyfi verenmiş,
Sütünü karartmış od’a bürünmüş,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

İnsanın sütunu sen bil, imanı,
Bu şeytan mekruhtan koru sen onu,
Gafil olsan yakar, etme gümanı,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

O fırsatta Haydar çıktı meydana,
Kahr ile kast etti la’in şeytana,
Bundan beri şeytan oldu pinhana,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Bundan önce şeytan açık gezermiş,
İnsanı kandırıp, dinin bozarmış,
„Besmele!” deyince, ümit kesermiş,
Yazıktır canına, sen tütün çekme!

Mahtumkulu, pendin illere söyle,
Öz halin nasıldır bir fikir eyle,
Sefer kılmak lazım, azığın eyle,

Yazıktır canına, sen tütün çekme!

TÜTÜNKEŞ

Hakk sana nazar etmiş cihanda,
İstediğin yap burada, tütünkeş.
Divan kurulunca hesap yerinde,
Cevabın ne olur orda, tütünkeş.

Kuvvetin azaltır, gücün bitirir,
Keyfi coştursa da, aklı azdırır,
Bedeni sızdırır, eti kızdırır,
Bu bir nişânedir sende, tütünkeş.

El çekiver böyle haksız telaştan,
Paran gider, canın yanar bu işten,
Yarın karnın doldururlar ateşten,
Zehri çıkmaz, kalır canda tütünkeş.

İki dünya yahşılık yok eğriye,
Adam isen, yöneliver doğruya,
Beynamaza, gıybetkeşe, hırsıza,
Yoldaş olur, kötü günde tütünkeş.

Mahtumkulu, Mevlam candan yakındır,
Çilim bir şor sudur, ten bir zemindir,
İman bir tilkidir, gövde bir indir,
Tilki bile dayanmaz inde, tütünkeş.

BURDA, TÜTÜNKEŞ

Hak sana söz demez yalan cihanda,
Ediver bildiğin burda, tütünkeş.
Terazi kurulan heyhat gününde,
Cevabın ne olur, orda, tütünkeş.

Cefalar, hasretler görür şom serin,
Eşek dek anırıp daralır yerin,
Ağzından gelir dumanlı kan, irin,
Bir nişane budur sende, tütünkeş.

Melekler meydanda tutup oyalar,
Ateşin içine götürür bağlar,
Sineleri de cığır cığır dağlar,
Çok kalırsın kara günde, tütünkeş.

Sırat Köprüsünden atarlar seni,
Zulmete salarlar, beklerler seni,
Zincir, kelepçeyle bağlarlar seni,
Azap, hasret ve hepsinde tütünkeş.

Endamından ağı zehir dökerler,
Kemiğini boğum boğum sökerler,
Koca örümcekler çıkıp çakarlar,
Zahmı çıkmaz, kalır canda, tütünkeş.

Her kimse fanide döndü yamana,
Orda imdat eder, gelir amana,

Namazın terk eden, gıybet lisana,
Yoldaş olur yaman günde tütünkeş.
Mahtumkulu, nâra doğru yollarlar,
Yılanlar evrilip gelip dişlerler,
İletip cehennem içre, taşlarlar,
Çırpınıp, ah vurur orda tütünkeş.

BENZER, TÜTÜNKEŞ

Her zaman el salıp cebini yoklar,
Çok parası vara benzer, tütünkeş,
İzzet kılıp, birbirine ısmarlar,
Hoş bir tadı vara benzer, tütünkeş.

Bir köye gelince geriye kayar,
Yoldaşın eğleyip yolundan koyar,
Aza çoğa gidip özünü vurur,
Zarur işi vara benzer, tütünkeş.

Içinden çekilmiş, zor verip tüfler,
Yeri çukur eder eğilir, tüfler,
Önce ilk sözünü "su" diye söyler[1],
Bir kusuru vara benzer, tütünkeş.

Bir acı tütünü içine salar,
Aklını, fikrini, gücünü alır,
Keyfi çok gelince sırrını verir,
Tavsiyesi vara benzer, tütünkeş.

Mahtumkulu, desem tütün şanına,

1 burada „su çilimi" (nargile) çekenlerden bahsediliyor.

Müşterisi çok toplansa yanına,

Zararı var gücüne, imanına,
Kısmen dilenciye benzer, tütünkeş.

NAS ATAN[1]

Güya bu dünyaya geldin, gelmedin,
Kül toplarsın daim işin nas atan,
Şeriat yolundan haber almadın,
Kalır dûzah içre leşin nas atan.

Tütün diye her kapıya koşarsın,
Ufalayıp, üç miskalden çekersin.
Bir soluyup, üst başına sürtersin,
Haram olur üst u başın nas atan.

Namaza durunca, üstüne akar,
Onun için bin yıl dûzahda yakar,
"Vay" denen yerde dumanın çıkar,
Kabul olmaz gözde yaşın, nas atan.

Yahşı yaman ettiğin işi Hakk eder,
Nas atanlar, biberlerin çak eder,
Akar durur, üst ü başın pis eder,
Senden kaçar akranların, nas atan.

Gözünü yaşartıp, mihrin kandırır,
Gelse kumar imanını yandırır,

1 nas atan: maraş otuna benzeyen bir bitkiden elde edilen bir tür uyuşturucuyu içen kimse.

Yemek yesen, tabağını doldurur,
Murdar olur içen aşın, nas atan.
Her adamı görsen, gizler kaçarsın,
Burnundan dem gelmez, ağzın açarsın,
Keyf gelince, oğul kızdan geçersin,
Hayran olur köyün, komşun, nas atan.

Kırkına gelince, beynine çıkar,
Bu şirin canını dûzahda yakar,
Çakcanı[1] od eyler, burnuna tıkar,
Hastalıktan dökülür dişin, nas atan.

Mahtumkulu, mevtten sonra bilirler,
Defnetmeden önce, burnun dilerler,
Seni Sakar denen yere salarlar,
Nara döner için dışın, nas atan.

GIYBETKEŞ

Mahşerde şikayet eder dilinden,
Rüsvalığın budur senin, gıybetkeş.
Ömrün yele verme, azma yolundan,
Ağırtma sen ilin günün, gıybetkeş.

Bulut dek kükürer, bark gibi gürler,
Gehi buzdan tahtlar, ateşten yerler,
Katır dek çiyan, buğra dek böcekler
Bedeninden sorar kanın, gıybetkeş.

Halin gören hayran olup ağlarlar,

1 çakça: nas taşımaya yarayan özel bir kutu.

Özün Sıccın adlı yerde bağlarlar,

Dilin çekip, demir ile dağlarlar,
Kara olur şu gün günün, gıybetkeş.

Yaman söz ayırır yahşı dostundan,
Günahın yükü de basar üstünden,
Cehennem içinde duzah altından,
Feleklere çıkar ünün, gıybetkeş.

Melekler götürüp, gürzü vururlar,
Endamından su dek akar zehirler,
Haşlaşıp dururlar yanında marlar,
Endamından sorar kanın, gıybetkeş.

Bir dem kurtulmazsın, tamu nârından,
İçin dolu olur yılan zehrinden,
Şu azabın hasretinden, zârından
Feleklere çıkar ünün, gıybetkeş.

Yer verirler sana orda bir cayda,
Günün geçer gece gündüz hay vayda,
Azabın arttırır senin her ayda,
Tütünkeş yoldaştır sana gıybetkeş.

Yüzün kara mahşer günü Kerim'e,
Tanrı sevabından alır cerime,
İmansız teni gider cehenneme,
Kaybedersin canını sen, gıybetkeş.

Mahtumkulu söyler ilin gözünden

Düşüp de hor olsan, bil sen özünden,

Dilini çekmesen haram sözünden,
Belli, bedbaht olur dinin, gıybet-keş.

HALİN SENİN

Hırsız olsan, sen dinle, nasıl olur halin senin,
Kişi malında gider gönlün, gözün, fiilin senin.
Sanki şeytan aldatması mekir u âlın senin,
Bu yalancılık ile geçmiş ay ve yılın senin,
Duzaha doğru varır, billah, gittiğin yol senin.

Mahşer günü it olup, sen bağırıp yersin etin,
Yüzünü görmez Muhammet sen gibi pis ümmetin,
Hem o dünya şefkatin, olmaz bu dünya devletin,
Her zaman her saat içre artırırlar mihnetin,
Bu cehim içre tutar örümcek sag-solun senin.

Sen ağlarsın, gözlerinden yaş yerine kan döküp,
Bunca mihnetler çekip, göğsün delip, viran edip,
Sıcak vermez başına, toprak saçıp, giryan edip,
Kılca sıcak göremezsin dağ kadar pişman edip,
Dökülür geri gelir ağzından pisliklerin senin.

O Muhammet karşısında utanacaksın o gün,
Ger ölüm olsa idi, isterdin ölmeyi o gün,
Gürzi altında, melek darbında kalacaksın o gün,
O Harış adlı yılana lokma olacaksın o gün,
Maymunun sureti de olacak, timsalin senin.

Mahtumkulu der, görsen günahın, ey gözüm,
Çekilir kıldan kıla mahşer hesabın, ey gözüm,
Yüz kara, dil kısadır, olmaz cevabın, ey gözüm,
Mal sahibine o gün vereceksin sevabın, ey gözüm,
Hem günahın boynuna koyacak – budur halin senin.

CİHAN SENDEN HABERSİZ

Sen, Sen canın bezeği, hem can senden habersiz,
Cihan dolu Seninle, cihan senden habersiz.

Endişe deryasında sırım sefinesini,
Yüz tarafa yüzdürdüm, seyran senden habersiz.

Eğer dense küfr olur: "Eşya Senden halidir",
Menzil Senden müstağrak, mekan senden habersiz.

Arz, gökyüzü, doğu batı pertevinde gerdandır,
Zamanlara Sen gerdan, zaman senden habersiz.

İster Seni denizler çalkalanır şevkinden,
Sen onlarda malumsun, umman senden habersiz.

Zemin diler semada, sema diler zeminde,
Her birine gümanda, güman senden habersiz.

Mahtumkulu, bak şimdi, eşyalar ne iştedir,
Yok imiş bu eşyada heman senden habersiz.

RİYÂDAN, YA RAB

Sarf ile kurtulmadım ben bu beladan, ya Rab,
Çıkamam ben azmedip, ucb u rîyâdan, ya Rab.

Talihim etti tuluğ, andım onu ahter-i gam,
Sen uzak et beni bu baht-ı siyadan, ya Rab.

Yevm-ı teşehhüt der ki hal bana, bir şahid-ayn,
Kurtulur mu kahpe can böyle güvahdan, ya Rab.

Ten ibadette illet, hem dev ve şeytandır zulmet ,
Yâd edip, emr-i ezel hükm-i hayadan, ya Rab.

Dergahına, ey Tanrım, kılsam ibadet yok karar,
Ettiğime yok îtibar oruç namazdan, ya Rab.

Ben isterim senden seni, Sen et ırak benden beni,
Hacet reva kıl, ya Ganî, beni mübteladan, ya Rab.

Mahtumkulu'nu her zaman basdı bela, açtı zeban,
Eylemesin her mü'mini mahrum duadan, ya Rab.

ALLAHSIN

«Kün!» lafzından âlemi,
Mevcut eden Allah'sın.
Cebrail'in elinde,
Kevni tutan Allah'sın.

Aciz u şermendeye,
Köyünde dermendeye,

Azraili bendeye,
Nispet eden Allah'sın.

Af eylere layıksın,
Hem tabib-i hâzıksın,
Âma-hâsa râzıksın,
Kısmet eden Allah'sın.

Zemayır'ı kondurup,
Taht-ı arşa bindirip,
Âşk gönlünü yandırıp,
Hasret eden Allah'sın.

Perde tutup yüzüne,
İsrafil'i razına,
Habibi'ni özüne,
Yakın eden Allah'sın.

Âşk yolunda – mürde,
Ulaşmıştır çok derde,
Fakirlere mahşerde,
Nurbat eden Allah'sın.

Mahtumkulu bimara,
Gulam olmuş biçare,
Yüz bin benim dek zara,
Mürvet eden Allah'sın.

GÜZEŞT EYLE

Ey, “Ekram’el ekremîn“ ,
Günahım güzeşt eyle.

Ey, “Erhame‘r-rahimîn“,
Günahım güzeşt eyle.

Dilersen kerem Senden,
Gider kocalık benden,
Cürmüm çıkardım hadden,
Günahım güzeşt eyle.

Yüz gam ile tende can,
İsterim Senden aman,
Fazlın ile, ya, Sübhan,
Günahım güzeşt eyle.

Gerçi oldum günahkâr,
Setr eyle aybım, Settâr,
Kerem eyle, ya, Gaffâr,
Günahım güzeşt eyle.

Lütfunu izhar eyle,
Gönlümü karar eyle,
Tevfikini yâr eyle,
Günahım güzeşt eyle.

Akıl yetmez zatına,
Fikr ermez sıfatına,
Birliğin hürmetine,
Günahım güzeşt eyle.

Mâlik-i mahluk, her ne,
Kim yetti hâlik sırına,

Üç bin ismin hatrına,
Günahım güzeşt eyle.

Biz çaresiz ümmetin,
Ümmet-i Muhammedin.
Hürmetine Ahmed'in,
Günahım güzeşt eyle.

Sun'un düşüp şevkine,
Yettin Ahmet zevkine,
Sema, zemin hakkına,
Günahım güzeşt eyle.

Sahiler ihsanı çün,
Şehitlerin kanı çün,
Yaratıklar canı çün,
Günahım güzeşt eyle.

Sana bakan yüzler çün,
Sana ağlayan gözler çün,
Hamd u sena sözler çün,
Günahım güzeşt eyle.

Gökte yıldız hürmeti,
Yerde nevruz hürmeti,
Gece gündüz hürmeti,
Günahım güzeşt eyle.

Yüksek dağlar hakkına,
Çölde kırlar hakkına,

Yerler, sular hakkına,
Günahım güzeşt eyle.

Senden olmasa haray[1],
Bu benim halime, vay,
Firakı der, ya, Hüday,
Günahım güzeşt eyle.

BİR ALLAH’TIR

Yedi kat semâyı, Yeri,
Muhkem eden bir Allah›tır.
İki cihanın serveri,
Din Muhammet Mustafa›dır.

Muhammet›ten evvel geçen,
Allah›ın sırrına yeten,
Tur dağında mesken tutan,
O Musa Kelimullah›tır.

Nice mürsel, nebi geçti,
Dünyanın ahiri boştu,
Gemi bağlar, o da geçdi,
O dahi Nebiyullah›tır.

Ebu Bekir, Osman, Ali,
Birbirinden de senâlı,

1 haray: yardım, destek.

Kâbe şehrinde binalı,
İbrahim Halilullah›tır.

Yakup ağlar günde saba,
Düşüp zindana gazaba,
Mısır şehrinde Ŷusuf›a,
Aşık olan Züleyha›dır.

Çün topraktan olmuş Ali,
İsrafil suruna bağlı,
Davut peygamberin oğlu,
O Süleyman padişahtır.

Haktan dilerler ömürü,
Tevekkül kıldı dört yarı,
Hakk yetirse Zülfikar›ı,
Din kuvveti Murtaza›dır.

Güzel Allah nazar salan,
Meryem›in mihrinde kalan,
Dört kitabın birin alan,
O İsa Beruhullah›tır.

Mahtumkulu, ya habibim,
Unutmasın seni dilim,
Hazreti Muhammet vekilim,
Sığındığım bir Allah›tır.

RABBİM CELİL

On sekiz bin âlem ehlin var eden Rabbim Celil,
Dönderip dergahına hem zar eden Rabbim Celil,
Kudret ile Arş evin döner eden Rabbim Celil,
Heybet ile Ferş evin dümdüz eden Rabbim Celil,
Emr edip, bir yumurtayı nur eden Rabbim Celil.

Ayrı tutkuya gönderip rayını her bendenin,
Hoş acap serişde ile mürdenin hem zindenin,
Ormanlar içre aslan her yırtıcı derrendenin,
Yer yüzünde her ne var, mur u mar cünbendenin,
Rızkını maksum edip, hazır eden Rabbim Celil.

Nice peygamberlere kıldın ata-yı devleti,
Imtihan edip nice kullara derd-i mihneti,
Lütf ederek vermiş o Musa'ya feth-i nusreti,
Dine dava eylemiş, Firavn'ın artıp şirketi,
Hepsini bu cihanda har zar eden, Rabbim Celil.

Kimi derviş eylemiş, sanki teninde canı yok,
Kimi yüz işret ile, kimin yemeye nanı yok,
Kimileri Karun gibi yığmış, hayr u ihsanı yok,
Hem o dünya, hem bu dünya kiminin armanı yok,
Kiminin yerin azab-ı nar eden, Rabbim Celil.

Ey, Hüda, Mahtumkulu'ya lütf-ı ihsan, eyle sen,
Bütün ümmet cürmünü afında yeksan eyle sen,
Dünya ahır maksadım sen gel de asan eyle sen,
Keşf edip ilm-i ledüni, ehl-i irfan eyle sen.
Bihabar dillere sır âşikâr eden, Rabbim Celil.

BER-KARAR EDEN KERİM

On sekiz bin âlemi bir demde var eden Kerim,
Yedi gufrana feleği ber-karar eden Kerim,
Bendelere rahmetin her dem feda eden Kerim,
Melaikeleri gökte nihayetsiz eden Kerim,
Kudretin iki cihanda aşikâr eden Kerim.

Kimini gümrah kılıp, verdi ona rah-ı zalal,
Kimleri mümin kılıp, özün tanıttı bî-misal,
Her kimi bir oda saldı, o Kerim u lâ-yezal,
Niceler tâât ile ömrün geçirdi mah u sal,
Niceleri mahfiyetle perişan eden Kerim.

Enbiyalar efdali o Mustafa " Hayru'l-beşer",
Hem melaikler görüp, kıldı başına tac-ı ser,
"Ya günah şefaatçisi, yâd ederim her seher,
Kudretinden o Mâsivâyı yarattı bî-peder,
Odu İbrahim Halil'e lâlezar eden Kerim.

Kimilere verdi Hüdam ayş u işret bî-hesap,
Kimiler hasret ile nan bulmadı, bağrı kebap,
Kimine rahat bağışlar, kimine verdi azap,
Dünya bir kervensaraydır, geçti bundan şeyh u şab,
Her kime takdir-i kısmet rüzgar eden Kerim.

Kimini şah eyleyip, verdi muhteşem taç ona,
Kimini fakr u fenada eyledi muhtaç ona,
Nicelere verdi devlet, niceler gallaç[1] ona,
Dostum deyip lütf kıldı leyletü'l-miraç ona,

1 gallaç:dilenci.

Mustafanın dostlarını çâr-ı yâr eden Kerim.
Evvel, O, iki cihanı var eden Kadir Hüdâ,
Nice kullar Hakk yolunda eyledi canın fedâ,
Niceler fitne ve fesat kıldılar ömrünce edâ,
Dünyaya gelen gider zengin fakir, şah u gedâ,
Tüm kulları şum ölüm elinde zâr eden Kerim.

Maksadın Mahtumkulu, sen Hakk Teâlâdan dile,
Gafil olma gece gündüz, bol Hüdâ zikri ile,
Biz dek asi kullara, şayet, Hüdâ rahmet kıla,
Ömrün ziyan etme sakın, hâsılın verme yele,
Bütün mâsivâyı nihayet mezar eden Kerim.

RABBIYE'L A'LÂ

Ey emrinden sema indi rükûya,
Sedası: "Subhâne Rebbiye'l-a'lâ".
Berdâr olup, yer de vardı sücûda,
Secdeden baş bozmaz der ki "Ya Mevlâ".

Ademe gazâdır, hay ismin helva,
Zemin sana döndü, sema da kova,
Ol Sana eylemiş cemalin cilve,
Zevk-i vaslın seni döndürdü derya.

Ey zâtından a'lâ eyledi Ekber[1],
Mü'mine mir'atın, mir'ata benzer,
Sen[2] güya mehtapsın, ashabın ahter,
Girdi tacı onunla doğru yola.

1 Ekber – Burada Allahu Tea'la manasında geçiyor.
2 Sen – Burada Muhammet peygamber göz öňünde tutuluyor.

Akıldan bî-dertler füzûndur, azher[1],
Oldu huş ehline her varak defter,
Hamdına mevât olmuştur ezber,
Her biri bir ayrı dil ile güya.

Yerinde yok iken iki cihanı,
Kudretten var ettin bir demde anı,
İrade eylemiş işbu dükkanı,
Bu pazara sen sen dana ve bina.

Firakî fâniden ferş fark etmiş,
Benican yer yüzün cürme gark etmiş,
Zer zevkin can havfı zerre terk etmiş,
Menşây-i belada korunan hâne.

HÜDA DEĞİL Mİ ?

Arzımı işitin ey, âm u haslar,
Her şeyi yaratan Hüda değil mi?
Bırakmayın beş vakit namaz, orucu,
Yapan kulun yeri cennet değil mi?

Söylemek vaciptir, işitmek sevap,
Yaratan herkese düz vermiş cevap,
Günümüz sofusu yalancı, kezzap,
Vadesi, ikrarı yalan değil mi?

Biri bir kişiye emanet verse,
İşitse kulakla, doğrusun dese,

1 azher: aşikar, belli

Eğer emanetten bir lokma yese,
Mahşer günü o hem şeytan değil mi?

Doğru sözün yalan edip söylerler,
Öz malına doymaz, halktan ararlar,
Oğul, babasından önce söylerler,
Şöyle bir “kudretli” zaman değil mi?

Bağlı olur muhannesin kapısı,
Mihman gelse olmaz zevk-i sefası,
Kadına giydirip gülgün libası,
Şaşırmış yüzüne, hayran değil mi?

Söyle Mahtumkulu, aklın yetince,
Kıyametin kazan işsiz yatınca,
Cehennemde, ta güzerden geçince,
Pirimiz Beğdurdu Hoca değil mi?

İNSAN YARATTI

Bir Allah’a kıldım hamd u senalar,
Bir kısım topraktan insan yarattı.
Ten kafesin kılmak için münevver,
Can nurundan şem-i taban yarattı.

Görmeye göz verdi, dile makâlat,
Canı koydu tende beş gün emanet,
Ezelde her kime kılsa inayet,
Göğsünde de nur-ı iman yarattı.

Evvel O, yarattı Adem atayı,
Ona eş eyledi Havva anneyi,
Firdevsi âlâda verdi mekanı,
Ona düşman mel'un şeytan yarattı.

Hak'tan nazil oldu Musa'ya Tevrat,
Davut Zebur okur, kıldı münacat,
İncil vasfın İsa eyledi ispat,
Muhammed şanında Furkan yarattı.

Muhammed'i server eyler cihana,
Dedi: "Peygamberi ahir zamane",
Cebrail'den vahiy indirip revâne,
Kafirlere Şah-ı merdan yarattı.

Birin fes eyledi, birin serbelent,
Birin fakir eyler, birin devletment,
Birin har eyledi, birin ercüment,
Birin garip, birin sultan yarattı.

Avazesi düşüp Rum u Yemen'e,
Mısır, Şam u Hindistan u Deken'e,
Gözü düşmüştür, Çin ile Hotan'a,
Bir emir-i sahipkıran yarattı.

Karkarası beğler içre şahane,
Şecâat bahrıda dürr-i yegâne,
İş Muhammed handan kaldı nişâne,
Rabbim onu merd-i meydan yarattı.

Kara yerden yeşil sebze göğertip,
Her ağaçtan türlü meyve çıkartıp,
Gün günden bağların meyvesi artıp,
Gül açılıp, bağ u bostan yarattı.

Mahtumkulu der ki, Hakk‘a sitayiş,
Her müşkül işime Sensin güşayiş,
Gece ve gündüzde verip nümayiş,
Hurşit ile Mah-ı taban yarattı.

BU DERDİ

Dolaştım ve gezdim aşkın dağında,
Ne beladır, kimse çeker bu derdi.
Aşk dağın astılar göğün boynuna,
Gök titreyip çekemez hiç bu derdi.

Aşk tesir etmese, yanmaz çerağlar,
Aşka düşse, kuşlar inler, kurt ağlar,
Eğilir heybetli, kuvvetli dağlar,
Taş eriyip, çekemez hiç bu derdi.

Kimdir aşkın yükün çeken merdane,
Felek gördü, korkup düştü gerdane,
Zemin cünbüş eyler, geldi lerzane,
Çöller dayanamaz, çekmez bu derdi.

Behişt kaçıp çıkmış arşın evine,
Ateş korkup, inmiş yerin dibine,

Kaçtı derya, adam aldı boynuna,
Dört yüz yıl hep sorup geçmiş bu derdi.

Mahtumkulu, çeksen derdi düğümden,
Asi olup, şikayet etme günden,
Bu ölmek, ayrılmak kalmış önceden,
Atam bize miras koymuş bu derdi.

GÖRDÜN MÜ?

Işık saçar gider zulmet tününde,
Benim sahipcemalimi gördün mü?
Bahar eyyamında, heyhat gününde,
Benim sahipcemalimi gördün mü?

Anka sıfat olup, «Hak!» diye kalkan kuş,
Geceler ayıktır, gündüzü bî-hûş,
Ridalı, cindeli, eğni hırka puş,
Benim sahipcemalimi gördün mü?

Kan etmiştir felek bağrım firakta,
Daima gezerim yâr dep soruda,
Kabe etrafında, Şam'da, Irak'ta,
Benim sahipcemalımı gördün mü?

Harem'de, Kıpçak'ta, Çin'de, Maçin'de,
Asuman üstünde, arşın içinde,
İklim çevresinde, felek burcunda,
Benim sahipcemalimi gördün mü?

Aşıklar ahında, Gulzum devrinde,
Kubetü'l-İslam'da, Ceyhun Bahrı'nda,
Sidre sahrasında, İsa şehrinde,
Benim sahipcemalimi gördün mü?

Hazret Ali etmiş âleme dava,
Kaftan Kafa düştü hazretin çavı,
Ya, iklim sahibi Ahmet Yesevi,
Benim sahipcemalimi gördün mü?

Mesken tutmuş kara dağın burnunda,
Ali'nin mülkünde, İsa yerinde,
Yerin arkasında, göğün karnında,
Benim sahipcemalimi gördün mü?

Mahtumkulu çeker yârın gamını,
Gezip, hiç bulamaz yüzü-zemini,
Ya, adı Cebra'il – Hakk'ın emini,
Benim sahipcemalimi gördün mü?

NESİN SEN?

Asla Seni görmemişim, dildarım.
Kumru musun, bülbül müsün, nesin Sen?
Gamlı gönlüm hayalinle aldanıp,
Bağ içinde gül gül müsün, nesin Sen?

Yol kesen mi, seyit misin, hoca mı?,
Saki misin, şarap mısın, ya cam mı,
Sene misin, gündüz müsün, gece mi,

Ay mısın Sen, ya Gün müsün, nesin Sen?
Yoksa misk mi, koku saçan anber mi,
Söyleyemem, ya çark mısın, çenber mi,
Derya mısın, deniz misin, dalga mı,
Çerağ mısın, rûşen misin, nesin Sen?

Altın mısın, gümüş müsün, zer misin,
Ya Arş mısın, ya Kürs müsün, yer misin,
Ya yakut mu, mercan mı, inci misin,
Ya çerağ mı, ya rûşen mi, nesin Sen?

Mahtumkulu, geç nâmustan, ârından,
El çek sen bu vefasız işinden,
Cihan dolu, sen gafilsin yârinden,
Sarhoş musun, şeyda mısın nesin Sen?

DİLBERİN

Gözüm gördü seyranımda, gardaşlar,
Kükrer cehennem dek nârı dilberin,
Kıyılmış keman dek yüzünde gaşlar
Gören de görmen de zârı dilberin.

O adam oğlunun değil balası,
Kulağın dindirmez aşık nalesi,
Cemalin bir gören hayran kalası,
Akadır yüzünden nuru dilberin.

Şu'lesinde Güneş gibi cemali,
Hiç kime yettirmez vasf-ı kemali,

Münakkaş sıfatlı zât-ı cemali;
Misalidir cennet huri dilberin.

Hoş meclisler kurup güzel dost ile,
Yar bana mey verdi, gittim, sust[1] ile,
Hamle kıldı bana yüz bin kast ile,
Soktu beni yılan mârı dilberin.

Yanında kıldılar sohbeti, sazı,
Çağırın, dinleyin şu dil-nevazı,
"Asi kulum!" deyip gelir avazı,
Perde ile bize doğru dilberin.

O dem ruhsat verdi, girdim bağına,
Ardından rastladım hicran dağına,
Yel değer, dağılır gül yanağına,
Şu kara zülfünün târı dilberin.

İsrafil sur vursa yalan cihana,
Can ne yahşı kalır, ne-de yamana,
Bir saatte kopar ahir zamana,
Eğer gelir olsa kahrı dilberin.

Yüreğimde yanan hicran közüdür,
Erkime koymayan yarın sûzudur,
Kardeşi, duası − yalnız Özüdür,
Hiç yoktur rakibi, yarı dilberin.

Her kim onı sevse, diridir, ölmez,

1 sust: gevşek aciz

Cihana özünden gayrı hiç gelmez.
Yemesi, içmesi, kararı olmaz
Menzili, mekanı, dârı Dilberin.

Âşıklar yaş döker çeşminden giryan,
Görecek, çark vurur, devr eder her yan,
Mahtumkulu, canım yolunda kurban,
Dilese canımı, hepsi Dilberin.

KALMAZ Kİ

Görsem, ey, dilber, cemalin, ihtiyarım kalmaz ki,
Görmez olsam bir zaman, sabr u kararım kalmaz ki.
Vaslın ümidine bir dem itibarım kalmaz ki,
Olmasa ümid-i vaslın, hiç medarım kalmaz ki.

Ger inayet olmasa Senden, açılmaz yolumuz,
Suskun olur daima, olmaz küşat ikbalimiz,
Acz ile hasta olup, aşüfte olan halimiz,
Rahmedip, Sen sormasan, bir ayrı yârim kalmaz ki.

Hasret içre kalmışım, aciz, yorgun bendeyim,
Fark edemem kendimi eyvanda ya virandayım.
Kimse fehmetmez bu derdim, olmuşum dermendeyim,
Sanırım ölmezden önce tende canım kalmaz ki.

Güya ki, hazan eviyim, şad gelen gamnâk ola,
Ta hayat-ı faniyim, sinem Senin çün çâk ola,
Sûretim nisyandadır, bedenim toprak ola,
Ta olunca mahşer günü, ah u zarım kalmaz ki.

Gerçi bu Mahtumkulu'dur mail-i nefs ü heva,
Haktır Senin birliğin, çün hacetim sen kıl reva,
Hacetim Senden reva olmaz ise ger, müddea,
Böyle malumdur ki, hiç bir gamgüsârım kalmaz ki.

HAKKI ÇÜN

Ya, Yaradan, imdadıma yetiş sen,
Ya, cemali Celilullah hakkı çün.
Kereminden ikbalime dest ver sen,
Evvel Adem Safiyullah hakkı çün.

Edeb-i erkamı, şerm-i hayası,
Delil-i burhandır, onun şahidi,
Âlemi gark etti onun duası,
Dostun Nuh-u Nebiyullah hakkı çün.

Beyt'ül-Mukaddeste, İmran ilinde,
Atasız var olan ana belinde,
Kudretin meşhurdur Meryem oğlunda,
Ya, Rab, İsa Beriyullah hakkı çün.

Kafirler besleyen oğlan çağında,
Bir oda rastlayan dost firakında,
Murakabe eden Sina dağında;
Tur u Musa Kelimullah hakkı çün.

Otlayıp sulayan arşı-âlâda,
Koçlar gönderip, kıldın sen âzâda,
İsmail kurbanın oldu Minada,

Ya, İbrahim Halilullah hakkı çün.
Bu yolda fark etmez beğler, sultanlar,
Ya, gayipler, dogru yola varırlar,
On iki imam, yedi veli, kırklar,
Hızır-İlyas Nebiyullah hakkı çün.

Düştü Lu yılı miraç zümresine,
Burak binip çıktı arş zirvesine,
Terliği taç olmuş arş kellesine,
Ya, Muhammed Resulullah hakkı çün.

Ezber edip okudular Kur'an'ı,
Tâhâ u Yâsini, Elham suresi,
Ebu Bekr Sıddık Resul yâranı,
Ömer, Osman, Esedullah hakkı çün.

Mahtumkulu, çağır Rabbu'l-ibadı,
Dünyayı, ahirete ver ki, muradı,
Resulullah koymuş adın Âzâdî,
Babam Devletmehmet molla hakkı çün.

YÂ, ZÜLCELÂLİM

Yâ, Yaradan Kadir, kudretli Cabbar,
Cefada koyma sen, ya, Zülcelâlim.
Nefsimin yolunda keremli Gaffar,
Fermanda koyma sen, ya, Zülcelalim.

Tenim dertli kılma, ruhumu bir aç,
Gönlüm şâd et, koyma aç ve yalanaç,

Zalime rast etme, nâ-merde muhtâç,
Gam bende koyma sen, ya, Zülcelâlim.

Sakla sen kaygıdan, gamdan, mihnetten,
Hâli kılma dünyalıktan, devletten,
Nâ-çâr etme şefaattan, rahmetten,
Dermende koyma sen, ya, Zülcelâlim.

Eyâ, Kadir, Senden kudretli kim var,
Keremin güçlüdür, günahım bisyar,
Bir zâlim kolunda eyler giriftar,
Hayranda koyma sen, ya, Zülcelâlim.

Firaki der, şer de olsa şanımda,
Hayra döndür, cefa koyma canımda,
Evvel-ahir, dost-düşmanın yanında
Mahçup eyleme sen, yâ, Zülcelâlim.

MUHTAÇ EYLEME

Kadir Cabbar, Senden dileğim çoktur,
Sen beni namerde muhtaç eyleme.
Hazinenden ver sen benim rızkımı,
Bendeyi bendeye muhtaç eyleme.

Sen saptırma doğru yolum eğriye,
Eğriyi denk etme asla doğruya,
Kişi malı nasip etmez uğruya,
Helali harama sen muhtaç eyleme.

Namert köprüsünden ölsem geçmezem,
Kervan olsam, helal işten kaçmazam,
Elinden bir kase şarap içmezem,
Sağ elim sol ele muhtaç eyleme.

Yahşi niyet Senden dileğim çoktur,
Acı sözler dilden çıkan bir oktur,
Kardeşin kardeşe pahası yoktur,
Abiyi kardeşe muhtaç eyleme.

Mahtumkulu, Hak'tan dile varını,
Sen istersen, dile öz imanını,
Abat eyle iki gözüm nurunu,
Sağ gözüm sol göze muhtaç eyleme.

YAĞMUR YAĞDIR, SULTANIM

Senin dek Kadirden dilek dilerim,
Rahmeyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.
Garibim, gamlıyım, nâliş eylerim,
Rahm eyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.

Kadir Allah indir rahmet baranı,
Ekinin hemdesti, yerin yâranı,
Yerin, göğün, Arşın, Kürsün Sübhanı,
Rahm eyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.

Bülbüller mest olsun, âlem ayılsın,
Kaygılar def olsun, gamlar savulsun.

Nevşirvan vakti dek cihan yayılsın,
Rahm eyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.

Rahmetin ışığı Arştan açılsın,
Nurun inip, yer yüzüne saçılsın,
Mezar göçsün, âlem yüzü açılsın,
Rahmeyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.

Âlem takdir bekler, Hakk‘ın fermanı,
Cihanı genişlet, çıksın ârmanı,
Senden gelir dertlilerin dermanı,
Rahm eyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.

Bende çaresizim, ne vardır bende,
Rahimsin, Rahmansın, kerem çok Sende,
Keremin olmasa, kaldık acziyette,
Rahm eyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.

Dergâhdan dilenir nâlişli kullar,
Münacat eyleyip, açılır diller,
Yamanlık defolsun, yayılsın iller,
Rahm eyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.

Mahtumkulu, aşkın eyler irade,
Aşkını kemal et, koyma arada,
Ulaşsın maksada, mahşer murada,
Rahmeyleyip, yağmur yağdır, Sultanım.

AŞIRDIM SINIRDAN?

Celil ey, Cabbar ey, özün bilirsin,
Cihanda cürmüm aşırdım sınırdan.
Bendeyim, ne kılsan, özün kılarsın,
Günahım güç alıp, bastı gün-günden.

Dergahından derman dilerim nice,
Uzun ömrüm çaba sarfettim hiçe,
Yük ağır, yol ırak, karanlık gece,
Can hem cevlan vurur çıkmağa tenden.

Yol gittim, yorulup da oturdum,
Keremine şahit fena getirdim,
Yoldaşım yok ettim, yolum yitirdim,
Nefs insaftan etti, şom şeytan dinden.

Hasılım isyandır kötülüğümden,
Ölüm kolay erer zindeliğimden,
Hacâlete kaldım bendeliğimden,
Sana layık amel gelmedi benden.

Hasret ile geçtim, hayranda kaldım,
Dergahın daldadır, sığınıp geldim,
Nefs ile şeytanın pay mâli oldum,
Eyyam, Sen lutf edip, kurtar sen ondan.

İhlasım arı kıl, yalanım yok et,
Dilimi derâz kıl, yüzümü ak et,
Korkudan hıfz eyle, haramdan pâk et,
Tevfiğin yar eyler, tövbe ver çından.

Mahtumkulu, âşinâ et aşk ile,
Sineme sır ile, çeşme eşk ile,
Amelim anlasam, kaldım müşk ile,
Yerim yok ayrılıp gidecek Senden.

YANINDA

Mahtumkulu der ki, yiğit çağımın,
Tevfiklik gözgüsü siyah bahtımın,
Babamın kardeşi Selim Mahtım'ın,
Koysalar, giderim ben de yanında.

DİNİ İLE

Beş şartı ifa et, müslüman isen,
Yürü sen Muhammed'in dini ile.
Yüz yirmi dört bin nebiyullah geçti,
Her biri bir ümmettir sanı ile.

Rıdvanlar gider kapı eşiğine,
Geceler nur olur cevher ışığına,
Ali, Hatem başlar cennet eşiğine,
Cömertler geçerler ki nanı ile.

Saf saf kurup, hurileri gözleyip,
Seçip alır her birinden âr edip,
Burak atın ki dört yana hızlanıp,
Şehitler geçerler pak kanı ile.

Oruç hemdemindir, namaz çerağı,
Zekat hesabındır, imanın silah,

Bu gün bir at versen mahşerde Burak,
Çekerler saf altından zini ile.

Mahtumkulu, mestan aşk camın içer,
Kim hesap elinden kurtulur, kaçar,
Sırat köprüsünden selamet geçer,
Hakk'a kulluk edenler canı ile.

SAÇTI MUHAMMET

İlk önce varıp da Hayber dağında,
Kafirler kanını saçtı Muhammet.
Leklehen'de, Sekvan, Kabil şehrinde,
Cefa çekip dinin açdı Muhammet.

Aşık ifşa olup, aşka binince,
Tûra nazar düşüp, dağlar yanınca,
Burak gökten gelip, yere inince,
Refref binip, arşa uçtu Muhammet.

Mikail, İsrafil, Azrail ile,
Geldiler, durdular Cebrail ile,
Seyretti Selsebil, Zencebil ile,
Kevser nehirinden içti Muhammet.

Mi'racın gecesi seyre varınca,
Ya Cebrail emin ile gidince,
Behişt kapısına gelip durunca,
"Bismillah!" diye, ışık adı Muhammet.

Mahtumkulu, özge dini bozdular,
İklim-iklim, şehir-şehir gezdiler,
Cefa çekip, İslam dinin düzdüler.
Altmış üç yaşında geçti Muhammet.

AMBER SAÇTILAR

Muhammet gelir diye âsmân kapısına,
Melekler misk ile amber saçtılar.
Bağlı idi, açılmazdı evvelden,
Kırk gün öncesinden kapı açtılar.

Muhammet basıldı Bedr'in ceninde,
Bir nice müslüman kaldı tozunda,
Şahımerdan çıkıp geldi sonunda,
Atın gövdesinden al kan saçtılar.

Ahiri kafirdir, evveli tersa[1],
Melek perin atar semada görse,
Dakyanus devrinde nice kimerse,
Bir it ile yoldaş olup kaçtılar.

Rüstem dağ sürürdü bir yılan ile,
Devler titreşirdi gürz havfı ile,
Hoca Ahmet Yesevi yüz sofu ile,
Gemisiz deryayı böyle geçtiler.

Mahtumkulu tesip etti bir işte,
Yer yüzünde tutmak için serişte,
Harut, Marut adlı iki ferişte,
Babil kuyusunda çaya düştüler.

1 tersa: Hristiyan.

LEVHADA BELLİ

Ay yüzlü nur güneş kutlu habibim,
Adın baş defterde levhada belli,
Yedi sema, dokuz felek üstünde,
Beşer içinde O, ziyade belli.

Ayların tacısın, gözler çerağı,
Gökte melek, yerde beşer iyisi,
Zeminin refiki, göğün direği,
Levh-i mahfuzda hem semada belli.

"Şefi'ü'l-müznibin" mahşer gününde
Makam-ı âlâsın Hakk'ın yolunda
Akşam sabah ümmetlerin dilinde
Mümin dileğinde duada belli

Melekler kıymetin bilmez kapılır,
Az bahaya sattı nice sabîler,
Arzu edip geçmiş kadim nebiler,
Celil rahmetisin, senada belli.

Muhabbetin tende, yürekte, canda,
Sadece canda mı, cümle cihanda,
Huri-rıdvan okur cennet mekanda,
"Tâhâ", "Yâsin", bütün surede belli.

Gelsin deyip haber geldi habipten,
Burak binip çıktın arz-ı şeriften,
Şefaatin esirgeme garipten,
Mahşerde ilet Sen murada belli.

Aklımı unuttu aşkın havası,
Yüz can olsa bir görmenin fedası,
Mahtumkulu derler, şermende, asi,
Atası Sahralı Âzâdî belli.

YA MUHAMMET MUSTAFA

Ey, sıfatından tekellüm her dil üzre bin senâ,
Padişah-ı enbiyâsın, tâc-ı far -ı evliyâ,
Din onun dini olur, gümrâlara ol reh-nümâ,
Herkesin umudu senden yarın o dârü'l-kaza,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

Hakk teâlâ zât-ı pâkini yaratmıştır habîb,
Günahlı derdine derman kılan usta tabîb,
Çünkü "Maze'u'l-basar" gülzarından sen andelip,
Rûz-ı mahşer mihr-i şefkatı bize olsun nasip,
Asi ümmete şefaat, ya Muhammet Mustafa.

Ya Resûl-ı âlemin, ya seyyid- Hayrü'l-beşer,
Ki senin şanına nazil oldu o şakkü'l-kamer,
Kim sana inkar eder kasden „emdan kad kefer",
Bul garip bî-nevalar haline kıl sen nazar,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

Hazreti Ebu Bekr Sıddık idi yar-ı evveli,
Ömer-i Hattap adil muhtesipler efdâli,
Ondan önce Osman Zünnureyn, sonra da Ali,
Ey be-hakk-ı hürmeti o dört yar-ı ekmeli,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

Ey, şehinşâh-ı nübüvvet, maden-i cûd-ı kerem,
Enbiyâ ve evliyâlar hepsinden de muhterem,
Din, âyin-i şerifin bütün âleme âlem,
Hâk-i pâyın tûtiyâ-yı-dide-i-levh-i-kalem,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

Ya Muhammet Mustafa, siz hepsine puşt u penâh,
Nefs-i nâ-fermân elinde kılmışım daîm günâh,
İltifatın olmasa yarın olur halim ah-vah,
Nerde varsa ben, beni şermende-i nâm-ı siyâh,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

Senden artık mihribanım yok benim, bî-çâreyim,
Sahipsiz itler gibi nefsim için avâreyim,
Hiç bilemem ki, ben âlem içre ne kâreyim
Ya, Nebiu'l-lah, terahhum eyle, yüzü karayım,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

Yedi kat gerdûn zeminin oldu mi'rac akşamın,
"Kabe kavseyni ev edna" yetti senin makdamın,
Cebrail, Allah idi o gece yâr-ı hemdemin,
Hâk-i nâlin zîya-yı çeşm-i arş-ı a'zâmın,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

Mahtumu bîçâre, olmuştur günah ile esir,
İnayet kıl ona, ya seyyid-i hatm-i resul
Bî-nevaların duasını Hüda kılsa kabul,
Maksûd-ı mecmu'-ı ümmet olgusu sizden husul,
Asi ümmete şefâat, ya Muhammet Mustafa.

MUHAMMET MUSTAFA

O çırağ-ı-pür ziyâ olan Muhammet Mustafa,
Her kişiye puştı-penâh olan Muhammet Mustafa.
Gevheri-kıymet pahâ olan Muhammet Mustafa,
Ümmetine rehnümâ olan Muhammet Mustafa,
Daim-a sahip-âzâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ümmetim – dedi – tenimden gitti külli kuvvetim,
Sen de revâ kıl, İlâhi, ümmetime şefkatim,
Çün fedâ olsun bütün ümmete, kılan ta'atim,
Zikir oldı çün dilime kaygı külli ümmetim",
Derdlerime devâ olan Muhammet Mustapa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ümmetimin yoluna olsun benim canım fedâ,
Ruhu-pakime bütün ümmeti kıl sen aşinâ,
Ümmetimi eyle sen ya Rab, azat ruz-ı ceza,
Nuru-pakine bütün ümmeti kılsan Sen reva",
Derdlerime şifa olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Çün gidince bendeleri evliya kıl sen, Hüda,
Külli ümmeti günahtan bî-günah kıl sen, Hüda,
Nur-ı imana tümünü aşina kıl sen, Hüda,
Ümmetimi sekiz cennet içre yer kıl sen, Hüda"
El açıp, sahip dua olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ben dua kıldım bu ümmet hakına, kıl sen kabul,
Hiç ümmeti saba, mahşer ara kılma melûl,
Külli ümmetleri Sen cennet ara et sen dahil”,
Külli ümmet hakkına daim dua kıldı Resul,
Ümmet üçin desti-vâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Özünden kıl bütün ümmetlerimi işe yarar –
Ümmet için daima gözlerinden yaş akar –
„Ümmetimi kılma sen Sen kim, giriftar-ı-Sakar,
Ümmetimi yene hoşnut eyle sen vakt-ı-sefer”,
„Ümmetim” diye penah olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Çün gidince ümmetim destine ver sen kimiya,
O Azazil mekrinden ümmeti sen kılsan cüdâ”,
Rûz-ı-mahşerde bütün ümmet sensin pişvâ,
El açıp, ağlayıp, dua eder o Mustafa,
Ümmetine rahnemâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ümmetim kaygısından erir yürek bağrımda kan,
Çün sefer üstünde Sen ümmetlerimi kıl aman.
Bes, keremden bağışla Sen külli ümmete iman.
Bes, ümmetimin sevabını Özün eyle giran,
Rehber-i rûzı-ceza olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ümmetimi rûz-ı mahşer kılma hiç Sen sernigûn,
Külli ümmet hakkına daim dua kıldım – Resûl,
Çün „elif” dek kamatım ümmet gamına oldu „nûn”

Külli ümmetlere kolay eyle sen rûz-ı zebûn",
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ey Hüdâ, orda Kerem kıl şehir Cebrâil hakkı,
Çün mukarrebi bargâh, olan çü Mikâil hakkı,
Ben duayı kıldım Azrâil u İsrâfil hakkı,
Yattı, kılıç altına câ olan çü İsmâil hakkı"
Kân-ı sır ile hayâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ümmetimi rûz-ı mahşer kılma hiç Sen şermisâr,
Külli ümmetleri Sen kıl her sabah âzâd-ı nâr,
Çün terahhum eyle sen ümmete, ey Perverdigâr,
Nur-ı rahmeti bütün ümmete kıl sen Biribâr"
Bendeye nurdan atâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ey behakk-ı nur-ı İsa, rahmet et sen bendeyi,
Yolda kalan ehl-i isyân, âsî-yu şermendeyi,
Ben dua kıldım cemi' betfiil-i gendeyi,
Cennet içre yer kıl sen rûz-ı mahşer bendeyi",
Daimâ kân-ı saha olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ey behakkı için bütün enbiyânın hürmeti,
Kûh-ı Tur üstünde konuşan Musâ'nın hürmeti,
Nuh ile o dem Halil-i bâ-sefânın hürmeti,
Testereyi başa koyan Zekeryâ'nın hürmeti",
Ümmetine mehribân olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

Renc-i mihnet gören, ama, Eyyüb-ı dâne nerde,
Mürdeleri zinde kılan Hazret-i İsa nerde,
Kûh-ı-Tur üstünde konuşan o Musâ nerde,
Ümmet kaygısında kalan o Resûlullah nerde,
Koy, dürri çok değerli pahâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ümmetim" dep, Mustafa edip idi âh-ı-figân,
Koy, mübarek bağrını ümmetler için kıldı kân,
„Ümmetim" dedi, teninden çıktı âhir-bâz can,
Olma gâfil ümmet, olur nasip cennet mekân,
Âkibet yer üzre câ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

Derd-i bî-dermâna rastladım, özün ol sen tabip,
Nur-ı rahmetten bütün mümine kıl sen nasip,
Olma gafil merkten, elbette, o sana karip,
Sen hep terahhum eyle, ümmete ferdâ, ey Habib,
Nur-ı Haktan kimya olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

Nik olsan vaktı çün rahtına kimya oldu merg,
Kim yaman olsa ahırda maskara kıldı merg,
Nice şâhbâzları yer astında, bil, yer kıldı merg,
Va darîgâ Mustafa ömrünü kütâh kıldı merg,
Rûz-ı mahşer râhnemâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Cevher-i kıymet-bahayı rûsıyâ ümmete ver,
Rahmetini, ey Hüdâ'ya pür günâh ümmete ver,
Sekiz cenneti giriftârnemâ ümmete ver,

Sâye-yi-Arş-ı Hüdâ'yı pür günâh ümmete ver",
Asi ümmete devâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Sekiz duzahı o gün ümmetimden eyle dûr,
Külli ümmetleri et sen rûz-ı mahşer gark-ı nûr,
Bende olsan dâimâ dünyada ol sen bî-gurur,
Külli ümmetleri et sen ateş-i aşkına pür",
Bende-yi hass-ı Hüdâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

Çün seherler uyanıp ümmetine kıldı duâ:
„Ümmetimin kabrini kıl sen, İlahi, pür ziyâ,
Rûh-ı Ebu Bekr u Ömer, Osman, Ali Murtazâ,
Ey behakk-ı ruh-ı pâki O Hüseyn-i Kerbelâ",
Derd-i gama aşinâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

„Ümmetim" dep, her seher çekerdi o âh-ı vâ,
„Ümmetime hep rahmet et Sen o rûz-ı cezâ,
Hasta ümmetlerin derdine sen Özün ver devâ,
Rahmet et sen külli ümmeti kıyamette yine",
Bendelere pahâsız olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

Ey behakk-ı ruh-ı pâkinden herkese rahmet et,
Hasta-yı gam dide-yi ümmeti ehl-i cennet et,
Ya Muhammet, külli ümmetlere ferdâ şefkat et,
Yahşiler ile devam ümmeti sen hem-sohbet et,
Ruhu çün su-yı semâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim" dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

Çünkü Yahya dek çenân sen ağla hep şâm u seher,
Ma’siyeti, ey Hüdâyâ, sen tenimden kıl beder,
Ağladı Ahmet bütün ümmet için hûn-ı-ciğer:
„Ümmetimi mahşer günü kıl sen âzâd-ı Sakar”,
Çün zemin üstüne şah olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

Bende her şam-ı seher kalk sen, Hüdâ’yı yâd kıl,
Sen girerek pâre kıl hep nâle-yi feryât kıl,
Ey Hüdâyâ, hasta-yı gamgin gönlümü şâd kıl,
O kıyâmet şiddetinden bendeni âzât kıl,
Hâk-i pâyı tutiyâ bolan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim” dedi, edâ olan Muhammet Mustafa.

Çün havâ-yı nefsine olma misal-i ermeni,
Sen tekebbür kılmagıl, aslın olur ab-ı meni,
Diydi Ahmet „Ümmetimi eyle sen nurdan, Gani”,
Yokla sen mahşer gününde Mustafa Mahtum seni,
Rûz-ı mahşerde pişvâ olan Muhammet Mustafa,
„Ümmetim” dedi, edâ bolan Muhammet Mustafa.

YA RESUL

Hakk seni server yarattı, padişahım, ya Resûl,
Enbiyâ baş defteri, nûr-ı İlâhim, ya Resûl.
Zulmeti tuttu, cihanı duydu âhım, ya Resûl,
Baş koyup yatsam kapında, kıblegâhım, ya Resûl,
Sen eşit ki nâle-yi feryâd u âhım, yâ Resûl.

Hepsinden âlâ yarattı aslı O, nûr-ı pâki,
Kaddini kıldın münasip hilkat-ı levlâkini,
O mübârek ellerinde hem âsâ-yı misvâkını,
Ümmetim söyleyiver biz, âsi-yi cengâveri,
İki âlem içre sığınağımsın sen , ya Resûl.

Dediler sultan-ı âlem adına lâyık ola,
Mucizeden birisini gösterdin sen o şâk ile,
Arşa çıkıp yüz yüze görüştün sen Hakk ile,
Ay, buluttan kim işaret eyledin parmak ile,
Künbed-i gâibe çıkmışlar şâhidim, ya Resul.

Vedduhâdır yüzlerin her birine mâh-ı leyl,
Sure-yi "İkrâ" sana müjde getirdi Cebrâil,
O Hatice tereddütsüz imân getirdi meyl,
Fahr-i Âlem, sensin ve özge nebiler bir zeyl,
Hatmedip ervâhına kıldım duâyı, ya Resûl.

Ya, Resulallah deyip, ordan gider oldu Burak,
Leyletü'l-miraç gecesi tecelliyi et idrâk,
Yedi sema eşiğin açtı sorusuz, melâ'ik
Dört libas geldi sana, yeşil, al, hem sarı, ak,
Birisin sevip aldın, şol oldu razın, ya Resûl.

Yâd eder Mahtumkulu, devranda ben gallaçnı,
Şefkatinden ümitsiz etme, ben muhtacını,
Emrinde seyrederler, leyletü'l-mirâcını,
O Hüdâ hatırına koydu, başına tacını,
Hatmedip ervâhına kıldım duayı, ya Resûl.

CANA DERMAN, YA RESUL

Bu benim canım senin yolunda kurban, ya Resûl,
Her ne kim kılsan cefa bu cana derman, ya Resûl.
Sevip de var eylemiştir seni Rahman, ya Resûl,
Kulluğunda intizardır işbu cihan, ya Resûl.

O azabın-nârıdan olmuş senin yolun ırak,
Özünü kılmış Huda firdevs-i a'lâda Burak,
Sen ki geldin dünyaya, bu aleme yandı çerag,
Şükrülillâh, tâ beyanı oldu cihan, ya Resûl.

Dert ile bu yüreğim her lahza ah kıldı nice,
Ahımın dermanı evvel Abdullah, Veysel Hoca,
Her zaman mah-ı cemâlin düşüme girmez gece,
Kalır o, bu bunca kim canımda arman, ya Resûl.

Zarı zarı ağlayıp da ister idim ben seni,
Bu zelillik içre sen çok koyma sen hâra beni,
Hem yine mizan çekilip, ola mahşerin günü,
Tek inancım sensindir sen, ulu divan, ya Resûl.

Aşığa "Hu-Hu" deyip olmuştur marifet gülü,
Bu zelil biçârenin, belki, sana yeter eli,
Ah u efgânın senin ki, yâd edip Mahtumkulu,
Gam içinde şöyle bir bî-mâr u hayran, ya Resûl.

GÖRÜNCE, RESUL

Düştü bir hoşluk cihana nusretin görünce, Resûl,
Yıkıldı yüzüstü putlar, nur yüzün görünce, Resûl,
Külli âlem etti ikrâr sünnetin görünce, Resûl,

Rah-ı zulmet oldu rûşen, ayetin görünce, Resûl,
Buldu dûzahtan aman, kim sohbetin görünce, Resûl.

Sen ki gelince dünyaya, putlar yıkıldı mel'ûn,
Arttı İslam şöhreti, kafirler oldu hem zebûn,
Ebubekir, Ömer ve Osman üçü de rehnemûn[1],
Oldu kafir zıt sana, ikrar edenler müminûn,
İki dünya oldu hoşnut rahmetin görünce, Resûl.

Hürmetle Hakk'a selam veren Safiyullâh gibi,
Âlemi gark eyleyen Nuh-ı Nebiyullâh gibi,
Gökte güne yâr olan İsa Berihullâh gibi,
Nice bin peygamber o Musâ Kelimullâh gibi,
Kaldılar hayrette, Levlâk hilkatin görünce, Resûl.

O şeb-i miraç haber gelince sana maşuktan,
Arş u ferş olmuş tecelli çün bunun dek şevkten,
Bu mukarraplar besi bî-behredirler[2] bu zevkten,
Hem besât-ı kurb[3] üze vardın, oturdun fevkten,
Isırdı parmağın onlar, kurbetin görünce, ey Resûl.

Devr-i sabıkta geçenler, yâr, cemalin çün enin[4],
Gerdişi sâniye kalan mu'takıtdırlar yakın,
Kulluğunda gün, hacâlet içre kalmış hem Zemin,
Hem felek üzre melekler dediler "Yüz âferin",
Bu makam-ı âlâ ile himmetin görünce, Resûl.

---

1 rehnemûn: yol gösterici, rehber.
2 bî-behre: faydasız.
3 besât-ı kurb: Allah'a yakınlık anlamında "yakınlık döşeği".
4 enin: inlemek, nale çekmek.

Ya Habibâ, aşkın ile tende canım sûz ede,
Gün yüzün Hakk döndere bir ayrı leyl-rûz ede,
Yarın mahşer âlem ehlin yüz yirmi guz[1] ede,
İstese nar u sakar ümmetlerin mehûz ede,
Def ola nâr u cehennem heybetin görünce, Resûl.

Hamdine dil kısadır arş u ferşler ağladı,
Bî-dehan u bî-lisân otlar, ağaçlar ağladı,
Eşk-i âbın coşturup, bu dağ ve taşlar ağladı,
Yedi gün Kâbe dışında kurtlar, kuşlar ağladı,
Der ki, Mahtumkulu, firkatini görünce, Resûl.

BULUR SENİ

Ya Resûl, seni isteyen,
Hangi yolda bulur seni?
Vallah, görmeye müştaktır,
Beğ de, han da, kul da seni.

Âşıklar gül yüzü solar,
Bin gün ağlar, bir gün güler,
Bülbül senada arzular,
Taze gonca, gülde seni.

Ne cevhersin, yok kıymetin,
Cihanı sarmış himmetin,
Durmaz, yâd eder ümmetin
Dağda, düzde, çölde seni.

Erenler yolunu izler,
Dervişler sırrını gizler,

1 guz: kısım, bölüm, parça.

Maşrık, mağrip tamam gözler
Külli sağda solda seni.

Devlet, felek ile döner,
Kimden uçar, kime konar,
Görmese, âşıklar yanar,
Günde, ayda, yılda seni.

Biz hem ümmetin hasların,
Yâd ederim, heveslerim,
Ya Nebi, medet isterim,
Yahşı yaman halde seni.

Mahtumkulu der, odum var,
Arzum var, Hakk'a dâdım var,
Şefâatten ümidim var,
Kıl köprüde dalda[1] seni.

SEVMİŞİM SENİ

Ya habîb, Hak resûlüsün,
Ben candan sevmişim seni.
Dervişler kadir gecesin,
Seven dek sevmişim seni.

Eyleyip seyr u seyrânı,
Dolaşsam küllü İran'ı,
Misli İbrahim Sara'yı
Seven dek sevmişim seni.

---

1 dalda: yardım, destek.

Yakup yurt etti Ken'an'ı,
Oğludur Mısır sultanı,
Misli Yusuf Züleyha'yı
Seven dek sevmişim seni.

Yalancıyı tuttu adı,
Onlardır aşkın bünyâdı,
Mecnun Leyli perizâdı
Seven dek sevmişim seni.

Deldi dağların zirini,
Bulmadı biribirini,
Aşık Ferhat o Şirin'i
Seven dek sevmişim seni.

Eğdi beni dünya malı,
Olmadı aşkım kemâli.
Seyfü'l-melek Mah-cemâli,
Seven dek sevmişim seni.

Bastı muhabbet nişânı.
Dolaştı dört bir köşeyi,
Yemende Varka Gülşah'ı
Seven dek sevmişim seni.

Gitti elden ihtiyârı,
Kalmadı namusu arı.
Aşık Nevruz, Gül-Ferhâr'ı
Seven dek sevmişim seni.

Bir gün rastladılar Hızr'a,
Durdular niyaza, nezre,
Birbirini Vâmık, Azrâ
Seven dek sevmişim seni.

Gezdiler Rum›un düzünü,
Verdiler Hakk'ın burcunu,
Arızda Kanber Arzu'yu
Seven dek sevmişim seni.

Tutmadı onlar dünyayı,
Kalmadı yar-ı yaranı,
Misli o Tahir Zühre'yi
Seven dek sevmişim seni.

Bu dünya koymuştur kimi,
Hoş tutun beş günlük demi,
Aşık Garip Şahsenem'i
Seven dek sevmişim seni.

Mahtumkulu, dünya fâni,
Geçmiştir Rüstemler, hani?
Ay, Gün u Zemin, semâyı
Seven dek sevmişim seni.

O MİHRİBANIM GELDİ

Doğru mağrip taraftan,
O mihribanım geldi.
Yüz işve-yi nâz ile,

Can u cananım geldi.

Ben yarın sernigûnu,
Bağlar o bu gözünü,
Döktü ciğerden hûnu,
Şah u sultanım geldi.

Aleme şah-ı perver,
Oldu ümmete server,
Cihan oldu münevver,
Dürri-galtanım geldi.

Kamatı servi, tubâ,
Kaddi, özü müntehâ,
Vech-i rû-yı vazzuhâ[1],
Serv-i revânım geldi.

Nikâbın yüze salan,
Yüz gösterip, can alan,
Bunca arzulayıp, yanan,
Ah u fıganım geldi.

Melek fermana bakan,
Sidret-i sahraya çıkan
Ah çekse, Arşı yakan,
Sahipkıranım geldi.
Mahtumkulu binevâ,

---

1 vazzuha: Duha suresi. Kur'an-ı Kerim'in 93. Suresinin birinci ayeti. O, „kuşluk vaktine yemin olsun ki" anlamındadır. Ama burada „Yüzü tam kuşluk vaktindeki güneş gibi nurlu, aydın, parlak" anlamında kullanılmaktadır.

Hiç bakmaz senden sevâ,
Ümmetim dep, dâimâ
Hazret-i hocam geldi.

İKİ DÜNYANIN SULTANI

Ey, yârenler, müslümanlar,
İki dünyanın sultanı.
Ezel vaktinde yarattı,
Resûl bedeninde canı.

Yerde Musa'nın Turundan,
Gökte cennetin hûrundan,
Yarattı Resûl nurundan,
Ay, Gün, Yer ve Asumânı.

Arzu edip gül ruhsârın,
Gezdim dağında ebrârın,
Arayıp sorup da yârin,
Keşfetti gönlüm dünyayı.

Aklım hayran kalıp şaştım,
Bir er ile karşılaştım,
Altmış altı dağdan aştım,
Geçtim on iki deryayı.

Mahtumkulu, kararsızsın,
Bu ne ateş, sen yanarsın,

Her ne varsa bî-kenarsın,

Bilmezsin fayda ziyanı.

REVÂN OLDU

Mekke›den çıktı bir güzel,
Medine›ye revân oldu.
Gören taç etti serine,
Görmeyen bağır kan oldu.

Hakk›tan ona indi Kelâm,
Adı şem çerağu'l-İslâm,
Mûtî oldı cümle âlem,
Böyle sahipzaman oldu.

Dosta yetti vara vara,
Yedi göğü yara yara,
Her kim münkirdir ol ere,
Kafirdir, bî-iman oldu.

El kaldırıp, Resûl ağlar,
Gevşedi goncalar, bağlar,
Bedrin vuruşunda dağlar
Yedi ayda duman oldu

Saf vurdu cesur benniler[1],
Dövüşe çıktı zenniler,
Kana battı üzengiler,
Alnı ve desti kan oldı.

Askerler etmedi teşviş,

1 benni: esrar-keş

Ali ile saldı dövüş,
Toprak, demir, çelik, gümüş,
Kaleleri viran oldu.

Mahtumkulu, Rumistan›a,
Çaldı kılıç Hindistan›a,
Bedahşan›a, Türkistan'a,
Yedi iklimi han oldu.

BİLAL VAR

Seher kalktı peygamber,
Mescit içre Bilal var.
Çıktı Bilal içerden,
Gördü iki hilâl var.

Davut elinde polat
Bunca tutmaz ne halat,
Yetmiş iki, dört millet,
Yüzde on dört delal var.

Çaren yok, bî-tedbirsin,
Acep ne cevap verirsin,
Ne için haram yersin,
Hak verdiği helal var.

Yedi derviş, ehl-i hal,
Isfendiyar, Rüstem Zal,

Kırk aşık var, kırk abdal,

Her başda bir hayal var.

Mahtumkulu'nun bendi, –
Deştdir eşit, bender bendi,
Barça işin baş bendi,
Yaradan – Zülcelâl var.

EKİP GEÇTİ

İlk, Adem dünyaya geldi,
Bu dünyayı ekip geçti.
Her peygamber bir iş açtı,
İşin dâim edip geçti.

Bela geldi katmer katmer,
Dua kıldı anber anber,
Öz devrinde Nuh peygamber,
Neccâr işin tutup geçti.

Azraile canın veren,
Onun ile sohbet kuran,
Cennet içre diri giren,
İdris, gömlek dikip geçti.

Ta İsa gelince dâim,
Eshâb-ı kehf yatar kâim,
Hakk'ın yolunda İbrahim,
Canın oda yakıp geçti.

Zatı eğriler gömmedi,

Aslı doğrular dönmedi,
Kurt Eyyûb‘un tenin yedi,
İblis buna kefil geçti.

Süleyman‘ın âli câhı,
Dört yüz kurulur bargâhı,
İns ve cinin padişahı,
O, zenbil dokuyup geçti.

Tur dağı der, düşer yola,
Konuşurdu, Hüdâ ile,
Asasın kaldırıp ele,
Musa, koyun bakıp geçti.

Kubays dağının burnunda,
Oğlun bulmadı yerinde,
Yunus balığın karnında,
“Ente Sübhân” deyip geçti.

Ken‘an içre nice yıllar
Gece gündüz dua eyler,
Yusuf‘un kâkülün zârlar,
Yol üstünde Yakup geçti.

Hurma biter sarp ağaçtan,
El ile Ay yardı Arştan,
Resulullâh o Kureyş‘ten,
Ne cefalar çekip geçti,

Aldılar Cennet eyvânın,

Hakk yoldaş etti imânın,
Bir nice imamlar kanın,
Kerbelâ'da döküp geçti.

Sözüm yüce Hakk dostuna,
Kâr etmez dünya mestine,
Düşman cefası dostuna,
Evsiz yerden bakıp geçti.

Mahtumkulu, her kim hâstır,
İşi dergâha ihlastır,
Ölüm onlardan mirastır,
Can dostunu alıp geçti.

YUSUF DİYE DİYE

Ben Yakub'um, âh u zârı, çekem, Yusup diye diye,
Gözlerimin kanlı yaşın, dökem, Yusuf diye diye.

Felek ağlar gözyaşıma, ne sevda saldın başıma,
Mecnun olup dağ başına, çıkam, Yusuf diye diye.

Her taraftan bölük bölük, bulut oynar, salar gölge,
On iki dağ, yedi vadi, sökem, Yusuf diye diye.

Gitti Yusuf, gelmez haber, kalkarım ağlar her seher,
Kale kale, şehir şehir, sökem, Yusuf diye diye.

Meğer Yusuf düştü çaya, cemalin deyip bakam Aya,
Irak zemin Kerbalâ'ya, bakam, Yusuf diye diye.
Hasretime felek ağlar, aşık oldu dilsiz zağlar,

Ferhat olup büyük dağlar, yıkam, Yusuf diye diye.

Yusuf gezer dilden dile, şeyda olup çölden çöle,
Soru sorup ilden ile, çıkam, Yusuf diye diye.

Geçer eyyam döne döne, geçer bu can yana yana,
Sonra, akşam Aya, Güne, bakam, Yusuf diye diye.

Mahtumkulu, dost yüzünden, durmaz, yaş akar gözünden,
Bülbül olup yar sözünden, okuyam, Yusuf diye diye.

ARAP DİLLİ SEVDİĞİM

Boyadılar gömleğini kan ile,
Adı belli, Arap dilli sevdiğim!
Ayrılıkta yandı atan can ile,
Adı belli, Arap dilli sevdiğim!
Şam abalı, Rum kabalı cananım!

Ağlaya ağlaya cefa derdinden,
Korka korka sahraların kurdundan,
Ayrıldın atandan, Kenan yurdundan,
Adı belli, Arap dilli sevdiğim!
Şam abalı, Rum kabalı cananım!

Çıplak oldu, gül bedenin soyuldu,
Hicran dağı sinen üzre koyuldu,
Ağlamaktan Yakup gözü oyuldu,
Adı belli, Arap dilli sevdiğim!
Şam abalı, Rum kabalı cananım!

Geldi o dem kardeşlerin bağrışıp,
Korkusundan kurtlar geldi yürüşüp,
Gelen kuyu üste durdu, şaşırıp,
Adı belli, Arap dilli sevdiğim!
Şam abalı, Rum kabalı cananım!

Mahtumkulu söyler, âlem bakıldı,
Felek seni Mısr'a aldı, çekildi,
Pişman edip, ayağına yıkıldı,
Adı belli, Arap dilli sevdiğim!
Şam abalı, Rum kabalı cananım!

ALİDİR

Darp vuran o Cenâdil'in şehrine,
Kafirlere gazap salan Ali'dir.
Göz yumup açınca kırk günlük yolu,
Düldüle bir fersah kılan Ali'dir.

Başlar azat ettin dev kucağından,
Ejderha lebinden, dağ bucağından,
Surlar çekiyor o, Hayber dağından,
Yedi kale birden alan Ali'dir.

Dolaştın sen dağı taşı eleyip,
Kılıçlar kemirip, kanlar yalayıp
Doğru gelip, Ahtam kanın dileyip,
Müşriklere kavga salan Ali'dir.

Arslan gibi kovdun kafir avları,
Kuşattın sen Kabeye gidenleri,
Yer altını işgal eden devleri,
Gidip, lime lime eden Ali'dir.

Kelle geldi dergâhına dâd ile,
Nizam verdin katillere hat ile,
Kamkam kılıç ile, Düldül at ile,
Taht u taca kadar giden Ali'dir.

Mahtumkulu der ki, tende bu canın,
Yolunda nisar et Şah-ı merdanın,
El uzatıp dört köşeye dünyanın,
Muhammed dinine salan Ali'dir.

KAHRI KANA

Tanrımızın arslanı,
Dolandı kahrı kana.
Döndü Ali darbından,
Hayber'in şehri kana.

Behişt bina köşkünden,
Göz nurlanır müşkünden,
Döndü Ahmet aşkından,
Hezar-ı mihri kana.

Gazapdan Düldül bindi,
Çekildi yerin bendi,

Ali darbından döndü,
Mukatil zehri kana.

Ey, boyu uzun, aklı az,
Başta sarık, elde saz,
Cenk eyledi bahri, bâz,
Düştü set bahr-ı kana.

Aşığım, aşk mesti ben,
Dâmen-i yar desti ben,
Mahtumkulu dostu ben,
Görmedim mihri kana.

HASAN İLE HÜSEYİN

Bir Hüda'nın kullarıdır o Hasan ile Hüseyin,
Mustafa'nın bülbülüdür o Hasan ile Hüseyin,
Bağ-ı rıdvanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin,
O Ali'nin iki oğludur o Hasan ile Hüseyin,
İki dünyanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin.

Davut oğlu o Süleyman'ı kılıp Sen dâd-ı hâh[1],
Yakup oğlunu kılıp Sen o Mısır'a padişah,
Hazreti Eyüb'e kıldın yüz belâ-yı mübtelâ,
Ben onları izlerim, her dem kılarım âh u vâh,
İki dünyanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin.

Ey Hüdâ, sana medet diyen, şehzadeler hani,
Sana medet diyen, Veliyullâh, şehzadeler hani,
Sana medet diyen, Halilullâh, şehzadeler hani,

1 dâd-ı hâh: adalet isteyen.

Sana medet diyen, Kelimullâh, şehzadeler hani.
İki dünyanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin.

Ne günah kıldı Ali'nin oğlu, ey, Perverdigâr,
Kerbela çölünde kıldın sen onları hâr-ı zâr,
O Hasan ile Hüseyin, bilsen idi şâsuvâr,
Omzuna kalkan alıp, eline aldı Zülfükâr,
İki dünyanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin.

Şımr mel'un necis, kesdi Hüseyn'in başını,
Yarın mahşerde görürüz Fatma'nın göz yaşını,
Hem yetim kıldı oğul kız, hem yine kardeşini,
Hem kardeş soyunu, hem yine yoldaşını,
İki dünyanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin.

O Hüseyn girdi savaşa bir Hüdâyı yâd edip,
Hem Ali eğer işitip, nâle-i feryât edip,
Şımr mel'un kesdi başın zulüm u bisyâr edip,
Ehl-i âlem toplanır ki bir Hüdâyı yâd edip,
İki dünyanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin.

Eğer Ali olsa idi, ona verirdi dâdını,
O necisler, gitmeden verdi savaş adını,
Şir dek çeker, işit sen bendenin feryâdını,
Söyleyin bu dünyada bu sırların bünyâdını,
İki dünyanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin.

Mustafa'yı yakıp da hem bağrını biryân edip,
O Ebu Bekir ve Ömerin gözlerin giryân edip,
Hem dahi Osman, Ali'nin aklını hayrân edip,
Kul Mahtumu ağlatıp, bülbül deyin nalân edip,
İki dünyanın gülüdür o Hasan ile Hüseyin.

BURAK'IN

Ağalar, Burağın vasfın söyleyin,
Arap dili, söyler özü Burağın.
Boynu uzun, göğsü yassı, rengi ak,
Ademzâda benzer yüzü Burak'ın.

Aleme rûşen veren o alın akı,
Kalındır boynuzu, ince dudağı,
Yeşil zebercettir iki kulağı,
Tan yıldızna benzer gözü Burak'ın.

Yıldırım dek olur tırnak kakışı,
Sığır sıfatlıdır kuyruk çıkışı,
Arkası tahtadır, olmaz yokuşu,
İnişi, çıkışı, düzü Burak'ın.

Ot yemez, rahmetten doludur içi,
Kızıl yakuttandır alnının saçı,
Eşekten büyüktür, katırdan kiçi[1],
Yürüse bilinmez izi Burak'ın.

Mahtumkulu söyler: "Elhamdülillah!"
Devlete bekâ ver, ya Kadir Allah.
Ona biner Ahmet ibni Abdullah,
Geldi lisanıma sözü Burak'ın.

ÖZÜ CENNETİN

1 kiçi: küçük.

Gökten yukarı arştan aşağıdır,
Ey yaranlar, yeri özü cennetin.
Hezar-bin nağmesi yüz bin makamlı,
Her zaman hazırdır sazı cennetin.

Hızır yaşın günü kılsa gezmeye,
Davut katipligi verse düzmeye,
Gece gündüz olsam şerhin yazmaya,
Binden bir söylenmez sözü cennetin.

Derviş düşte görüp olmuş aşığı,
Kızıldan kurulmuş ferşi, eşiği,
Âlemi gark eyler nurdan ışığı,
Eğer bir açılsa yüzü cennetin.

Kelam içre okur söyler mollalar,
Hizmetçi rıdvanlar, inci şilleler[1],
Murassak halkalar, nâzik hülleler[2],
Tükenmez nimeti nazı cennetin.

Şerhini demeye sözüm, dilim yok,
Hak özü hakimdir, cebir, zulüm yok,
Kaygı gam yok, yaşlılık yok, ölüm yok,
Ayrılmaz, sovulmaz yazı cennetin.

Yüz şerbetten macun olup katılan,
Kara saçı ak topukta çatılan,
Güzel ve alımlı tâze yetilen,
Silkinir, sallanır kızı cennetin.

---

1 şille: kumaş parçası
2 hülle: elbise

Binip seyran için Burak atları,
Günbegünden artar gönül şatları,
La›l ü yakuttandır olan zâtları,
Hiç olmasa gerd u tozu cennetin.

Pişmiş elvan el değmeyen aşları,
Kudret ile biryan olup etleri,
Eşsizdir dünyaya dere taşları,
Artıktır her yatan çizi[1] cennetin.

Her nöbet bin türlü şarap içilen,
Elmas, inci, yakut, dürler saçılan,
Rengârenk bî-hesap güller açılan,
Müşk-i anber kokar isi cennetin.

Hak kabul eyleyip dostun, ağyarın,
Hasıl edip, her ne maksadın − varın,
Gösterip o günde halka dîdarın,
Budur mü›minlere razı cennetin.

Mahtumkulu, vasfı gelmez dillere,
Dile gelse, beyan etsem illere,
Aciz bendelere, asi kullara,
Ya Rap, özün eyle rûzı cennetin.

MİFTÂHÜ’L CİNÂN

Ey ehli derviş, bil sen,

---

1 çizi: nesne

Es-sabr-ı miftâhu'l cinân,
Sabır ile amel kıl,
Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.

Bî-sabır olan, kan yaş içer,
Olur, belalara duçar,
Kapalı kapıyı sabr açar,
Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.

Evmek gelir o şeytandan,
Sabr eylemek Rahmandan,
Mağfiret gelir cânândan,
Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.

Zikr eyleyenler zevklenir,
Şükr eyleyenler şevklenir,
Bî-sabırlar berhem olur,
Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.

Bî-sabr olan işi yiter,
Sabr eyleyen işi biter,
Nâgâh, Hüdam elim tutar,
Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.

Bî-sabr olan görür azar,
Başı ile olur bîzar,
Şeytan ile yoldan azar,
Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.
Hakk zikrini çok eyle sen,
Ceht eyle sen, ceht eyle sen,
Sabreyle sen, sabreyle sen,

Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.

Mahtumkulu, bil sen âyân,
Pendi nasihattir heman,
Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.
Es-sabr-ı miftâhu'l cinân.

OLMASI HAK

Ey, yârenler, adem oğlu,
Boz topraktan olması hak.
Aslı haktan olan adam,
Hakla yeksân kalması hak.

Kimi kaygı hasret ile,
Kimi gam u mihnet ile,
Beyan olmuş ayet ile,
Ölmek hak, dirilmesi hak.

Asi olsan düştün derde,
Kaygıda, hasrette, zarda,
Karanlık, zulmet kabirde,
Soru sual olması hak.

Ger yakanı tutsa ecel,
Gayip olur gözden bu hal,
Huruç deyip çıksa Deccal,
Ay gün zahir kılması hak,
Şeriat işler kalınca,
Zulmetten âlem dolunca,
Vadesi yakın gelince,

Kıyametin kopması hak.

Kafirler çok keder yutup,
Resûl dergâhına atıp,
İsrafil mizanı tutup,
Hayr u şerin çekmesi hak.

O gün olur heybet, zulmet,
Acip mizan u arasat,
Divandır Kadı'u'l-Hâcet,
Resûl şefâat kılması hak.

Kimi Sırattan kuş dek uçar,
Kimiler bin yılda geçer,
Asi kullar yanar söner,
Tamu içre kalması hak.

Su der, zehir içirirler,
Açsa zakkum yedirirler,
Başa çiyan yağdırırlar,
Yılan çiyan sokması hak.

Onda kalan bende ağlar,
Ateşte ciğeri dağlar,
Aciz kalıp yanan çağlar,
Ünü göğe çıkması hak.

Mahtumkulu aldım dersin,
Güç kuvvetle kimden yersin,
Çaren yok orda verirsin,

Alması hak, vermesi hak.

GÜRZ DEĞİL Mİ?

Zebanidir bu melek,
Elindeki gürz değil mi?
Sekiz arşı götüren
"La ilâhe!" verz[1] değil mi?

Bilmez, geçer ahmaklık,
Kaygı, keder çekmeklik,
Gözde yaşın dökmeklik
O Hakk'a arz değil mi?

Ümidin üzmesin diye,
Beyhûde gezmesin diye,
Mü'minler azmasın diye,
Şeri'at bir merz[2] değil mi?

Etme sen hıyâneti,
Unutma diyâneti,
Tanrının emaneti,
Bedende karz[3] değil mi?

Mahtumkulu, kavgamız,
Baştan aşağı sevdamız,
Kıyamet günü güvâhmız

---

1 verz: Devamlı yapılan iş
2 merz: Ölçü
3 karz: Borç

Sünnetle farz değil mi?

SEN KORKUVER

Adın bende olsa, âdem,
Dergâhından sen korkuver!
Geçen devran, durmaz bu dem,
Yatma gafil, uyanıver!

Dünyanın dibi derindir,
Fırsat azdır, ömür azdır,
Yiğitlik eğlenmez yazdır,
Er vakti azık ediniver!

Göçer cihan halkı kalkıp,
Durmazlar sana bağırıp,
Sen hem düşün, işin görüp,
Varacak yerin dayanıver!

Eğer benden söz sorarsan,
Yersiz ne işler kurarsın,
Tut öğüdüm, ne iş görürsün,
Bir edip, bakıp sınayıver!

Bu dünyanın dibi düştür,
İşi aşa, vakti geçtir,

Oğlanlık, yaşlılık hiçtir,
Geçmeden vaktin duyuver!

Bu sözler, benden nişane,
Şan şöhret dilesen cana,
Cihan içre Müslüman'a,
Hoş, yahşı söz söyleyiver!

Mahtumkulu der yediğim,
Gümânedir çiğnediğim,
Günahtan hep sakındığım,
Sevap için çırpınıver!

BAĞIŞLA SEN GÜNAHIMI

Ya Rabbenâ, kereminle,
Bağışla sen günahımı.
Affeyle cürmümü benden,
Bağışla sen günahımı.

Cefalara beni tutma,
Günahkâr ehline katma,
Cehennem oduna atma,
Bağışla sen günahımı.

Günahım çoktur sen affet,
Benim halime sen rahm et,
Dilekten kılma sen umut,
Bağışla sen günahımı.

Meğer sud u ziyan kıldım,
Ki bilmez ben yaman kıldım,
Sana derdim âyân kıldım,

Bağışla sen günahımı.

Keremlik padişahımsın,
Yakın bildim Allahımsın,
Benim puşt-ı penâhımsın,
Bağışla sen günahımı.

Senin zârın olmuşum ben,
Giriftarın olmuşum ben,
Günahkarın olmuşum ben,
Bağışla sen günahımı.

Mahtumkulu, Rab! deyip,
Sana tutkun, oldum talip,
Yok derdime sen dek tabip,
Bağışla sen günahımı.

OLDUM GİRYÂNE

Hatamı yâd edip, yüzüm hâk edip,
Seher nâliş ile oldum giryâne.
Dîdeden yaş döküp, sînem çâk edip,
Deli dek özümü vurdum her yana.

Gönlümü geçirdim cümle cihandan,
Ne cihandan, belki, el çektim candan,

Hızır›dan, İsa›dan, Şâh-ı merdân›dan,
Himmet isteyip baktım asmâna[1] .

1 asman: gökyüzü

Asmanın yüzünde kehkeşân söndü,
Nâgehan üç ere nazarım düştü
İki yeşil giymiş, bir beyaz puşdı[1],
Gözüm gördü, dilim gelmez fermana.

Biri gelip, elin göğsüme vurdu,
Biri bir kılıçla yüreğim yardı,
Ağzıma ağzın goyup, biri dem vurdu,
Derler: «Arzın söyle Şâh-ı merdâna!»

Böyle deyip, hemen dilim açıldı,
Kana kana, mey-i muhabbet içildi,
Gönlüme yedi tür sual geçildi,
Dedim: «Ruhsat olsa, gelsin lisâna».

İki uzun erdir, bir kısa boydur,
Dediler: «Hoş vakit, yahşı fırsattır,
Sözün olsa da sorarlar ruhsattır,
Gönle gelen sözün getir beyana!»

Dedim: «Gökten ağır, yerden mert nedir?
Deryadan bay nedir, dıştan saht nedir?
Ottan yakıcı ne, buzdan sert nedir?
Zehirden de acı nedir bu câna?»

Derler: «Yaman töhmet ağır asmandan,
Kahırsız, yahşı söz geniş cihandan,
Münafığın da gönlü saht taşlıktan,
Ehl-i kanaat benzer bahr-ı ummana,

1 puş: elbise

Cebr eyleyen sultan yakıcı közden,
Cimriden dilemek, soğuktur buzdan,
Cefaya can etmek, zehir cansızdan,
Öğüttür bu sözler, bizden nişâne».

Bunlar böyle derken, yerimden kalktım,
Kadem vurdum, el eteğe yetirdim,
Mest oldum, sust oldum, özüm yitirdim,
Laf kelam bulmadım, kaldım hayrane.

Dediler: «Üç kişi olduk üstadın
Daim destan olur âlemde adın,
Mahtumkulu, vakttir, iste muradın...»,
Bu sırrı ahmak açar, ya bir divana.

UÇTUM, YÂRENLER

Bir Cuma gecesi gördüm düşümde,
Kanat açıp, göğe uçtum, yârenler.
Pervaz ile seyran ettim dünyayı,
Bir bayındır eve düştüm, yârenler.

Kehkeşana çıkıp türlü semerler,
Bin çeşit meyveler, hürrem şecerler,

Narenci, turuncu, limon, elmalar,
Verimli bağla karşılaştım yârenler.

Orada açılmış renkberenk güller,

Nâlede, efganda şeyda bülbüller,
Mermerden havuzlu, kevser dek sular,
Tahayyür eyleyip, şaştım, yârenler.

O kara bağlıkta gördüm bir çemen,
Muhteşem meclisin gördüm encümen.
Devre girip, gördüm, varmış kırk eren,
Selam verip, elin öptüm, yârenler.

Hepsi avaz edip, «Aleyk!» dediler,
İşaret eyleyip: «Geç sen!» dediler,
Halka olup, cama şarap koydular,
Bana yetti, elim açtım, yârenler.

Bilmedim, çok mu ya bana az verdi,
Özge âlem, başka bir avaz verdi,
Aşk aldı gönlümü, dile söz verdi,
Kadehten kadehe düştüm, yârenler.

Mahtumkulu, hûşyâr oldum, uyandım,
Uyandım, kavruldum, tutuştum, yandım,
Mana pazarında terziye döndüm,
Şirin gazel donun biçtim yârenler.

UYAN DEDİLER

Yatmış idim gamda, geldi erenler,
«Haydi kalk yerinden, uyan!» dediler.
Gözüm açıp gördüm cümle cihanı,

«İşte O›dur, Şah-ı merdan!» dediler

Erenler toplanıp, pazar ettiler,
Münafıklar kalkıp, hazer ettiler,
Ali babam bize nazar ettiler,
Bir kase mey verip: «İç, kan!» dediler.

Uyanıp gafletten, açtım gözümü,
Erenler pâyıne sürdüm yüzümü,
Okuttular, hak söyledim sözümü,
«Seksen bin kelamı beyan» dediler.

Erenler toplanıp, burdan göçtüler,
Sırat köprüsünden bir bir geçtiler,
O havz-ı kevserden şarap içtiler,
İçen şahbazları «Sultan» dediler.

Mahtumkulu, söyle bu şirin dilde,
Ümidim çok olur gidilen yolda,
Beş vakit namazı kıl sen her günde,
«Ahiret yoldaşın iman» dediler.

DİVANA GELDİ

Bir gece yatardım, Şah Nakşbendi –
Bahaveddin atlı divana geldi.
Asasını çekip gelmiş Buhar'dan,
Hak aşkına mest u mestane geldi.

Bir nicesi yar u yarân durdular,
Meclisler uzandı, halka kurdular.
Naralar çektiler, sema vurdular,
Sedalar düzüldü, can câna geldi.

Kavga koptu, rahmet boyandı düzler,
Saçıldı kan yaşlar, açıldı gözler,
Yığıldı dervişler, döküldü feyzler,
Güya dersin ahir zamana geldi.

Okur olsa, ilm-i ledûn açılmış,
Hem divana, hem bengü, hem içilmiş,
Elinde kâsesi baştan geçilmiş,
Sinemde koydular, bir şâna geldi.

Mahtumkulu der ki, Kur'an'a uydum,
Gıybeti taşladım, haramı koydum,
Sığdıramadım da sırrımı dedim,
Saklanamadım ben lisana geldi.

BİR NAN GETİRDİ

Bir gece yatarken, şah Nakşibendi
Keremi cûş edip, bir nan getirdi,
Sağ elinde gülgûn bade şarabı,
Sol elinde taze büryân getirdi.

Uyandım uykudan, kalktım düşümden,
Hayran kaldım Divane'nin işinden,
Badesini içtim, gittim serimden,
Gam gözümden eşk-i giryan getirdi.

Can huruşa geldi, kaynap coşmadan,
Yürek dalgalandı, dolup taşmadan,
Bir işaret oldu anlaşamadım,
Fehmetmedim, canda ârman getirdi.

Anlamadım, oldum aşka müşteri,
Bilmedim, istedim dilber dîdari,
Aşk derdine düştüm, oldum giriftarı,
Kim ki bu dert için derman getirdi?

Mahtumkulu, kalktım tavaf etmeye,
Dil ferman vermedi cevap etmeye,
Aşk ehlinin halin harap etmeye,
Aklın alıp, mest ü hayran getirdi.

KÜLAHLI GELDİ

Bir gece yatarken, bir ahval gördüm,
Bir bölük başları külahlı geldi.
Titreyip uyandım, yerimden kalktım,
Elleri altından âsâlı geldi.

Bir kısım erenler ardıma geçip,

Al yeşil giyinip, esbabın açıp,
Tutdum birisini içinden seçip,
Lebleri şekerden lezzetli geldi.

Bir peri salınıp, seyre çıkmıştır,
Naz eyleyip kalem kaşın çekmiştir,
Benim canım aşk oduna yakmıştır,
Başları altından taçlı da geldi.

Cefalar çekmiştir yâr diyarında,
Bağda biten elma ile narında,
Mahtumkulu, bir perînin zârında
Hepsinin dilleri senalı geldi.

ŞÂHI KALENDER

Aşıklar ehlinin hânı, sultanı,
Tecelli tahtının şahı kalender.
Gezerim yolları yitirip onu,
Bilemem, haber ver, hangi, kalender.

Ben bu yolda şunca zelil olmuşum,
Yorgun düşüp, acizliğim bilmişim,
Şibli'yi, Mecnun'ı alıp gelmişim,
Pehlivan Piryârı, Veysi, kalender.

Haber aldım bağ u bostan, gülünden,
Rengi solmuş bâd-ı hazan yelinden,
Eğri gerdan kahpe çarhın elinden,

Menekşe tutarmış yası, kalender.

Hoşluğum yok oynamaya, gülmeye,
Rakip koymaz doğrulup da gelmeye,
Bir halvete yâr haberin almaya,
Sende var aşnâlık kokusu, kalender.

Gündüzün düşünce, fikret akşamın,
Bu resme geçirdim, vaktin eyyâmın,
Ya, Rabb, kerem etsen bize bir câmın,
Kıymetin de, ne bahası, kalender?

Sevsen o yaradan Kadir Sühânı,
Ben garibi şâd eyle sen pinhânı,
Götürdü âlemi, tuttu cihânı
Âşığın nâlesi, sesi, kalender.

Mahtumkulu der ki, üstühan senin,
Ten senindir, damar senin, kan senin,
Kıymet için akıl senin, can senin,
Dudağıma tut sen tası, kalender.

RASTLADIM

Seher vakti seyran edip gezinirken,
Tuhaf menzil, garip yere rastladım.
Yön bilmeden, yoldan yola geçerken,
Hûb mekâna, hûb saraya rastladım.

Üstadsız işlenen, kirişsiz kurulan,
Kıymetsiz satılan, elsiz tutulan,
El değmeden çekilen, oksuz atılan,
Kirişsiz kurulan yaya rastladım.

Nice dostlar ile seyranda iken,
Sıradan kayboldum kervanda iken,
Candan ümit kesip, hayranda iken,
Yıldızdan yol bulup, aya rastladım.

Gönlüm gitti dostlar içilen şerbette,
Onlar yüz sefada, ben bin hasrette,
Ayrılıp nalede, kaldım gurbette,
Çeşmeden su isteyip, çaya rastladım.

Ne tende kuvvet var, ne içte can var,
Bu işte ne sûd var, bilmem, ziyan var,
Ne hesap, ne hesapçı, ne belli san[1] var,
Kişi bilmez, ne sevdaya rastladım.

Başa bağlayıp divanelik kemendin,
Koşup da yetiştim aşkın semendin,
Al şaraba el uzattım emendin[2]
Durusun içtim, tortuya rastladım.

Mahtumkulu derler benim adıma,
Âlem elin ısıtır görse odumu,
Ey, yârenler, kime diyem dâdımı,
Başım çıkmaz, ne sevdaya rastladım.

1 san: sayı.
2 emen-: tamah et-, göz dikip-.

EYYAMI GÖRDÜM

Şükür Hakk›a, biz de bu yola düştük,
Geçirdim, bir nice eyyamı gördüm.
Marifetin deryasına ulaştık,
Arifler sürerler, yüz gemi gördüm.

Hızır seyran eder kudret alemin,
Musa okur hakikatin kelamın,
Yedi gün almamış Allah selamın,
Kutbu›l-aktap adlı betnamı gördüm.

Taze parıldayan ömrüm çerağı,
Kış hazanı değse, yetişmez bağı,
Göz atıp karşıda bir nice sakî,
Her biri oynatır, yüz camı gördüm.

Ağladım da, çöktüm, tutdum elini,
Dört imamı ile Hazret Ali›yi,
Sancar Han, Selim şah, yedi veliyi,
Bir Zehra, on iki imamı gördüm.

Süleyman'ı gördüm, yatar eyvanda,
Bir nice gaipler toplanmış orda,
O Kızıl Deniz'de, dipsiz ummanda
Ali, Hatem salmış dizgini gördüm.

Karun bu dünyayı aldı mal ile,
İblis asi oldu, gelmez yol ile,

Semengan şehrinde cesur Zal ile,
Dev ile cenk eden Rüstem‘i gördüm.

Mahtumkulu, ferman geldi Allah›tan,
Yere inip geldi arş-ı âlâdan,
Cebrail getirmiş yüce dergâhtan,
Muhammed›e inen Kelâmı gördüm.

KÜRS ÇIKAR

Hakikatte yola giren dervişler,
Adım adım Sidre ile Kürs çıkar.
Lidersiz, fehimsiz yola girenler,
Yolun şeytan vurur, yolu ters çıkar.

Ervah var hem gerçek, arslan var, kurt var,
Kaygı var, keder var, yol taştır, dert bar,
Yola girsen, nice nice şartlar var,
Şartsız yola girsen, yolda pars çıkar.

İsrafil sur çalsa, yer gök eğilse,
Şeytan har har vursa, dağlar yıkılsa,

Deccal dünyaya inse, ordu yığılsa,
Ardı Hint'te olur, önü Kars çıkar.

Kırklar, abdal gider, kayıp kalender,
Duacı hiç kalmaz, boşanır bender[1],
Kaf dağının gediğinde İskender,

1 bender: bağ, bukağı.

Dev yoluna koydurduğu gors[1] çıkar.

Mahtumkulu der ki, bir zât bilmezem,
İşler vardır, üstesinden gelmezem,
Ey, yârenler, bu nedendir, bilmezem,
Hızır deyip el vurduğum, hırs çıkar.

ÇIKIP OTURMUŞ

Gavs erle eş olan bir kimse yoktur,
Terk-i dünya edip, çıkıp oturmuş.
Aktâb bir menzildir, nazarı Haktır,
O ferş-i âlâya çöküp oturmuş.

İki ten sağ solunda imameyn derler,
Sağındaki göğe eyler tedbirler,
Solundaki yere serencam verirler,
Yer encamı ile bakıp oturmuş.

Anladığım işi eylesem ihzar,
Bab-ı Hak'tan keşf olunmuş bu esrar,
Yine Evtâd derler dört kişi var,
Dünyanın dört köşesin çekip oturmuş.
Onca arı, onca paktır zatları,
Cihan içre yakar onca odları,
Yedi er var, Budeladır adları,
Olacak şer işi kakıp oturmuş.

Hakikat yolundan, haberli erler,
Bu sözümü işitip, kulak verirler,

1 gors: duvar.

On iki er vardır, Rukeba derler,
On iki iş, boyna takıp oturmuş.

Bunlar cihana can, cihan güya ten,
Söyledim beyanım kulak verirsen,
Adları Nuceba, özleri çilten,
Erbainde hep okuyup oturmuş.

Yedinci gürûhu Nukeba bilin,
Üç yüz erdir, söze bir kulak verin,
Üç yüz altmış altı eren her yılın,
Her gününe biri nakîb oturmuş.

Bunlara nazar eden düşer coşkuya,
Salar dünya mestin hakikat aşka,
Efrad-ı mennâ der bunlardan başka,
Halkı melâmete yakıp oturmuş.

Mahtumkulu söyler, dostlar ben gümrâh,
Şaşıp kaldım, menzilde bulmayıp râh,
Üç yüzü gelip, etti kendine hemrâh,
Yanık bağrım yaşın döküp oturmuş.

SEYRAN İÇİNDE

Ey, yârenler, müslümanlar,
Bir gece seyran içinde;
Otuz iki kişi gördüm,
O Şah-ı merdan içinde.

Onlara verdim selamı,
Sordular sağlık kelamı,
Şeyhü's-seyit Mevla Cami,
O yedi sultan içinde.

Sultan Veyis pehlivanı,
Hekim Ata Süleymanı,
Hoca Yusuf Hemedani,
O şah-ı Kenan içinde.

Türkistan sahibi server,
İmam Kazım, imam Cafer,
Yahya ile Nuh peygamber,
Bayezit sultan içinde.

Güzel pîrler, güzel yârlar,
Çektiler bu yolda zârlar,
İmam Rıza, şah-ı pîrler,
Nice güzel can içinde.

Mahtumkulu, sırrım çoktur,
Ben neyleyim, açan yoktur,
Ölmek hak, dirilmek haktır,
Okudum Kur'an içinde.

BÎNAMAZ ÇİRKİN

Kulak sal, iyice dinle,
Sözümü bînamaz çirkin.
Cehennem diyorlar yarın,

Yerine bînamaz çirkin.

Yılanlar çırpınmaya haşlar,
Melekler yerine taşlar,
Çiyanlar çevrilip dişler,
Gözünü bînamaz çirkin.

Pişmanlık ki kılıp onda,
Ayağında ağır künde,
Kara ederler şu günde,
Gününü bînamaz çirkin.

Baştan çok geçer fikirler,
Yaparlar ateşten evler,
Sevinçle sokar böcekler
Tenini bînamaz çirkin.

Yüzünü odda yakarlar,
İçine zehir katarlar,
Bil kırk kulaç söndürürler
Dilini bînamaz çirkin.

Başın aşağı asarlar,
İki elini keserler,
Bıçaklar ile soyarlar,
Derini bînamaz çirkin.
Mahtumkulu düşer derde,
Nasıl yatarlar kabirde,
Görürsün yarın mahşerde,
Azabı bînamaz çirkin.

KIL NAMAZI

Âdemoğlu, senin yüreğin dardır,
Dönüp, dolanıp, kıl namazı.
Bu dünyaya gelen bir kuru hardır,
Dönüp, dolanıp, kıl namazı.

Namazını kıl tıpkı pîr gibi,
Dönüp dolanan alıcı şîr gibi,
Yalancının malı geçer sel gibi,
Dönüp, dolanıp, kıl namazı.

Bu dünyanın zevki yeme ve içme,
Kıl namazı, beş vakitten vazgeçme,
Hem cehennem var, hem de cennet,
Dönüp, dolanıp, kıl namazı.

Bu yere tohumu serperim bil sen,
Allah'a can verip, biterim bil sen,
Yalancı beş gündür, geçerim bil sen,
Dönüp, dolanıp, kıl namazı.

Mahtumkulu, senden cevap sorulur,
Burda verilenler, orda alınır,

Kıyamet, mahşerde çoğu salınır,
Dönüp, dolanıp, kıl namazı.

BÎGÜMAN YANDIR

Yarın okusan namaz-ı esbah,
Rûz u şeb günahı bîgüman yandır.
Uçmaya yönelsen yolları abat,
Kevserde dört arık suyundan kandır.

Öğleyi kılsan ödersin farzın,
Kabuldur Allah'tan dileğin arzın,
Cennet kapısını açar dört farzın,
Kilit açıp rûşen tahtına bindir.

Allah'ı yâd edip kalksan seherde,
Hakk ile arada kalmaz ki perde,
Dört farzı ifâ et, sen ikindide,
Âlimler namazın hadisin söyler.

Akşamı kılınca, şeytanlar ağlar,
Göğsüne taş vurup, sinesin dağlar,
Üç farzın, dûzah kapısın bağlar,
Sabr etsen dûzahın ateşi söner.

Yatsı, vitri kılıp etsen serişte,
Razı olur senden Kunut ferişte,
Eğer ifâ etsen işbu revişte,
Hayrını fâş edip, şerrini söndürür.

Mahtumkulu, burda koymazlar bakî,
Gece gündüz yâd et, unutma Hakk'ı,
Beş vakit namazı, sen güzel oku,
Ateş-i dûzahın hepsini söndürür.

BEŞ NAMAZ

Hak-teala buyurmuş bendesine beş namaz,
Bendesinin niyazı, bir gündeki beş namaz.

Hak-teala dediği, bendesinin tuttuğu,
Her gün kalkıp kıldığı bir gündeki beş namaz.

Hak resulun ümmeti, ümmet kılar sünneti,
Erenlerin izzeti bir gündeki beş namaz.

Hak resulun sözleri, lâ-mekanda yüzleri,
Her gün dediği sözler, bir gündeki beş namaz.

Namaz kılan bendeler köprüyü geçer onlar,
Şimşek dek geçerirler, bir gündeki beş namaz

Namaz kılsan, atadır, günah kılsan hatadır,
Dilinde hep övgüdür, bir gündeki beş namaz

Erenlerin mededi, gönüllerin kuvveti,
İki cihan devleti bir gündeki beş namaz.

Alimlerin sırdaşı, akılların yoldaşı,
Aziz canın yoldaşı, bir gündeki beş namaz.

Türkistan'ın Ahmet'i, doksan yerde sohbeti,
Hakkın ona rahmeti bir gündeki beş namaz.

Kılsın bana büyüklük, Sultan baba – Aynu'l-mülk,
Hakk yanında sevilen, bir gündeki beş namaz.

Namazdan sütun kılsa, iman bulsa halatı,
Namaz , Sırat köprüsü, bir gündeki beş namaz.

Namaz Tanrı fermanı, kılsa artar ameli,
İlm-ı Kur'an beyanı, bir gündeki beş namaz.

Mahtum, beyan kıl namaz, günahların olsa az,
Hak yanında bin niyaz bir gündeki beş namaz.

BU ORUÇ

Kadir Allah bize inayet etmiş,
Kabr içinde bize yârdır bu oruç.
Külli günahlara kefâret etmiş,
Sırat üzre medetkârdır bu oruç.

Kalk sen bunu sıdk-ı ihlasın ile,
Dûzah içre külli azaptan sakla,
Kabul etse zekat, salatın ile,
O zor evlerde de yârdır bu oruç.

Hem hoş surat hoşnut olup görüne,
Pervâ kılar mümin kulun kabrine,
Delalet eyleyip ahir nefese,
Ayş u işret hem rahattır bu oruç.
Eğer tutsan oruç, fitre edâsın,
Mahşerde görürsün rahat sâyesin,
Terk eylesen kılıver sen kazasın,
Behişt içre çimenliktir bu oruç.

Farz eyledi bize Kadir-i Cebbâr,

Kim terk etse olur dinsiz u betkâr,
Ateş-i dûzaha olur giriftâr,
Efkârlı huplara yârdır bu oruç.

Adem oğlu gafil olma tutuver,
Tövbe eyle yaman yoldan dönüver,
Ta ölene dek Hakk'a kulluk ediver,
Tutanlara çok rahattır bu oruç.

Mahtumkulu terk eyleme edâsın,
Terk eylesen tutuver sen kazasın,
Manasına yetip, bilsen mezesin,
Güzel iştir, güzel kârdır bu oruç.

AHİR ZAMAN OLUNCA

Gökten yere feyz dökülmez,
Ahir zaman olunca.
Bir nice tohum ekilmez,
Ahir zaman olunca.

Alimlerden gider izzet,
Şahlardan gider adalet,

Zulmü artar saat saat,
Ahir zaman olunca.

Buğday tohum göğe uçar,
Alimlerden ilim kaçar,
Cihandan bereket uçar,

Ahir zaman olunca.

Adem oğlu tire tire,
Birbirinden olur hıra[1],
Mürit hizmet etmez pîre,
Ahir zaman olunca.

Sözün başa bela olur,
Dünyan sana kale olur,
Il ağızı ala olur,
Ahir zaman olunca.

Oğul ata yolun gözler,
Kız anneden evvel söyler,
Köy dağılır, sır bozulur,
Ahir zaman olunca.

Sultandan adalet gider,
Dervişten kanaat gider,
Zenândan hayalât gider,
Ahir zaman olunca.

Ata oğlundan dış olur,
Kardeş kardeşe kaş olur,
Laf taşıyanlar baş olur,
Ahir zaman olunca.

Mahtumkulu, ol kemine[2],
Şükür et geçen demine,

---

1 hıra: gurur, kibir.
2 kemine: mütevazı, alçak gönüllü.

Hakk'a ihlasın eksiltme,
Ahir zaman olunca

AHİR ZAMAN OLUR

Ey yarenler müslümanlar,
Bir gün ahir zaman olur.
Ondan önce çok nişanlar,
Yeri yüzünde bol olur.

Adaletsiz olur hanlar,
Hayasız olur kadınlar.
Çok dökülür haksız kanlar,
İlin işi yaman olur.

Fesat çok olur, az olmaz,
Şu ev, bu eve saz olmaz.
Yağmur yağar, hiç yaz olmaz,
bir gün bad-ı hazan olur.

Hile yapar, bulur yollar,
Cimrilikle yığar mallar,
din yolunu terkedip iller,
Ne okul ne ezan olur.

Namazlar terk, sözler yalan,
Ana babaya asi olan.
İçki içip, zina yapan,
Azabı bin çeşit olur.

Emrin tut Tanrı dostunun,
Asi olma, koru dinin,
İnşallah Mahtumkulu'nun,
Din yoldaşı iman olur.

AHİR ZAMAN GELİR

Ey yaranler, müslümanlar,
Bir gün ahir zaman gelir.
Kuh u Kaf dağından aşıp,
Deccal o dem revân gelir.

İşbu dünyadan geçenler,
Hakk'ın şarabın içenler,
Atasına genç genç kızlar,
Su götürüp, revan gelir.

Hüdâmın rahmeti diye,
Hak buyruğun kılmadı diye,
Seher Hüda'ya ağlar diye,
Sekiz behişt hûban gelir.

Ümmetlere şafkati diye,
Muhammedin ümmeti diye,

Uçmak içre girsinler diye,
Allah'ımdan ferman gelir.

Cihandan geçti ne canlar,
Bunda kıl hayır ihsanlar,

Ey, yaranlar, müslümanlar,
Onda taht-ı revan gelir.

Mahtumkulu, hayırlar etsen,
Garipler gönlün şâd etsen,
O Sırat'tan geçince sen,
Burda kestiğin kurban gelir.

HAN OLUR

Bir yıl o batı taraftan,
Belli meşhur han olur.
Yüzi mah-ı tâbân dek,
Bilekleri kan olur.

Görün Hüseyn mirzayı,
Hakk'a yazar arzını,
Yerler verir lerzanı,
İsrafil'den ün olur.

Hayvan, insan şanında,
Ecel vardır yanında,
Deccal dünyaya inende,
Başka millet, din olur.

Âşıklara ray olmaz,
Dünya yükü tay[1] olmaz,
Gök yüzünde Ay olmaz,
Batı yanda gün(eş) olur.

1 tay: eş, denk.

Deccal sazın kurunca,
Ayş u işret sürünce,
Dönüp Kâbe'ye varınca,
Ervâh ile cin olur.

Yecüc, Mecüc derler,
Birbirini yerler,
Birine öl deseler,
Bir yerine on olur.

Mahtumkulu der heyhât,
Rûz-ı mahşer kıyamet,
Eyâ, Kadıyü'l-hacât,
Bütün işler zor olur.

NELER OLDU

Ey, yârenler, müslümanlar,
Cihan yoktu, neler oldu?
Hakk özü özüne tutmuş,
Yetmiş bin perdeler oldu.

Nam, nişan yoktu yerden,
Semadan, cennetten, huriden,
Onun iç perdesi nurdan,
Resulullâh, nurdan oldu.

O, nuru kuşa çevirdi,
Onu ağaca bindirdi,
İzinden selam gönderdi,

İnciden deryalar oldu.

Kudretten bir derya kıldı,
Heybet ile nazar saldı,
Gök suyundan sema kaldı,
Köpüğünden yerler oldu.

Kuşu o yerden kaldırttı,
Sonra kandile oturttu,
O nur kendin kıpırdattı,
Cümle melâ'ikler oldu.

Ateşten Azazil oldu,
Yedi kat yerde yer aldı,
Kulluk edip, göğe kalkdı,
Üstad-ı melekler oldu.

Kadirin kudrettir işi,
Yer mıhıdır dağı taşı,
Sağı erkek, solu dişi,
Böyle büyük devler oldu.

Hak yarattı bu pisleri,
Seksen mildir küçükleri,

Semaya çıktı sesleri,
Elli bin yıl inler oldu.

Mahtumkulu, aştın serden,
Kimseler bilmez bu sırdan,
Toprak alnıp yedi yerden,

Adem Safiyullâh, oldu.

NİCE YAŞINDADIR

Yer gösteren sarı sığır,
Bilmem, nice yaşındadır.
Dört bin dört yüz ayağı var,
Hepsi onun göğsündedir.

Burnunu fermanlı tutar,
Kuyruğu felekten geçer,
Mekke›yi belinde taşır,
Medine›nin dûşundadır.

Yer yüzünde vardır hattı,
Dünyayı tutar heybeti,
Yer altında yatan Mehdi
O öküzün yanındadır.

Kuyruğu zeminin yarı,
Gövdesi dünyanın varı,
Batıdan doğuya doğru,
İki şâhı başındadır.

Mahtumkulu, dünya fâni,
Bu cihana gelen hani,
Bir çifte ekler kim onu,
Temâşa onun işindedir.

ÖNÜNDE

Hangi güne şâd olursun, ademoğlu,
Pek çok korku, ah u zârlar önünde
Nasıl takat kılar bir kısım toprak,
Cehennem altında narlar önünde.

Bîv-vefada beş gün olan şâdına,
Aldanma sen, o gün düşer yâdına,
Kimseler yarın gelmez imdâdına,
Kabir, mezar diye darlar önünde.

Bilirsen, bî-vefa, îtibarın yok,
Yaman iş kılmaktan özge kârın yok,
Ey, geyretsiz, nâmusun yok, arın yok,
Korku-kaygı bî-şumarlar önünde.

Zerre zerre bir bir sorsalar hesap,
Kara yüz, şermende, verirsin cevap,
Ister seni vermek için zor, azap,
Sayısı yok hırıdarlar önünde.

İşit pendim eğer olsan gayretli,
Halin olur gün be günden heyhatlı,

Çakayım diye oturmuştur heybetli,
Buğra gibi ulu mârlar önünde.

Alim olup emr-i ma'ruf etmesen,
Bilip durup doğru yola gitmesen,
Ahiret silahın burda tutmasan,

Faydasız pişman ve zârlar önünde.

Mahtumkulu, niçin gafil yürürsün,
Bekâsız dünyada ta ki durursun,
Nice sevda var başında, bilirsen?
Sırat üzre intizarlar önünde.

MÂR ÇIKAR

Ey, yârenler, ahirzaman olunca,
Beş kişi diye, Harış atlı mâr çıkar.
Varsa yaman yolda gezen kardeşler,
Mahşer günü orda yeri dar çıkar.

Baldandır, süttendir akan bulağı,
Müminlerin Burak olur bineği,
Yecüc, Mecüc yere düşer kulağı,
Dostum, böyle nişaneli har çıkar.

Dünya ile dinlerini bozanlar,
Gıybet söyler, yalan şahit düzenler,
Nâmahreme nazar salıp gezenler,
Burda gözlü olsa, orda kör çıkar.

Kafirlerin taşlar iner serinden,
Ali, Hatem çıkmaz cennet töründen[1],
"Vay, ümmetim" deyip kalkar yerinden,
Mahşer günü Resûl adlı er çıkar.

Mahtumkulu, bu yollardan çıkma sen,

1 tör: baş köşe.

Rabıtanı yap ki, dinin yıkma sen,
Geçmez töhmeti boyna takma sen,
Hakk'a doğru gelen, mutlak, şir çıkar.

BIR BEYAN GELİR

Dabbetü'l-arz adlı Deccal ardından,
Merve'den, Safa'dan bir beyan gelir,
Yedi gün sonrası onun elinden,
Üç gün sonra âleme nişan gelir.

Yüzü adam, gün dek alnının akı,
Misli deve gibi boynu, ayağı,
Koç kuyruk, kuş tüylü, kalkan kulağı,
Tepesi üstünde bu Kur'an gelir.

Az kalır boynuzu göğe yetmeye,
Bir haftadan fırsat bulur yatmaya,
Cihan yığılıp, temaşa etmeye,
Yahşı yaman, bütün müslüman gelir.

Kaçıp ondan hiç kim bulmaz halâsı,
Mü'minler hoş olur, korkar o asi,

Sol elinde olur Musa asâsı,
Sağ elinde mühr-i Süleyman gelir.

Nicesine mühr-i Süleyman sürer,
Nicesine Musa asasın vurur,
Halk yarı ak, bir yarısı kararır,

Kara yüzlü belli bî-iman gelir.

Hor kalmaz alanlar bilenden bilik,
Dostu düşman eder olsa asilik,
Ak cennetliktir, kara cehennemlik,
Dünyanın sonundan şu zaman gelir.

Deccalden önce duy aşığın sözün,
Bilmek olmaz gün, ay, gece, yıldızın,
Kırk gün kara tütün âlemin yüzün,
Yeri göğü basıp, boz duman gelir.

O canavar ölünce halk rahatlar
Oğul, kız az olur, insan azalır,
Er suretli on melek semâdan iner,
Ağlaşıp, her baştan yüz figan gelir.

Mahtumkulu uyar Kelam sözüne,
Yer gökler tutuşur, dağlar düzüne,
İsrafil sur çalsa yerin yüzüne,
Umutsuz hâk tene tâze can gelir.

EMR-İ HAN GELİR

Amelen salihen, yahşı amel kıl,
Bir gün sana revan emr-i han gelir,
Azrail gelip de sıkar ayaktan,
Ağız tarafından aziz can geler.

Ömrün ahir olsa, tenden can gider,
Can durmaz, dayanmaz, seni terk eder,
Oğul kızın bunca ah ve vay eder,
Surat yatar, ne de kulaktan ün gelir.

Canını kuş koltuğuna salarlar,
Suretini yer evine koyarlar,
"Men Rabbuk[1]", Münker Nekir gelirler,
Sualine cevap zor, yaman gelir.

Emanet hiyanet vermesen karzı[2],
Eda eylemezsen sünneti, farzı,
Münker Nekir vurur o odlu gürzü,
Ağızdan, burundan kara kan gelir.

Tutuver buyruğun, ey, Mahtumkulu,
Ceht eyle gün günden , ey, Mahtumkulu,
Tembellik sevme sen, ey, Mahtumkulu,
Kabir içinde sana işler kân[3] gelir.

AMAN HEY

Hadisten, râviden bir söz diyeyim,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.
Allah kullarına âyân edeyim,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.

Elif ant içende biri gelirmiş,

1 "Men Rabbuk" : ar. Rabbin Kim?
2 karz: borç
3 kân: çok

Adı Deccal, kendi kafir olurmuş,
Sağından, solundan dört dağ yürürmüş,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.

“Tanrıyım ben” deyip eder dalaşı,
Bir er onun ile eyler savaşı,
Dört şehre kaçarmış İslam kardeşi,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.

Çanlar asar merkebinin boynuna,
Müslümanlar gelmez onun oynuna,
Kafirler hak bilip girer dinine,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.

Deccal halkı vurur, Kabe çekilir,
Bulutlar üşüşür, tufan çoğalır,
Tayran Ebabilden kafir kırılır,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.

İsa sahipzaman gelir bu demde,
Adil olur, şahit olur o günde,
Tutarlar Deccal’ı vururlar orda,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.
Üç defa anırır Hardeccal katı,
Koşup ulaşamaz Mehti‘nin atı,
O gün kaldırılır Kur’an’ın hattı,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.

O sesi, işitip Yecüc kırk yıldan,
Kaf dağını deşip gelir bir yerden,
Yutar ki, zat goymaz fâni dünyadan,

Heyhat günden, zulmet günden aman hey.

Mahtumkulu söyler sözün seresin,
Hak'tan başka kimse bilmez çaresin,
Yecüc, mutlak görür mahşer kavgasın,
Heyhat günden, zulmet günden aman hey.

HARAP EYLER

Mü'min olan münkir olmaz sözüme,
Cabbâr bu cihanı, gör, harap eyler.
Çok şeyler gelir geçer gözüme,
Bu dünyayı kötü işler harap eyler.

İşi revaç bulur kötü iş tutanın,
Dileği rast gelmez Hakk diye yatanın,
Yer yüzünde olur güç, güç yetenin,
Cihanı zulm ile zor harap eyler.

İlme uymaz, alimleri cet[1] olur,
Yok işler yol alır, tüm iş bet[2] olur,
Şeriat yok olur, bet iş set[3] olur,
Ülkeyi yaman tavır harap eyler.

Belh'i buz derdi, Nişabur'u taş,
Amman şehrin – derya, Basra'yı ateş,
Medine'yi açlık, Mekke'yi Habeş,
Herat, Kandahar'ı mâr harap eyler.

---

1 cet: Kibirli
2 bet: Kötü
3 set: Sayı olarak yüz

Rum şehrin eyler bir yıldırım harap,
Yemen'i kızamık , Musul'u akrep,
Kûfe'yi Türk bozar, Bağdat şehrin âb,
Rey ili delinip, yer harap eyler.

Sözüme kulak ver akıl hemişe,
Termiz'e veba düşer, azap şehr-i Kişe,
Evlad-ı Sufyan'da adı Gumışa,
İsfahan'ı bir emir harap eyler.

Semerkant'a, kıpti toplanır, pek basar,
Buhar şehrin nân kıtlığı Türk basar,
Sarahs'ı ölüm bozar, Merv'i rîk[1] basar,
Şirâz'ı Türk, karınca harap eyler.

Kaşgar'ı, Hotan'ı kafir Hind eğer,
Çin'e asumandan akrepler yağar,
Her akrep deve dek birbirin sokar,
Hindistan'ı suyla, zâr harap eyler.

Aden şâhı etmiş Lahor'a azmi,
Dönüp yurdun bulmaz, dağ mı ya düz mü,
Âb-ı Ceyhun harap eyler Harezm'i,
Çevresinde her mülk, var harap eyler.

Dargana şehrine gökten ses gelir,
O bir yavuz sestir, işiten ölür,
Bulgar'ın şehrini o Ruslar alır,

---

1 rik: Çöl kumu

Rus’u Deccâl ile nâr harap eyler.

Mahtumkulu, her kim dinlese candan,
Bu işler öncedir ahirzamandan,
Mehti yerden çıkar, İsa semâdan,
Deccalı o iki er harap eyler.

SALDI DEDİLER

Kaf Dağı’nın ehli Dehistan üzre,
Bir mekan askerin saldı dediler,
Burak›ın koşturup inip güzere,
Bir damla su koyman yuttu dediler.

Bî-cân harap olmuş âh u zâr ile,
Türkistan savaşıp nice mâr ile,
İsa kaçıp gitmiş yalnız har ile,
Avazı âleme doldu dediler.

Dökülüp kaldı ağlayıp kadınlar,
Çıkmıştır canlarmız, boş kalıp tenler,

Şulesizdir mâhlar, tutulup günler,
Semâdan bir belâ geldi dediler.

Başı boş kalmıştır olan civânlar,
Tahtın unutup şâh, geçmiştir hânlar,
Titreyip kara kan olup merdânlar,
Gül yüzü sararıp soldu dediler.

Hive gark olmuştur düşman seline,
Damga basmışlardır Türkmen diline,
İran zulüm etmiştir güzel iline,
Hepisi kaçışıp geldi dediler.

Kudretinden düşüp çok ulu pirler,
Dağlar yıkılmıştır titreyip yerler,
Akıllar uçmuştur boş kalıp serler,
Bir kudret götürüp çaldı dediler.

Kendin uzak koyup öndersiz mallar,
Söküp gitmişlerdir çok uzak yollar,
Ummanda gark olup sahipsiz sallar,
El serip, ağlayıp kaldı dediler.

Budur senin zulmün, ey zâlim felek,
Gör, ne güzel canlar eyledin helak,
Firâki işler kötüdür ver kulak
Allâh nazarını saldı dediler.

ÂBÂT KALSIN

Seher kalk, Hüdâ'ya yalvar,
İslam evin abât kalsın!
Yamanı koy, yahşıya yol ver,
Şeytan işi berbât kalsın!

Yahşi söze kulak sal sen,
Seher vakti bîdar ol sen,

Yahşilerden dua al sen,
Ömrün artıp, ziyât kalsın!

İnsanoğlu gözden kaçınca,
Akıldan çıkar, kan durunca,
Binde bir konak kurunca,
Hak'tan dile, evlat kalsın!

Kötü hatun başa mihnettir,
Dünyanın malı nöbettir,
Yiğide oğul devlettir,
Mal yerine, züryât kalsın!

Ere hoş, atla silahtır,
Her işe cüret gerektir,
Kötü oğuldan iyidir,
Firâkı, yahşi ad kalsın!

KALIR, YARENLER

Gel, gönlüm, azmeyle bâkî dünyaya
Kim fâni dünyada kalır, yârenler.
Bu dünya o dünya mülk-i Mevlâ'ya,
Ne kafirdir, münkir olur, yarenler.

Kim kalır ölmeyen ecel yetince,
Koymazlar gezmeye yakan tutunca,
İsa ile Mehdi gelip, geçince,

İsrafil bir avaz kılar, yârenler.

Hakk›ın kudretine baksın gözlerin,
Yüzleri çöl kalır dağın, düzlerin,
Uçanın, yürürün, dili söylerin,
Azrail canını alır, yarenler.

Azrail kahr ile iner şeytana,
Şeytan acizlenip, kaçar her yana,
Bilir ki, kurtulmaz kaçıp bir yana,
Sri Lanka›da da ölür, yârenler.

Bu günün hesabı geçer ferdâya,
Semâyı susturur, zemini zâya,
Gazap donun giyip gelir deryaya,
Deryalar korkarak, kurur, yarenler.

Yıkılır, yok olur dağlar, saraylar,
Yıldızlar dökülür, dolar bu caylar,
Gün şulesiz doğar, tutulur Aylar,
Dağlar kurşun gibi erir, yarenler.
Adamın nefsi dek yağdır bâranı,
Ot dek bitirip, çıkarır insanı,
Azrail hem verir emanet canı,
Dört ferişte taze derler, yarenler.

İsrafil sur çalar çığırıp her yan,
Yok olur cesetler, ayrılır şu can,
Kesilen damarlar, kuru üstühan,
Aksırıp aksırıp, durur yarenler.

Bir yandan soru var, bir yandan cevap,
Bir yandan ateş var, bir yandan azap,
Bir yandan mizan var, bir yandan hesap,
Ettiğini bir bir sorar, yarenler.

Dine şahit derler farzı, sünneti,
Yetmiş üç fırkadır, görün, milleti,
On iki gürûh olup resul ümmeti,
Her biri bir cinste çıkar, yarenler.

Elsiz kalkar komşuya şer yapanlar,
Domuz olup çıkar namaz koyanlar,
Zekatsızın karnı yılan, çiyanlar
Dolup da, dağ gibi olur, yarenler.

Sonra görünür bu gizlenen sırlar,
Yalandan şahitlik veren esirler,
Enseden bogazına dek keserler,
Odlu çomak ile vurulur, yarenler.

Cebreden hakimler olurlar gözsüz,
Görüp, demeyenler kalırlar dilsiz,
Zinacılar başı karnında, elsiz,
Ayağı başında olur, yarenler.

Mahşer halkı pis kokudan iğrenir,
Günahları yerden göğe direnir,
Faizci bağırsak üzre sürünür,
Karnı dağ dek odla dolar, yarenler.

Bu dünyada benim benim diyene,
Cebir elin halk üstüne koyana,
Bir od olur yetim malın yiyene,
Yüzü karadır, utanır, yarenler.

Çakır yiyen gözü, olmaz yerinde,
Dişi sığır şah dek durur burnunda,
Dudak sinesinde, dili karnında,
Yediği ağzından gelir, yarenler.

Ata anne saymayanın günleri,
İçi dışı odla dolar donları,
Halka rüsva, ala olur tenleri,
Su yerine zehir verir, yarenler.

On ikinci gürûh, görenüz, ne der:
Mescit buğra olur, binip de gider,
İmamları sürer, müezzin iter,
Yüzleri Ay gibi durur, yaranlar.

Olur yıldırım dek parlayıp geçer,
Ya hem yüğrük at dek per bağlar uçar,
Omzu yetmiş huri kızı da kuçar[1],
Hasret gidip, işret gelir, yarenler.

Kelamda gördüğün söyler dilimiz,
Ahir ecel üstündedir yolumuz,
Mahtumkulu der ki, bizim halimiz,
Ya Rab, o gün nasıl olur, yarenler.

---

1 kuç-: Kucaklamak.

VARSA GEREKTİR

Meyl etmeyin bu dünyaya dostlarım,
Hepsi o dünyaya varsa gerektir.
Evvel aman, ahir iman isterim,
Hakk kulnun arzusun verse gerektir.

Bir gün Kaf dağından Har-Deccal çıkar,
Süsleyip, eşeğine zümerret takar,
Ya Mehdi önünden bayrağın diker,
Savaşıp, Deccalı kırsa gerekdir.

Bu dağda Deccal ki ateşe döner,
Yanı baştan dinin çerağı yanar,
Medine'de İsa semadan iner,
Saf kurup, meydanda dursa gerekdir.

Semadan Cebrail olarak gelir,
Mehti ile İsa cihanı alır,

Medine şehrinde padişah olur,
Kırk yıllar devranı sürse gerektir.

Kırk yıl sonra onlar kılarlar sefer,
Bitkiler kurur da deryalar biter ,
Yecüc Mecüc derler, mucize kopar,
Magripten maşrığa gitse gerektir.

İfşa ederim, sözüm var demeye,

Dilim evrilmez onu söylemeye,
Cihan kurup, bir şey kalmaz yemeye,
Birbirinin kanın sorsa gerektir.

Yağmur yağar yer yüzünü su alır,
Viran olup, büyük dağlar evrilir,
Hayvan, insan kalmaz, hepisi ölür,
Zamanın ahiri olsa gerektir.

Azrail öz canın kendi alırmış,
Hepsi gidip, Hakk'ın özü kalırmış,
Bu cihana dört ferişte gelirmiş,
İsrafil sûrunu çalsa gerektir.

Yeşillenip, yer yüzüne çıkarlar,
Münafık, zalimi o gün yakarlar,
Hesap eyler, hayır şerrin çekerler,
Ya Melik mizanın kursa gerektir.

Bu fesatlar yer yüzüne gelince,
Münkir ağlar, mümin tümü gülünce,

Kabr yarılıp, yarın mahşer olunca,
Resûl "Ümmetim" deyip, kalksa gerektir.

Hepsini yaratan şu güzel Allah,
Deyivereyim "lâ ilahe illallah",
Günahkar ümmetin Hakk Resulallah,
Sırattan başlayıp gitse gerektir.

Ümmet olan bil sen Sırat'tan geçer,

Cennet içre Kevser şarabın içer,
Aldanman sufîler pirlerniz kaçar,
Feryad o Resûle varsa gerekdir.

Mahtumkulu baştan gitmez dumanım,
Men Hakk'a aşığım yoktur gümânım,
Evvel demde aman, ahir imanım,
Nimet kılıp bize verse gerektir.

KARŞIMIZA ÇIKSA GEREKTİR

Amennâ, saddaknâ, mahşer günleri,
Bir gün karşımıza çıksa gerektir.
Heder eyle, eser ecel yelleri,
Cesetten canları alsa gerektir.

Ecel doğru gelse, karşı durursun,
Kaçış imkanın yok, göğsün gerersin,
Yakasız, cepsiz libasa girersin,
Tüynüksiz evlere salsa gerektir.

Münker Nekir sorar, gitmez hoşuna,
Hiç imdadın yetmez çevre dışına,
Yahşı yaman, eden işin başına,
Birbirine dönüp gelse gerektir.

Dabbetü›l-arz alır başa Kur›an›ı,
Seyredip gezermiş âlem cihanı,
Bir Nil dek su kaplar fâni dünyayı,
Görünmez bidatlar gelse gerektir.

Yüreğim coşturur aşkın hevesi,
Yıkılır, yok olur dünya binası,
Ana baba günü, mahşer kavgası,
Arasat meydana gelse gerektir.

İnanmasan haber al sen ariften,
Ondan sonra dinle, gel şu garipten,
Sahara çölüne, maşrık mağripten,
Melekler darp vurup sürse gerektir.

Şefeatçi olur o gün erenler,
Birbirini tanır kaçar görenler,
İnanmayan kafir olur yârenler,
Her kim bir surette kalksa gerektir.

Amelin sorarlar, deme ikbaldir,
Kavgalar odlanır ne acep haldir,
Nice sağır olur, niceler lâldır,
Niceler dil döküp dursa gerektir.

Niceleri imkansız kalkamazlar,
Melekler darbından da duramazlar,
Niceleri gözsüzdür, göremezler,
Niceler it dek ürse gerektir.

Kiminin ağzından akar irin, kan,
Kimisi sürünür, çıkmaz kahpe can,
Niceler yüz üstü, nice sırt üstü,
Cimri başı ile gitse gerektir.

Nicelerin görür gözün oyarlar,
Nicelere zäher-zakkumu ye! derler,
Nicelere ateş libas gey! derler,
Niceler maymun dek dursa gerektir.

Bir taraftan gelir, mizan kurulur,
Bir taraftan odlu gürzü vurulur,
Bir taraftan zerre zerre sorulur,
Her kim öz hesabın verse gerektir.

Yılan çıkar fil dek, dişleri er dek,
Nicesi katır dek, nicesi har dek,
Nicesi buğra dek, nicesi ner dek,
Çırpınıp çırpınıp dursa gerektir.

Gıybetkeş sureti domuzdur, huktır[1],
Karnı yere değer, gözleri göktür,
Zinacılar büyük zulmette bektir,
Fitneyi dilinden assa gerektir.

Hırsızın, cimrinin tutan ellerin,
Dağlarlar, tuzlarlar tutup dillerin,
Pişman olup ağlar geçen günlerin,
Ebedi zindanda kalsa gerektir.

Resulallâh Arşta sâye olurlar,
Ümmetler inleşip zârı kılarlar,
Şeriatsız pîrler inek olurlar,
Sofusu, boğa dek koşsa gerektir.

1 huk: hınzır.

Mahtumkulu, insan kalmaz ölmeyen,
Hakk›ı hatırlayıp kulluk kılmayan,
Bu dünyada mestlik ile bilmeyen,
Mahşerde ayılıp, bilse gerektir.

AĞLAŞMAK VARDIR

Nâdan gönlüm, bu ne şâd olup gülmek,
Yarın gam gelir de ağlaşmak vardır.
Akıl etsen, alem ehlin sevme sen,
Bî-payandır, ayrı oluşmak vardır.

Dostlar, eser bir gün ecelin yeli,
Hazan vurup solar ömrün ter gülü,
Aziz cana ölüm vurur pençeyi,
Dolaşıp dolaşıp uzanmak vardır.

Yer yutar bir gün bak kadd-ı dalını,
Hakk'tan özge hiç kim bilmez halini,

Koşup gidip yığan dünya malını,
Bir bir hesap edip, paylaşmak vardır.

Bakî yurda il günü kondururlar,
Yedi kadem basınca kaldırırlar,
Rabb'in, nebi'n, dinin yine kim derler,
Takat edip, cevap alışmak vardır.

Ben benliktir bar adamın hayali,

Yarın ma'lûm olur hepsinin hali,
Mizan teraziye salıp ameli,
Hayran, şerren azm kılışmak vardır.

Yarın gün kıyamet mahşer kurulur,
Ins cins, can ehli, hepsi dirilir,
Kul, hoca, fil, sinek beraber olur,
Hakk önünde hesap alışmak vardır.

Dostlar, vardır Sırat atlı bir güzer,
Kıldan ince, ki kılıçtan tez keser,
Bin yıllık yol olur, yolu serbeser,
Bin yıl inip, bin yıl çıkışmak vardır.

Mahtumkulu, o korkudan geçtin mi,
İman bulup, muradına yettin mi,
Ya ha, cennet içre mekan tuttun mu,
Nice titrer, hayran oluşmak vardır.

HABERDAR OLUN

Dünyaya gelenin gitmesi gerek,
Korku çok müminler haberdar olun.
Duzah satın alan şeyh Bahaveddin,
Yine bir duzah var, haberdar olun.

Bu dünya denilen bir kîl ü kaldı ,
Günde bir bin türer, bir bini öldü,
Evvel oruç sorup kedere saldı,

Ondan hem geçince haberdar olun.

Sabah namaz gelip, yakandan tutar,
Öğle namaz der ki beni unutur,
İkindiyi bırakan kan yaş yutar,
Ondan hem geçince haberdar olun

Akşam da çırpınır, yüzüne bakar,
Yatsıyı terk etsen, dûzahta yakar,
Vitir namaz od olup arkandan kalkar,
Ondan hem geçince haberdar olun.

Dört Halife söyler yüzüne tebâ,
İşiten zalimler gelsin insafa,
İster gidin haya ile hicaba,
Huda'nın emrinden haberdar olun.

Allah'ın önünde saf durur bende,
Eğer kılsa mahşer günde şermende,
Kıyamet azabı hem çoktur sende,
Cevabın verince haberdar olun.
Mahtumkulu der ki, acep bu işler,
Bî- namaz bende cennette ne işler,
Namaz kılana nasiptir behiştler,
Bendeler, behiştten ümitvâr olun.

ZORU GİTMEZMİŞ

Ehattir, Samettir o Hakk'ın adı,
Bir Allah'ın gücü-zoru gitmezmiş.

Olmaz O'nun hergiz yakını yâdı,
Kurulan pazarı, şehri gitmezmiş.

O Hakk'ın yanından bir cevher çıktı,
Gözledi cevhere, su olup aktı,
Resul-u Kibriyadan, evveli yoktu,
Resulün yüzünün nuru gitmezmiş.

O cevher su olup, deryaya döndü,
Elli bin yıldan sonra kuş doğdu,
Kanat çırpınıp da, Resule kondu,
Refiki kim deyip, kahrı gitmezmiş.

Dört doksan yıl sonra onu bildiler,
Refik Allah deyip, Resul kaldılar,
Nice yıllar Resul, orda oldular,
O nur ışığı hiç mi hiç gitmezmiş.

Elli bin yıl sonra dev gelip doldu,
Nice yıllar Hakk'ın hizmetin kıldı,

Kaf dağının arkasında dev kaldı,
Gediğinden yaman ârı gitmezmiş.

Elli bin yıl sonra yılkı geldiler,
Onlar nice yıllar burda kaldılar,
O yılkının müddet günü doldular,
Hem yılkının âh u zârı gitmezmiş.

O yılda şahlığa garâbet geldi,
Nice yıllar Hakk'ın hizmetin kıldı,

Resulün nuru ki, yer göğü saldı,
Yer gök melâ’ik, hurisi gitmezmiş.

Elli bin yıl sonra Benican geçti,
Adem ata kırk yıl balçıkta yattı,
Nihayet Şis gelip, askerin tuttu,
Dünyaya gelenler diri gitmezmiş.

Dört doksan bin elli altı dünyanın hepsi,
Bin iki yüz yıldır Resuldan beri,
Mahtumkulu, görünmez Hakk dîdarı,
Gören kuldan, Hakk dîdarı gitmezmiş.

YEŞİL ZÜMERRET

İlki semâ tutmuş ahterden zinet,
Adı Raf’a, aslı yeşil zümerret.
Feriştesi vardır sığır suratlı,
Büyükleri vardır İsmail adlı.

İkinci kat göğü desem bu baştan,
Adı Azklavın’dır, aslı gümüşten,
Feriştesi vardır kartal suratlı,
Büyükleri vardır Kabayil adlı.

Üçüncü gök rengi ayrılmaz oddan,
Adı Kaydum, aslı kızıl yakuttan,
Feriştesi vardır kurt sıfatlı,
Büyükleri vardır Gökbâyil adlı.

Dördüncü kat sema sorsan nedendir,
Adı Magun, aslı ak incidendir,
Feriştesi vardır ak at sıfatlı,
Büyükleri vardır Nunyayil adlı.

Beşinci kat göğü sorsan bu baştan,
Adı Ratka aslı gızıl altından,
Feriştesi vardır hürler sıfatlı,
Büyükleri vardır Saftayil adlı.

Altıncı kat sema söylesem yâddan,
Adı Defne, aslı sarı yakuttan,
Feriştesi vardır vildan suratlı,
Büyükleri vardır Abayil adlı.

Sorsan yedinci kat gökdeki sırdan,
Adı Acıbadır, semâyı nûrdan,
Feriştesi vardır adem suratlı,
Beyükleri vardır Nurbayil adlı.

Yer ve semâdaki olan her şeyde,
Nizam verir derler o dört ferişte,
Mikail,İsrafil, Azrail adlı
Dördüncüsü vardır Cebrail adlı.

Mahtumkulu, faş eylesen sırrın hem,
Sahibi var deryânın hem, yerin hem,
Yerin beyi olsa Sarsayıl adlı,
Deryalar beyi Garkayil adlı.

ONDA VAR

Birinci zeminin adı Remkâdır,
Akım adlı yaman yeller onda var,
Yetmiş bin ferişte onda bekçidir,
Bin sağlam burunluk bağlar onda var.

İkinci kat yerin adı Hulda'dır,
Kuyruğu mızrak dek akrep ondadır,
Asi adam için gözü yoldadır,
Ner bilekli örümcekler onda var.

Altı yüz altmıştır omurga taşı,
Her birnin altı yüz altmışdır başı,
Her başta altı yüz altmışdır dişi,
Dağlar kıymaz kötü avlar onda var.

Üçüncü yer adı Arka-yı Afak,
Odunu demirden, dayanmaz toprak,

Dûzah üzümü var dağlardan büyük ,
Hakikat imansız kullar onda var.

Dördüncü kat yerin adıdır Hurpa,
Yılanlarnın dişi dıraht-ı hurma,
Isısı yakıcıdır, öldürür şitâ,
Ten, can dayanamaz vaylar onda var.

Beşinci yer adı Selman zemindir,
Almaz, taş vururlar her kim bî-dîndir,
Altıncı zeminin adı Sıccın'dır,

Cehennemlik olan canlar onda var.

Yedinci yer adı Garîbe dilde,
Cehennemden kork hep Hudâyı bil de,
Şeytan ondan inip çıkar her yılda,
Firakî der, yaman günler onda var.

URGAN TAKARLAR

Yer altında mesken tutan Sırat‘a,
Dağlar gibi yüz bin urgan takarlar,
Azap çekmek için her nâmurada,
Yedi yer altından onu çekerler.

Yaradan Allah›tan ferman yetişse,
Yetmiş bin saf, melek düşer bu gussa[1],
Her saf ins, cine yetmiş bin hisse,
Alıp gelir, yer yüzünde çökerler.

Dört sütun, her sütun otuz bin başlı,
Otuz bin ağızlı, otuz bin dişli,
Her dişi bu bülent dağlardan güçlü,
Her dişden otuz bin zincir takarlar.

Dağlardan kuvvetli, derya heybetli,
Keskin elmas dişli, nahen[2] sıfatlı,
Mahşerde Hakk yanında olsan uyatlı,
Fil, sığır boyunlu böcek sokarlar.

1 gussa: gam, keder, sıkıntı.
2 nahen :köpek balığı.

Mahtumkulu, boyun koy sen fermana,
Kıyamet günü yazık etse bu cana,
Cehennem kahrından çekse lisana,
Ner, buğra sıfatlı ateş çıkarlar.

EVLER GÖRÜRSÜN

Fâniden bakîye gidecek olsan,
Tavansız, kapısız evler görürsün.
Namaz kılmaz, bî-gam yatacak olsan,
Tamu dûzah atlı câylar görürsün.

Özüne dost bilme fâni dünyayı,
Yalancıda kazanma sen günahı,
Baş atıp, göz kırpıp, etme zinayı,
Kabr içinde çığır, vaylar görürsün.

Namaz ile beş işini cây et sen,
Toprak ile öz gönlünü tay et sen,

Muhammet hesap sorar ki vay et sen,
Ejderha, mâr u böcekler görürsün.

Terk etmeyiver beş vakt namazın,
Kabr içinde eksik olmaz avazın,
Kışın edâ olup, tükenmez yazın
Âb-ı kevser adlı sular görürsün.

O iki çeşmini gözünden akıtır,
Yoldaşın imandır, yaradan Hakk'tır,
Menziller ıraktır, yollar uzaktır,

Bitmez günler, batmaz aylar görürsün.

Bir gün zâya eyler semâ zemîni,
Deryalar gark eder suda gemini,
İller, beyan etsek cehennemini,
İçinde zekatsız bâylar görürsün.

Seher kalkıp, dilin senalar saya,
Açlara nân verip, çıplağı dona,
Rahim yoldaş etse seni imana,
Cennetin içinde toylar görürsün.

Aslı kârı kazanında, aşında,
Ferişteler düşünürler dışında,
Hür kızları gelip durmuş kaşında,
La'l ü cevahirden şâylar görürsün.

Bende, Mahtumkulu, çağır Allah'ı,
Azazıl şeytana verme pelleyi,
Nasip etse cennet içre hülleyi,
Binsen, Burak atlı taylar görürsün.

YAYLARI VARDIR

Konar burdan, anlamazlar, göçerler,
Kirişsiz kurulan yayları vardır.
Yakasız, eteksiz bir don biçerler,
Işıksız, tavansız öyleri[1] vardır.

Ahir evine yetirip salarlar,
Hakk rahmet etsin der dua kılarlar,

1 öy: ev

"Men Rabbuk" der, Münker Nekir gelirler,
Cevabın vermesen, vayları vardır.

Kem işin çok olsa, yer seni kısar,
Kemiğin titreyip yüreğin çarpar,
Sağından solundan od yalın eser,
Bî-namazın böyle öyleri vardır.

"Esfeles-sâfilin" ona derkârdır[1],
Şeytan onun için çok medet-kârdır[2],
Cehennem denilen bir dûzah vardır,
Gıybetkeşin onda câyları vardır.

Nice gündür, haramîlîk izlenir,
Bulabilse, pinhan yerde gizlenir,
Hırsıza gündür, mal sahibi söyler,
Siccin, Veyl adlı câyları vardır.

Göremez o kardeşini, ilini,
Geçemez ki onda Sırat yolunu,
Şapırta şapırta çiğner dilini,
Yarın kıyamette vayları vardır.

Bismillah der okur Kur'an u Yasin,
Gönlünden çıkarma Hakk'ın senasın,
Mahtumkulu, Hakk affetse günahın,
Cennette altın sarayları vardır.

1 derkâr: etkilidir
2 meded-kâr: yardımcı

VEFAT VAR

Sofular, halisler, hazır olurlar,
Ecel var hem hayat var ve vefat var.
Yaman işten hepsi nazır olurlar,
Soru var hem sual var ve heyhat var.

Münker Nekir dar kabire gelirler,
“Allah, peygamber kim?” diye sorarlar,
Bilmez isen, çok azaplar verirler,
Gürzü var, nedamet var ve heybet var.

O karanlık kabirde sen yatarsın,
Bîçaresin, Hakk buyruğun tutarsın,
İsrafil sûruyla yerden çıkarsın,
Mahşer var ve mizan var ve Sırat var.

Mizan terazisini de kurarlar,
Amellerin o yerde hep sorarlar,

Asileri cehenneme sürerler,
Malik var hem dûzah var hem od da var.

Mahtumkulu, yaşın eyle sen giryân,
O günün heybetinden Rabbim! Aman,
Son nefeste yoldaşım olsun iman,
Cennet var hem mihnet var ve necat var.

NUR-I İMÂN EYLEDİ

Kadir Rabbim, kudretle bizi aziz can eyledi,
Hamd olsun ki can verip, hem nûr-ı-iman eyledi.

Evvel o kim Hakk yarattı bütün alemden önce,
Mustafa'nın nûrun hurşid-i tâbân eyledi.

Arş u Kürsünü yarattı, kıldı nûrunı âyan,
Zahir eyler kudretini, yedi Keyvân eyledi.

Katre katre nûrundan cem'i meleklerin tümü,
Bir aziz Adam yaratıp, hepsine hân eyledi.

Hak Tea'lâ emr kıldı secde kıl diye Adem'e,
Adam hepsinden şeref li, Tanrı ferman eyledi.

Ol ki boyun sunmadı kim, Tanrı'nın fermanına,
Saldı lanet kolyesi boynuna şeytan eyledi.

Türlü elvan kıldı Hâlık mahlukun kudret ile,
Birne verdi aklı kâmil, birni hayvan eyledi.
Birni kıldı mesih mel'un suratın özge kılıp,
Şükrülillâh, özge kılmaz, bizi insan eyledi.

Kudreti ile farkını kıldı insan bendesin,
Birni kıldı kafir ve birni müslüman eyledi.

Mihriban Perverdigârım rızk ve rûzı yetirip
Naz-ı nimetler verip, çok lutf-ı ihsan eyledi.

Hiç acayip dünyada böyle güzellik olmasa,
Kadir kıymetle dışını la'l ü mercan eyledi.

Akıtır o çeşmeleri yağdırıp yağmurların,
Çıkarıp türlü çiçekler, çölü bostan eyledi.

Emsalsiz Hakktır Rabbim, yerden nebat çıkarıp,
Sayısız nimetlerini çarh-ı elvan eyledi.

Geceyi gündüz kılıp, kudret ile gündüz gece,
Yedi kat semâların çark-ı gerdan eyledi.

Hakk Teala Mustafa'yı herşeyden a'lâ kılıp,
Asi, zalim bendelere rahat-ı can eyledi.

Çeharyar-ı bâ-sefayı saki-i Kevser kılıp,
İki alemin çerağı nur-ı iman eyledi.

Ey, bihamdillâh ki olduk o Muhammet ümmeti,
Müşkül idi halimiz, Hakk bize asân eyledi.

Nice yıllar kavmine kıldı nasihat Nuh nebi,
"Lâ tezer[1]" diye naliş etti, gark-ı tufân eyledi.

Sakladı nâr-ı belâdan evvel Halilullâh'ı,
Nemrut odunu ona Kadir gülistan eyledi.

Gördü İbrahim düşünde, Tanrı'dan ferman olup,
Tanrı fermanın tutup, oğlunu kurban eyledi.

Hazreti Yakub'un gönlü firakın odu ile,

1 Lâ tezer: "Kimse kimsenin yükünü götüremez" Kur'an Ayeti

Kırk yıl zâr ağlayıp, beytül-ahzân eyledi.

Yusuf Sıddık nice yıl zahmet-i zindan çekip,
Akıbet verdi necâtı Mısırda hân eyledi.

Sakladı Musa Kelîmi bahrın girdabından,
Tabutunu kıldı dabbe, Firavn, amân eyledi.

Eyyüp sabır belalar çekti kurdun zahmından,
Sabır kıldı, Hakk onun derdine derman eyledi.

O Zekeriya peygamber ki Tanrı'nın zâkir kulu,
Bıçkı koydu başına o zikr-i Rahman eyledi.

Enbiya ve evliyâ çekti belalar dünyada,
Dünyayı mü'min kuluna çâh-ı zindan eyledi.

Enbiyaların nasibi oldu renc-i mihneti,
Çün ezelden kısmet idi, Tanrı ferman eyledi.

Çok belalar çektiler müşriklerden kim onlar,
Hakk yolunda o erenler hepisi can eyledi.

Bilmedi o nâ-sezalar enbiyalar kadrini,
Hakk teala ol gürûhı kör ve nâdan eyledi.

Görseniz, can u canlı hepsi de tesbih ile,
Dünya köhne bir han ve ili kervan eyledi.

Kim dünya benim diye, dava kıldı Tanrı'ya,
Kahır ile hepsini yer ile yeksan eyledi.

Birne verdi mal mülkü, sahib-i nimetleri,
Birni hâr u zâr kıldı, birni hayvan eyledi.

Miskini Mahtumkulu sen tövbe ile yola gir,
Tövbeli kulları, bil, cennette sultan eyledi.

DİLLERDE GUYA

Alem sun'un-la mevcut, vücuda gelen eşya,
Eşya hamdine zakir, zikrin dillerde guyâ.

Evveline yok gayet, ahirin yok nihayet,
Bu varlığna kifayet, emrin iledir berpâ.

Şer'in cihana yaygın, hükmün âleme uygun,
Emrine çok alışkın, yerde gökte ne varsa.

Her güzellik çirkinlik, âlem-i kaybe tanık,
Sun'unla vardır şeksiz, zemindeki ve de semâ.
Felek çarkı dönüyor, baş aşağı dolanıyor,
Eşya tüm olur Mecnun dek, kavuşmak zevk-i Leyla.

Ben Aciz nefsi şumla, bulaşmışım yüz kanla,
Her ismin bir sıfatla, isteyene çok peydâ.

Mahtumkulu dolu gam, hevâ-yı nefsimdir şûm,
Çaresiz kalıp mahrum, kalmışım ben vâveylâ.

GÖREMEZSİN

Arı bir nüshada gelmiştir bitiklik şur u şer,
Ta bu suretten sevâ olmadan, göremezsin.

Hiçkimsenin halinden kimse âgâh değildir,
Besi almam göze, ger hakimi çün kıldı hamur.

Ey, gözümün akı, mahşerde şur kılmak gerek,
Üç yüz yıllık tââtin berhem vurur Hakk, hakir.

Mümin ve kafir senin dergâhına başın vurur,
Perdeleri burda yırtma Sen ya Latif, ya Habir.

Elini tut, Ahmed'in, Mahtumdur yol üstündeki,
Ya, Ebulkasım tamam ümmetlere sen destgir.

GÖRDÜM YA

Evvela oldum fenâ, darü'l-bekâyı gördüm ya,
Cümleden bigâne oldum, aşiyanı gördüm ya.
Çark vurup durdum tamamı sur-ı İsrafıl kaçıp,
Arş-ı Kürsi tay vurup, taht-ı sarayı gördüm ya.

Cümle saf saf adamının hâkına kıldım tavaf,
Sekiz cennete varıp , Adam, Havva'yı gördüm ya.

Altı bin deryayı yuttum, dört yüz kırk dörtten,
Cebrâilin şu yerini ben, müntehâyı gördüm ya.

Sekizdir cennet varıp, cümlesi giren erer,
Yanıp duran binlerce kara yüzlüyü gördüm ya.

Taht-ı himmete çıkıp da «Ümmetim, va, ümmetim»,
Ruhuna sadaka oldum, Mustafa'yı gördüm ya.

Çârıyârdan Hazreti Ebu Bekir, Osman, Ömer,
Haydar-ı Safdar Ali, şir-i Huda'yı gördüm ya.

Kerbela çölünde can veren şehitler gittiler,
Hem Hasan ile Hüseyin, Kerbela'yı gördüm ya.

Kul Mahtum, mürşit bulmazsa şifayı bulmaz kişi,
Tâ ki ben bir mürşit buldum, şu şifayı gördüm ya.

DERYAYI-HAL

Susuz geldim sende buldum gevher-i âb-i zülâl,
Pir-i kâmilsin, hakikat babında deryâ-yi hâl.

İki âlem serveti karşında hazırdır senin,
Diriler başı olmuş senin yolunda payımâl.

Kara mutsuz bir şâhım ben, dilimi sen kövleme,
Boynu bükük, cefâ çeken, kametim ki oldu dal.

Ma'rifet dağının toprağı olmuşum rahim kıl,
Asıl umudum bu ki mahşerde görür ben cemâl.

Gençlik ömrüm sonbahardır o ma'şuğun derdinden
Yetmedim hedefime, dağ, eyledi vakt-i zevâl.

İki dünyadan gözüm yumdum senin vaslın ile,
Kimi Allah’tan korkar, istemez hiç mal-u menal.

Edhem’in himmetini hatırladım ey yar bu gün,
Sudan ayrı kaldığı hal büyümez kuru nihâl.

Aşk ateşin karşısında su cehennem gam, yeme,
Tehlikeden kurtarır her bir kulu kurb-i Celâl.

Ben gelip dergahına gaflet uykusunda kalmam.
Ya Ebu’l-kasım benim ümmet diyerek destim al.

Kitabın sağ kola ver bu Mahtumu aşüftenin
Evvel âhir bu kulundan mahşerde sorsan su’âl

RUY-I SİYAHTAN GAYRI

Var mıdır gidecek yerin başka, Hüdâ’dan gayrı,
Armağanın var mıdır rûy-ı siyâhtan gayrı.

Yaşadıkça çarkın altında cihânda can çekip,
Ne talep var sana bu cebr u cefâdan gayrı.

Hak edip, nâhak kılıp gelsen yürekten kan döküp,
Hâsılatın ne senin cürm ü günâhtan gayrı.

Yiyip içip, mahbûb sarıp, yatsan seher rahatlıkla,
Tââtin hani senin rûy-ı riyâdan gayrı.

Göz güzelde, nefs yemekte, dil dahi gıybet ile,
Şevketin şer, başta yok böyle hevâdan gayrı.

Evvel anlayamadım, anlayana da uymadım,
Bu belâdan kimse yok ben bî-nevâdan gayrı.

Fikret Mahtumkulu, fâniye bak ne görünür,
Sonu yok, yalanı çok, fevt-i fenâdan gayrı.

SÖZLERİM

Yandı canım, neyleyim, o yara düştü gözlerim,
Zehir olmuştur, bilmedim, bal olurdu sözlerim.

Çark-ı felek dolaşıp, ters günü saldı başıma,
Yağmuru bâranı ile kış olmuştur yazlarım.

Geçti bizden devleti, bir miskin-i gedâ benim,
Der Firâki, vurdu şahin, oldu esir kazlarım.

KIZDIR BU DÜNYA

Nesihatım budur, sana söylesem,
Cilveli, çok temiz kızdır bu dünya.
Şikayet ederek, açık eylesem,
Aleme aşikar sözdür bu dünya.

Deçcal kalkar gelir çıkar bir ava,
Namaz kılan çabuk varır didâra,

Namazsızın yüzü olur çok kara,
Otuzda, kırk beşte aldı bu dünya.

Niceler kan ağlar geçer zulmetten,
Müvekkel melekler bakar Sırat'tan,
Asla fayda yoktur şeyh u üstâttan,
Doğrusun yanlışın bildi bu dünya.

Allah'ın resulu Hazreti Musa,
Ot yedi, su içti, kolunda asa,
Bibi Meryem oğlu Hazreti İsa,
Onu kırk yıl padişah kıldı bu dünya.

Beş gün dünya sağlıcakla var olsan,
Niyeti kısıtlı, fiili dar olsan,
Yoksulluktan kaçmak için zâr olsan,
Merdi namerde zar kıldı bu dünya.

Bir niceler cefa ile mihnette,
Bir niceler kaygı ile külfette,
Namazlıya meleklerdir hizmette,
Zevkini size zor etti bu dünya.

O Sırat'ta kanatların kırılır,
Niceler geçemez, boynu burulur,
Burda rast davranan cennete girer,
Bu gönülden gamı aldı bu dünya.

Niceler ağlayıp hem ciğeri kandır,
Geçe bilmez, sarı yüzlü durandır,
Burada çok gizli günah kılandır,
Günahın aşikâr etti bu dünya.

Mahtumkulu sözleri bitmez edâ,
Ölüm tutar olursan şâh ya gedâ,
Atmış üçte geçti peygamber Hudâ,
Onları oğulsuz kıldı bu dünya.

DÜNYADAN

Derdimi kılsam beyan, yürek ârmandır dünyadan,
Kim nâmert olursa bilin, derde dermandır dünyadan.

Bu miskinlik derdinden zâr ağlayıp geçer günüm,
Hiç vefası olmadı, ciğer kandır dünyadan.

Ömrümün ben salını saldım dünya Ceyhununa,
Vurdu azm, saldı talan, mülküm vîrândır dünyadan.

İyi kardeşler, görün, mala dalarak gittiler,
Cesedimde gafil kalan kuru candır dünyadan.

Daima matem tutup, Firakî, kaldım yas ile,
Nereye gittiysem, hepsi ziyandır dünyadan.

FENÂ DÜNYA

Niceyi gedâ eyledin, fenâ dünya, fenâ dünya.
Aşığı cüdâ eyledin, fenâ dünya, fenâ dünya.

Yahşıyı verdin yamana, nâmerdi koydun çamana,
Mert yiğit gitti gümâna, fena dünya, fena dünya.

Adil şânı güm eyledin, yurt-mekanın kum eyledin,
Karuna genç cem eyledin, fenâ dünya, fenâ dünya.

İskender'in gitti salı, vakit geçti, kaldı yolu,
Mecnûnu sen kıldın deli, fenâ dünya, fenâ dünya.

İsa'ya bir eşek verip, altından Karun doyurup,
Aşığı maşuktan ayırıp, fenâ dünya, fenâ dünya.

Yamanı ilde hân edip, nâmerdi de merdân edip,
Binaları meydan edip, fenâ dünya, fenâ dünya.

Bağlar gülünü sarartıp, batıl gözleri kör edip,
Gövdemi kısıp, daraltıp, fenâ dünya, fenâ dünya.

Nesimi'yi tig le yüzüp, ayırdın ilinden kesip,
Ulu ile kâtip yazıp, fenâ dünya, fenâ dünya.

Birin yüz hileye saldın, helale haram harç kuydun,
Emanet canımız yedin, fenâ dünya, fenâ dünya.

Şeytan kılıp Azazil'i, uzattın yakın menzili,
Sende yok devran keyifi, fenâ dünya, fenâ dünya.

Sultan Hupbı kayboldu, söyle, senden ne aldı?
Bir gün hazan yeli geldi, fenâ dünya, fenâ dünya.

Cemşid'i soktun zemine , Karun'u tıktın evine,
Miralı'ye kurup oyun, fenâ dünya, fenâ dünya.

Yahşıları yaman ettin, bî-vefayı merde çattın,
Kumar ile malın üttün, fenâ dünya, fenâ dünya.

Gelenler geçti, durmadı, hiçkim de gönül vermedi,
Gedalar sefa görmedi, fenâ dünya, fenâ dünya.

Düşmanı eyledin revaç, kazanda kaynar kırlangıç,
Garip kaldı, gör ki çıplak, fenâ dünya, fenâ dünya.

Yamanlara kıldın vefâ, yahşılara verdin cefâ,
Hiç kimse sürmedi sefâ, fenâ dünya, fenâ dünya.

Yamanı yahşıya güldürdün, kârın ele bildirdin,
Mahtumkulunu soldurdun, fenâ dünya, fenâ dünya.

SALI, DÜNYA, HEY

Su yüzünde gezen nice gemiyi,
Bir gün aktarırsın, salı, dünya, hey.
Ademoğlu gelmez olsa peşinden,
Burda dep aldarsın malı, dünya, hey.

Bilir misin, ne zaman biter demin,
Kabir olur bir gün basan adımın,
Devran gerdişinde gafil adamın,
Üstünden salırsın yolu, dünya, hey.

Ârâmın yok, kararın yok, dınmazsın,
Gece gündüz kan içersin, kanmazsın,
Ahir ne belan var, sonun saymazsın,
Aklını aldırmış deli, dünya, hey.

Habersiz gelirsin, yaka tutarsın,

Yahşi edip, yaman edip geçersin,
Bir gün aşımıza zehir katarsın,
Evvel aldap verirsin balı, dünya, hey.

Dönüşür, kış geçer, yaz, temmuz, güz de,
Onunla yahşidir, dağ, deniz, düz de,
Ahiri geçeriz üstünden biz de,
Boşlukta kalırsın, hali, dünya, hey.

Çokları yok ettin, çokları yuttun,
Muhammet – Hakk resul canı yuttun,
Harun, Karun, Süleyman'ı yuttun,
Budur senin işin, evet, dünya, hey.

Ademoğlun saldın tükenmez gama,
Genç yaşlı, yolunda sergezdân heme,
Bir dişi eşeksin gelmişsin deme,
Kasığı gam ile dolu, dünya, hey.

Mahtumkulu, dünya sırrın duymazsın,
Bu gün gördüğümüz erte koymazsın.
Nice zaman beri yer yer, doymazsın,
Yıkıl sen, yumrul sen, lûlû dünya, hey.

YALAN DÜNYA

Geldim, ben haber almaya,
Sen ezelden yalan dünya.
Tükenmez ömrümü yedin,

Cana, talan salan dünya.

Kime gösterdin peyanı,
Koymadın sud u ziyanı,
Davut oğlu Süleyman'ın,
Tac u tahtın alan dünya.

Niceyi ata bindirip,
Niceye libas giydirip,
Niceye evlat sevdirip,
Fâni yola salan dünya.

Niceleri üryân ettin,
Kara bağrın biryân ettin,
Didesini giryân ettin,
Böyle derde koyan dünya.

Kimiler bel bağlar gider,
Sinesini dağlar gider,

Sana gelen ağlar, gider,
Kimdir sende kalan dünya.

Mahtumkulu mani saçar,
Her kim öz kısmetin açar,
Sana gelen durmaz geçer,
Kim var bakî kalan dünya.

DÜNYASIN

Ey yarenler, müslümanlar,
Gelip geçici dünyasın.
Gücü yeten yiğitlere,
Döküp saçıcı dünyasın.

Hiç kim bunda tutmaz yerin,
Sağlıkta döküp saç varın,
Malı yığıp netti Karun,
Terk edilecek dünyasın.

Ademoğlu, bil, ölürsün,
Bu dünyanın gamın yersin,
Burda döşek katı dersin,
Yeri saracak dünyasın.

Zulüm yağar başlarına,
Ağı katar aşlarına,
Burda ettiğin işlere,
Hesap verecek dünyasın.

Mahtumkulu okur Kur'an,
Hüdâdan dile sen imân,
Her yiğit ölse bî-nişan,
Yeri sönecek dünyasın.

OLDU BU DÜNYA

Kadir Allah kudretinden yârenler,
Kaf u nûndan berpâ oldu bu dünya.
Halk eyledi iki mâh-ı likânı,
Onun evladıyla doldu bu dünya.

Yok idi, var etti bir nuru peydâ,
Mazhar o zatında oldu hüveydâ,
Asi masi ümmetlere şefkat ha,
Bazen sakin bazen kavga bu dünya.

Ademoğlu bırak hay-ı hevâyı,
İkrar ol Resule, bir bil Hüdâ'yı,
Nuh'un ümmetine verdi tufanı,
Münkirleri suda boğdu bu dünyä.

Her kim diler bulur Hak'tan muradın,
Dakyanus, Firavn, Nemrut, Şettat'ın,
Eflatun, Arastu geçti dünyadan,
İskender'i yere saldı bu dünya.

Bilin bunda her kim bencillik etti,
Felek ahir onun başına yetti,
Dört kafir hüdalık davasın etti,
Sakar adlı eve saldı bu dünya.
Gafil, mağrur olma dünya malına,
Aldatır o nazı ile alına,
Elin boyar adamzadın kanına,
Kan içip kanmadı, bilin bu dünya.

Tâât etmez, ömrü gafil geçirirsin,
Zekatsız malları bunda yığarsın,
Yarın gitsen hesabına ne dersin,
Büyük kavgalara saldı bu dünya.

Peygamberler burdan vefa görmedi,

Mihnet çekti, zevk ü sefa sürmedi,
Mal topladı Karun zekat vermedi,
Malı ile yere yuttu bu dünya.

Aram kararı yoktur, gezegen,
Al yeşil giyinip, özün süsleyen,
Sanki bekar bir kız imiş, boş gezen,
Ademoğlun yere saldı bu dünya.

Oyun ile halkın gönlün almıştı,
Kaşın çatıp gamze ile gülmüştü,
Her iki gün bir er sevip almıştı,
İkrarı yok özü lûlû bu dünya.

Sen inanma, ademoğlu malına,
Fikreyle sen, geçen ay ve yılına,
Bilsen, koymaz bu bendelik haline,
Her şey gitti, kendi kaldı bu dünya.

Dalgalı derya dek taşıp gidermiş
Çoklara yettirmez kaçıp gidermiş,
Ejder dek zehirin saçıp gidermiş,
Biraderler, bilin deli bu dünya.

Yiğit canlar sen güvenme görküne,
Gelse cellat, ecel koymaz erkine,
Tuttum dese bile çağ girmez eline,
Özü kaçan, koşan, bilin bu dünya.

Alimlerin sözü, pend ü nasihat,

Fasık fucurlara çok olma ülfet,
Kurulur terazi tanla kıyamet,
O gün seni hesaba çeker bu dünya.

Eda olmaz devletin var başında,
Baban-anan, abi-kardeş karşında,
Ne gafilsin, daim gönül hoşunda,
Aklın alıp hayran etti bu dünya.

Düşünmezsin bu yalancı diline,
Ey gafil güvenme dünya malına,
Elin boyar adamzadın kanıyla,
Adem tohmun yere gömdü bu dünya.

Mahtumkulu, geçti devir devranım,
Nakesler sözünden çoktur gümanım,
Harman harman gönlümdedir armânım,
Sağlamları virân etti bu dünya.

BU DÜNYA

Maşrikten mağribe dünyanın yüzü,
Bize malum değil deme, bu dünya.
Âbâdı-harâbı, deryası düzü,
Yüz kırk altı bin ağaç yoldur bu dünya.

Bu cihan yüzünde işler peydadır,
Teferrüçtür, temaşadır, kavgadır,
Kırk altı bin ağaç sudur, deryadır,

Yetmiş iki çeşit dildir bu dünya.

Elli bin ağaç yol ki orda var,
Dev peri meskeni, kullar onda var,
Taşlar, dağlar, aç arslanlar onda bar,
Orası insansız çöldür, bu dünya.

On iki bin ağaç yerdir Hindistan,
Altı bin ağaç yol arz-ı Rûmistan,
Dört bin Saklar, Sencap, dört bin Zenistan,
Güyâ geçip giden seldir bu dünya.

Dört bin fersah Yemen, ve bin de Bulgar,
Zemin-i Yunan hem olur yek hezar,
Bin ağaç yol dağdır dev-i merdumhor[1],
Onda akıp giden saldır bu dünya.

Bin ağaç kilim güvş, yek dest u yek pa,
Beş bin ağaç Yecüc, bin ağaç sahra,

Yedi bin ağaç yer cezire, derya,
Bin ağaç yer yatan maldır bu dünya.

Üç bin üç yüz ağaç ehl-i İslamdır,
Irak, Azerbaycan, Mısırdır, Şamdır,
Horasan, Fars, Burz Dağ‘da tamamdır,
Yok olunca, gürültüdür, bu dünya.

Mahtumkulu, adın döndü Firâk’a,
Ayrı düştün, çek kendini kenara,

1 merdumhor: insan yiyen yaratık.

Hesap ettim dünya baştan ayağa,
Üç yüz altmış yıllık yoldur bu dünya.

GEÇER BU DÜNYA

Hoş kal artık, yar ve dostlar, yarenler,
Güvenme, hepsinden geçer bu dünya.
Çare bulmadılar geçen veliler,
Hepsinin başına yeter bu dünya.

Birini şâd eder, verir çok revaç,
Bir niceler ağlar, bir pula muhtaç,
Kimler çare bulmaz, geçer nâ-ilaç
Her kime yüz elem koyar bu dünya.

Nazar etse parçalar o taşları,
Bir niceye ağı eder aşları,
Birniceler alıp aziz başları,
Bir yâd ülkelere atar bu dünya.

Nurundan yarattı İsa›yı Cabbar,
Erk özünde, her ne kılsa Biribâr
Bir garip ben, senden özge kimim var,
Beni çok kıymete salar bu dünya

Hazreti Ademi eyledin hayran,
Havva ayrı düştü, gözleri giryan,
Huda›ya sır dedi Hazreti Lokman:
«Arzum rast etme nâ-merde, dünya!»

Hazreti İskender, hani Süleyman,
Ahirinde oldu yeri kabristan ,
Hani Suhrap, Barzu, Rüstem-i Destan,
Dönüp de geçerek biter bu dünya?!

Mahtumkulu, gönlümde yüz külfet var,
Kazanın tuzağı etti giriftar,
Allahım, alçaltma , ol sen haberdar,
Yoksa işim harap eder bu dünyä.

GİTMEDİN, DÜNYA

Bir aybın var, dersem senin yüzüne,
Hiç kim ile yola gitmedin, dünya.
Önden gelenlerle muhabbet ettin,
Sondan gelenlerle etmedin, dünya.

Söyle artık, kimi ber-karar ettin,
Nice kethüdâyı hâr u zâr ettin,
Süleyman tahtını tarumâr ettin,
Yusuf'ı köle dek sattırdın, dünya.
Ne yaptın sultanı, öldürdün hani,
Şah-ı Keykavus'u, Rüstem u Zal'ı,
Devlere hükmeden Süleyman hanı,
Onlar ile yola gitmedin, dünya.

Yiğit gerek, meydan içre dik olsun,
Yiğide ok ile yaylar atılsın,
Baba Ömer kaçtı, belki, kurtulsun,
Onu kovalayıp sen tuttun, dünya.

Mahtumkulu, senden korkar yüreğim,
Hakk yanında kabul olsun dileğim,
Hasan, Hüseyn, Arş-u Kürsü gereğim,
Kerbelâ'da şehit ettin, sen, dünya.

DÜNYADIR

Dostlarım, gönlün verip, ahiretten bî-haber,
Gör nice afet cezalar, bî-namus ar dünyadır.
Estirir bir gün yelini, ağlıyorsun har-ı zâr,
Hepsini vîran eden aldatan hayyâr dünyadır.

Gör nice geçti veliler derde derman bulmayıp,
Andelipler zârı ile gül-i reyhan bulmayıp,
Geçti İskender ile Cemşidi, devran bulmayıp,
Bir güzel suret erer, gönlüne yâr dünyadır.

Yığdı cimri malların hep deryaya boyladı,
Deli mecnun döndü gezdi, sonum ne diye bakmadı,

O taht-ı Süleymanı aldı, kimseye kalmadı,
Asileri zâr ağlatan bir har-ı zâr dünyadır.

Şah ile geda ikisi zulmü bir denk yetişip,
Zârlı geçti, hiçbir yeri gezmedi o dolaşıp,
Müminleri dert ile gezdi biriyle tutuşıp,
Kalbinde zehr-i katildir, dışı cevher dünyadır.

Müminleri birbirine, kıldı sözle hırs edip,
Verdi namerde fenâyı, kovdu ile pars edip,

Mert yiğidi tilki kıldı, cimriyi yolbars edip,
Fili sineğe, sineği file benzeten meçhul dünyadır.

Batılları kör edip, batılsızı batıl ile,
Kaş kakıp, göz güldürüp, gör niceler oyun kılan,
Zatına gönlün alıp, çok dostları düşman kılan,
Elleri süngülü olan, sözü de oklu dünyadır.

Ben bu gün matem tutup, Firakî kıldım ismimi,
Kime desem derdimi, kime diyemem vasfımı,
Aldı elden aklımı, bak kime verdi tesbimi,
Önceden böcek gelir, gözünde nur dünyadır.

FESAT DÜNYADIR

Ademoğlu, dinle sözüm bir zaman,
Can ister başıboş, fesat dünyadır.
Bir gün yaka tutar, bilsen, bî-güman,
Amma ki bir mecbur hâcet dünyadır.

Kime nasip etti o âb-ı hayat,
Derdi aşa gelir, bu candan ziyât,
Bu cihanı dolaşmıştır adamzât,
Ömre dâim kılan lanet dünyadır.

Hani, bakın, Karun nefsin neyledi,
Kendi geçer oldı, malın neyledi,
Nuh nebinin, görün, salın neyledi,
Bahar faslı çıkan nebat dünyadır.

İskender değil mi cihanı alan?
Hani gözler, diye, kim ondan kalan?
Bu fâni cihanın teşvişi yalan,
Cimrilere ulu izzet dünyadır.

Rüstem Zal ne işin başını tuttu,
Gerdişe ser saldı, o felek üttü,
Can metası varıp toprağa sattı,
Peşinde ağlatan ta'at dünyadır.

Çin Maçin'i koydu zulüm altında,
Dûzah açar oldu zemin üstünde,
Hindistan'ı ah u zarın kastında
Koyup varan, görün, pesent dünyadır.

Karun geçer oldu, nefsin gözleyen,
Yusuf geçer oldu kelam söyleyen,
Ademoğlunu zeminde gizleyen,
Ömrü çıkmaz kılan lahat[1] dünyâdır.

Kuvveti bent kıldı umman içinde,
Bülbül esir düştü bostan içinde,
Balık kaldı, bakın umman içinde,
Herkese baş salan muhbet[2] dünyâdır.

Bâd-ı şütre binip, elvana gitsem,
Gözüm batıl olsa, cihanı görsem,
İstese ol yârim, yalnız yürüsem,
Çölde görüp vuran sayyât dünyadır.

---

1 lahat: mezar
2 muhbet: burada muhabbet, sevgi, aşk manasındadır.

Mahtumkulu der ki, mecalim vardır,
Günler geçer oldu, ah-zârım vardır,
Çekdiğim cebirdir, işim azardır,
Yalnız kalan bu akıbet dünyadır.

DÜNYA, ELİNDEN

Od alıp tutuştu bu garip gönlüm,
Çaresiz çırpınır, dünya, elinden.
Yedi kat zemini titretir ahım,
Çaresiz çırpınır, dünya, elinden.

Yavuzluktan dünya aklım hayrandır,
Yüreğimde yanan aşk-ı hicrandır,
Gerçekçi erlerin işi armandır,
Çaresiz çırpınır, dünya, elinden.

Bir kahpe zenansın, olmaz ikrârın,
Tanımak zor, kimdir senin öz yârın,

Şahı gedâ kıldı, bilsen âzârın,
Çaresiz çırpınır, dünya, elinden.

Nerde, kırk hazine altına gark eden?
Nerde, maşuk diye, yurdun terk eden?
Baharlar açılıp, bostan berk eden,
Çaresiz çırpınır, dünya, elinden.

Firakî, sözünden matemdir iller,

Söylemez, lâl oldu, bak, tatlı diller,
Kara göz, güler yüz, çok ince beller,
Çaresiz çırpınır, dünya, elinden.

DÜNYA HEY

Namerdi eyler ilin sultanı,
Vermişsin eline malı, dünya, hey.
İskenderi kılıp cihan merdânı,
Nihayet öldürdün, kahpe dünya, hey.

Âşıklar ah çekip, maşuğa zârdır,
Bir zaman görmese, çok bî-karardır,
Almışsın canını, ne çare vardır,
Cisminden çıkarıp salı, dünya, hey.
Ahım arş-ı âlâya yeter, ben yâ hey,
Müminler ne çoktu, aldı enyâ hey.

Taht-ı Süleymanı eyledin vîran,
Cemşit padişahı özüne kurbân,

Leyliyi yâd edip, Mecnunu pervân,
Karunu besledi nefsi, dünya, hey.

Simurg kuş kanat açtı, kanat yaydı,
Ne mahluk zinharım, yârim, ne dedi,
Derdimi açtı, dermanımı koydu,
Ahiri gün eyler, deli dünya, hey,
Gül mahbûb sararıp soldu, dünya hey,
Gel oyna sen felek beni puya hey.

Ferhat Şirin ile devran sürmedi,
Seyfülmelek özgeye gönül vermedi.
Âşık Tahir Zühre deyip durmadı,
Mahıma bahş etmez gülü, dünya, hey.

Köroğlu dek gezsem dağlar tepesin,
Görsem ârmanım yok gülümün yüzün,
Bulur muyum, kara günümün ayın,
Ya canım aldın mı deli dünya hey,
Ben olam dağlarda, felek, dünya hey,
Mahtumkulu söyler, deli dünya, hey.

FÂNİ DÜNYANIN

Geldi, geçdi niceler, hiç bir vefa görmedi,
Aldandılar oyuna, dünya hiç şey vermedi.
Candan muhtaç değil diye, ikrarında durmadı,
Süleyman dek şahlar hem çoktan devran sürmedi,
İskender'e çağırtıp, davetine varmadı,

Nicelere mal verdi, o malı hayrolmadı,
Geldi geçti gidiyor, işi fani dünyanın.

Dünya, sen dek bî- namus görülmedik asıl-hâ,
Bir zaman az eğlenip, geçip gitti Adilşâh,
Pisin çıkmıştır senin saat zamandan barha[1],
Peygamberler geçmiştir vermeyip sana bahâ,
Sende devran süredir koç yigit hem bî-vefâ,
Aman kalan görmedim devran sürüp o duâ,

1 barha: yavaş yavaş.

Terk eylemek kârıdır, sâlim canı dünyanın.

Senin ile şâd olup konuşanlar yok imiş,
Can yerine pul verip kalışanlar yok imiş,
Aman kaldım diyerek, sevinenler yok imiş,
Sıra yetip gelince, sagınşanlar yok imiş,
Seni yenmek uğrunda üşüşenler yok imiş,
Binden fazla yıl görüp, yaşayanlar yok imiş,
Firakî der fışkırıp akmaz kanı dünyanın.

FELEĞİN

Bu fani dünyadır, tutmaz binayı,
Ger tutsa, dağıtır yeli feleğin,
Niceler koşarak, yığar dünyayı,
Cana bir cefadır malı feleğin.

Bin tilki yığılsa, tek bir kurt olmaz,
Mertler daim sarhoş, canda dert olmaz,

Nice aptal der vatanım yurt olmaz,
Ben hayranım, bir melûlü feleğin.

Kur'an açıp, ile söz söyleyenler,
Kelamı unutup, nefs arayanlar,
Hakk'a yalan diye, yalan diyenler,
Cahil elinde kelamı feleğin.

Kimiler mecliste, kimi odda pişer,

Ağaç uzun olsa, gölgesi düşer,
Bir lûlû evine her kişi gelir,
Bunun gibi olmuş yolu feleğin.

Niceler ağlamış, asidir yolu,
Nice fikreder, çoktur hayali,
Cana yara salsa, olmaz delili,
Kimlere güzel cemâli feleğin.

Nice çirkin dul gözüne bir huridir,
Özün bilmez seg özüne it ürüdür,
Bu felek, bilmezsin, zehir zakkumdır,
Zakkumdur yarenler, âsalı feleğin.

Nice nefsin arar, dünyayı koşar,
Kim görmüştür, tilki kurt tenin yırtar,
Mert gönlünde daim namus ar artar,
Bu fanide bir cahili feleğin.

Nice yalan söyler, yağmur yağmazmış,
Nice der ki, mertten merdan doğmazmış,

Mecnun umman içre der ki ağmazmış,
Siz takip ediniz, salı feleğin.

Mahtumkulu, koşar fanide gerdiş,
İnsana yaramaz her yapılan iş,
Günden güne başımda ağmıştır teşviş,
Meğer ki, bozulmuş nefsi feleğin.

NADAN FELEKTEN

Zengin, oğluna der: “İzim tutarsan”,
Bî-haber olup da nadan felekten,
Gören söyler: “Muradına yetersin”,
Unutmuştur gelecek ârzu, felekten.

Dağlar gururlanma taştan berkine,
Arkadaş, dayanma yüzde görküne,
Âdemoğlu, güvenme ha, erkine,
Yarın vatan olur zindan, felekten.

Ömrün salı kervanını uğrattı,
Çoğu fala koşup, iman unuttu,
Felekten mal aldı, tekrar dağıttı,
Kimi fakir, kimi sultan felekten.

Felek vurur oldu, ger bulsa pisin,
Azminden lerzandır sema ve zemin,
O Süleyman, İsa, Mehdi, hem Emin,
Hepsi geçti, görüp ziyan felekten.

Felek teşvişini kimler bildiler,
Çoklar hep ağladı, azlar güldüler,
Kaplanlar, kurtlar tilki dek geldiler,
Hakk katında, diledi aman felekten.

Bizi gören dostlar avare döndü,
Koşup giden erler bîçare döndü,
Yüğrük Arap atlar, eşeğe döndü,
Kıymeti azalıp, yaman felekten.

Duçar, gelen ile o savaş kıldı,
Mecalsiz adama, bak dövüş kıldı,
Bir nice hasetler gidiş geliş kıldı,
Gelir deyip ele devran felekten.

Akıl kesmez, inci olmaz üstatsız,
Âdemoğlu, geçer oldun sen adsız,
Burda gelip, kalır oldu kanatsız,
Temaşa eylerler pervân felekten.

Ayak altında ağır cismin kaldırıp,
Bir hayır dua almadım, işin bitirip,
Mahtumkulu, dile destan getirip,
Çeker oldu ah u figân felekten.

YOL ETTİ

Ey yarenler, yüz güldürüp bu fani,
Dağ başını, bakın, ulu yol etti.

Nicelere kurup pazar dükkanı,
Toprak alıp, gevher, altın mal etti.

Kimler nâliş eyler azm-ı hicrandan,
Kimler boş olur fâni cihandan,
Kimse tatmaz şu lezzetli taamdan,
Kimlerin haramın o helal etti.

Dolaştırdı felek ecel harazın[1],

1 haraz: değirmen

Kıymetine tutup varmış nazarın,
Kimsenin kabul etmeden namazın,
Yeni baştan hepsin o vebal etti.

Çeker olduk bu feleğin derdini,
Ömür geçti görmeden gittik mihrini,
Adamlar balın ve feleğin zehrini,
Handan kılıp, zakkumunu bal etti.

Mahtumkulu döker gözün selini,
Bulamaz ki nâdan felek ilini,
Kimselerin de bal eyler dilini,
Kimini gör, felek bu gün la'l etti.

VARIRIM Kİ

Ya, Halık, beyhude ömrüm, bade geçti, bilmedim,
Almadım tövbe nasuh, hiçbir hazırlık kılmadım.
Baki bu yalan dünyada ruhumu oddan almadım,
O kıyamette ne yüzle ben, sana varırım ki.

Hayr u ihsan bende yoktur cürm ü isyandır işim,
Batmışım gam çamuruna virandır dertli başım,
Kılmadım evvel tedbirin, çark vurup uçar kuşum,
O kıyamette ne yüzle ben, sana varırım ki.

Titreşip azalarım, heybette alsa canımı,
"Rabb'in kim?»i sorsalar Münkir Nekir a'malimi,
Bunda hasıl kılmasam yoldaş nur-ı imanımı,
O kıyamette ne yüzle ben, sana varırım ki.

Asi masi bendeyim, çoktur günahım bî-adet,
Kıl kerem fazlın ile “Kulhuvallahu ahat»,
Tanda feryat eylesem bir kimseden olmaz medet,
O kıyamette ne yüzle ben, sana varırım ki.

Gel bu gün Mahtumkulu söyle sen hem efgan ile,
Çark-ı felek gerdişinden oldu bağrım kan ile,
Azığımı almadan gitsem eğer isyan ile,
O kıyamette ne yüzle ben, sana varırım ki.

YAŞIM BENİM

Ey yârenler, dünyada fısk u ficur işim benim,
Dembedem hasret ile gözden akar yaşım benim.
Kim ki can içre olur bu yolda yoldaşım benim,
Yolunda kurban olur bu can ile başım benim.

Yüz gam u hasret ile rengim benim solmuştur,
Akıbet hay vay ile halim perişan olmuştur,

Nefsimiz baş kaldırır, gönül dağı ölmüştür,
Kibr ile, haset ile dolmuş iç ve dışım benim.

Yoktur ârmanım eğer geçsem gerek iman ile,
Kaygı ve hasrette ben dildardan hicran ile,
Gece ve gündüz işim gücüm olur isyan ile,
Ne yazık ki, yazıktır geçti ta ki yaşım benim.

Çöp gibidir, görünmez hiç gözüme bu cihan,

Aklını zayi kılıp, eyler cünûn dek her zaman,
Çok hararetler düşer bu canıma, eyler figân,
Ta ki oldum rüsvâ ben, gitti akıl huşum benim.

Bu zelil Mahtumkulu, kendin günaha gark edip,
Ağlıyor o, çün başkalar ağlamazlar rızk edip,
Uçsa canım bu kafesten işbu dünya terk edip,
Ya Rab, lutf eylemez mi o şahın, şahım benim.

MAHIM BENİM

Ya Rab, lutf eylemez mi o padişahım benim,
Cümleler âşık olan, o yüzü mâhım benim.
“Bulsam o ziba cemalin» olur o kûyum benim,
Kapısında gelip ölsem yok olur kanım benim.

Marifet seyranında aşıkların çok gulgulu[1],
Gördüm, orda her birisi, yar, cemali bülbülü,
Ey, dilber, arzu eder ben o cemalin görmeli,
Söylemeye dergahına yok olur yüzüm benim.

Yokdur cihanda bir yar, ilm-i hali bilmek için,
Telaş ile, yol yürüyüp destin tutup kalkmak için,
Maşuğun aşk köyünde bir nefes yanmak için,
Varamam hiç menzile doğru olmaz yolum benim.

Çatmayın kaşınızı Hakk›tan gelen bela için,
Mert olup, bel bağlayın, sessiz olup nalan için,
Halisen lillah kılıp, her iş edin Mevla için,
Hallolsun derseniz, hal içinde halim benim,

1 gulgul: ses seda

Hakk Teala eylemiş kim, ezelden cümle kulu,
Cümle dünya halkını gör, bu dünyanın bülbülü,
Mekanın o cennetü›l- me›vâ olur Mahtumkulu,
Şefaatlidir resul, fazl etse Allah›ım benim.

BİTMEK GEREK

"Elif» Allah yoludur, doğru durup gitmek gerek,
"Bi» Hüda'nın birliğin berhak bilip bitmek gerek.
"Ti» tövbe eyleyip, dünyayı terk etmek gerek,
"Si» sehven eylesen, dönüp yaka tutmak gerek,
"Cim» cayizdir, hoca kul, kulluğun etmek gerek.

"Hi» hamdın yâd edip, hükm ile kimi eyledi,
"Hı» Hüda ben ben dedi, iki cihanı eyledi,
"Dal» delalet deyerek, Mustafa'yı eyledi,
"Zal» zelil, çekmesin dep, bâ-sefayı[1] eyledi,
"Ri» rahmet bahrıdan ihlas ümit etmek gerek.

"Zi» ziyade nefsini dünya için sen aldırma,
"Sin» Suhanını yâd et, gaflete sen yeldirme,
"Şin» şeytan yoluna gül gönlünü sen uydurma,
"Sad» sabır eyle, sevabın ateşe sen yandırma,
"Zad» zabt ile sorarsa, ne cevap etmek gerek.

"Tay» tama ile gönlün nefs yoluna sen salma,
"Zay» zulüm eyleyip o gün duzahda kalıp yanma,
"Ayın» âlem düzdü kervan, sen hem kervandan kalma,

1 Burada dört halifeden bahsediliyor. Bu edebiyatta «Çarıyar-ı ba-sapa» (Safaly Çarıyarlar) düşüncesi açık bilinir.

“Gayın» ganî mal u mülküm bakidir diye sanma,
“Fi» feragat zamanı, nefsini râm etmek gerek.

“Kap» karabet istesen, bu yolda belini bağla,
“Kâp» günahın yâd edip hem tur seherler sen ağla,
“Lam» lutfun kıl ümit, şeytandan özün dış eyle,
“Mim» muradın isteyip, acizliğin yât sen eyle,
“Nun» nur-ı rahmetinden tam ümit etmek gerek.

“Vav» vaslı rütbesin bir gizli pazar eyledi,
“Hi» helaketlik ile âşıkların zar eyledi,
“La» İlâhe illallâh dep, özün aşikâr eyledi,
Verdi yere meskenet, gök yüzün devvâr eyledi,
Mert olanlar aşk yolunda canın unutmak gerek.

“Ya» Yaradan yoluna nanını versen az henüz,
Ten berehne oturup, donunu versen az henüz,
Rengi surhun soldurup, kanını versen az henüz,
Dua edip, Mahtumkulu, canın versen az henüz,
Neden cananı isteyen, canın unutmak gerek.

DÜŞSEN DERD-İ BELAYA

«Elif», evvel-ibtidâ, hamdin et sen Hüdâ’ya,
«Bi», boş geçme kullukta, düşsen derd-i belâya.
«Ti», kalk hab-ı gafletten, ömrün gelmiş orağa,
«Si», Sakar var, hazır ol, «Cim» ceht eyle silaha,
«Hi», hürmet-i sabır çün rahm et ben bîçareye.

«Hı», hasretli elemi senden başka kim eyler,
«Dal», derdime devayı senden başka kim eyler,
«Zel», zümre-i günaha «ri» rahmin merhem eyler,
«Zi», zor eylese haşimin, hepsini vîran eyler,
«Sin», seher bîdar et, sal çeşmimi uyanmaya.

«Şin», şevkine düşenler, «sad» sabr edip durmazlar,
«Zad», ziyanı anlarlar, hay, yürürler, ârmazlar,
«Tı», taleb-i didârın ârâm karar kılmazlar,
«Zı», zâhirdir, «ayn» ilmin bildirmesen bilmezler,
«Gayn», gaflet içinde koyma beni firâka.

«Fe», fikreyleyene, «kaf» kudretin bes değil mi,
«Kef»-»kün» diyen binaya, «lam» lem'atın bes değil mi,
«Mim», mana anlayana, «nun» nimetin bes değil mi,
«Vav», vaslına yetince, «hi» hicretin bes değil mi,
«Lam-elif», yok itibar dünya-yı bîvefaya.

«Ya», yalancı dünyanın pişesi al iledir,
Alın görüp güvenme, dibi zeval iledir,
Çarkın işi her zaman bir ayrı hal iledir,
Mahtumkulu, bir gönlüm yüz bin hayal iledir,
Işim kolay etmesen, döner, yarın sabaha.

DEDİ: «HABER YOK SİZDEN»

Dedim: «Felek, soru var». Dedi: «Adalet bizden».
Dedim: «Dünya genişdir ». Dedi: «Haber yok bizden».
Dedim: «O ne don olur?». Dedi: «Kefendir bezden».
Dedim: «Vücut yaralı». Dedi: «Gizli tut gözden».
Dedim: «Aşka divane». Dedi: «Yüz tut fermana».

Dedim ki: «Ne fermandır?». Dedi: «Geldi Tebriz'den».

Dedim: «Ne çark dönüyor?». Dedi: «Dünya elidir».
Dedim: «İnsan ne gülmez?». Dedi: «Canlı ölüdür».
Dedim: «O ne eğrilmez?». Dedi: «İslam yoludur».
Dedim: «Aldım fermana». Dedi: «Yüz tut Kuran'a».
Dedim: «O ne kapısız?». Dedi: «Şeytan nefsidir»[1].

Dedim: «One şehirdir?». Dedi ki: «Yalan cihan».
Dedim: «Kimler şah olur?». Dedi: «Kuru vücut, can».
Dedim: «O, kim ağlıyor?». Dedi: «Ulu Süleyman».
Dedim: «Hakk ne istiyor?». Dedi: «Bağda gül ü reyhan».
Dedim: «Bağban ağlıyor». Dedi: «Bağrın dağlıyor».
Dedim ki: «İlaç eyle!». Dedi: «Lokman azizden».

Dedim: «Bir güzel gördüm». Dedi: «Mah-ı tabandır».
Dedim: «Kimse can vermez?». Dedi: «Bir Hak amandır».
Dedim: «Kim sürer cihan?». Dedi: «Şaha fermandır».
Dedim: «Çocuklar ölür». Dedi: «Hakk'a revadır».
Dedim: «Bize yetirsin». Dedi: «Hakk deyip otursun!».
Dedim: «Kimde yok utanç». Dedi: «Gençlerle kızda».

Dedim: «Firaki ismim». Dedi: «Hicran çekersin».
Dedim: «El ayak cansız». Dedi: «Dağlar çıkarsın».
Dedim: «Namert kudretli». Dedi: «Yılansın, ısırırsın».
Dedim: «Gitdi amelim». Dedi: «Yaşlanıp da çökersin».
Dedim: «Hakka arzım var». Dedi: «Odur sana yar».
Dedim: «Kışım geçecek». Dedi: «Haber al güzden».

1 Elyazmasında bu bendin son mısrası yok.

GÖREN GÖZLERİM

Lütf-i Hak'tan hesapsız ihsanı gören gözlerim,
Yüz otuz dört evde bir mihmanı gören gözlerim.
Omzunda dört türlüce şalını gören gözlerim,
Hem önünde dört yemek elvanı gören gözlerim,
Dostu iki, sayısız düşmanı gören gözlerim.

Fazl-ı Hakk rastlamıştır,vahdet şarabından içip,
Hızlı kalkıp dört kanatla, o mekanından uçup,
Üç bin iki yüz, yine de elli perdeden geçip,
Tanrı'nın fermanı ile bu iki gözü açıp,
Araştırıp işte bu sergerdanı gören gözlerim.

Binde seksenin içinde bulmuşum şirin şeker,
Üç bin iki yüz yine kırk bağı gezdim serbeser,
Bahçıvandan işittim bir acayip hoş haber,
Biri yedi, biri beş derya ger istersin cevher,
Bahr ile handa (?), arşta kânı gören gözlerim.

Yüzde on dört kapıdan çok koşup gezdim revan,
Dört pazarı gezip, bir cevheri aldım bi-güman,
Üç bölük akrep gelip sardı dışımı nâgehan,
Dört budaklı bir şecere kaçarak çıktım revan,
Bu daraht üstünde çok ni'meti gören gözlerim.

Ey Fırakî, geçti ömrün, kılmadın yahşi amel,
Yol uzaktır, yük ağır, tez vur kadem, kılma hayal,
Yedi yüz çırağı sen, rûşen edip ele sal,
Elli dört kanatlı kuşun uçar, kemal yetmeden mahal,
O kuşun gerçek eşi imanı gören gözlerim.

DALIM BENİM

Ey yârenler, bir kişi de sormaz hiç halim benim,
Olmadı kaddim elif dek, çevrilir dalım benim.
Geçti ârman ile dostlar fânide salım benim,
Neyleyim ey dostlarım, kanım döker zalim benim,
Bilemem ki ne zaman açılır ak alnım benim.

Geçti ömrüm dostlarım, bu dünyada mayil olup,
İl ve günden ayrılıp, düştüm cüda sayil olup,
Kılmadım Hakk'a ibadet daima cahil olup,
Her ne verdiyse hep şükür eyledim kâil olup,
Ey Hüda! Sen ağır kıldın onda âmâlim benim.

Cahilin gönlü bozuktur, har olurmuş bilmedim,
İl ve gün akranlarına zâr olurmuş bilmedim,
Fevkalade olan dünya, dar olurmuş bilmedim,
Kim ki ilden ayrılır, bîmar olurmuş bilmedim,
Deyin, bizi yâd eylesin akranımız, ilim benim.

Gece-gündüz ah çekip, çektim meğer efgân u zar,
İsteyip gezdim, ancak bulamadım vefalı yâr,
Dünya bir şamar gelindir, zülfün eyler tar tar,
Keskin eyler "Beri gel», çırpınıp, her yana bakar,
Dostlarım, ben ne edem, şunda gider meylim benim.

Mahtumkulu yanar, âh, yâda düşende illerim,
Güya bir derya olur çeşmimden akan sellerim,
Dostlarım, bir yıl durur güya bana her günlerim,
Yüreğim tâkât getiremez, söyler bu dillerim,
Lutf edip kılsın terahhum keremli sultanım benim.

DOSTLARIM

Vah, beni derd u cefa efkâr kıldı, dostlarım,
Atmaya mihnet okun hazır kıldı, dostlarım.
Kaygı ile bizleri bî-mar kıldı, dostlarım,
El gün, akranlarıma hem zâr kıldı, dostlarım,
Şum felek ırak etti, nâ-çar kıldı, dostlarım.

Coşkum azdır, ayrılıkta kalmışım bu yerde ben,
Ayrılığın hasretinden gece gündüz vayda ben,
Düşmüşüm bir yar eline, her zaman hu-hayda ben,
Yılda bir kerpiç düşer, küçülürüm her ayda ben,
Güzel yârin hilesi hem har kıldı, dostlarım.

Bir zaman rahm eylemez aşufte halime benim,
Gece gündüz ağlarım geçen bu sâlime benim,
Neyleyim, işim düşmüştür ki, bu zalime benim,
Keder gamdan başka şey gelmez hayalime benim,
Bize zülfün gösterip, hem mâr kıldı, dostlarım.

Ey gönül, gel şükreyle, olmasın zâr u zebûn,
Oluver mertlikte gönlüm, bil, geçer senden bu gün,
Coşa gel sen, ey gönül, gir bezmime benden şu gün,
Bir nice mihnette yattın, şimdi gel rahat şu gün,
Aşkın hayretleri beni, âvâre kıldı, dostlarım.

Söyleyip, Mahtumkulu, böyle feryat çekmek nedir,
Gözde yaşın aktırıp, kanlı yaş dökmek nedir,
Kederi can şehrine tohum edip ekmek nedir,
Dünyada rüsvâ olup, göğsünü yırtmak nedir,
Beni aşk sevdasına giriftâr kıldı, dostlarım.

ORDADIR

Yahşiler tutmuş bina, bir şehri gördüm – ordadır,
Aşk metası satılan pazarı gördüm – ordadır.
Rengârenk güller açılmış hârı gördüm − ordadır,
Hûb şecerler boy almıştır, barı gördüm –ordadır,
Yüz kirişme şiveli dildârı gördüm – ordadır.

Kâyim olsan istemezler, gitsen ki, avaz eyleyir,
Söylesen vermez seda, söylemesen râz eyleyir,
Gönlünü bent eyleyip, özünü pervâz eyleyir,
Bir peri pinhan oturmuş, «Gelme» dep, nâz eyleyir,
O peri peyker sıfatlı yâri gördüm – ordadır.

O Hızır, İlyas ile Ahmet, Süleyman orda var,
O Selim şah Mekke hanı ibn-i Sultan orda var,
Bâyezit, Sultan Veyis − hırkayı giyen orda var.
Bir nice Mecnun gibi çâk-i giriban orda bar.
Dayanır Musa asası – marı gördüm – ordadır.

Bahr ara balık içinde rahat yatıp uyunan,
İmtihan edip ona kermi kelanlar beklenen,
Dost olup Allah'ına düşman elinde saklanan,
Mancınığa bağlanıp bir ateş içre fırlatılan,
Kabe'yi binyâd eden mimarı gördüm − ordadır.

Yüz yirmi dört bin yine de yedi yüz peygamberi,
Üç yüz on üç mürselin − onlar dahi, tac-ı seri,
Yüz yirmi dört bin dürdanenin sensin baş cevheri,
Ümmetinin şefi'i, Mahtumkulu'nun manzarı,
O Muhammet Ahmedi Muhtarı gördüm – ordadır.

CANANLAR ORDADIR

Ey yârenler, gafil olma, can u cananlar ordadır,
Ağı zehri, bal ve şeker turfe ballar ordadır,
O korkunç mahşer, musallat, kargaşalar ordadır,
O korkunç ah-ı nedâmet kıyl u kaller ordadır,
Turfe beyler, turfe hanlar, turfe iller ordadır.

Her kim zulm eylese, hak cehennem odun saçar,
Her kim lütf eylese, cürmü günahın o geçer,
Sırattan asi kullar ki bir kadem yoldan geçer,
Kimi beş yıl, kimi on yıl, kimi yüz yılda geçer,
Büyük dağlar, uzun yollar, susuz çöller ordadır.

Her kim kendi haline ağlar, ne baba oğla bakar,
Kükrüyor, titriyor, kahır gazap birlikte çıkar,
Çok yılanlar haşlaşıp, buğra dek böcekler sokar,
Oruç tutmayan bendeyi Hak cehennemde yakar,
Sureti hınzır, sıfatı nakşı canlar ordadır.

Dinle, o tevfikli kullar mürşidine daldadır,
Her şey ihsan eder, ihsan onun alnındadır,
Kişi şadda, kişi odda, her kişi bir haldedir,
Mal u dünya fayda vermez, bezirgândır, aldatır,
O eyerlenmiş buraklar, ipek libas ordadır.

Ruh-ı siyah Mahtumkulu, saki ecel içsen gerek,
Hani benim, mal ü mülküm, hepsinden geçsen gerek,
Nice gıybet, nice yalan sözleri açsan gerek,
Kayarak bu kıl köprüden zaviye uçsan gerek,
O kılıçtan keskin, kıldan ince yollar ordadır.

SES SEDAYI NEYLERİM

Ehl-i Hakk olsam, söylerim «Başka hali neylerim»,
Bu çekilmez derdi, sayısız ses sedayı neylerim.
Evveli zevk-i sürur, hasretli malı neylerim,
Ahiri mevt, kabirler, bu boş hayali neylerim,
Olmuşam ben zevk ehli, esbâb-i melali neylerem.

Düştü aşkın ataşine, kıl dek canım yandı, yar,
Kuru cismim odun eyler oda yakmakta ne var,
Gamda gönlüm ulu, başta derdim yüz hezar,
Onun için dehr içre bir köşe kıldım ihtiyar,
İhtiyarım yokdur ki, cengi cedeli neylerim.

Görüntü işret-nümâ, görkün için gönlüm güdaz,
Kısa − ikbalim eli, dost, damen-i vaslın derâz,
Korku dolu, yol ırak, aşkın ağır, kuvvetim az,
Düşmüşüm bir müşküle, sensin bu işe çaresaz[1],
İltifatın şimdi kıl, geçen mahalli neylerim.

Her zaman, Mahtumkulu, halk içre gezme laf edip,
Sakla gıybetten dilin, uğrunda gez insaf edip,
El uzatma çok fesada, git Huda'dan havf edip,
Sufilik esbabı hoştur, kâh içini saf edip,
Olsa böcekler içim, bu eski şalı neylerem.

DİDAR VAR

1 çaresaz: rehber

Bende olsan Hakk emrin tut, tutmasan Cabbar var,
Rast gezen bendelere yahşilik ve didar var.
Kim yamanlık eylese, hem bilici Cabbar var
Kılı kırk ayırmaya Münkir Nekir tayyar var,
Bunda bir azar versen, orda bin kez azar var.

İki alemi yaradan Kadir-i Cabbar, Ehat,
Bir adındır Kulhuvallâ, biri Allahussamet,
Kalk seher, yad et Hüda'yı, erken kalkmak kıl âdet,
Asi ümmetlere ver sen, ya Muhammet sen medet,
Azraildir, Cebraildir, cellat hem de Sattar var,

Bellisi Deçcal çıkar, budur kıyametten nişan,
Kimiler yeldi yüğürdü, kimin oldu bağrı kan,
O Hüda'nın emrinden hem habersiz bendesi çok,
Binamazın yoldaşıdır o yılan ile çiyan,
Uzun yollar, yüce dağlar, orda susuz çöller var.

O Peygamber yedi duzahtan babasın almadı,
Padişahlarda adillik, yurtda rastlık kalmadı,
Namazhân âlimi Allah dûzah içre salmadı,

Bî-namaz bendeleri, o cennet içre girmedi,
Kıldan ince kılıçtan keskin, orda nice yollar var.

Niceler akıl fikirde, niceler iman talep,
Niceler dünyasına magrurdur, akılsız celep,
Bî-namazı bin güzerlerden geçirirler aylap[1],
O müvekkeller külünü savururlar eleyip,
Binamaz bendelere orda zakkum sular var.

1 ayla-: Döndürmek.

Binamazın ağzıdan hem kan hem irin akar,
Hem yılanlar seslenip, kurtlar ile murlar sokar,
Arkadan gelse müvekkel, evidir dûzah Sakar,
Bî-namazlar çar tarafta çırpınıp, her yan bakar,
Bî-namazı bendelere oddan libas donlar var.

Bî-namazın çektiği azapla dağ taşlar erir,
Bî-namazlar su sorsalar, su yerine zehir verir,
Arkadan gelse müvekkel, dûzaha sürükler gelir,
Bî-namaz, oruçsuzların hali orda bilinir,
Bî-namaz bendelere orda irin, zehir var.

El ayağın bağlayıp, buzdan sana kefen biçer,
Bî-namaz bendeler oraya gidip, zehir içer,
Kimi eğer çocuksuzsa, öldü, bak yeri göçer,
Bin azaptır başlarında, niceler her yan geçer,
Bî-namaz bendeye gazap ile kahır var.

O Hüda'nın kudretin bak, yedi dûzah var imiş,
Bî-namazlar imdat der: "Rabbim, Hüdam bu ne iş»,
Namazhân bendelere müessirdir sekiz behişt,
Hur u gılmanlar karşıda aşıdır nurdan yemiş,
Namazhân bendelere sekiz behişt tayyar var.

Söylesem, Mahtumkulu, sözlerim daim dür olur,
O Hüda emrinde gerçek bende behiştte gül olur,
Rast gezen bu bendeler arş üstünde bülbül olur,
Bî-namaz fasık, Hüda huzurunda münkir olur,
Odlu gürzü, odlu dayak, orda iki ayyar var.

KURULMAZDAN ÖNCE

Cism-i kanundan nefes tarı kesilmezden önce,
Başına devr-i kaza bezmi kurulmazdan önce,
Cübbe-yi can diri rıhletten sökülmezden önce,
Ey gönül, kasrın esası ten bozulmazdan önce,
Ta ki şan şöhret küresi, dişler dökülmezden önce.

Kıl nazar sen Rabbin eserine çeşm-i did ile,
Gir hakikat yoluna bu cezbe-yi temhit ile,
Gurb-ı vahdet istesen, o vasf-ı temcit ile,
Ukdeyi dudaktan gire aç nokta-yı tevhid ile,
Göz açıp sana diyeyim bir söz gülmezden önce.

Bî-bekâdır sahte işin, bağlama ikbal ona,
Yaşlıya mihnet etme dünyada mülkü malına,
Yâd edip mezar-ı kıyamet ağla daim haline,
Bir nazar sal, kibirden geçip kendin, öz ahvaline,
Aç gözün ibret ile toprağa girmezden önce.

Baki ömrünü ki, sarf et, insanların fehminde ol,
Maksadıma baş koyup, halktan umutsuz dide ol,
Sarf et pak dilini ki, mest u sarhoşlukta ol,
Daima dur sen rükûya, riyâsız namazda ol,
Haşrda mizan sehpası o an kurulmazdan önce.

Bî-beka fâni cihanı bilmeyi sen cây-ı bud[1],
Sabah akşam gidersin sel-yıldırım bâd-ı zud[2],

1 cây-ı bûd: Ebedi kalma yeri.
2 bâd-ı zûd: Rüzgar hızı.

Yarın işin yap bugün, kılmaz pişman onda sûd[1],
Dur edeple sen rükûda cephe-i candan sücût,
Ta ecelin rüzgarından boyun bükülmezden önce.

Öğütüp isyân tohumun, dök nedamet eşkini,
Getir Allah'a bugün bî-kadar kıymet eşkini,
Cari eyleyip barha çeşm-i devamet eşkini,
Gözlerinden akıtıp acı kıyamet eşkini,
Tövbe câmın nûş kılıp, peymâne dolmazdan önce.

Geceler Mahtumkulu, yürü arayıp bir rehber,
Atma yoldaşsız kadem, menzil uzaktır, yol katar,
Gözlerinden yaş yerine dökerek hûn-ı ciğer,
Saki kıl, al bahar sonbahar Hak'tan bir semer,
Bad-ı rıhletten nihalin berki solmazdan önce.

OLMAZDAN ÖNCE

Ey, gönül, uyanık ol bî-mâr olmazdan önce,
Bu aziz başın döşekte hârı olmazdan önce.
Gözüne bu nurlu alem dârı olmazdan önce,

Canına şîr-i ecel hunhârı olmazdan önce,
Cism-i âzâdın kabirde zârı olmazdan önce.

Bırakıp yalnız başını kabir içinde o zaman,
Kavm-ı kardeşin hepsi dönüp gelip, çekse figan,
Amma senden ne geçer bilmese hiç kim ayan,
Bes, bu dem kıl fikrin o ev sana olmadan mekan,
Ondaki hâlet sana dûçarı olmazdan önce.

1 sûd: Ahiret için faydası yok.

Bir kendinden başka bilmez ondaki ahvalini,
Hepsinden elin çeker giderken emvalini,
Kim bilir iki ferişte ile kıyl u kâlını,
Kalanların eyler yağma, yığdığın o malını,
Kıl tefekkür böyle iş izharı olmazdan önce.

Ne edersin kabr azabından yetişse har u har,
Gelseler azada cismin yemeye o mûr u mâr,
Ki olur pâyımal kılsalar seni zâr u nezâr,
Yahşılığı her an kıl bu dem elinde ihtiyâr,
Kara toprak altında nâ-çarı olmazdan önce.

Bir zaman endişe et, başında sevda çoktur,
Haşr pazarında da yüz bin heyecan çoktur,
Kimsenin cennet meskeni mualla çoktur,
Nice olan vezni amelinde rüsvâ çoktur,
Ağla bu gün haletin çok zor olmazdan önce.

Dide kan yaş eyleyip de havf-i kıyamet yâd kıl,
Dur, seher yâd et Huda'yı, uykunu berbâd kıl,
Ahıret meskeni ihsan ile ki âbâd kıl,
Ger elinden gelse, bir gamgîn gönlü şâd kıl,
Kim sana, yarın, yürek efkârı olmazdan önce.
Ağlayıp vakt-i sefer – göçmek çağı tayyar ol,
İtiraz et sen yamandan yahşılara yar ol,
Fani eyleyip özünü sen vakıf-ı esrar ol,
Hâb-ı gafletten gözün aç daima hûşyar ol,
Gözlerin rûz-ı ceza kan yaş olmazdan önce.

İhtiyarını alıp, şeytan ile nefs-i heva,
Saldı başın kasesine hiç tükenmez macera,

Eylemezsiz bir zaman endişey-i rûz-ı ceza,
Her nasılsa tutsan kalıcı dost, bu darü'l-fena,
Hayır kıl sahip ona ağyarı olmazdan önce.

Nagehan yetse ecel vermez ona bir dem aman,
Bu şirin can acımasız kılsa sen âh-ı figân,
Malı mülkün eylemez fayda o dem bî-gümân,
Bu hayatın içre hasıl kıl rızâ-yı Mustegân,
Her nefes tâ ah u ataş yarı olmazdan önce.

Öyle fikri ki, senin hış u tebarın nerdedir,
Her ne iş içre senin yoldaşı yarın nerdedir,
Raz dilleri söyleşen senin sırdaşın nerdedir,
Hepsi bir olan ölümden dilefkârın nerdedir,
Fikir kıl, o dek sana girdârı olmazdan önce

Ta onlar dek olmayan ukba işin agaz kıl,
İsteyip ehl-i sefayı özüne dem-saz kıl,
Ehl-i dil cem'ini bul sen terk-i hırs az kıl,
Ehl-i dünya cümlesinden özünü mümtaz kıl,
Ta sana gam harmanının çok yükü olmazdan önce.

Çirkin nefisten yanıp, daima pişmân eyle sen,
Yâd edip rûz-ı kıyamet gözü giryan eyle sen,
Ah-ı ateşbâr ile çâkı girîban eyle sen,
Kadr-ı vaz'ına münasip hayr-ı ihsan eyle sen,
Kıldığının mahşer içre izharı olmazdan önce.

Cürm-i isyan ehlinde var mı benim dek, ya İlah,
Daima alemde kıldığım işlerin tümü günah,
Günah deryası içre batmışım, halim tebah[1],

1 tebah: harap

Amma bilmişim seni kevneyn[1] içre puşt-ı penah,
Rahm kıl cânım harik-ı nârı olmazdan önce.

Vah ki kılmıştır beni câm-ı cehalet esr u mest,
Çünkü eyledi heva zinciri ile pây-ı best,
Her put elinde kılayım secdeye kaddimi pest[2],
Kurtarıp ondan beni, ver sen öz elinle nişest[3],
Ta ki bilim potası zünnarı olmazdan önce.

Lutf edip ver sen Huda'ya, yahşılar içre vatan,
Düzeyim onlar ile bir dem mübarek encümen,
Kutlu nefesi ile ref' eylesem mâmen[4],
Gerden-i nefsime düşsün tâ şiken üzre şiken,
Sırdaşım ben zamane kâfiri olmazdan önce.

Zevklerim, bulmaz hakikat lezzetinden çeşni,
Katmadım hiç ehl-i hakikat ile birge başnı,
Kuh-ı hasretten alıp, göğsüme vursam taşnı,

Ki kılarım halk içre yüz bin kaş u perhaşnı[5] ,
Ver bana tevfik ulus azarı olmazdan önce.

Kıldılar nefs-i heva bî-hâd bana mekr-u ferip,
Kim nazar kılsam kendime düşmüş ahvali acip,
Eyle dostundan şefaati bana ya Rabb nesip,
Kıl dua Mahtumkulu, etsin duanı müstecip,
Yarın kıl sen işlerim izharı olmazdan önce.

---

1 kövneyn: dünya-ahiret
2 pest: alçak
3 nişest: oturmak frs.
4 mâmen: bencillik
5 kaş ü perhâş: feryad, figan

ÖLMEZDEN ÖNCE

Sağlığın değerin bil sen, hasta olmazdan önce,
Hastalık şükrünü kıl sen, ta ki ölmezden önce.
Düz yerin değerin bil sen, derya dolmazdan önce,
Gemide uyanık otur, girdaba gelmezden önce,
Gençliğin değerin bil sen, yaşlı olmazdan önce.

Büyüdün – gönlündedir yalan cihanın sevgisi,
Gözlerin güzel görüp, ah seni günaha koyası,
Dilin iftira kesip, laf yalan sözler diyesi,
Hatırın yüz bin perişan, kethüdâlık kaygısı,
Ne güzel hoş hal idin, özünü bilmezden önce.

Yaradan yadındadır, başın yavuz halde iken,
Geçse yüz yıl, yada düşmez, belli hoş halde iken,
Ömrünü beyhuda tutma, firsatın elde iken,
Değse bir bad-ı hazan, soldurur tam gülde iken,
Gülü yadından çıkarma, ta ki solmazdan önce.

Akl u huşuna yetiştin, eyledin seyranı sen,
İster idin cem ederim, bu külli İran'ı sen,
Yemedin rahatça Tanrının verdiği nanı sen,
Hey, haberin var mıdır, bu cihanın mihmanı sen,
Azığın tayyarı kıl, kervan çekilmezden önce.

Kalmamış bu köhne dünya Rüstem ile Zalına,
Hiç güvenme iki günlük tüketecek malına,

Hakikat arifi bak, atlası verdi şalına,
Kalk seher, Mahtumkulu, ağla bugün öz haline,
Yarın, mahşer günü terleyip utanmazdan önce.

ŞAHLIK İLE

Denk olurmuş sanma sen, işin bed-ef'âllik ile,
Hiç bir zaman denk olmaz, eşek bedev şahlık ile,
Kardeş olma bir haramî, fitne rüsvâlık ile,
Başını kavgaya salma mal-ı dünyalık ile,
Kalk,seher yâd eyle Hakk'ı, ağla tenhâlık ile.

Vardı Tur'un dağına, Hakk ile oldu ol Kelîm,
Geçti onlar, kaldı dünya, geçti eyyam'ü-l kadîm,
Yatsa yer oldu döşek, örtüsü de parça kilim,
Koynun güttü Şuayb'ın yedi yıl Musa Kelîm,
Çölde gezdi daima sır alışıp Hâlik ile.

Ey, atı yüğrük yiğit, kendi koçtur, gülgûn kaba,
Burada cebreden kişi, o günde olur rûy-ı siyah,
Her kim ki zor eyleyip, alsa bugün, verir sabâ,
O veliler serveri Sultan Veyis dek evliya,
Döşeği, örtündüğü oldu kara hâlık ile.
Yakup oğlu o Yusufun kâkülünden tuttular,
Dövdüler, ağlattılar «Kurt yedi» diye sattılar,
Nice yıl Eyyüp peygamber tenin kurt yiyip yattılar,
El ayağın bağlayıp, Yunus'u deryaya attılar,
Çok zaman tâkât edip, «Hû!» dedi bir balık ile.

Sen nasıl, Mahtumkulu, kötülüğün unutmadın,
Zaman zaman zalim oldun, gördüğünden dönmedin,

Zaman zaman sûfî oldun, hiç haramdan tatmadın,
Bilmedim ki, hangisi oldun, belli bir iş tutmadın,
Ne sipahilikte oldun, sen ne de mollalık ile.

DÖNDÜ DEVİR YAMANA

Ey, aşıklar, ağlarım, geldi, geçti zamane,
Yahşı kadir olmayan, döndü devir yamana.
Yaman aldı cihanı, dönmez dili imana,
Çok fakirler ağlaşıp, gelir ondan amana,
İsteri var az vaktten dirhem ola zamane,.

Ne sefalı gün imiş, akran ile baş koşmadan,
Başın aldın karıştın, ne dost bildin, ne düşman,
Ey, yaranlar, fayda yok şimdi etsen bin pişman,
Dünyasına dolaşmadan, oğul kıza bulaşmadan,
Ne huzurlu gün imiş olup gitsek divana.

Düşme ham hayale sen, dünyaya gelen ölmezler,
Gelen geçer dünyadan, biri aman kalmazlar,
Canlar çekip çağırsam, dogru yola gelmezler,
Her ne olsa yutarlar, helal, haram bilmezler,
Derler: Haktır Muhammet, uymuşuz biz Kur'an'a!.

Devran, nasıl devransın, garip ağlar, il dinmez,
Zulmü artar zalimin, hiç gönlüne rahm inmez.
Cihanı yaktı gitti, yamanın odu sönmez,
Bir Muhammet hatrına yer yarılmaz, gök inmez,
Çark sevinir bu işe, olmaz ahır zamane.

Gafil kaldım, yaranlar, öz özüme riştim yok,

Hakdan gayrı bir yerde penahım yok, puştum[1] yok,
Fikir bahrına girdim, yelkenim yok, kiştim[2] yok,
Mahtumkulu, ben burdan çıkmak için deştim yok.
Elim versem tutan yok, düştüm dipsiz ummana.

ANADA BİZİ

Bir ışıklı su edip, önce babada bizi,
Suret edip can verdin sonra anada bizi.
Hoş hal edip gezdirdin daru'l-fenâda bizi,
Her işe mayil ettin nefs-i havada bizi,
Kim bilir ki, ne yapar, daru'l-bekâda bizi?

Kah dünya talep edip, hem koşarım, yelerim,
Kah ağlayıp halime, kah şuh olup, gülerim,
Ben bir aciz bendeyim, sana arzım kılarım,
Ey Hüda, kılma maskara, senden yardım dilerim,
Bu dünya-yı kıyamet koyma, utanca bizi.

Asi olup koşarsın, çok güle güle bu dem,
Azap çekip yatarsın yerin altında bî-dem,
Ağlayıp yalnız kalsan, kim sana olur hem-dem?
Yer sana söyler bunu: «İşit, ey, gafil adam!»
Koymazlar hoş gezmeye yalan dünyada bizi.

Tutsalar kıl köprüde, durmasa orda taban,
Sorulduğunda hayr u şer, «Yessirlenâ hesâben»,
Mümine hoş vadedir «Vesakahum şerâben»,
Dese o an kafirler: «Ya, leyteni turâben»,

1 puşt: arka, ardımcı
2 kişt: ekin tarla

Ya, Rab, o gün lutf edip, atma sen oda bizi.

Hakikatın yolunu rehbersiz gezmek olmaz,
Cemal isteyen âşık görmeden kızmak olmaz,
Aşıklığın belasın çekmeden sezmek olmaz,
Visale doymak olmaz, hicrana dözmek olmaz,
Sen yakma aşk oduna bundan ziyade bizi.

Gel, gönül, sabreyle sen, bu kadar oda düşme,
Az bilip, çok söyleyip, gam çeşmesini içme,
Dayanmadan dökerim, gözyaşım çeşme çeşme,
Yahşi yaman işime ya Biribâr, affeyle,
Günahım güzeşt edip, yetir murada bizi!

Mahtumkulu, bî-neva, bî-çare-andelibi,
Bir parça gam devranı, olmuş onun nasibi,
Yığılsa, kılmaz çare, ona dehrin tabibi,
Her mecliste sohbette şad edin biz garibi,
Ey, yârenler, yâd edin hayr u duada bizi.

CİHAN GÖRDÜM

Ata sulbünden indim ben, ana rahmine can gördüm,
Dokuz ay ve dokuz günde gelip aydın cihan gördüm.
Zemin u ab u ateş, bad u hakk, akşam gördüm,
Fasih dil verdi Rahmanım kelime-i iman gördüm,
Gelip, iklime bakıp, âlim olup bin destan gördüm.

Helal ile haram u şüpheyi ben çok kere fark ettim,
Ondan sonra kendimi aşk deryasında gark ettim,
Özümü arş üzre ben bî-şek u hem bî-güman gördüm,
Tamamı yahşı yerde hem gittim ben cavidan gördüm,
Tamamı Çarıyar-ı, bâ-sefa-yı rıdvanı gördüm.

Nigîn-i mağrıfetin cidde-i neriçtesin aldım,
Bi-hamdu'l-lâh, makamı şerefu'l-lâh müjdesin aldım,
Süleyman olup elime çünkü yüzüğün aldım,
Girip İdris cennete, ki ben cay inçenin aldım,
Resûlu'l-lâh tutup elim, girdiler cenân gördüm.

Hüdaya yüz binlerce şükrettim feyz-i Sübhana,
Selam verdi gelip tazim eyler huri, gılmana,
Ansızın karşıma getirdiler nimet-i feravanı,
Uzatıtılar elimi tuttular hazret diye ona,
Dediler yarın gelsen bu senindir ki, nihân gördüm.

İki yüz yıl seyr eyledim o cenneti ben hâlâ,
Nasip olsa ben yerimi gördüm her şeyden âlâ,
Dedim: «Burdan güzel yer var mı?», Hazret dediler: «azca»,
Bunun dek çadırı her kimde olsa yahşı nağmece,
Veli, dûzahı kafirlere bir mâr-ı çıyan gördüm,
Bu dünya mahz bir müminlere mihnet saray imiş,
Niçin herkes bu gün bay, yarın görsem fakir imiş,
Hüda rahmetse, hazret sevse pîrin rehber imiş,
Kısa söz muhtasar, cenneti gördüm yahşı yer imiş,
Dimağım vardı sözlere amma ben sözü çok gördüm.

Nasıl Mahtumkulu geçti, cihandan çok sühânverler[1],

1 sühanverler:hatip, güzel konuşan kişi.

Zelil toprağı kucaklayıp yattılar nazperverler,
Kalmıştı bana benzer aklı kem bî-pay-bî-serler[1],
Keşufat u makâmât sormayın benden biraderler,
Eğer ben kendimi fitne-yi ahirzamanda gördüm.

CAN EYLEDİ

Ey, yaranlar, aşka düştüm, yüreğim kan eyledi,
Günde yüz vakt can alıp, her günde yüz can eyledi.
Tâc u taht u bahtımı, mülkümü viran eyledi,
Mertleri pinhan kılıp, nâ-merde devran eyledi,
Ayrıp kardeş, atadan, gönlümde arman eyledi.

Dillerim la'l oldu benim, el ile söz olurum,
Sağır oldu kulaklarım, düşmeyin, zar kalırım,
Geldi firkat at salıp, açılmaz gül, solarım,
Günde yüz bin yalvarıp, karşında ta'at kılarım,
İki didem zâr-ı giryan, seyl-i revän eyledi.

Herkes görüp halim benim, zar-ı giryan ağlıyor
Her gece ben „hu" çekerim, mâh-ı-tâban ağlıyor,

Derdime bir çâre bulmaz, gelip Lokman ağlıyor,
Malı mülküm oldu viran, gör, Süleyman ağlıyor,
Döndü baştan kahpe felek dünyayı zindan eyledi.

Görse bu zebun halimi bâd-ı sabadan seher
Esmiyor o fani cihan işine kılıp kahhar,
Faslımız kış içre kaldı, yâd olmuştur o bahar,
Giydiğimdir kefen benim yediğim oldu zehir,

1 bi-pay-bi-ser:elsiz, ayaksız anlamında.

Şâd olmuştur o felek, her günde seyran eyledi.

Dûzah görüp bu nârım, behişt olmuştur şu zaman,
Yahşılar makama sahip olup kalmıştır yaman,
Yoldaş olup giden iller, hepisidir argüman,
Bu ne lânet câyıdır, pes, ne külfet oldu zaman,
Kaybolan o erenler özün kurban eyledi.

Etrafımı sel almıştır, kalmışım yaman, benim,
Pederim Azâdî geçti, kalmadı kabem annem.
Mat olmuştur, sayramaz, bağ içre esirdir sanem,
İbrahim dek nar içre merd ü merdan sermenem,
Bizleri oda atıp, gör, nârı reyhan eyledi.

Mahtumkulu, bu sözümü ile belli kılsanız,
Bir nasihat veririm ben, ger ki gulak salsanız,
Budur nasihatım benim, fikr eyleyip alsanız,
Kılmanız bu sırrı belli, bize yoldaş olsanız,
O Süleyman tahta çıkıp, bunu ferman eyledi.

PAZAR EYLEDİ

Şu felek handan edip, yahşı yaman yâr eyledi,
Her kimi bir köye salıp, alemi pazar eyledi.
Miskin edip zengini bir mala o zâr eyledi,
Mertleri derdi ile namertlere yâr eyledi,
Ceylan gezen güzel yeri arslana güzer eyledi.

Önünde raks edip, alemi viran etti o,

Dağları yeksan edip, zemini lerzan etti o,
İçkici nâ-mertleri halka şah, han etti o,
Mertleri esir alıp, hepsin pinhan etti o,
Tavaf edip, ağa düşürüp, cihanı nâr eyledi.

Gafil edip müminleri, saldı girdap kahrına,
Ekser edip mert ehlini, sardı felek çarkına,
Sahipcemal maşuku vurdu varmadan farkına,
Üç yüz altmış kayıp ereni bastı bağrına,
Yalnız kalan zemin içre dikeni inâr eyledi.

İmtiyazı yok onun, kıldı viran hepisin,
Sud isteyip aldı o bu dünya âm u hasın,
Girip insan suretine, tuttu şeytan vesvesin,
Har eyleyip verdi kuşa bülbül gül destesin,
Bağ içinde bahçıvana nice açar eyledi.

Gök yüzüne tahtı uçan Süleyman'ı neyledin,
Cümle ehlinin emini o Lokman'ı neyledin,
İsa, Mehdi, Yakup, Eyyüp, Veysel Karan'ı neyledin,
Şahımerdan, o Muhammet Murtaza'yı neyledin,
Ağa düşürüp, hepsin lahitte esir eyledi.
Kimi uçtu, kimi kondu, kimi ayak altında,
Pervâz kıldı oyunlar şehitlerin üstünde,
Kardeş olup gezer oldu amma ki can kastında,
Nice canlar oldu esir çaresiz, bak, destinde,
Günde kalıp, nice nâ-hak kana nazar eyledi.

Mahtumkulu, söyledin sen bu feleğin kârını,
Hakister kılamadan kaldın onun nârına,
Yaşlandıkça çeker oldun dünyanın azarını,

Kılmadan birin pinhân, aşikär ettin hepsini,
Söylemem ben neyleyin, o bî-karar eyledi.

SÜLEYMAN NE YAPSIN

Can şehrine düştü talan, bu yavuz can ne yapsın.
Geçti ömrü fermansızdır, o Süleyman ne yapsın.
Hak vermişse bu derdi, deyin, Lokman ne yapsın.
Geçip giden ömrüme âh u giryan ne yapsın.
Aşk odundan kül olmuşum, ateş-i suzan ne yapsın.

Avcı olup girdi felek, hangi can pinhan kıla,
Kimlere derdimi deyip, kimlere hemrah ola,
Kimler bile dövüş edip, kimlere kılıç çala,
Derdim aşikâr edemem, il günümden utana,
Benim gibi avareyi felek zindan ne yapsın.

Gayibâne âşık olup, aşkı ile hep yanarım,
Diyorlar devlet kuşuyum ben hicrana konarım,
Leyli yârim olmasa , kendimi Mecnun sanırım,
Her gün bir vakt nâliş edip, aşk-ı meyden kanarım,
Benim gibi bir sarhoşu yüce Sübhan ne yapsın.
Şanına destan düzerek aşkının mekânında,
Cümle âşık sergerdandır o ateş hayranında,
Benim gibi bir Mecnunu görmez fani eyvanında,
Benim gibi miskin garip yoktur Nuh zamanında,
Aşk ateşine gedâyım, devlet-i kân ne yapsın.

Deyiver Mahtumkulu, ayıp görmeyin, illerim,
Gönlün yönüne bakmadan, yankılanır dillerim,
Kocalığın faslında nuna dönmüş bellerim,

Bülbülleri esir kılmış bağ içinde güllerim,
Eğer halas eylemesem, fakir bağban ne yapsın.

BÜLBÜL NÂLESİ

Meskeni Mekke, Medine sekiz uçmak lâlesi,
Her sözün peşinde bin kumru, bülbül nâlesi.
Gece nurdur âleme o gül yüzünün şulesi,
Kadd-i-kâmeti bülent, ey nur-ı Hakk'ın balası,
Seyr eden dokuz felek semayı sensin, ey peri.

Mekke'den keşt eyledin şehr-i velâyet madene
Refrefi'l-Kufe, Tarı, Basra, Halep hem Şirvan'a ,
Hem Mısır hem Kayser ve Şiraz ile İsfihan'a ,
Hayber ve Herat ile, Lekleher'e ve Sekvan'a,
Rehber, bu âlemin sultanı sensin, ey peri.

Mu'ciz ile Salih'in taştan çıkmıştır mayası[1],
Nuh tufanında tek kaldı o Nuh'un dâyesi[2],
Ya Muhammet Ahmed'im ya, din-i İslam pâyesi,
Geldiler ikrar edip o şiri Düldül eyesi[3] ,
Bahş eden Düldül ile kamkamı[4] sensin, ey peri.

Şehr-i Ferhar, şehr-i Tiflis, Rum, Bağdat, Sufliyan,
Yezd, Kerman, Şam ve Musul başta olurdu Bagiyan,
Kuzeyi Kırım, Hatay, Kıpçak, Ferenk'i, Camıyan,
Şark, Garb, Hind u Sind, Dekendir devr-i cihan.
Dört tariki bir olan ummanı sensin ey peri,

1 maya: dişi deve
2 dâye: süt anne
3 eye: sahip
4 kamkam: kılıç ismi

Peşinde Kâfı-Şakşak, dev sarayı Luvlu'yı,
Ol aşağı Gavkale'dir, kuzeyi od meclisi,
Doğusu Şehrizenan, Katnak, Saraydır o beli[1],
Söylüyor Mahtumkulu, sensin cihanın can gülü,
Dine salan Fars ile İran'ı sensin, ey peri.

BİR NİCE MİSAL

Uğradım İlyas'a, vardım Hızır'a,
Gönlüm içre geldi bir nice misal.

El kaldırdım, durdum niyaza, nezre,
Dedim: «Ruhsat versen, sorayım sual».

Dedim: «Nedir bu dünyanın dirliği?»,
Dedi: «Yatsan düştür, kalkınca hayal».

Dedim: «Ya, Rab, bu dünya neye benzer?»
Dedi: «Yaşlı kadın, yüzünde yüz hâl».
Dedim: «Mülk-i cihan sevgisi nedir?»
Dedi: «İşkence veya boyunda vebal».

Dedim: «Dünya için nedir bahs-ı-cenk?»
"Beyhude boğaz yırtmak, yersiz davalar».

Dedim: «Bütün zaman neye bent olmuş?»
"Oğul, kız sevgisi, toplamaya mal».

Dedim: «Bu sevgiden, maldan ne hâsıl?»

1 beli: fars. evet, doğru

"Yığması kaygıdır, gitmesi melal».

Dedim: «Ehl-i zalim hangi soy olur?»
Dedi: «Kurttur, ittir, kedidir, çakal».

Dedim: «Ondan nefsim nice râm olur?»
Dedi ki: «Pir olan ile sığır mal».

Dedim: «Bende bu iş başa varır mı?»
Dedi: «Varmaz, istemese Zülcelâl».

Dedim: «Ya, Rab, kethüdâlık nicedir?»
Dedi: «Hafta – işret, kaygı – kalan yıl».

Mahtumkulu, sözü dürdür bilene,
Başta aklın olsa, söze kulak sal.

BİLMEZ MİSİN?

Kalem alıp, nâmeyi gönderdiğim bilmez misin?
Efsun vurup, hüthütü indirdiğim bilmez misin?
Arş üstüne kaldırıp, bindirdiğim bilmez misin?
Dört gece, üç gün ağlayıp, dindirdiğim bilmez misin?
Eşek binip, İsa dek yeldirdiğim bilmez misin?

Mecnun gibi sahrada yana yana gezdiğim,
Varka gibi Gülşah'tan ölüp, ümit üzdüğüm,
Coşkun verip aşk odu, kaynayarak kızdığım,
Gözüm yaşın mercan dek düzüm düzüm düzdüğüm,
Şibli gibi bir dağı yaktığımı bilmez misin?

Hüthüt gibi Frenk‘ten Çin-Maçin‘e vardığım,
Bağ içinde Belkıs‘ın saçın açıp gördüğüm,
Süleyman‘ın tahtından ona haber verdiğim,
Kuş konsun diye başa, bülbül sazın kurduğum,
Çarşamba kuşluk vakti kondurduğum bilmez misin?

Surah‘ın arkasında Mecnun kurdu efsunu,
Bismillah‘la başladı, çağırdı üstadını,
Hak‘tan gayrı bir kimse de duymadı dadını,
Kırk âşık na‘ra çekip, şu‘le vurdu odunu,
Göz yaşımdan su alıp, söndürdüğüm bilmez misin?

Şirvan Han‘ın pazarı ne de güzel pazardır!
Kıl kadar ağdırılsa, kıyamet gün rüsvadır,
Yüz yirmice saf olup, her safta bir kavgadır,
Aşıklık bir coşkunlık, akmaz durgun deryadır,
Bir damladan kırk aşık kandırdığım bilmez misin?

Yetişmemiş şahinim, kamış kanat ak kursak,
Dünya beni kaydırdı, bir yanım etti yüksek,
Canı ciğer yanarak, çeker kan koymaz toprak,

Her dikenden yüz gonca, her kırk gülden bir yaprak,
Dağda taşta elenip, ürettiğim bilmez misin?

Mahtumkulu, söyler ki, dokuz felek Zühresi,
Yedi yıldız kardeşi, Ayın, Günün paresi,
Nur-ı dîdem şulesi, gözüm ağı karası,
Ab-ı zemzem çeşmesi, Safa, Merve arası;
Süleyman dek ahdimi sındırdığım bilmez misin?

OLMASIN AHİR ZAMAN

Nice iş geldi, eyâ gafil, kıyametten nişan,
Daima zalimlerin içtikleri güya ki kan,
Her fakir ahvalini sormaz adalet ile han,
Hırs-ı dünyaya olunca yahşılar oldu yaman,
Ey yarenler, peki, nice, olmasın ahir zaman.

Fehmedin bu halk içre hiç bir kanaat kalmadı,
Çün cimri oldu cömertlerde sehavet kalmadı,
Bahtsız nefisli fakirlere kifayet kalmadı,
Yiyip haram lokmalar dervişlerde tâât kalmadı,
Ey yarenler, peki, nice, olmasın ahir zaman.

Getirir alim sözüne işbu cahiller bedel,
Bir nice alimler öz ilmine kılmazlar amel,
Nefs işine cehdedip, eyler namazına hayal,
Kimseler sanmaz birader, geldi diye sıra meger,
Ey yarenler, peki, nice, olmasın ahir zaman.

Koşup kesb-i harama, hayr işini yapmak ile,
Kötüler artmaktadır, bî-hâd bela bulmak ile,
Yâd olup iki müslüman birbirin çarpmak ile,
Geldi bin türlü bela şer işlere koşmak ile.
Ey yarenler, peki, nice, olmasın ahir zaman.

Bir nicelerin işi içse rakı devr-i müdam,
Bir nicelerin işi zevk-i zinadır subh u şam,
Bir nicelerin işidir kural bir keyf-i haram,
O sebepten eksilmiştir hürmet-i ilm-i Kelam,
Ey yarenler, peki, nice, olmasın ahir zaman.

Zalim ve faizci olmuş giriftar-ı bela,
Nefs için avaredir dünya yolunda mübtela,
Bazı adamlar birbirin misli bey gibi güya,
Kalmamıştır bazı adamlarda hiç şerm u haya.
Ey yarenler, peki, nice, olmasın ahir zaman.

Zalim ve faizci olmuştur Huda'dan bî-haber,
Fani dünyayı beka diye, yığmışlardır sim u zer,
Fasık ve gümralar, mescide doğru kılmaz güzer,
Eylemez alime izzet hem şeriata nazar,
Ey yarenler, peki, nice, olmasın ahir zaman.

Dedi bu Mahtumkulu çok günah gark etmiş beni,
Emr-i ma'ruf işlerin etsem diye cehdim kanı,
Kimi yahşı, kimi yaman, kimse bilmez kimseyi,
Kethüda oğul atadan, kız anadan keyvanı.
Ey yarenler, peki, nice, olmasın ahir zaman.

GÖNLÜM

Uyan hâb-ı gafletten, ecelsiz ölen gönlüm,
Ümit üzüp alemden, dergahtan dilen, gönlüm.
Mert gerektir almaya bu garip kalan, gönlüm,
Dipsiz deryaya düştü görene gülen gönlüm,
Can fani, cihan fani, kefene bürün, gönlüm,
Söz ile için boşaltır, kabz olup, dolan gönlüm.

Alimler sözün dinle, nasihatın al götür,

Kalk, Hakk'ın dergahına münacat kıl, el kaldır,
Riyazetin yükünü halat ipin sal götür,
Bu iş merdin işidir, merdane kalk, dur, götür,
Kamil ayağına baş koy, yalancıdan el çevir,
Tövbe kılıp, bir pirin toprağına bulan, gönlüm.

Aşkım vardır Mecnun'dan altmış misli ziyade,
Kırk yıl kuvvetim vardır ders verecek Ferhat'a
Yüreğim yakıp oda, hocama gitsem dâda,
Kerem deryası coşup, yetirmez mi murada,
Kalsa gönül bulunmaz, çıksa bu can dünyada.
Mert gerektir almaya bu garip kalan gönlüm.

Seher kalkıp, dua kıl, «Amin!» desin ferişte,
Ne vardır gafil yatıp, beyhude oturuşta,
Mülk-i cihan tutturmaz eylesen bin serişte,
Abdal örtüsün giyip, git divana karış da,
Yoksa kalırsın tenha sergeşte-yi gamgeşte,
Dediğin sözle işin olmasın yalan, gönlüm.

Mahtumkulu, nûş ettim gam badesin iki tas,
Üç içere gücüm yok, çün candan oldum halas,
Serde sayısız sevda, içte vesvasi'l-hannas,
Gelin, bir tedbir alın, bu derde eyyühannas,
Diz çöküp dem ursalar İsa, Hızır hem İlyas,
Kalınmaz, canlı olmaz, tam mürde olan gönlüm.

YÜREĞİN KAN İÇİNDE

Gönül, ne iş bitirdin, geldin, cihan içinde,
Kaldın dünya gamında, yüreğin kan içinde.
Abat deyip, el sundun, dibi vîran içinde,
Ten topraktır, eğlenmez cevher-i can içinde,
Rüstem kuma karışıp, kaldı yeksan içinde,
Sen onların yanında gelmezsin sayı içinde.

Dünyalık de yürü sen, ta içinde dem vardır,
Dem içinden çıkınca, başında bin gam vardır,
Gam altında yatarsın, ki ona merhem vardır,
Doymaz gözün doyurmaya bir avuççuk kum vardır,
Bu cihanda, ey insan, senden gafil kim vardır,
Kurda, kuşa nazar kıl, külli ferman içinde.

Ey, yârenler, o dünyaya giden vardır, gelen yok,
Ölü diri halinden haber, hatır bilen yok,
Çark-ı felek elinden ağlayan var, gülen yok,
Akıl edin, kardeşler, köhnelerden kalan yok,
Yalancının vefası yoktur desem, yalan yok,
Dünyaya bel bağlasan, kaldı ziyan içinde.

Ya, İlahi, sen koru haydutlardan yollarda,
Sağda solda bağrırlar «Bırakma sen çöllerde»,
Gönül dünya aşkında, haram sözler dillerde,
Ben bir aciz bendeyim, kemine ben kullarda,
Çok günahlar işledim, az fırsatlı yıllarda,
Hacâlete koyma sen yahşı yaman içinde!

Mahtumkulu, aldatır kahpe dünya bezenip,
Gönlünü meyletme sen ona karşı düzenip,
Ne rahat yatıyorsun el ayağın uzanıp,

Ecel yatır izinde okun yayın gezinip,
Mahşer günü gidiver imanını kazanıp,
Kuru geldin, boş gitme ahir zaman içinde!

DUMAN PEYDA

Gelse nevruz âleme, renk kılar cihan peyda,
Ebrler avaz vurup, dağ kılar duman peyda.
Bî-canlar câna gelip, açarlar dehan peyda,
Yeşermedik bitkiler, yeşerip revan peyda,
Ederler hayvanata yarar ve ziyan peyda,
Yer yüzünde yayılıp, yürürler nihan peyda,
Vâbeste dehan kuşlar kılarlar zeban peyda.

Çöl yönün kapatıp, kapı açar suya harçeng[1],
Zemin sebzevar olup, teninden ayrılır zeng[2],
Tüm canlılar mest olup, güya içmiş içki, beng
Her eşyanın özüne öz avazı olur geng[3] ,
Otlar içre bülbüller yüz dilde kılar aheng,
Yer yeşile bürünüp, gül bitirmiş rengbereng,
Feryada gelip âlem, kılarlar figan peyda.

Sürûd u sedâ ile, cihan yüzü âbâttır,
Olma ahenge mağrur, işin sonu berbattır,
Hak aşkında zinde can, bilin, bâki hayattır,
Her tende aşk olmasa, rûz-ı ezel memattır,
Yaz boyunca yer ve gök, günden güne ziyâttır,

---

1 harçen: yengeç
2 zeng: demirin paslanması
3 geng: hayret

Bir haşr-ı kıyamettir, bir yevm-i-arasattır[1],
Dehr içre olur her dem, cihan içre can peyda.

Zenginliğe zevk etme, bekâ yoktur devlette,
Ömrünü bâda verme, sen bu daru'l-mihnette,
Yeter sana er ya geç, ne yazılsa kısmette,
Canına cefa eyler, bunca gezme hasrette,
Sevap yahşı amelde ya cûd yahşı niyette,
Âlem bütün hizmette, adam yatıp gaflette,
Hâsılın ateş olsa, eylesen yaman peyda.

Mahtumkulu, ağlarım bu baht-ı siyahımdan,
Korkarım can afeti, el ayak güvâhımdan,
Umudum hasıl olmaz, bu ömr-i tebahımdan[2],
Can yandı ceset içre bu ateş-i âhımdan,
Elim sunup, dilerim hacetim Allah'ımdan,
Köleyim, umudum çok o keremli Şah'ımdan,
Eyle sen arasatta gül gibi iman peyda.

DOLUP GEÇTİ

Dünya yaslanıp başıma sâye salıp geçti,
Söz nöbetinde kase-yi devran dolup geçti.
Ta mağrip u maşrik be-tamamın alıp geçti,
Bir nağmekârı nice nevalar çalıp geçti,
Mecnun'u görün, çâk-i giribân olup geçti,
Leyla'yı görün, gonca-yı handan olup geçti.

Bir nicelerin aşına, bak, zehir katılmış,

1 yevm-i arasat: kıyametn kopacağı meydan
2 ömr-i tebâh: fesat, ziyan

Takdir ezel kâtibe neden böyle yazılmış,
Mansur: «Enel Hakk!» demiş, sonra dara asılmış,
Mağrip şahının kızı bu Ken'an'a çatıldı,
Yusuf, o köle diye, bakın, nerde satılmış,
Sonunda bak, Mısır'a o sultan olup geçti.

Dünya-yı felaket elinden dat ile bidat,
Sen tam ki, aldadıcı ucu cilvegeri, perizat,
Firavun u Yezit geçti, sürüp Nemrud u Şetdat,
Hüsrev okudu nice gazel, birnice ebyât,
Şirin dedi de, çekti cefa aşık-ı-Ferhat,
Dağlar yüzünü lale vü reyhan kılıp geçti.

Ben gamzedenin göğe çıkıp dûd ile ahı,
Yüz cebr u cefa kıldı benim rengime gâhi,
Bir namekârı, can kişverin bozdu sipahi,
Şerhine kalem yazdı mürekkep ki siyahı,
Güzel endamına giydirerek hıl'at-ı-şahı,
Bazısın görün, bî-ser-u saman olup geçti.

Yazık geçti ömür, çocukluk, fasl-ı gülistân,
Hay hay, bu ne takatdı vü tûti şekeristân,
Nevşirvan âdil, Hatemi-Tay, Rüstemi Destân,
O periler meskenidir bu şehr-i Şebistân,
Yaşlılığın afetidir bu kahr-ı zemistân,
Her kimse bir iş ile puşeymân olup geçti.

Mahtumkulu, dost tutma, ki, sen dünyayı yalan,
Hala gülersin, yarın olursun nice pişmân,
Önünde hovatırı barnama, Sırat köprüsü, mizan,
Sen etme cihan nakşına ki, aklını hayran,
Ahirde ecel koymadı, çok yaşadı Lokman,

Çok bendelerin mülkünü viran kılıp geçti.

NAZAR EYLE

Ten kafeste giriftâr, gel, cana nazar eyle,
Bak, gönül aynasına, canana nazar eyle,
İbret gözünü aç da, cihana nazar eyle,
İki kâmı tutma sen, bir yana nazar eyle,
Kimseler bakî değil, devrana nazar eyle,
Devranıyla övünen, insana nazar eyle,
Bu konup, göçüp giden, kervana nazar eyle.

Bu devran içre gönül kuşları eyler pervaz,
Güya seher kuşudur, sühan etmekte âvâz,
Bağ içre bülbül olup, okur nağme hezar sâz,
Huda'ya tövbe edip, dergaha döndün kaç kez,
Devran uzak, ömür az, ne oruç var, ne namaz,
Uyan hâb-ı gafletten, kışa benzer fasl-ı yaz,
Âlim ne tesbih okur, her yana nazar eyle.

Ölmem diye düşmesin gönlün hiç güman içre,
Ömre yoktur itibar, geçici zaman içre,
Ecel koymuş ok gezin, kirişe keman içre,
Bendede dert mi kalır, can verse iman içre,
Söyle, sözün yayılsın bu yahşı yaman içre,
Az ömre ağır işler kurmuşsun cihan içre,
Mukim işini tutan mihmana nazar eyle.

Ne hoş gelir âşıga, halvet yerde buluşmak,

Hal hatırın sorarak, kol boyuna salışmak,
Mahşer günü müşküldür ten can ile buluşmak,
Birbirinle dertleşip, sergüzeştin kılışmak,
Büklüm büklüm kiriş gibi, sarılmak ve dolaşmak
Dostlar ne müşkül iştir, kavuşup da ayrılışmak,
Visale mağrur olma, hicrana nazar eyle.

Mahtumkulu, söylemeden, koymaz durmaya derdin,
Yalancıda dolaşıp altmış yere el gerdin,
Faniyi baki bildin, estin yağdın, yeldirdin,
Dostuna eza ettin, düşmana yüz döndürdün,
Aziz canın feda kıl, sayesinde bir merdin,
Otuz dört yaşa vardın, bu dünyada ne gördün,
Kur'an'a kulak verip, fermana nazar eyle.

SEDA OLDUM

Ben sarhoş bir bülbülüm, gülümden cüdâ oldum,
Gülümü hazan çaldı, sessiz, bî-sedâ oldum.
Bir gülçehre yolunda beyhude fedâ oldum,
Kem işlere bây oldum, hayr işe gedâ oldum,
Firkat, vuslat, her ne ki –aslın Huda'dan bildim,
Tümünü bî-dar gördüm, özüm uykuda bildim,
Dünyaya dura gelen, eglenmez gedâ bildim,
Yediğim avı sandım, giydiğim redâ[1] bildim,
Yandım, pişdim, yar dostlar, tutuştum, edâ oldum.

Yarenler, yoldaş oldum nefs-i hevâ zâlime,
Geyik dek kaçar, varmaz, nasihatçı âlime,
İsyankarlığın Sühana, meşhur etti âleme,

1 reda: hırka, libas

Ne edeyim, ya, dostlar, uğursuz ikbalime,
Koymadı öz halime, varmaya mecalime,
Ne kazanca sevincim, ne hoş zaman malıma,
Arpa kadar da geçmez bu cihan hayalime,
Bilmem, alem ne yanmış, ben şaşkın öz halime,
Yandım, pişdim, yar dostlar, tutuştum, edâ oldum.

Cahil işine koşarım, Allah emrine suster[1],
Zelilliğe gark oldum, hidayeti sen göster,
Ne dervişim, ne molla, ne sûfî, ehl-i destâr,
Kardeşler kulak verse, desem sözümü raster[2],
Fikreylese, ki vardır Allah'tan başka doster[3],
Kulluğunda olmasan, sana yakışır nister ,
Görmedim gün altında asla kendimden pester[4],
Ateşe layık olmaz eda olan hâkister,
Yandım, pişdim, yar dostlar, tutuştum, edâ oldum.

Sahrasına Süleyman ger sürse çok siyaset,
Gelse peri padişahı Aktemir ve Canpolat,
Yüz bin deve baş olur devler hanı Demirbat,
Sinek şahı Turtarus yoldaşlık etse, heyhat,
Mur meliği Münzere gelse sınırsız bî-hât,
Musa nur elin açıp, İsa okur yüz ayet,
Hızır dua eyleyip, İlyas etse münacat,
Bunun gibi cesede muhaldir bulmak necat,
Yandım, pişdim, yar dostlar, tutuştum, edâ oldum

Mahtumkulu, miskinim, gönlüm evi nâ-ma'mur,

1 suster: keyifsiz, sessiz
2 raster: en doğrusu
3 doster: iyi dost.
4 pester: aşağılık, alçak

Söze yakın köleyim, hayrım yok ve şerrim var,
Kedim halka nâ-kabil, talihim kem, bahtım şor[1],
Yakışıksız amelim, güya kadem vurur kör,
Meğer Allah istese, olsa nurun âlâ nur,
Yeter ki ben bir anda hecre dalıp düşmüştür,
Kötü huyumla oldum cihan içinde meşhur,
Değirmen dek inlerim, semender dek ateş-hor,
Yandım, pişdim, yar dostlar, tutuştum, edâ boldum.

DAĞ U HASRETTEN NİŞAN

Buldu şöhret halk içinde bu cehâletten nişân,
Kaldı dervişler dilinde dağ u hasretten nişân.
Kalmadı mazlumlara dest-i nusretden nişân,
Serbeser doldu cihana bu bet âfetten nişân,
Değdi âlem ehline yüz bin hicâletten nişân,
Er bilirler kimde olsa o şerâretten nişân,
Yada salmaz hayr işi bulan zelâletten nişân,
Ne mürüvvetten eser var, ne adâletten nişân,
Şek değildir, dostlarım, geldi kıyametten nişân.

Her kişi bid'ata cesur, onu ki er bildiler,
Mahşere münkir olup, yok dünyayı var bildiler,
Şer işin bed anlayıp, bed işi hûb kâr bildiler,
Rastları hâin bilip, hâinleri yâr bildiler,
Tamıga kani' deyip, kani'leri zâr bildiler,
Kim şeriat ehli olsa, hicv edip, hâr bildiler,
Münkiri mürşit bilip, yalanı ikrâr bildiler,
Gümrahı takva sanıp, takvayı inkâr bildiler,
Şek degildir, dostlarım, geldi kıyametten nişân.

1 şor: tuzlu.

Hürmet ehli oldu o kimin elinde sazıdır,
Kim Kelam okusa halk yanında, har âvâzıdır,
Virdleri dervişlerin halvette halk enbâzıdır,
Ortada kız u civan, der sen ki toydur, bâzıdır,
Zıplaşır kız u gelin üstüne, guyâ tazıdır,
Hakk işinden habersiz halk içre bazı kadıdır,
Tabiatı cindir onun, doğrusu, şeytan özüdür,
Cehennem odunudur, herkes bu işe razıdır,
Şek degildir, dostlarım, geldi kıyametten nişân.

Tanrı, peygamber sözünden bî-haberdir bu pirler,
Fasiği kadı bilip, zalime nâ'ip derler,
Her kişi evvel gelip görse, rüşvet verirler,
Bağlayıp iftira ile fakr ehline taksirler,
Sarık bağlayıp başa aç kurt dek sofu pirler,
Eyleyip halk üstüne çok hile-yi tezvirler,
Ger helal u ger haram bulsa yerler içerler,
Mahşer günü Hak Resule ne cevap verirler,
Şek degildir, dostlarım geldi kıyametten nişân.

Eksik et, Mahtumkulu, söz ile derdin her zaman,
Ne için zalime nöbet verdi bu devr-i zaman,
Onun çün göz gören, işitenden geçti gümân,
Eyleyip birbirine dava-yı batılı hemân,
Beş kuruşluk mal için, verir eliyle imân,
Özünü er sanır ki, artık iş etse yaman
Çün nâhaktan kişi yüz şevk eder dökmeye kan,
Gücü yetse kedinin, kaplana hiç vermez amân,
Şek degildir, dostlarım, geldi kıyametten nişân.

KULUN OLDUM

Yoktan var ettin sen, ben ise kulun oldum,
«Elestü bi Rabbikum!» diyende kulun oldum.
İrade diyarında ademde kulun oldum,
Ger fâni ve ger bakî, her yerde kulun oldum,
Muşt-ı hâke can verdin, bir zinde kulun oldum,
Canı tenden ayırsan, bir ölü kulun oldum,
Her hafta, her saatte, her demde kulun oldum,
Her yılda ve her ayda, her günde kulun oldum,
Ger işret ile gittim, ger gamda kulun oldum,
Ya Hüda, ben ne âsî, utançlı kulun oldum.

Bu diyar-ı fenâda, yoktur benim dek betkâr,
Her şey sana âyândır, ne hâcet kılam izhâr,
Yahşıdan ırak kalıp, yaman ile oldum yâr,
Var mı devâ derdime, ya, Rab, ben dek giriftâr,
Bu cürm ile gelip ben dergâhına, ya, Gaffâr,
Yüzüm yoktur söyleyim halimi ben şermisâr,
Sen olmasan nigahkâr, kimdir bana medetkâr,
Senin dek Gaffarım var, cihanda ne gamım var,
Ne yüreğimde ârâm, ne gönlüm içre karar,
Ya Hüda, ben ne âsî, utançlı kulun oldum.

Güya ki bir sârvân ben, kervan izin yitiren,
Yerin, yurdun bilmeyen, yol üstünde oturan,
Ya, Rab, kimdir beni bir menzile yetiren,
Başım yolunda görsün bu işleri bitiren.
Ben değilim hocama kulluk itaat eden,

Kendi idi, bendeyi kaldıran ve yatıran,
Asla yüzemem ki, derin deryaya batıran,
Ya, Rab, hamiyetin olmaz mı, kenarda oturan,
Yokmuş ben dek cihanda ömrün gâfil geçiren,
Ya Hüda, ben ne âsî, utançlı kulun oldum.

Dünya kaygısı ile oldu kara bağrım kan,
Ahireti unuttum, yeldim, yüğürdüm her yan,
Bir derde ulaşıp ben, sinemde imiş pinhan,
Bulunur mu sorarsam, ya Rab, bu derde derman,
Kendince dua etti, her bende-i müslüman,
Bildim, kılmaz ilacın, kırk yıl otursa Lokman,
Dilim varmaz dileğe, gönül yüz bin perişan,
Lutf eyle sen ya Sübhan, hasret ile vardı can,
Hepsi müşkül işlerim sen özün eyle âsân,
Ya Hüda, ben ne âsî, utançlı kulun oldum.

Mahtumkulu hatadan gayrı, elden iş gelmez,
Yundum günah çeşminde, yürek kaynar cûş gelmez,
Hayır uzak hayalden, şer gönlümden dış olmaz,
Mest-i dünya oldum ben, akıl gider, hûş gelmez,
Korkarım, o dergâha zârı kılsam, hoş gelmez,
Bağrım öyle kâimdir, uktesinden dış gelmez,
Taştan beter sertleşmiş gözlerimden yaş gelmez,
İcabet nişanına niyaz okum duş gelmez,
Ya Hüda, ben ne âsî, utançlı kulun oldum.

KALMAZ

Aşıklar, gezin siz, âlemle cihân kalmaz,

Bülbüller, nâme bağlarda reyhân kalmaz.
Gafil kalma, adamzat, beş gün devrân kalmaz,
Yer, sevinme denize, deryâ- yı tufân kalmaz.
Seyran, tûti, kumrular, sizde de lisân kalmaz,
Meclis kurun, yiğitler, at ile mestân kalmaz.
Ey kocaman büyük dağ, sizde de duman kalmaz,
Hüküm yürüten şahlar, ellerde fermân kalmaz.
Geçerler birer birer, yahşı ve yaman kalmaz,
İnanmazlar kitaba, ilde de Kur'ân kalmaz.
Der ki Firakî inleyip, bizde imân kalmaz.

NAZIM BİÇİMİNDE HİKAYELER

BEYAZ KÖPEK

Hamd olsun yüce yaradan Hüda'ya,
O bizi yoktan var kıldı yârenler.
Özü zinet verdi Gün ile Aya
Kudretin aşikar kıldı yârenler.

Her kesin babası o Adem safi,
Ondan peyda oldu binlerce nebi,
Hasıl olmaz hiç birinin dileği,
Dünyadan ağlayıp geçti yârenler.

Peygamber hepsinin evveli Âdem,
Ahırı Muhammet onlardır hâtem,
Çar-ı-yârlar oldu onlara hemdem,
Resula çok hizmet kıldı yârenler.

Çarıyârlar Hakk diye gözden yaş etti,
Onlar kötülükten özün dış etti,
Ali bir ilde yok yahşi iş etti,
Garip Mahtumkulu dedi yârenler.

Ali'nin eşiğne bir geday geldi,
El bağlayıp hayr-ı dualar kıldı:

«Bir kadınım vardı hastaydı öldü,
Bir kızım genç kaldı» dedi yârenler.

Dedi: «Bu maksadım, sana arzım var,
Müslümanım, sünnetim var, farzım var,
Bir cühûde kırk bin altın borcum var,
Bana bir hayr edin» dedi yârenler.

Bu zamanda bir bay cühûd var erdi,
Ali bu cühûdün yanına vardı:
«Sen bana bir kırk bin altın ver» dedi,
İki oğlun rehin koydu yârenler.

Cühûd verdi ona kırk bin altını,
Ali, şir-i Hüda hatırlayıp Allah'ı,
Hasan İmam ile Hüseyn İmam'ı,
«Ödünç için kirev al» dedi yârenler.

Cühûd oğlanları aldı da gitti,
İki şehzadeyi evine iletti,
Ali aldı, para gedâya verdi,
Geday dua kılıp gitti yârenler.

Bu işi işitti kafir, müslüman,
İşitenler hepsi oldular hayran,
Hüda'nın şiridir o Şâh-ı merdan,
İşiten il şaşa kaldı yârenler.

Zengin cühud var idi o zamanda,
Varlığı çok, sıkıntısız cihanda,
İl işitip hepsi tasdik kılınca,
Zengin cühûd münker oldu yârenler.

Münker olup gece evinde yattı,
Gecesi akşamdan sehere yetti,
Kudret ile Hakk uykudan uyattı,
Bir akça it olup kalktı yârenler.

Ak it olup ilden günden farklanıp,
İnsan suretinden bir ite dönüp,
Aklı yerinde bir ak it olup,
Eşikten çıkmaya vardı yârenler.

Kellesin süserek kapıyı açtı,
Müşkül işler bunun başına düştü,
Puşeymânlar edip göz yaşın saçtı:
«Vay benim halime» dedi yârenler.

Çaresizce yine eşikten girdi,
Oğlan uşak hepsi uykuda idi,
Hav hav deyip eşi yanına girdi,
Alnına yüzün koydu yârenler.

Eşi korku ile tiksinip kalktı,
Oğlan uşakları uykuda idi,
«Evde it var» dedi, tümü de kalktı,
Her biri bir dayak aldı yârenler.

Bu köpeği dayak ile vurdular,
Her bir yerden ona sitem ettiler,
Ta elleri yorulunca dövdüler,
Meşakkat azaplar çekti yârenler.

Ahir ilacı yok, o evden çıktı,
Gözünden kan ile yaşların döktü,

En sonunda sade eşine baktı,
Eşi hayran olup kaldı yârenler.

«Nice köpek» deyip orada zenân,
Bu ite rahmedip verdi ona nân,
Nân verseler taşa döndü o zaman,
İl görmedik azap gördü yârenler.

Su verip baktılar ona o zaman,
Boğazdan geçmeyen oldu ona kan,
Görenler de ona kaldılar hayran,
Çok kötü azaplar çekti yârenler.

Yine onu kovladılar, vurdular,
«İt, it» diye çok azaplar verdiler,
Onu döğüp o yan bu yan sürdüler,
Bir çöl beyâbâne çıktı yârenler.

O gitti çöl ile gözleri giryan,
Sayısız çok ite rastladı o zaman,
Araya alıp azap verdiler her an,
Bedeni kara kan oldu yârenler.

Çok azaplar çekti o it biçare,
Olup azaları hem pare pare,
Tenine düşmüştür sayısız yara,
İtlerden kurtulup gitti yârenler.

Bir çöl vardı ki, adı Berrimecnun,
Yollar kumluk hava sıcak idi çün,
Beyâbâne varıp hali çok zebun,
Dilleri ağzından çıktı yârenler.

O it münkir olup cezasın buldu,
Susuzluktan ağız burnu kurudu,
Meydan görse su diye serâba koştu,
Çok zaman dil sallayıp gezdi yârenler.

Eşinin gönlüne çok fikir düştü,
Dedi: «Benim eşim nereye kaçtı,
Aylarım tutuldu, günlerim battı,
Eşimden haber yok» dedi yârenler.

Bu zamanda yaşlı nine var idi,
Fal, kur'adan, her bir işten bilirdi,
Bir gün gidip eşi onu çağırdı,
Arz-ı halin beyan etti yârenler.

«Birnice gün oldu kayboldu erim,
Hangi yana gitti yoktur haberim,
Onu bulamazsam yoktur kararım,
Sen bana bir fal at» dedi yârenler.

Nine dedi: «Erin ak it olmuştur,
Berrimecnun adlı çöle varmıştır,
Çölde susuz, dili de kurumuştur,
Sebebi münkirlik» dedi yârenler.

«Ali'nin eşiğne bir geday gelmiş,
Kırk bin altun borç var diye yalvarmış,
Ali iki oğlun çün kiraya koymuş,
Halk işitip hayran kaldı yârenler.

Hemme halk inanıp tastik kılmıştır,
Hezreti Ali'ye hayran kalmıştır,

Senin erin ona münkir olmuştur,
Şol sebepten ak it oldu» yârenler.

Eşi dedi: «Maslahat ver, nine sen,
Ne iş ile erimi yola salarım,
Eşim bulamasan ne iş yaparım,
Nine can, yardım et» dedi yârenler.

Nine dedi: «Sen Berrimecnun'a var,
Erin bir ak ittir onu tanı, gör,
O çölde başka it yoktur bunu bil,
İt görsen, eşindir» dedi yârenler.

«Tanırsan eline bir ipi al sen,
O ipi ak itin boynuna sal sen,
Sürükleyip Medine'ye al gel sen,
Peygamber'e göster» dedi yârenler.

O falcı nineden bu sözü duydu,
Evden çıkıp Berrimecnun'a gitti,
Meşakkatler ile o çöle yetti,
Ak iti arayıp gezdi yârenler.

Yolu kumluk sıcak idi havası,
Duzahdan ziyade çölün belası,
O ak iti buldu ahır o asi,
Boynuna ip salıp çekti yârenler.

Azap ile Medine'ye getirdi,
Yolda yorulup epey zaman oturdu,
Peygamber yanına eşin getirdi,
Resul: «Bu ne sırdır» dedi yârenler.

Kadın dedi: «Bu erimdir bet oldu,
Bunun bed olması ile set oldu,
Murtaza'ya münkir olup it oldu,
Size alıp geldim» dedi yârenler.

Resul dedi: «Kadın, sen bu yerden git,
Sen her işin olacak yerine yet,
Münkir olmuş ise Ali'ye ilet,
Ne kılsa o kılar» dedi yârenler.

O kadının canı kaldı belaya,
Sürükleyip iti iletti sahraya,
Ahır alıp vardı Şir-i Hüda'ya,
Şir-i Hüda iti gördü yârenler.

Kadın dedi: «Orda Şir-i Hüda'ya,
Bu benim eşimdir özüme hemrah,
Size münkir olan bu asi-gümrah,
Şimdi alıp geldim» dedi yârenler.

«Artık alıp geldim ya Şahı-merdan,
Karadır yüzleri bundadır üsyan,
Günahin bağışla ya Şir-i Sübhan,
İcazet sizdedir» dedi yârenler.

Ali bu kadından sözü işitti,
Ona rahmi gelip günahın geçti,
«Ey münkir» diye bir tokat attı,
Vurdı insan sıfata geldi yârenler.

Kerem edip ona o Şir-i Sübhan,
Keramet gösterdi o Şahımerdan,

Cühûd olup öz işinden puşeymân,
Ahir iyiliğe döndü yârenler.

Er, kadın ikisi söyler kelime,
Müslüman oldular sonunda böyle,
Murada erdiler onlar bu işle,
Hüda'ya çok şükür kıldı yârenler.

Garip Mahtumkulu asi günahkâr,
Günahım bağışla ya perverdigâr,
Okuyan bendeden çok ümidim var,
Onlar dua kılsın dedi yârenler.

KESİK BAŞ

Bir gün peygambermiz mescitte idi,
Bütün sahabeler de orada idi,
O anda takırdayarak bir baş geldi,
Mescidin eşiğinde durdu, dostlar hey.

O Selman-ı Farısî işte o zamanda,
Çadırda nöbetçi idi o anda,
O vakit peygamberimiz, o iyi kula,
"Ey Selman, çıkıp bak" dedi dostlar hey.

Selman çıkıp baktı o söylenen yere,
Gördü ki eşikte bir kuru kelle,
Oradakilerin hepsi kudretli Allah'a,
Avaz ile ağlayıp durdu dostlar hey.

Yine Selman-ı Farısî kapından girdi,
Peygamberin yanına gelip eğildi,
Gördüğü başın halini bir anlattı,
Peygamberimiz şaşırıp kaldı, dostlar hey.

Peygamberimiz Selman'ı çağırdı,
O başı alıp gel deyip buyurdu,
Selman gidip derhal onu getirdi,
Baş, ağlayarak selam verdi dostlar hey.

Baş, peygamberin cemalini görüp,
Sırrını beyan etti ağlayıp,
Başına gelen işin haberin verip,
Özür dileyerek anlattı, dostlar hey.

Dedi: " Ey peygamber, ben kâfir idim,
Bir gece ben sizi rüyamda gördüm,
Uykudan uyanıp Müslüman oldum,
Gönlüme iman geldi, dostlar hey.

Çocuklarımın hepsini alıp,
Her birini İslam'a davet edip,
Kelime-i şahadet getirtip, Müslüman oldular,
Bunu o zalimler öğrendi, dostlar hey.

Gazgırıpben adlı bir dev var idi,
Yurdumuzda o dev padişah idi,
Zalimler o deve bunu bildirdi,
O bize çok eziyet etti, dostlar hey.

Azap vermek için bize adam gönderip,
Bizim hepimizi yanına alıp,
O bize çok kötü eziyetler edip,
Hepimizi zindana koydu, dostlar hey.

Benim cesedimi o zalim yedi,
Gövdemin tamam yedi, başım almadı,
Evlatlarım vardı birini yuttu,
Eşimi hizmetkâr tuttu dostlar hey.

Eşim, o deve oldu hizmetkâr,
Zalimin bitini gözledi nâçar,
Her biti sanki kaplumbağa kadar,
Bize çok azap verdi, dostlar hey.

Kuru baş olup kendim kurtuldum,
Hüda'ya kan ağlayıp da yalvardım,
Çaydan çıkıp senin yanına geldim,
Bize yardım edin." dedi, dostlar hey.

"Eğer benim sözüme inanmazsan,
O zalimden benim intikamımı almazsan,
Ben garibim benim için tasalanmazsan,
Davacıyım sizden." dedi, dostlar hey.

Resul dedi: " Ey sahabeler gidin,
O zalimden bunun öcünü alın,
Allah yoluna canınızı feda edin."
Deyip sahabelere seslendi dostlar hey.

Resul bunu söyledi üç defa,
Sahabenin hiçbirinden ne ses ne seda,
O anda yerinden kalkıp Şir-i Cabbar,
Resule: “Ben varım.” dedi, dostlar hey.

Resul dedi: “ Orada ey Şir-i Cabbar,
Ne kadar adam gerekli ki sana?”
Beş yüz adam dileyip Haydar-ı kerrar[1],
Kimi seçip alsam dedi, dostlar hey.

Dostlarından seçip Haydar-ı kerrar,
Beş yüz sahabeyi kıldılar tayyar,
Başı öne alıp serdar ettiler,
Bunlar yola revan oldu dostlar hey.

Yolda o baş lider olup yürüdü,
Ali, Şir-i Hüdâ Düldül’ü sürdü,
Baş takırdayıp yolda yürüdü,
Düldül’den iyi yürüdü, dostlar hey.

Ali Düldül’ünü revâne etti,
Kesik baş o yolda Kur’an hatmetti.
Sonunda varıp bir yere yetti,
Burada bir yer var idi, dostlar hey.

Ali, Şir-i Hüda ile oraya vardılar,
O yeri görünce şaşırıp kaldılar,
“Nasıl bir yer deyip” başa sordular,
Devin yeri dedi o da dostlar hey.

---

1 Kerrar: Harpte çekilip tekrar saldırmak. Döne döne saldırmak.

Ali dedi: “Bu yere beni salın,
Belime ip bağlayıp bırakın,
Ahir takdir ne olursa görün,
Tevekkül Hüda’ya” dedi, dostlar hey.

Beline ip salıp Şir-i Hüda’yı,
İndirdiler o yere Murtaza’yı,
Murtaza karanlık gördü orayı,
Hüda’ya münacat etdi, dostlar hey.

Şir-i Hüda, o yere girdi,
O vakit devin uyuduğun gördü,
Devin şeklini görüp şaşırdı kaldı,
Onu görüp şaşırdı, dostlar hey.

Ali dedi: “Bunu ben öldürürüm,
Uykuda öldürsem namert olurum,
İnşallah devin başını alırım.”
Deyip uyandırmaya çalıştı, dostlar hey.

Deve bakıp yalvardı, Hüda’ya,
Başı kubbe gibi, gövdesi minare,
Her bir kılı sanki bir çınar dalı,
Parmakları fil boyu idi dostlar hey.

Her vakit o dev horlayarak yattığında,
Toz dumana karışırdı orası,
Tozlar dışarı çıkardı horladığında,
Ay güneş görünmez idi, dostlar hey.

Şir-i Hüda devin yanına vardı,
Zülfikarını kınından çıkardı,
Kılıç ayağına dört parmak girdi,
“Sivrisinek yamanmış.” der, dostlar hey.

“Sivri sinek var.” deyip çok kaşındı,
Ayağın uzatıp yine uyudu,
O kılıçtan hiç haberi yok idi,
Yine uyumaya devam etti, dostlar hey.

Ali, Şir-i Hüdâ bu sırrı görüp,
Yeniden o devin yanına varıp,
Dedi: “Bir denesem bu deve vurup.”
Vurmak için hayal etti dostlar hey.

Varıp eliyle vurdu o zaman,
Tüm gücüyle vurdu o Şah-ı merdan,
Gözleri açılıp o devin bet-nişân,
Hazreti Ali’yi gördü dostlar hey.

Uykudan uyanıp o dev bet-nişân,
“Dişimin dermanı geldi.” deyip o zaman,
“Ağzına sığmam ben.” deyip o Şah-ı merdan,
Deve bir manevra yaptı dostlar hey.

Gazgırıpben orada sinirlenip,
Bir değirmen taşını eline alıp,
Bin kiloluk taşı Ali’ye atıp,
“Şimdi kurtulamazsın.” der dostlar hey.

O taş gürüldeyip geldi o zaman,
Taşın geldiğini görür Şah-ı merdan,
Derhal kenara kaçtı o Şir-i Yezdan,
Kendin başka yana attı, dostlar hey.

O taş dönüp onun kendine çarptı,
Taş çarpsa da o dev hiç korkmaz idi,
“Bismillah” deyip Ali zülfikarı çekti,
O taşı ikiye böldü, dostlar hey.

Taşı ikiye bölüp devi yaralamış,
Devi bölmüştür bir baksa ki parçalayıp,
Muradını maksadını Hüda’dan dileyip,
Kılıcını çekip aldı dostlar hey.

Ali kılıcını çekip almış,
Görse kılıç taşı ikiye bölmüş,
O devin işi de tamam olmuş,
Ali, Hakk’a şükretti dostlar hey.

Mel’un dev vurulunca o anda,
“Yalat yalat” deyip can verdi orda,
Murdar olup kaldı o yerin içinde,
Ali, baktı şaşırıp kaldı dostlar hey.

O baş sevinerek yanına geldi,
Ali’den o zaman çok razı oldu,
Zalim devin öldüğünü bilince,
Hüda’ya münacat etti dostlar hey.

Baş, dedi Ali'ye: "Güzel iş yaptın,
Hakk da seni mutlu etsin, beni hoş ettin,
O zalimden benim öcümü aldın,
Kudretin aşikâr oldu." dedi dostlar hey.

Baş dedi: "Ya Ali karnını yarın,
Kemiklerini birbirinden ayırın,
Bütün azalarını yarıp görün,
Evlatlarımı yuttu." der dostlar hey.

Ali o zalimin karnını yardı,
Orda kesik başın bir oğlun gördü,
Hakk'ın kudretinden selamet idi,
O baş şad olup güldü, dostlar hey.

Zalimin azalarını yine de dildi,
Kemiklerin ayırıp bağırsağına vardı,
Başın bir oğlu orada sağ salim idi,
Diri olup gülerek çıktı dostlar hey.

Yine ne var deyip bakıp yürüdü,
Bulup kesik başın eşini gördü,
O zamandan beri devin bitini gözlerdi,
Bu zalimden o da kurtuldu dostlar hey.

Ali dedi: " Sahabeler beri gelin,
Ben kimi ipe bağlasam çekip alın,
Bu gün dostlar bana sizler yar olun,
Selametle çıksınlar." der dostlar hey.

Sahabeler Ali'nin yanına geldi,
Sahabeler ipin bir ucunu aldı,
Murtaza birbirlerine ip takıp verdi,
Sahabeler çekip aldı dostlar hey.

En sonunda çıkardılar başı,
Ali, Şir-i Hüda yâd edip Allah'ı,
Adamı, kadını, çocukları,
Hepsi selametle çıktı dostlar hey.

Bundan sonra bulup cesedin gövdesin,
İp takıp aldılar o zaman onu,
Dolunay gibi olup çıktı nurlu,
Sahabeler şaşırıp kaldı dostlar hey.

Ali, Şir-i Hüda temizlendi,
 Hak'tan hacet dileyip namaza durdu,
Hüda'ya yalvarıp namazın kıldı,
Başı gövdeye koydu dostlar hey.

Başı gövdeye koydu Murtaza,
Hüda'ya yalvarıp ettiler dua,
Sensin padişahım sana ben geda,
Canını bağışla deyip yalvardı, dostlar hey.

Bütün sahabeler âmin dediler,
Bu davada , Ali'ye yardım ettiler,
O zaman başı diri gördüler,
O gövde hapşırıp kalktı, dostlar hey.

O zaman o gövde hapşırdı,
Hazreti Ali'ye hürmet etti,
Ali o zalimden öçlerin aldı,
Hepsi şâd oldu dostlar hey.

İşte bu işler peygamberden şefâat,
Hazreti Ali'den oldu keramet,
Ayrılanlar da kavuştu selamet,
Hepsi şad oldu dostlar hey.

Ali sahabeleri çağırdı,
Hepsi ile istişare etti,
Sahabeler sözü Ali'ye bıraktı,
Gidelim Medine'ye dedi dostlar hey.

Baş ile çocukları ve kadını,
Ali ile birlikte yoldaş ve dostları,
Önlerine koyup Şir-i Hüda'yı,
Medine'ye revan oldular, dostlar hey.

Onlar, burdan Medine'ye yürüdüler,
Çöl geçip yol gidip sonunda vardılar,
Peygamberin cemalini gördüler,
Hepsi tekbir getirip girdi, dostlar hey.

Hepsi gelip selamını verdi,
Baş, peygambere hürmetler etti:
"Aldınız öcümü ya Resul." dedi,
"Size rahmet olsun" dedi dostlar hey.

Baş olup geldiler Şah-ı merdana,
Baş ile çocukları ve kadını,
Resulün yanında durup o zaman,
Hepsi Müslüman oldu dostlar hey.

Resulün yanında getirip iman,
Hepsi şahadet getirip oldu Müslüman,
Bu dünyaya gelip o Şah-ı merdan,
Tükenmez işleri bitirdi dostlar hey.

Onların hepsi muradına yetti,
Görün, Şir-i Hüda çok işler yaptı,
Garip Mahtumkulu, bir destan söyledi,
Duadan ümitli oldu, dostlar hey.

ADLI, YARENLER

Defterler içinde bir kitap gördüm,
«Kısasü'l-enbiyâ» adlı, yarenler.
Hazreti Yusuf'u beyan edelim,
Kıssası şekerden tatlı, yarenler.

Derdi azim , rahatı çok, öyle bil,
Sözleri hadistir, ayeti delil,
Beni İshak İbn-i İbrahim Halil,
Peygamber neslinden zâtlı, yârenler.

On iki oğlu var, altısı hatun,
Haber sorsan, budur bu asilzâtın,

İllallâh Tanrı'nın o mucizatın,
Yakub'u kör göz etti, yârenler.

Yedi yaşta Yusuf gördü bu düşü,
Yarenler taaccüp Allah'ın işi,
Şem'un, Rubil adlı ondur kardeşi,
Yusuf'u kuyuya attı, yârenler.

«Yusuf canı kurtlar yedi» dediler,
Bir kurdu tutup bağlayıp geldiler,
Hazreti Yakup bir dua kıldılar,
Kurt halini anlattı, gör yârenler:

«Bir yavrum var, yitirdim ben yanımdan,
Üç gün oldu, ister bulmam yabandan,
Dileğin kabuldur senin Sübhân'dan,
Duâ kıl» diye, umut etti, yârenler.

Yusuf'u saldılar yerin dibine,
Onun dağlı gönlü oldu kemine[1],
Hak emretti o Cebrâil emine,
Bir anda Onu ne yaptı, yârenler.

Kuyuda uyudu üç gece gündüz,
Hazreti Cebrâil sakladı temiz,
Bir ay ile bir gün o on bir yıldız
Yusuf'a çok ta'zîm etti, yârenler.

Bir kervân geleydi Mısır'dan Şam'a,
Ansızın geldiler işbu makama,

1 kemine: Alçatmak

Beşir, Beşer adlı iki gulama,
Beraber kovayı çekti, yârenler.

Kovaların çıkardılar dışına,
Yusuf çıktı ay dek olup nişâna,
Yüz bin şükür kıldı o an Sübhâna
Kullara imân arz etdi yârenler.

Allah'ın emrine sunup boynunu,
Beyler görün, şom felek oyununu,
Hazreti Yâkup'un gözün nurunu,
Kullar hocasına dedi yârenler.

Mâlik Dinar alıp vardı Kenân'a,
Haber vuldu bâki on dört divâna,
Yusuf Sıddık «Kulum» dedi merdâna,
On sekiz paraya sattı yârenler.

Padişâhın adı Melik Reyyân'dı,
Vezirinin adı Eziz Gerendi,
Olur oldu – Züleyhâ'ya önemli,
Mâlik Dinar ona sattı, yârenler.

Tellallar ağlayıp, değer biçtiler,
«Boyu dengi altın gümüş» dediler,
La'li cevâhirden nice aldılar,
"Henüz çok da ucuz!» dedi yârenler.

Şehir ortasında bir taht kurdular,
Yusuf Sıddık: «Kulum» diye durdular,

Kıymet koyup, Züleyhâ'ya verdiler,
Ahir muradına yetti, yarenler.

Aşık oldu er Yusuf'un görküne,
Saldılar yedi kat yerin berkine,
Altı hatun koymadılar erkine,
Yusuf onlara ne etti, yârenler.

Kurnaz hatunlardan kaçtı, kurtuldu,
Eteğin kestiler, dışta tutuldu,
Nice yıllar zindân içre yatıldı,
Yusuf tümünü affetti yârenler.

Yusuf Sıddık yatar zindân içinde,
Padişah bir vaka gördü düşünde,
Müneccimler çok var idi yanında,
Her biri bir tabir dedi, yârenler.

Elkıssa, bu tâbir Yusuf'a yetti,
Yusuf da o düşün beyânın etti,
İbret alıp, kral yolundan döndü,
Tamamın müslümân etti, yârenler.

Yusuf tahta binip, sultan oldular,
Tamam Mısır halkın satın aldılar,
Kardeşleri gelip, tâzim kıldılar,
Küllü günâhların sildi, yârenler.

Mahtumkulu söyler Hakk'ın hünerin,
Kulsun, Hakk'ın emrine yanmalısın,

Kime beş gün verir, kimseye on gün,
Sürüverin, devrân geçti, yârenler.

MAVİ GÜVERCİN

Yârenler, Müslümanlar,
Bakın, hükm-i dâveri.
Mescitte oturmuştu,
Bir gün Murtaza Ali.

Arka koymuş mihrâba,
Yüzün vermiş kitâba,
Büyük kiçik, sahâbe,
Toplanmıştı hep barı.

O şâh-ı saftar gördü,
Bir gök güvercin geldi,
Oturup, tâzim kıldı:
«Selâm Aleyk, ya, Ali.

Sensin dinim imânım,
Sana kurbân bu cânım,
Falan yerde aşiyânım,
Genç yavrum var, ya Ali.

Yer, göğün arasında,
Harmanlar kıyısında,
Hüdâ'nın penâsında,
Gezerdim sahraları.

Tayr ederdim her yana,
Şükr ederdim Suhân'a,
Toplamıştım çok dane,
Varırım yuvam doğru.

Düşmandan gafil idim,
Hurrem u hoşhal idim,
Yavrumla meşgul idim,
Gördüm ki, bir şâhperi.

Gördüm bir laçin gelir,
Havada havalanır,
Bildim ki, canım alır,
Aman vermez, ya Ali.

Korkup, sabırsız oldum,
Şirin candan ümitsizdim,
Senin kapına geldim,
Kurtar beni, ya, Ali».

Ali çün vâkıf oldu,
Güvercin hâlin bildi,
Lutf ile kerem kıldı,
Dedi: «Yavrum, gel beri».

Kepter geldi önüne,
Vermeden laçın çenine,
Kol uzattı, yenine,
Saldı kepterni Ali.

O anda laçin geldi,
Hazrete arzın kıldı,
Lutf ile ta'zim kıldı:
«Selâm Aleyk, ya, Ali.

Her seherler avlardım,
Dağı taşı elerdim,
Bir güvercin kovlardım,
Gelmiş o size doğru.

Dermendeyim, muhtacım,
Şermendeyim, dilenciyim,
Bu gün üç gündür, acım,
Avum ver sen, ya, Ali!»

O şir-i Perverdigâr,
O sahib-i Zülfikâr,
O şah-ı Düldül süvâr
Nidâ kıldı Kamberi.

Kamber çün hazir oldu,
Lutf ile kerem kıldı,
Dedi: «Hizmet ne oldu,
Çağırdınız bizleri».

Dedi çark-ı çembere,
Misk katılmış ambere,
Ali dedi Kamber'e:
«Sen alıp gel hançeri».

Bakın şimdi ne kıla,
İster, o kerem kıla,
Laçin dedi Ali'ye:
«Ne yapacaksın hançeri?»

«Ey, laçin, ben Haydarım,
Sahibi lutf-ı kerem,
Öz budumdan et verem,
Sen dileme kepteri».

Hançer çıktı kınından,
Ta et kese budundan,
Laçin tuttu elinden,
Dedi: «Kesme, ya, Ali.

Senin işin keremdir,
Ellerin muhteremdir,
Bu et bize haramdır,
Ey-â, sâki kevseri.

Laçin saymayın beni,
Kepter demeniz onu,
Denemek için seni,
Gelmiştik size doğru».

Şâhtan izin aldılar,
Ayak üzre kaldılar,
Uçup, pervâz kıldılar,
Gittiler göğe doğru.

Tamam oldu bu sözler,
Etseler gerek eser,
Mahtumkulu-hâkisâr,
Şâhımerdân çâkeri.

VAAZ

Kulak verin, kardeşler,
Bir acayip sözüm var.
Bak nasıl da deniyor,
Dostlarını perverdigâr.

Cihân işidir cefâ,
Kim gördü ondan vefâ,
Hakk'ın dostu Mustafa,
Kalmamış bu rûzigâr[1].

Peygamber yok izinden,
Nur dökülür yüzünden,
Âlem onun sözünden,
Buldu nizâm-ı karar.

Ey, din isteyen dosttan,
Olma maldan mey mestan,
Söyleyeyim bir hoş destan,
Eğer olsan hıridâr.

Ses düşünce zeminlere,
Yol yok oldu dinlere,

1 Bu zamanda.

Mescitte müminlere,
Vâaz ederdi peygamber.

Resul minberde kalmış,
Otuz üç bin toplanmış,
Cuma için cem olmuş,
Sahâbelerden kim var.

Yârenler hayrân ola,
Söz yetişti bu hâle,
Hakk için verilen mala,
Her birine on verir.

Dedi Ali: "Varayım,
Ne var imiş, göreyim,
Allah için vereyim,
Az ve çok her ne kim var."

Geldi dedi: "Ya Zehra,
Gönlün uydurma kahra,
Verip alayım behre,
Eğer para olsa hâzır."

Fatma der: "Olsa dirhem,
Varsam, tââma versem,
Bu iki nûr-ı dîdem,
Yarım gündür aç, ağlar."

Dedi Ali: "Ya Sübhân",
Şaşırıp bakıp her yan,

Çıktı kapıya nagehân,
Geldi bir sâyil duçâr.

Der: “Kılma nâşâd sen,
Eyle başım âzâdsen,
Sen bir müşkül küşâd sen,
Kırk bin altın borcum var.

Hatunum vardı, öldü,
Şirhara kızım kaldı,
Evim hem virân oldu,
Böyle oldum ben efkâr.”

Gedâya: “Sen kal!” dedi,
Oğlanlarna: “Gel!” dedi,
Bir Yahudi: “Al!” dedi,
“Oğlanlarımı, zinhâr.

Pulun öder ben karav,
Evime gelmiş birev,
Oğlanlar olsun girev[1],
Pulun olunca tayyâr.”

Cöhit[2] saklar iki gülü,
Ali’ye verdi pulu,
Geda da hem tuttu yolu,
Gitti hoş hürremi var.

---

1 girev: Rehin almak.
2 cöhit: Yahudi.

Fatma oturur evde,
Oğlanları girevde,
Anası görüp, cuhide,
Dedi: “Nedir oğlanlar?”

“Ağası der onları,
Sattı Ali bunları,
Kullanırım kulları,
Pulum olunca tayyâr.”

Der: “Ağa, aman nurbet,
Ta gelinceye o hazret,
Sakla bunları hürmet,
Gör, ne olur, âhir kâr.”

O ulu cöhit etmez,
Anasın sözün tutmaz,
Otuz kulaç ip yetmez,
Kırk kulaç kuyusu var.

Cöhit söyler kullarına,
“Düşün kuyu yollarına,
İpsiz kova kollarına,
“Durmayın su çeksinler!”

Kaldırdılar kovayı,
Gördü Cebrail onu,
Mikayil sıktı yeri,
Aktı kuyu çeşme var.

Kovayı kaldırdılar,
Çeşmeden doldurdular,
Durmadan getirdiler,
Oldu cuhit şermisâr.

Kovayı kuma döktü,
Tükenmez arık aktı,
Çay taşıp, düze çıktı,
Cuhit görüp etti zâr.

Cöhit eyleyip hizmet,
Getirdi naz-ı nimet,
Tuttu bunlara hürmet,
Dedi: “Olmayın bî-karâr.

Şehzadeler selâmet,
Gönülleri imâret.”
Ali eyleyip tahâret,
Gönlünde gamı bisyâr.

Hakka eyleyip niyâz,
Dedi: “Ey, çaresâz.”
Kıldı iki rekât namaz,
Gördü bir kuş zer-nigâr.

Boynu mermerden inci,
Bahâsı âlem genci,
Şehzâdeler kıvancı,
Deyip tuttu be-ekbâr.

Kuş revân kanat çaldı,
Ali'yi göğe aldı,
"Berk tut!" deyip âvâz geldi,
Gitti Ali var ha var.

O murg-ı zerrin nakkâş,
Asmanlara vurup baş,
Ali'yi ülkeden dış,
Götürüp saldı bir diyâr.

Yetişti bir diyâra,
Hayran oldu bu kere,
İster yer adın sora,
Hiç erkek yok, kadın var.

Der: "Bî-hesap, sayısız,
Ne hoş sıfat hoş can siz?
Niçin tamam kadın siz,
Garibim, verin haber."

Dedi: "Bayram yeridir,
Halk içerde doludur,
Hepsi öşür malıdır,
Mescitler hârvâr hârvâr."

Ali bunu işitti,
Taze tahâret etti,
Halkın yanına gitti,
Tuttu bir yerde karar.

Vâiz çıktı minbere,
Halka nasihât vere,
Sözün bulmadı sıra,
Ağlayıp oturdu nâçâr.

Nasihatini diler,
Bulup senden halk huzur,
Halklar söyler: “Şâh vezir,
İl sözüne intizâr.”

Vâiz der: “Olun iye,
Yâdıma gelmez niye,
Ey vezir, ey padişâh,
Bunda Muhammedi var.”

Derler: “Bulsak Ahmed’i,
Eyleriz ona bedi,
Var olsa, Muhammedi,
Paralarız sed hezâr.

Şirin eyleyip dillerin,
Aldatıp almış illerin,
Ata baba yolların,
Terk edip olmuş bizâr.”

Vâiz söyler: “Ey merdân,
Gönlüm korkar o erden,
Çağırayım minberden,
O özün eyler aşikâr.”

Vâize kulak verip,
İşbu öğüdün alıp,
Hepsi de razı olup,
Oturdular intizâr.

Vâiz der: “Hakk kudreti,
Peygamberin hürmeti,
Özün bildir, ey fetih,
On iki suâlim var.

Eğer özün bildirsen,
Karşımda gelip dursan,
Sözüm cevabın versen,
Mal vereyim harvâr harvâr”

Kahrı kaynayıp başından,
Kalktı Ali cûşundan,
Gitti vâiz peşinden,
Der: “Benim, Ahmed’e yâr.”

Kul oluruz takdire,
Bilmeyiz bu yer nere,
Ne sözün olsa sora,
Sonra üç suâlim var.

Mescit içre sahâ dek,
Halklar dedi: “Sehâ dek”,
Ali bir ejderhâ dek,
Sürünüp durdu sütünvar.

Korkuya düşer tende can,
Lerzâna gelir cihân,
Vâiz der: "Ey civân,
Gelmesin kahrın zinhâr."

Söyleşmeye yok tâbım,
Okumaya yok kitabım,
Vâiz söylese cevâbım,
Ben olurum beyekbâr[1]."

Şir sözün tamâm etti,
Dürs alan kelâm yetti,
Nöbet kâfire yetti,
Görün, suâlin sorar.

"Bir nedir iki olmaz,
İki nedir üç olmaz,
Üç hem nedir, dört olmaz.
Beş altıya yok beraber.

Beş nedir, altı olmaz,
Altı var, yedi olmaz,
Yedi hem, sekiz olmaz,
Dokuzdan söyle ahbâr.

On nedir, on bir olmaz,
On bir hem on iki olmaz,
On ikiden on üç olmaz,
Deyip, tamam etti küffâr.

---

1 beyekbar: ansızın, birdenbire.

Ali Hakk'ın kitabın,
Açıp marifet bâbın,
"Söyler Vâiz cevâbın,
Dinleyin, ey şehriyâr.

Tanrı bir, iki olmaz,
İki Ay, Gün üç olmaz,
Üç vitir hem dört olmaz,
Dört anâsırdır çehâr.

Beş namazdır, beş vakit,
Altıdır altı cihet,
Heft dûzah, sekiz cennet,
Dokuzdan cümle karar.

On hacı ki işi hûb,
On bir piseri, Yakup,
On iki aydır mergub",
Der: "Dahi ne sözün var?"

"Haktır" deyip açtı ağız,
Hat edip yazdı kâğıt,
Kabul eyledi Vâiz,
Hem bütün halâyıklar.

Vâiz durdu beliye,
Kayil olup veliye,
Halklar söyledi Ali'ye,
"Sen sor, ne sözün var?"

Ali açtı kitabın,
Döküp gözünden âbın,
“Söylese Vâiz cevâbın,
Hep birden dinleyinler.”

Ali der: “Vâiz desin,
Vâiz sözün şâh desin,
Şâh dediğin halk desin,
Ben hem sorayım be-yekbâr.”

Halk ondan olup iye,
Kabul ettiler neye,
Vâiz, vezir, halk u şâh,
Herkes etti ihtiyâr.

Şir-i Hudâ şâd olup,
Hudâ’ya şükür kılıp,
Nöbet Ali’ye gelip,
Sorasın şir-i Cabbâr.

“Nedir arşa yazılmış,
Tuba yaprağna yazılmış,
Cennet kapısına bitilmiş”,
Deyip, tamam etti güftâr.

Vâiz eyledi fikir,
Kılmak gerek deyip zikir,
Vâiz gördü, iş çukur,
Söyleyici oldu “ey yâr”.

La ilâhe illallâh,
Muhammet resulullâh,
Üç deyip bunu halk u şâh,
Müslüman oldu küffâr.

Şâh, vezirdir özlere,
Hor tutmadık gözlere,
“Demek vacip bizlere”,
Dediler “olduk ikrar.”

Halka ilam verildi.
Küfürden din çevrildi,
Dine talim verildi,
Kıldılar gusul küffâr.

Hak onda rahmet saçıp,
Nur gelip, zulmet kaçıp,
Şah Ali boynun kucaklayıp,
Çok ağladı zârı zâr.

Der: “Ey şâhı vilâyet,
Bir hoş vakit olduk gâyet,
Senden bulduk hidâyet,
Sen İslâm ettin aşikâr”.

Sorarlardı gelenin,
O hem dedi olanın,
Her ne zer yığılanın,
Ettiler ona nisâr.

Yüz bin altın verir nahtı,
Sol koynuna bıraktı,
Aldı, kaleden çıktı,
Geldi akkuş zer-nigâr.

Evvel ki kimin etti,
Kuş ayağın bek tuttu,
Kuştur, havaya uçtu,
Eyledi dâhil-i dâr.

Cöhitler karşı gelip,
İ’zâz u ikrâm kılıp,
Hepsi de râzı olup,
Mal verdiler bî-şumâr.

Hakka eyleyip, zârların,
Bile alıp varların,
Getirdi oğlanların,
Fatma ondan bî-haber.

Şek eyleme bu köyde,
Artığın koyup evde,
Kırk bin altın cöhide,
Verdi o şahı saftâr.

Cöhit hem pulun aldı,
Ali mescide geldi,
O peygamberi gördü,
Selâm eyledi, “ey yâr.”

Bu iş hazrete lâyık,
Resûle olmuş ayık,
Resûl söyler: “Halâyık,
Ne kılmış şir-i Cabbâr.

Ali mescitten gitti,
Gör, nice işler bitti,
Bir şehri Müslüman etti,
Halk namaza intizâr.”

İşler gördü Hakk’ı da,
Geldi durdu kapıda,
Resul söyler: “Ali’de,
Sorunuz, çok haber var.”

Ali o tuttuğu kuşun,
Hakk için ettiği işin,
Bir şehri Müslüman edişin,
Cümleye verdi ahbâr,

Haberi verdi Haydâr,
Diyorlar: “Allâhu ekber”,
Şaşırdı o peygamber,
Sonra namaza durdular.

Hak deyip gözden döküp hûn,
Her kim bunda verse don,
Bu dünyada bire on,
Verir o perverdigâr.

Bir üftade düşküne,
Gönül gelse coşkuna,
Hakk için Ali aşkına,
Bir verene on tayyâr.

Ali böyle mektup yazdı,
Müminler gönlü kızdı,
Olur ahiret buzdu,
Bî-hesâbı, bî-şumâr.

Canım katre mestidir,
Gönlüm Hak peyvestidir,
Dostum Ali dostudur,
Eğer ihlâsın olsa var.

Mahtumkulu, ben câna,
İnanmam ben cihâna,
Duâda yâd kılana,
Eyyâm olsun medetkâr.

CAN İÇİNDE

Fikir kıldım yer göğü
Akılsız can içinde.
Gördüm, can hem «Allah!» der,
Et, sinir, kan içinde.

Gider yolun bilmesen,
Doğru yola gelmesen,

Hakkı yâda salmasan,
Kaldın arman içinde.

Yerden çıkan nebatlar,
Kızıl güller, gök otlar,
Gafil adam, bu zatlar,
Küllü fermân içinde.

Nefsin derki: «Hoş olsam,
Gökçeklere rast gelsem,
Yesem içsem, hoş olsam,
Yatsam eyvân içinde».

Gönül, sen bir pazarsın,
Her işe bir kızarsın,
Dönsem der de gezersin,
Cürm-i isyân içinde.

Yayılır kanat perler,
Hubb açılır defterler,
Bölük bölük kepderler,
«Hu!» der harmân içinde.

Bülbül der ki: «Bekçiyim,
Gülü gözleyiciyim,
Bahara dilenciyim,
Bağ ve bostân içinde

Âşık der ki: «İllâllâh!»
Karınca «Hamdülillâh!»

Leylek der: «Gulhuvallâh!»
Hannan Mennan içinde.

Yarasa aydar: «Ya, Mevlâ,
Saldın beni bu yola,
Verme, Ay, Güne, yele,
Sakla pinhân içinde!».

Anka der ki: «Yolcuyum»,
Hüdhüd der ki: «Elçiyim,
Süleyman'a savcıyım
Yalan cihan içinde».

Bezgek[1] kalıp hayrâna,
Hayran bakıp her yana,
Dummuy[2] çıkıp seyrâna,
Gezer devrân içinde.

Turna der: «Per açarım,
Bağdat suyun içerim,
Kış Hindistân göçerim,
Lalezârân içinde».

Baykuş der ki: «Derdim var,
Tesbihim var, virdim var,
Virâne de yurdum var
Zâr-ı giryân içinde».

---

1 bezgek: su kuşu
2 dummuy: kuş türü

İshak der ki: «Fakirim,
Kulluğuma hakîrim,
Hakk yâdını okurum,
Şam-şebistân içinde».

Mûsice[1] der: «Giderim,
Geldim, bildim – geçerim,
Üç ağacı çatarım,
Kuzulayıp, virân içinde».

Şahin der ki: «Cûşumdan,
Mest oldum öz hûşumdan,
Kaldım Tanrı işimden,
Bend-i zindân içinde».

Turaç[2] dili senâda,
Ördek dili duâda,
Kazlar kalkıp havâda,
Gözü ummân içinde.

Kumrular âvâz ile,
Tavus işi nâz ile,
Simurg kuş bin sâz ile,
Şu Hindistân içinde.

Tûti kuşlar râzlaşıp,
Emr-i Hakk'ı gözleşip,
Adam dilin söyleşip,
Gezer insan içinde.

1 musice:; kuş türü
2 turaç: kuş türü

Turgay[1] hezâr İyem der,
Acayip hoş eyyam der,
Duzâh odu harâm der,
Ahirzamân içinde.

Bilmez feleğin fercin,
Yeldir, tutmuş Gök burcun,
Bir bölücük güvercin,
«Hu!» der harmân içinde.

Geyik söyler: «Ağlarım,
Hakk'a sıdkım bağlarım,
Yavrularım derdinden,
Yüreğim kan içinde».

Kurt der ki: «Keserim,
Nerelerden geçersem,
Rızkım arayıp gezerim
Çöl beyebân içinde».

Yedi yer olmuş binâ,
Her zat okur bir senâ,
Otlar hem der: «Rabbenâ!»
Nevruz barân içinde.

Kıyâmet gün elinden,
Haber verir hâlinden,
Dönsen yaman yolundan,
Gördün Furkân içinde.

---

1 turgay: kuş türü

Umutlu ol Yusup dek,
Sabırlı ol Eyyup dek,
Ger ugraşsan Yakup dek,
Derd-i Kenân içinde.

Nefsim der ki: «Hoş eyle,
Câmi-cur'a nûş eyle,
Keremine dûş eyle,
Yarın divân içinde».

Mahtumkulu, özüne
Bak, yaş getir gözüne,
Ayıplaşman sözüme
Yar u yaran içinde.

İÇİNDE

İmanım erkanadır,
Bu tatlı can içinde.
Nâmertler devrânadır
Ahmak sultan içinde.

İkbâl atın binemedim,
Güzel devrân süremedim,
Leylâ der ki göremedim,
Sen dek Mecnûn içinde.

Yüreğim odla dağlı,
Ardım gördüm sorulu,

Güneşim kana bağlı,
Ciğerim kan içinde.

Der ki kebap o nâra:
— Koydun sen çok âzâra.
Dehân içre âvâre,
Ağlayıp dendân içinde.

Taşlar derler: «Kallacım»,
Kemer der ki: «Ben acım»,
Dağlar derler: «Nâ-ilâcım,
Başım duman içinde».

Hayvân içre ümmet hem,
Ne güzel bir suret hem,
Atlar der ki: «Kıymet hem,
Vardır koşu içinde».

Balık der ki: «Yüzerim,
Çölden elimi çekerim,
Ben rahatça gezerim,
Büyük ummân içinde».

Gül der ki: «Boyanmışım,
Bülbülden utanmışım,
Artık, neyley, solmuşum,
Kışta hazân içinde».

Bülbül der ki: «Can tenim,
Bağ içinde her günüm,

Meclistedir meskenim,
Ötüp, reyhân içinde».

Pars der ki: «Tövbe kıldım,
Tâbâna yoldaş oldum,
Ben dâim bendi kaldım,
Mâh-ı tâbân içinde».

Mey der ki: «Ben içildim»,
Güller derler: «Açıldım»,
Ambar der ki: «Saçıldım,
Bağ-ı bostân içinde».

Kelâm derki: «Sözlerim,
Yüzleşmiştir yüzlerim».
Der ki gördüm: «Gözlerim
Yâr-ı cenân içinde».

Mal der ki: «Ben ikbâlim»,
Düşler derler: «Ahvâlim»,
Güftâr der ki: «Tat,balım,
Şirin lisan içinde».

Nâmert her dem der: «Amân.»
Der ki mert: «Sen, ver düşmân»,
Söyler bu şirin lisân:
«Yerin dahan içinde».

Aşık der ki: «Ben pervân»,
Işık der: «Ben bir sûzân»,

Mahtumkulu, ben hayrân,
Fâni cihân içinde.

GELSE GEREKTİR (MAHŞERNÂME)

Kardeşler, gün günden beter olmuştur,
Yıl yıldan bid'âtlar gelse gerektir.
Şarap içen, zinâ kılan cihânda,
Belli meşhur olup dolsa gerektir.

Müslüman kardeşler, dönmeyin yoldan,
Geçersin sırattan, incedir kıldan,
Deccâl gelir derler bir nice yıldan,
Âleme bir kavga salsa gerektir.

Gözü birdir, kara giymiş kaddine,
Gafil yanar haramın oduna,
Şam-ı şerif, Rum, Mekke, Medine'ye,
Müslümanlar kaçıp, dolsa gerektir.

İsa, Mehdi, gelse, adildir, dâttır,
Yecüc, Mecüc gelse, zulüm heyhâttır,
Kulağı yer sürer, bir yavuz zâttır,
Kaf Dağı'nı deşip, gelse gerektir,

Kalem titrer yetimlerin zârından,
Coşkun geçer âşıkların serinden,
Gök çevrilip, dağlar sarsar yerinden,
İsrâfil sûrunu çalsa gerektir.

Deryalar kururlar, sular çekilir,
Ay, gün hem tutulur, yıldız dökülür,
Büyük dağlar erir, yer gök yıkılır,
Yalnız Mevlam özü kalsa gerektir.

Ecel gelse, bende hân-ı mânından[1],
El çeker il günden, tatlı cânından,
Allah'ın emrinden, Hakk fermânından,
Azrâil öz canın alsa gerektir.

Haktan gayrı canlı candar kalınmaz,
İsrâfil can verir, sur hem çalınmaz,
Kırk gün yağmur yağar, yer gök bilinmez,
Yeniden göğerip kalsa gerektir.

Bir Burak'ı hülle ile bezerler,
Altın gümüş, kızıl yeşil düzerler,
Dört feriştâh dirilerek gezerler,
Muhammet kabrine gelse gerektir

Sesler çıkar ferişte kanadından,
"Lebbeyk" deyip kalkıp gelir yerinden.
Kabr yarılır, kum dökülür serinden,
"Vay, ümmetim!" deyip kalsa gerektir!

Gönül kaygı çeker mahşer gamından,
"Hani ümmetim?" diye sorar Eminden.
Başın sacdeye kor kalkmaz zeminden,
"Kalk!" diye Hakk ilham etse gerektir.

1 kuşak, nesil.

İsrâfil sûrunu alır eline,
Gözün diker Kadir Hakk'ın yoluna,
Bağrır, seslenir sağ ile soluna,
Cümle canlı cana gelse gerektir.

Aksıra tıksıra kabrden çıkarlar,
Kalkarlar, asmana gözün dikerler,
Dönüp dönüp çevreye de bakarlar,
Kırk gün şaşkın dursa gerektir.

Görürler, kurt kuşlar kaçmaz yanından,
Deryalar kızdırılıp gelmiş şanından,
Herkes öz sevdiğinin yanından,
Birlikte durup da kalksa gerektir.

Zebaniye melekelr gürzünü tutmuş,
Terazi kurulmuş, gün nuu gitmiş,
At veren, Burak'a biner, don ihsân etmiş,
Donu ipeklerden olsa gerektir.

Büyük divân kurulur, bir iş düzelir,
Gün yüzü çevrilir, âlem kızıllanır,,
Beynin sızım sızım ağrır, sızılar,
Verdiğin nân sâye olsa gerektir.

Firavn, Haman, Şaddâd, nice kâfirler,
"Ölmüştük!" der, şaşırır da kalırlar.
"Bizi kim diriltti?" diye sorarlar,
Mümin kullar cevap verse gerektir.

Şadlıkları kaygı ile defolur,
Ateş yanar, kavgaları çok olur.
Ahirinde yüz yirmi saf olur,
Oniki gürûh edip sürse gerektir.

Bir gürûhu hınzır olup gezerler,
Bir gürûhu maymun olup azarlar,
Bir gürûhu kör kâr olup gezerler,
Ettiği önüne gelse gerektir.

Kiminin teninde alevler oynar,
Kiminin ağzında kan irin kaynar,
Çaresiz mollalar dillerin çiğner,
Onu Rabbim böyle kılsa gerektir.

Kimi od'a bağlı üzülür geçer,
Kimisi mest olup yıkılır yatar,
Kiminin ayağı alnında biter,
Başı ile koşup gelse gerektir.

On kat kızgın döşek döşer yerine,
Ağlayanın başı düşer önüne,
Dili uzar, düşer, iner karnına,
Ameline takılıp düşse gerektir.

Mümin ferman bulur, kâfir iç çeker,
Ner, buğra bilekli yılanlar zıplar,
Halayık ağlaşır, fermanda yekser[1],
Muhammet tuğunu kursa gerektir.

---

1 bütünü, tamamı.

Korku düşer peygamberler canına,
Oğul gelmez babasının yanına,
Muhammet baş çeker mizan dibine,
Yeşil alem kurup dursa gerektir.

Kucaklar "Oğlum!" der, Âdem Peygamber,
İbrahim Halil der: "Ey ya, Biribâr!"
Musa, İsa söyler: "Yaradan Cabbâr!"
Her kim özün dileyip alsa gerektir.

Nice peygamberler duası makbul,
Ne sağını tanır ne solunu o,
Yaşın saçıp ağlar Muhammet resul,
"Vâh, ümmetim!" deyip dursa gerektir.

Halâyıklar silmez gözde yaşını,
Konuşup sormaz kavim kardeşni,
Meydanda kurulan mizan başını,
İsrâfil tutarak dursa gerektir.

Kâfiri bezerler ateş donuna,
Sürerler, iterler cehennem yanına,
Palanlı katır gibi olup şanına,
Buğra kadar böcek soksa gerektir.

"İmdat!" der, duymaz kimse imdadı,
Eşek dek anırıp doldurur sarayı,
Yediği zehirdir, içkisi ağı,
Ebedi zindanda kalsa gerektir.

Şimdi geldik, mümin kullar ne edermiş,
Hangi işe, hangi yola gidermiş,
Muhammet hatrına nida edermiş,
Bilmeyenler bunu bilse gerektir.

Mümin kullar geçip giderler yol dek,
Kimi yıldırım dek, kimisi yel dek,
Kimi yüğrük at dek, kimisi sel dek,
Kimi uçar kuş dek geçse gerektir.

Üç bin yıllık yoldur, bini çıkıştan,
Bin tanesi de vardır onlar inişten,
Karadır geceden, keskin kılıçtan,
Kim gece gündüzde geçse gerektir.

Kimi on günde geçer, kimi ayda,
Kimi kulan dek bağırır sarayda,
Kim bir yılda geçer, kimi kırk ayda,
Sonu beş bin yılda bitse gerektir.

Nice bin yıl kan ağlayıp geçince,
Sırat köprüsünden öte geçince,
Kevser sakisinden şarap içince,
Yiğit koca bir yaşa gelse gerektir.

Yiğitler yeşil taç giyer başına,
Yusuf cemâlinde, İsa yaşında,
Davut'un yerinde otuz beşinde,
Herkes sevdiğini alsa gerektir.

Yetmiş ipek giyip, tahta çıkarlar,
Zebercet cilovlu Burak binerler,
Yerler, içerler bir de seyran kılarlar,
Ölmez yitmez, yaştan kalsa gerektir.

Yetmiş huri döşek döşer altına,
Yetmiş huri el bağlar karşısında,
Tuba ağaç sâye salar üstüne,
Hakk'ın cemalini görse gerektir.

«Dünya bu dünya» der yatar sarhoşlar,
İnanmayan kâfir olur kardeşler,
Mahtumkulu de ki, geçer bu işler,
Kıyâmette kullar görse gerektir.

ARTSA GEREKTİR

Ne vakit yakın olsa ahir zamâna,
Fesât iş gün günden artsa gerektir.
Halkın yaptığı amel-i yamana,
Hayrattan ellerin çekse gerektir.

Alimler, dervişler söylerler sagı,
Tebâları olur padişah bağı,
Müslümanlar olup birbirinde yagı[1],
Oğlan uşakların satsa gerektir.

Türlü türlü belâ âleme dolsa,
Medresede ilim okumak kalksa,

1 yagı: düşman

Alimler hamr içip, zinâlar kılsa,
Zelâlet bahrına batsa gerektir.

Deccâl diye yaman kâfir olurmuş,
Isfahan şehrinden dışa çıkarmış,
Uzaktan yer yüzün tamâm alırmış,
İsa, Mehdi helâk etse gerektir.

Nuh›un oğlu Yâfes o da evlattır,
Müslümanlar işi âh-ı-feryâttır,
Yecüc-Mecüc dese bir tuhaf zâttır,
Kaf dağını deşip gelse gerektir.

Yer oyulur derler yine üç câydan,
Dabbetü'l-arz çıkar nice yıl aydan,
Şeriât kaldırılır fakir, bâydan,
Yüz yıllık cihanı tutsa gerektir.

Âlem titrer zâlimlerin zulmünden,
Hiç kimse soramaz mazlum hâlinden,
Bir ulu ot çıkar Yemen şehrinden,
Has u âm, hepsini sorsa gerektir.

Bunu İsrâfile fermân eylese,
İsrâfil hem şu an sûrunu vursa,
Bütün candar duyup, birden can verse,
Mevlâm yalnız kendi kalsa gerektir.

Kırk gün yağmur yağar, Ay, Gün bilinmez,
Havânın yüzünden duman ayrılmaz,

Su çekilir cihan kurar, nem olmaz,
Kırk yıl şöyle olup dursa gerektir.

İsrâfil hem kalmaz, yine Cebrâil,
Mikâil ve Garkâil ve Revâil,
Hepsinin canın alıp Azrâil,
Yine öz canını alsa gerektir.

Kırk yıl sonra yine Hâlık›ül-eşyâ,
İsrâfil›i yine eyleyip ihyâ,
Ursun sûrunu diye eyler bir nîdâ,
İsrâfil sûrunu vursa gerektir.

Kurt kuş ile bütün adam dirilir,
Dört mukarreb meleğe buyrulur,
Bir Burak›a altın eyer koyulur,
Muhammed›e ödül olsa gerektir.

Dört mukarreb melekler ki gezerler,
Bir Burak'ı tuhaf tuhaf bezerler,
Altın eyer, la›l ü gevher düzerler,
Muhammet kabrine gelse gerektir,

Sedâ çıkar feriştenin birinden,
“Doğrul Muhammet» der, “yattığı yerden»,
“Lebbeyk» deyip kalkar yattığı yerden,
“Vay, ümmetim» deyip dursa gerektir.

Resul Cebrâilden o anda sorsa:
“Ümmetimin hali ne oldu» dese,

Yer üzre başını secdeye koysa,
Sonra Hakt›an ilhâm alsa gerektir.

Maksadın ümmetin olsa Habîb›im,
Verdim ise lâyık hangi behiştim,
Behişt içre varıp olanlar mukîm,
Tanrı böyle ihsân etse gerektir.

Yusuf cemâlinde taç zer başında,
Yiğit yaşlı hepsi on beş yaşında,
Zevk-i temaşâlar sürerler orda,
Kaygı gam, kederler kalsa gerektir.

Yine göz görmedi nâz u ni'metler,
Gönlüne geçmedi ayş u işretler,
Beş yüz yıllık yüce, acâyip tahtlar,
Mü›min kullar ona binse gerektir.

İşbu kaygı gamlı, hasretli günde,
Tanrı kadı, resul şefkat kılanda,
Mahtumkulu asi ve fakir bende,
Şefâatten umut etse gerektir.

GEÇ SEN, FİRAKÎ

Eline almışsın dünya ziynetin,
İline bahşedip geç sen, Firakî.
Pinhân kılma yahşi,yaman, varlığın,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Gayrı il zâr olup etraftan baksın,
Ceyhun bahrı coşup, Gürgen'e aksın,
Senin güzel ilin gafletten çıksın,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Neylersin, çok nâmert hatâ eyledi,
Mürüvvet kıldılar, senâ eyledi,
Erenler cem olup, duâ eyledi,
İline bahşedip geç sen, Firakî.

Ümidin olmasın, cimri malına,
Sen vâbeste eyle, merdin yoluna,
Topuz verme, tutmaz, nâmert eline,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Gözlerden yaş döküp, sen kılma armân,
Terk edip vatanı sen olma revân,
Mey içip, bezm edip, kıl canın kurban,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

De hepsin, erersin güftâr-ı suhân,
Lutf eyle iline, sen kılma pinhân,
Sözün inci olsun, güzel cavidân,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Gece gündüz gönlünü sen eyle handân,
Türk, Bulgar, Farsi – kalsınlar hayrân,
Gül bitirmiş her dem serv-i hurâmân,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Ednâ olma tufan vursa başına,
Encümen eyle sen ili dışına,
Gönül ister, Firdevs gelsin kaşına,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Dilin olsun dâim izhâr-ı güftâr,
Sen büyüksün, olmaz başında âzâr,
Apaçık eyleyip, kurarsın pazâr,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Merhaba, karşında «...zeyyenne’s-semâ»,
Ferâvân iline kevser-i âbâ,
Bal destânı ver sen ile merhabâ,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Zeki olsan, miskinleri unutma,
Efdâl olsan, sen nâmertle iş yapma,
Erk isteyip, güzel destânın satma,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

İle yağma değse, çık sen savaşa,
Köroğlu dek heybetle gir dövüşe,
Bundan gayrı zahmet etme bir işe,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Sen ilini eyle cihân seçkini,
Elinde bulundur dâim kuşunu,
Kılmışsın bu kadar apak işini,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Bostanın bitiren İrem fidanı,
Mâh-ı tâbân yüzü cennet misâli,
Siyâh zülf «Ve'l-leyli» kaşı hilâli,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

Mahtumkulu, sen artık yaşlanmışsın,
Yahşilere her dem hemrâh olmuşsun,
Zeberdest erlerden duâ almışsın,
İline bahşedip geç sen, Firâkî.

MAHTUMKULU FİRAKI

Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbangulı Berdimuhamedov:

– Firakı'nın şiirsel dünyası, asırlar boyunca gelişerek süre gelen olgun Türkmen felsefesine, milletin kalbi sesine, Türkmen ruhunun en sağlam gücüne dönüştü.

Türkmen edebiyatı araştırmaları dahilinde Mahtumkulu'nun hayatına ve şiirsel yaratıcılığına dair pek çok çalışma yapılmıştır. Şairin hayatı ve eserleri hakkındaki bilgiler daha 19. yüzyılın ortalarında Avrupa ülkelerine ulaşmaya başlamıştır. Biz burada Rus sefaretinde görev yapan Polonyalı yazar A.Hodzko-Boreyko'nın Londra'da 1842 yılında yayınlattığı çalışmasını esas alıyoruz[1]. Daha sonra İ. N. Berezin, A.Vambery, F. Bakulin gibi yazarlar, şair hakkında kısa bilgileri okurlara ulaştırdılar[2]. 19. yüzyılın ikinci yarısında Mahtumkulu ile ilgili yazılmış

1 A. C h o d z k o. Specimens of the popular poetry of Persia, London, 1842;

2 İ. N. Berezin. Turetskaya Hrestomatiya. T. 2. Kazan. 1862; Vamberi A. Puteşestviye Po Sredney Azii. Spb., 1865; F. Bakulin. Pesni U Turkmen İ Poet İh Mahtumkulu. ZVO. İzvestiya Kavkazskogo Otdela Russkogo Geografiçeskogo Obşestva, c. I. № 3. Tiflis, 1872;

olan çalışmalar bu konuda yapılan ilk çalışmalar oldu; başka bir deyişle bu çalışmalar söz konusu mesele üzerine yapılan araştırmaların ilk örnekleridir.

Mahtumkulu'nun bilimsel yönden biyografisini araştırmak ve onun eserlerini incelemekle ilgili sistematik çalışmalara 20. yüzyılda başlandı. Bu konuda Türkmen edebiyatının araştırılması yönünde büyük katkılara imza atan Rus bilim adamı, Ord. Prof. Dr. A. N. Samoyloviç'in hizmetinin özellikle belirtilmesi gereklidir. O, Mahtumkulu'nun yazdığı şiirlerin dizinini hazırlamanın yanı sıra şair hakkında ilk bilimsel görüşleri de dile getirmiştir[1].

Mahtumkulu'nun eserleri üzerine yapılan araştırmalarda bilhassa Türkmen bilim adamlarından Ord. Prof. Dr. B.A.Garrıyev ve Prof. Dr. M. Köseyev'in çalışmaları kayda değerdir. Şairin eserleriyle ilgili birçok bilimsel çalışmalar, doçentlik ve profesörlük tezleri yazılmıştır[2]. Bunlara rağmen şairin şiirsel dünyası ve hayatı ile ilgili görüşler muhteliftir.

---

1 Samoyloviç A. Ukazatel K Pesnyam Mahtumkuli. Zapiski Vostoçnogo Otdeleniya İmperatorskogo-Russkogo Arheologiçeskogo Obşestva (ZVORAO), Spb. 1909; Aynı yazar. Ukazatel K Pesnyam Mahtumkuli. ZVORAO. т. XIX Vıp. IV. Spb. 1910; Aynı yazar. Tretye Dopolneniye K Ukazatelyu Pesen Mahtumkuli. ZVORAO. т. XXII Vıp. 1-2, Spb. 1914; Samoyloviç A. Mahtumkuli i Hakim Ata, cur. Turkmenovedeniye-1928, №12; Samoyloviç A. Oçerki İstorii Turkmenskoy Literaturı. Turkmeniya. C. 1, Aşhabad. 1929;

2 Garrıyev B.A. Magtımgulı ve Onun Çeper Dili (doktorlık iş, golyazma). Aşgabat-M., 1948, Muhamedova Z.B. Yazık Astrabadskoy Rukopisi Divana Mahtumkuli (Po Materialam Leningrada). Dissertasiya na sois-kaniye uçenoy stepeni kand. filologiçeskih nauk. M., 1948. İlyasov O. «Vagzı-Azat» Dovletmameda Azadi. Avtoref. dissert. na soiskaniye uç. step. kand. filol. nauk. Aşgabat, 1963. İslami Mamedaman. Slovar Yazıka Dovletmameda Azadi. Avtoref. dissert. na soiskaniye uç. step. kand. filol. nauk. Aşgabat, 1966. Klıçdurdıyev A. Estetiçeskiye Vzglyadı Mahtum-

Bu durumun temel sebebi; şairin hayatı ve eserleriyle ilgili az sayıda belgenin günümüze ulaşmasıdır. Belgelerin yetersiz olması, şairin doğum, ölüm yılı ve aile hayatı ile ilgili farklı görüşlerin ortaya çykmasına yol açmıştır.

Mahtumkulu'nun biyografisini incelemek meselesi gündeme gelir gelmez onun doğum ve ölüm senesi olarak 1733-1782 yılları belirlenmiştir. Bu senelerin şairin biyografisi ile ilişkilendirilmesi Macar bilim adamı A. Vambery'nin «Orta Asya'ya Seyahat» başlıklı kitabından anlaşılmaktadır. A. Vambery, kitabında şöyle yazar: «O, (Mahtumkulu – A.A.) Türkmenlerin Göklen taifesindendir ve bundan seksen sene önce yaşamıştır»[1]. Bilindiği gibi, A. Vambery Orta Asya'ya

kuli İ Sovremennost. Avtoref. dissert. na soiskaniye uç. step. kand. filiol. nauk. Aşgabat, 1967. Abdıllayev H. Mahtumkuli İ Uzbekskaya Literatura / K Voprosu Vzaimosvyazi İ Vzaimodeystviya Uzbekskoy İ Turkmen-skoy Literaturı. Avtoref. dissert. na soiskaniye uç. step. kand. filiol. nauk. Aşgabat, 1968. Çarıyev M. Mahtumkuli İ Narodnoye Tvorçestvo. Avtoref. dissert. na soiskaniye uç. step. kand. filiol. nauk. Aşgabat, 1979. Seyidov Ş. Affiksalnoye Obrazovaniye İmen V Yazıke Proizvedeniy Mahtum-kuli. Avtoref. dissert. na soiskaniye uç. step. kand. filiol. nauk. Aşgabat, 1984. Bekmuradov A. Poetiçeskoye Masterstvo Mahtumkuli Fragi. Avtoref. dissert. na soiskaniye uç. step. doktora filiol. nauk. Aşgbat, 1990. Şıhnepesov A. Magtımgulının Çeper Pikirlenmesinin Struktura Ayratınlıgı. Dil-edebiyat ılım. kand. diyen alımlık derec. almak üçin yazılan diss. avtoreferatı. Aşgabat, 1994. İşangulıyeva O. Türkmen prozasında Magtımgulının Obrazı. Dil-edebiyat ılım. kand. diyen alımlık derecesini almak üçin yazılan diss. avtoreferatı. Aşgabat, 1995. Annamuhammedov M. Magtımgulının Dörediciliginde Mistiki Poeziyanın İdeya-Çeperçilik Däpleri. Dil-edebiyat ılım. doktorı diyen alımlık derecesini almak üçin yazılan diss. avtoreferaty. Aşgabat, 1995. Aşırov A. Magtımgulının Golyazmaları: Ilmı-Tekstologik Barlaglar. Dil-edebiyat ılımlarının doktorı diyen alımlık derecesini almak üçin yazılan diss. avtoreferatı. Aşgabat, 1995.

1 Armeni Vamberi. Puteşestviye Po Sredney Azii. Spb. 1865. s. 159.

1863 yılında gelir. Aynı sene içinde de Gızıl Ahun'dan şair hakkındaki bilgileri alır. İşte, bu bilgiden yola çıkılarak da Mahtumkulu'nun 1783 yılında vefat ettiği sonucuna varılmıştır. A. Vambery, Mahtumkulu'nun kaç yaşında vefat ettiğine, daha doğrusu, şairin doğumuyla ilgili hiçbir bilgi vermemiştir. Buna rağmen Mahtumkulu'nun doğum yılı olarak 1733 yılının kabul edilmesi de yine Gızıl Ahun'un yukarıda verdiği bilgiye dayanır. Bu konu hakkında ilk Türkmen edebiyatı araştırmacılarından biri olan Ahundov Gürgenli 1939 yılında şöyle yazar: «19. yüzyıl Avrupa bilim adamlarından Vambery'nin kayıtlarına göre, Mahtumkulu, 1783 yılında vefat etmiş denirken, bundan sonraki dönemlerde şairin kendi akrabalarından topladığımız bilgilere göre, Mahtumkulu, 1195 Hicri, yani 1780 yılında 49 yaşında vefat etmiştir»[1]. A.Gürgenli, 1940 senesinde Mahtumkulu şiirlerini kitap halinde yayımlatarak, buna yazdığı önsözünde de bu görüşünü tekrarlamıştır: «Mahtumkulu, 1731 yılında doğar ve 1780 senesinde de vefat eder» .

Söz konusu kitap baskısının hemen ardından, yani, 1941 yılında Ruhî Aliyev ile Gürgenli Ahundov tarafından şairin şiirlerinin üçüncü baskısı yayımlanır. Mahtumkulu kitabının bu baskısına özsözü yazan R. Aliyev:

«Mahtumkulu Fırakı 1733 yılında Etrek'te, Gincay denilen yerde Aktepe isminde meşhur tepenin yanında dünyaya gelmiştir»[2] diyerek, şairin doğum tarihini A. Gürgenli'den farklı olarak 1731'den 1733'e çıkarır. R. Aliyev, şairin ölüm yılı hakkında da A. Gürgenli'den farklı görüşler ileri sürmektedir.

1 Ahundov Gürgenli. Türkmen Klassık Şahırları. Sovet Edebiyatı. j.1939, №9.

2 Magtımgulı. Saylanan Eserler. Aşgabat – 1941, 14 sah.

Daha doğrusu bu konu hakkında şöyle yazar: «Mahtumkulu, aşağı yukarı 50 yıl kadar yaşayıp, 1782'de vefat etmiştir» .[1]

Mahtumkuluşinas B. A. Garrıyev «Türkmen Edebiyatı Bizim Gururumuzdur» başlıklı makalesinde: «Mahtumkulu 1733 yılında Etrek çayının kıyısında dünyaya gelmiş ve yine orada 1782 senesinde vefat etmiştir»[2] diyerek R. Aliyev'in Mahtumkulu'nun hayatıyla ilgili verdiği seneleri belirtmektedir. Görüldüğü gibi, bu meselede Mahtumkuluşinas B. Garrıyev, şairin vefat ettiği sene olarak A. Vamberi'nin yazısını kaynak olarak kullanmakta, şairin doğum tarihi konusunda ise R. Aliyev'in fikrini desteklemektedir. Böylece, 1940'lı yıllarda ve bundan sonra yazılmış olan çalışmalarda, dersliklerde, okul kitaplarında genelde bu seneler alınmıştır. Ama geçen zamanla birlikte Mahtumkuluşinaslardan bazıları bu senelere şübheyle yaklaştılar. Çünkü şairin şiirleri enine boyuna incelediğinde, şair hakkındaki halk bilgilerini pratik açıdan yanyana getirildiğinde Mahtumkulu 1733'ten biraz erken bir tarihte doğmuştur, 1782'den ise daha geç tarihte vefat etmiştir görüşü akla gelir.

Mahtumkulu'nun doğum ve ölüm seneleri hakkında ileri sürülen görüşlere ilk olarak karşı çıkanlardan biri Ord. Prof. Dr.B.A. Garrıyev'dir. O, «Mahtumkulu'nun Biyografisi» başlıklı makalesinde şöyle yazar: «Mahtumkulu'nun hangi yıl doğduğu veya hangi yıl vefat ettiği net olarak belli değildir, çünkü bu konuya dair tarihsel belge yoktur».

Daha sonra ünlü edebiyatçı âlim R. Recebov «Mahtumkulu'nun Doğum Senesini Belirlemek Üzerine» başlıklı makalesinde[3],

1 Şol yerde. 19 sah.

2 B.A. Garrıyev. Türkmen Edebiyatı Bizin Guvancımızdır. Sovet Edebiyatı. d. 1945, №4-5, 38 s.

3 R. Recebov. Magtımgulının Doglan Yılını Anıklamak Ugrunda. Kitapta: Magtımgulı (Şahırın Ömrüne ve Döredicilige Degişli Makalalar Yıgındısı). TDN. Aşgabat – 1960, 189-192 sah.

Prof. Dr. M. Köseyev «Edebiýat barada söhbet»[1] isimli kitabında bu konuyu ele almıştır ve şair 1733 senesinden daha evvel doğmuştur görüşünü ileri sürmüştür.

Bilim adamlarının bu görüşlerinin sağlam bir temeli var. Tek bir örnek. Mahtumkulu, «Çovdur Han İçin» isimli şiirinde Çovdur Han'ın «Ahmet Padişahtan Haber Almaya» gittiğini yazar. Ahmet Padişah ise Meşhet'e son defa 1769-70'li yıllarda gelir. 1772 yılında ise Hakkın rahmetine kavuşur.

Eğer Mahtumkulu, 1733 yılında doğmuştur dersek, o zaman onun 1770 senesinde 36-37 yaşlarında olması gerekir.

Ahmet Padişah'tan haber almaya giden Çovdur Han'ın kaderi, kötü olur. Mahtumkulu onun ölümüyle ilgili «Çovdur Han» şiirini yazar, bu şiirin sonunda şu satırlara yer verilmiştir:

Mahtumkulu, uçtu o kartal kuşum,
Arkadaşım, aziz sırdaş, kardeşim,
Ma'na saçabilmez ağaran başım,
Duman onu kuşatmıştır, Çovdur Han.

Eğer «Çowdur Han» başlıklı şiiri şair başı ağardığı zaman, daha doğrusu yaşlandığında yazmış ise, o zaman bu şiir, şairin orta yaşından sonra aşağı yukarı 45 yaşında yazılmış olmalı. Çünkü, **«Ma'na saçabilmez ağaran başım»** satırı buna delil teşkil ediyor. Bu ve buna benzer bazı kanıtlar, Mahtumkulu'nun tahminî 1724 yılında doğmuş olabileceği görüşünü ileri sürmeye zemin oluşturuyor.

Mahtumkulu şiirlerinde yaşı hakkında bazı bilgiler de vermiştir. Şairin «Ustada Belli» isimli şiirinde:

---

1 M.Köseyev. Edebiyat barada söhbet. Aşgabat. Türkmenistan – 1972;

Haram vurup, kanlar döktün ellikte,
Gel ne iş bitirdin, seksen yıllıkta? –

diyerek kendisinin 80 yaşına ulaştığını yazar. Şairin şiirlerinde onun 80 yaşından sonraki hayatıyla ilgili bilgiye rastlanmamaktadır. Şairin çağdaşı Zunubî ile atışma şiiri şöyle satırlarla biter:

Resul-Gündür, şimdi hesap tutalı,
Bin iki yüz on bir yıldır batalı,
Ecel köprü, gel diyara yeteli,
Zunubî der, bizden cevap şöyledir.

Görüldüğü gibi, Mahtumkulu'nun: «Muhammet Peygamber, Hakk'ın rahmetine kavuşalı kaç yıl olmuştur?» sorusuna Zunubî, «Muhammet Peygamber Hakk'ın rahmetine kavuşalı 1211 yıl olmuştur» yanıtını verir. Muhammet Peygamber 632 Miladi yılında vefat etmiştir. Böylece 632 Miladi yılına 1211 Hicri senesini eklediğimizde sonuçta Miladi 1806 yılına denk gelir. Bundan yola çıkarak Mahtumkulu'nun 1806 yıllarında hayatta olduğunu söyleyebiliriz. Ama başka meseleyi de unutmayalım. Atışma karakteri olan şiirler genelde iki durumda ortaya çıkmaktadır. **Birincisi,** herhangi bir şair, diğer şairin eğitim seviyesini yoklamak amacıyla ona çeşitli sorulardan oluşan şiirini gönderir. Bu şiiri alan şair ise, kendine gönderilmiş olan sorulara yanıt verir. Buna örnek olarak Mahtumkulu'nun Durdu Şair'e gönderdiği «Yaşı Ne İledir», «Od Nedir?»; Orazmenli Şair'e gönderdiği «Farkı Kimdedir?» gibi şiirleri gösterilebilir. Bu örneklerin her birinde çeşitli soruları içeren satırlar yer almaktadır. **İkincisi,** herhangi bir şaire hitap etmeden genel olarak çeşitli sorulardan oluşan şiiri yazar. Buna Mahtumkulu'nun

«Utup Durmuştur», «Rû-yi Sıyah Cihandan», «Evcden Evce Gitmiştir», «Üçü Evlattan», «Keffaret Etti» ve «Tumar Gördüm» isimli şiirleri örnek olabilir. Bu durumda her bir şair verilmiş olan sorulara yanıt yazabilmektedir. Hatta böyle şiirlerdeki soruların yanıtını şairin kendisinden sonraki bir dönemde yaşamış olan şairlerin yazması da söz konusudur. Böylece, çeşitli bilgileri değerlendirdikten sonra Mahtumkulu'nun tahminî 1807 yılında vefat ettiğini söylemek mümkündür.

Mahtumkulu'nun babası klasik Türkmen şairi Devletmehmet'tir. O, Azadî edebi tahallüsü ile eserler yazmıştır. Şairin annesinin adına Orazgül demişlerdir. Mahtumkulu, kalabalık bir ailede yetişir. Onun birkaç kardeşi ve ablası vardır. Mahtumkulu, ilk eğitimini babasından alır. Bunu şair şu satırlarıyla ifade etmiştir:

Dua kılsam cebr-i- cefa ekserdir,
İlm öğreten ustat, Kıblem – pederdir.

Şairin son dönemlerde ortaya çıkırılıp okurlara sunulan «Hudâ Değil mi?» başlıklı şiirinde ise Mahtumkulu, kendi piri, yani ilim üstadı olarak yine bir kişinin adını – Beğdurdu İşan›ı anmaktadır.

Tamuda sen, ta güzerden geçene kadar,
Pirimiz Beğdurdu İşan değil miydi?

Belki de, Beğdurdu İşan, Mahtumkulu'nun Şirgazi medresesinde okuduğu dönemlerde ders vermiştir. Şair Şirgazi medresesinde 3 yıl eğitim görmüştür. Mahtumkulu'nun Buhara'daki Kögeltaş medresesinde okuduğuna dair de bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiyi şairin:

Bir gece yatmıştım erken sabahta,
Bahâüddîn adlı divane geldi –

gibi mısraları da ispat etmektedir. Mahtumkulu, kendi zamanında Şeyh Muhammed Bahâüddîn Nakşbend'e saygı duymuştur. Hatta şair, ilham kaynaklarından biri olarak Nakşbend'i göstermiştir:

Bir gece yatıyordum şah Nakşbendi,
Keremi coş eyleyip, bir nan getirdi.

Mahtumkulu, tasavvufun Nakşbendilik yolunu takip eder. Tasavvufun bu yolu vatanı sevme, bağımsızlık, özgürlük gibi konularda mücadele etmeyi öngörmüştür. Mahtumkulu'nun vatanperverliğinin gelişmesinde tasavvufun bu yolunun da belli bir ölçüde etkisi olmuştur. Mahtumkulu kendi dönemine göre yeterli olan eğitimi almıştır ve Doğu edebiyatını eksiksiz öğrenmiştir. Şair, «San Olsam» başlıklı şiirinde Abu Sait, Ömer Hayam, Firdevsî, Nizamî, Hafız, Nevayı, Celaleddin Rumî- Mevlana Hazretleri gibi ünlü şairleri büyük bir saygıyla anmaktadır.

Mahtumkulu, gençken bir kıza gönül vermiş. O, bu durum hakkında «Kana Geldim» başlıklı şiirinde şöyle yazar:

On yediye gelince, aşk sevdasını götürdüm,
Aşkın sevdası ile sürüp, meydana geldim.

Gönül verdiği kız ile evlenmek şaire müyesser olmuşsa da, bu mutlu yuva uzun sürmemiştir:

On yediden geçen son, şöhret evine girdim,
Aldım bir nazenini, zevk ile sefa sürdüm,
Bu gonca-yı gülzarın elvan gülünü derdim,
Yirmiye yettiğimde, felek cebrini gördüm,
Felek aldı yarımı, ecel gamhaneye geldim.

Anlaşılacağı gibi, şair henüz 20 yaşındayken ağır ecel gamhanesine düşmüş. Başka bir deyişle söz konusu yaşta o ilk eşinden ayrılmıştır. Mahtumkulu›nun ilk eşine kavuştuğunu şairin:

Mahbûb ile seviştin,
Sarmaş dolaşa yettin –

dediği mısraları da ispatlıyor. Şairin ilk sevgilisinden ayrıldığını onun: «Bilge olamaz keskin hûşum, ilk eşinden ayrılıp» dediği mısraları da şahitlik etmektedir. Bundan sonra şairin «ciğerini delik deşik eden» dulluk dönemi başlar.

Dertli dilber, dilleşer sen, gel beri,
Dulluktur benim de ciğerimi dilen.

Zaman geçer, yaralar sarılır, geç gönülde yaşam duyguları uyanmaya başlar. Bu durumlarda da ona Menli rast gelir. Şair «Senin gibi yardır, benim aradığım» deyip Menli'nin ilk eşine benzer olduğunu hatırlatır. İlk eşinden ayrılan şair heyecanla Menli'yi sever. Fakat onlara evlenmek müyesser olmamıştır. Şairin «Bir nâkese bahşiş etmiş, felek Menli yarımı» dediği üzüntülü satırı bu durumla ilgili onlarca şiirin üzerini doldurmaktadır. Arzu edip de kavuşamadığı için içinde ukte olan duyguları şiire aksettirmiştir.

Bilge şairin ardında bıraktığı hiç bir nesil kalmamıştır. Şair, kendi şiirlerinde yavrularından ayrıldığını büyük bir üzüntüyle dile getirir. Şairin şiirlerinden de anlaşıldığı üzere; O, ağır sıkıntılarlarla karşılaşmış, hatta belli bir süre zindanda bile kalmıştır:

Mahtumkulu, kolu bağlı perişan,
Acep dastanımdan koymadı nişan,
Zindanda oturdu pirlerimiz, işan,
İpimi kervandan yoldu, neyleyim?

Mahtumkulu, kendi eserlerini genelde şahsi ismi ile yazmıştır. Ayrıca şair, Fırakı (Pıragı), Kul Mahtum (Gul Magtım), Mahtımî (Magtımı) gibi edebi tahallüsleri de kullanmıştır.

Günümüze şairin 700'den fazla şiiri ve 10-a yakın küçük çaplı poemaları (şiirsel hikayeleri) ulaşmıştır. Bunların % 80-ine elyazmalarda rastlamaktayız, kalan kısmı ise halktan derlenmiştir. Bize göre «dili döndükçe söylemeden edemeyen», döneminden ve dünyadan itirazı olan, kalbi arzuyla dolu, derdini şiirleriyle gideren ve hiçbir zaman ruhsal sıkıntıya uğramayan, kalbi-nabzı halkının meselesiyle atan şairin edebi mirası, yukarıda gösterilen rakamlardan daha da fazla olmalıdır.

Bu durumdan hareketle anlıyoruz ki; şairin edebi mirasıyla ilgili verilmiş olan halk bilgilerini hesaba almasak bile onun:

Gafillikte düşman aldı dışımızı,
Dağıttı her yana arkadaşımızı,
Beş yılda bir kitap eden işimizi,
Kızılbaşlar alıp viran eyledi –

veya:

Yazan kitaplarımı sele aldırıp,
Gözlerim izinde giryan eyledi –

diye yazdığı mısraları bize bu mirasın daha fazla olduğunu ispat etmektedir. Bütün ömrünü kendi halkına hizmet ederek geçiren Mahtumkulu'nun yaratıcılık alemi ve edebi mirası zengin ve çok taraflıdır. 18. yüzyıl Türkmen hayatı, dönemin tarihi ve siyasî olayları, Türkmen toprağına olan sınırsız sevgi, kendini yetiştiren, halka saygı, dönemin sosyal meseleleri, doğa güzelliği, ahlak temizliği, sevgi saflığı... bunların tümü şairin eserlerinde yer bulmuştur.

Mahtumkulu, sadece Türkmen edebiyatında değil, aksine Türk dilli edebiyatı tarihinde de büyük dönüşüm yaratan şairdir. Ord. Prof. Dr. V.V. Bartold «... Bütün Türk halkarının içinde sadece Türkmenler, milli şairine, Mahtumkulu'ya sahiptirler» [1](из всех турецких народностей только туркмены имели своего национального поэта, Махтумкули) dediği zaman belki de bu dönüşümü göz önünde bulundurmuştur.

Mahtumkulu'ya kadar olan Türk edebiyatında olduğu gibi Türkmen edebiyatında da, edebiyat, genel olarak halkın gerçek hayatını, yansıtmamıştır. Başka bir deyişle Mahtumkulu'ya kadar Türk edebiyatında büyük çaplı eserler, genel olarak mecazi sujeler, rivayet, kahramanlık hikayeleri yazılmıştır. Burada „Yusuf İle Züleyha", „Leyla İle Mecnun", „Sağdı-Vakkas", „Zeynelarap", „Hüsrev İle Şirin", „Ferhat İle Şirin" v.b. süjelerde yazılan eserleri göz önünde tutuyoruz.

Doğrusu, Mahtumkulu'dan önceki dönem edebiyatında ayrı ayrı sultanlar, padişahlar ve hanların askeri hareketlerini gösteren geniş çaplı eserler, onları vasflandıran kasideler bulunmaktadır. Ama bunlar genel halkın hayatını açık şekilde

1 Akademik V. V. Bartold. Soçineniya. T 5. M., 1968, 1187;

ifade etmemektedir. Küçük çaplı şiirsel eserler açısından ele alındığında ise bazı şairlerin sultanlar, şahlar ve hanları vasflandırıp yazdığı kasideler çoktur. Esasen, bu durumla padişah sarayında görev yapan şairlerin çoğunun eserlerinde karşılaşmaktayız. Bu tür eserlerin içeriği genelde birbiriyle benzerdir. İçerik açısından bakıldığında bu eserlerin temelinde şahsi menfaat veya kendilerine yararlı olan kazanç yatmaktadır. Mahtumkulu'nun yaratıcılığında da bağımsız Afgan devletini kuran Ahmet Şah şiiri vardır. Şair bu şiirine şu satırlarla başlar:

Ya Ahmet Şah yerde yayılıp ünün,
Adın asuman gider Arş-ı-a›laya.

Acaba coşkulu veya methiye şeklinde yazılmış olan bu şiirin yardımıyla ne tür amaç göz önünde bulundurulmuştur? Şair, Orta çağ yüzyıl edebiyatındaki kasideler gibi Ahmet Şah'tan hediye mi istedi yoksa her hangi bir vazife, makam talebinde mi bulundu? Hayır, şairin şiirinde halkın isteği yatmaktadır.

Şair bu şiirinde dini inançlarından dolayı sürekli saldırılara uğrayan halkının geleceği hakkında düşünüyor. Bu konuda Ahmet Şah'tan desteklenmesini bekliyor.

Tarihten bilindiğine göre, Ahmet Şah da kendi zamanında Türkmenlerle yakın ilişki kurmayı, onlarla beraber olmayı istemiştir. O, kendi askeri hareketlerindeki savaşlarda başarılı olan Türkmenlere her zaman güvenmiştir. Böyle bir gerginliğin devam ettiği dönemde de Mahtumkulu'nun Ahmet Şah hakkındaki şiiri ortaya çıkmıştır. Aslında bu şiir, methi değildir. Şiir siyası konuyu içermektedir. Şiirde 18. yüzyıl Türkmen hayatının siyasi boyutu ele alınmaktadır. Bunu, „Arş-ı A'laya" başlıklı şiirini okuyan her bir okur kolayca anlayacaktır. Şairin „Ali Sizindir" isimli şiiri de siyasi ahenkle yoğrulmuştur:

Sür, Fath serdar oğlu, geldi vakit,
Yine bu devranı – Alı Sizindir.
Eski ağır devlet yeni eder baht,
Büyüklük, serdarlık yolu Sizindir.

Mahtumkulu, Muhammethasan Han'ı da Türkmen halkının düşmanlarının karşısına koyma amacıyla över ve savaş için onu her zaman destekler. Şairin „Arş-ı A'laya" ve „Ali Sizindir" isimli şiirlerinde Türkmen boylarını birleştirmek, onları birlik ve beraberliğe çağırmak, bağımsız Türkmen devletini kurmak hakkında görüşleri yoktur. Aynı dönemlerde yazılmış olan bu şiirlerde, şair halkın barışçı olmasını arzu etmiştir; fakat bu arzuya ulaşmanın yolunu siyasi açıdan doğru olarak belirtmemiştir. Ahmet Şah'tan, Muhammethasan Han'dan ve diğerlerden beklediği faydayı göremeyince Mahtumkulu, halkın barışçı ve barışseverlikle ilgili temel taşın boylararası birlik beraberliğinde olduğunu düşünür ve kendi şiirlerinde bu görüşü ileri sürmeye başlar.

Şairin yaşadığı dönemde bir taifenin değil, bunun bir küçük kısmı olan tirenin temsilcileri bile kendi aralarında anlaşmamışlardır. Mahtumkulu'nun sözleriyle ifade edersek, bu dönemi „herkesin kendi sultanı" olduğu dönem olarak nitelendirilebilir. Bu durumda şair öncelikle aynı taife ve akrabadan olanları birleştirmenin önemli olduğunun farkına varır. Bu amaçla şairin „Göklen" isimli şiiri ortaya çıkar. Şairin bu şiiri, aynı taifeden olanları ayaklandırma için ve onları savaşa çağırma için manevi destek, güç verir, onların gönüllerini alır:

Çöle çıkar olsa benzer,
Geyiğe, kulana Göklen.

Tasip edip, savaş etse,
Döner aç aslana Göklen.

Zamanın geçmesiyle birlikte şair bir başka gerçeğin farkına varır. Sadece aynı taifeden olan akrabalarla birlik beraberlik içinde olmak ve düşmandan korunmak için yetersiz olduğunu anlar. Böylece şair, komşu olarak yaşayan Türkmen taifelerini birleştirme meselesini gündeme getirir. O, ayrıca Türkmen taifelerinin birleşmiş büyük güç olarak birlik ve beraberlik içinde düşmana karşı hareket ettikleri zaman, zafer kazanacağını vurgular:

Göklen, Yomut tasip edip özünden,
Çekti ordu, önü ve ardı bilinmez.
Sığmadan çıktı Deşt-i Dahan düzünden,
Yürüdüğü yolu, konduğu yurt bilinmez.

Dış düşmanları geri çevirmekte sadece Yomut ve Göklen taifelerinin birlik ve beraberliği yeterli olmamıştır. İşte, bu durumda şair bütün Türkmen boylarının birleşmesinin gerektiğine kanaat getirir ve bütün Türkmen boylarını birlik beraberliğe çağırır.

Bu durum şairin „Döker Olduk Yaşımız“ isimli şiirinden de anlaşılmaktadır. Türkmen edebiyatı tarihinde Mahtumkulu ilk olarak Türkmen halkını birleştirmek, devlet kurmak meselesini bütün detaylarıyla ortaya koymuştur:

Türkmenler bağlasa bir yere beli,
Kurudur Gulzumu, derya-yı Nili,

Teke, Yomut, Göklen, Yazır, Alili
Bir padişaha kulluk etsek beşimiz.

Şair dönemin siyasi olaylarını fikir kazanında kaynatarak, bütün Türkmen boyları birleşmeli ve bağımsız bir devlet kurmalı şeklinde tarihsel sonuca varır. Şairin Türkmen boylarını birleştirmek, bağımsız devlet kurmak hakkındaki görüşü „Türkmenin» ve „Türkmen Binası» başlıklı şiirlerinde toplanmıştır.

Teke, Yomut, Yazır, Göklen, Ahal ili bir olup,
Kılsa bir yere yürüyüş, açılar gül lalesi.

Mahtumkulu Türkmen boylarını birlik beraberlik ve bölünmezliğe çağırdığı zaman, yavuz düşmana birleşmiş bir güç olarak karşı durmayı tavsiye ettiğinde bazı tarihi şahısları methetmiştir. Fakat bu metih Orta Çağ Türkmen Edebiyatında yer alan kasidelerden tamamen farklıdır. Mahtumkulu herhangi bir hanı veya Afgan padişahı Ahmet Şah'ı methettiği zaman ilk önce o kendi halkının yararını düşünmektedir. Daha doğrusu, şair onları Türkmen halkının düşmanlarına karşı savaşa davet etmektedir. Böyle bir durumu Mahtumkulu'nun Çovdur Han, Devletali gibi Türkmen hanlarının ölümüyle ilgili yazdığı ağıtlarda da görüyoruz. Her ikisi de, (Çovdur Han ile Devletali) halkı dış düşmanlardan korumak için yapılan savaşlarda şehit düşen kahramanlardır. Bu nedenle; Mahtumkulu kalbini parçalayarak halk kahramanlarının ölümüne ağlıyor:

Çovdur Han, görecim, gönül direğim,
Sen vefat olup sen zarlar içinde,
Göklen'de pehlivanım, ile gereğim,
Halkı koyup gittin narlar içinde.

Mahtumkulu'nun eserlerini kendinden bir önceki Türkmen veya Türk edebiyatından farklı gösteren durum, onun şiirlerinde yerini bulan tarihsellikdir. Şair kendi döneminin kesin olaylarını net bir şekilde şiirlerinde ele alır, halkın üzüntüsüne ağıt ile, sevincine ise övgü ile katılmaktadır. Başka bir deyişle biz Mahtumkulu'dan önceki dönemin Türk edebiyatından:

Mahtumkulu, bu kıyamet,
Koydu başıma çok afet,
Türkmen elim, ey ademzat,
Azat sel, güzer ararım -

örneğinde olduğu gibi yazılmış şiire belki de rastlamayız. Bu satırlarda kâmil şahsın sesi duyulmaktadır. Mahtumkulu edebiyatı, halkın hayatı ile sımsıkı bir şekilde bağladı. Şairin şiirlerinde 18. yüzyıl Türkmen yaşamının ana hatları bütün detaylarıyla sanatsal bir şekilde ele alınmıştır. Biz şairin şiirlerinde 18. yüzyılın siyasî, tarihi olaylarına da, Türkmen halkının örf âdetleri ve gelenek göreneklerine de, Türkmen kızları ve gelinlerinin edalı ve edepli hareketlerine de, kısacası Türkmen halkına özgü olan milli karakterlere rastlayabiliyoruz. Doğrusu, şairin eserlerinde bunların ele alınış tarzı da farklıdır.

Mahtumkulu'nun eserlerinde işlek br şekilde ele alınmış konulardan biri de vatan, onun huzuru, rahatlığı, halkın bütünlüğü, birlik ve beraberliği, huzurlu bir hayat için temel şartı bir devlet kurmaktır. Aslında Mahtumkulu bu konuları birbirinden kopuk şekilde değil; aksine birbiriyle sımsıkı bağlı, biri bir diğerini tamamlayan ve bir bütün olarak ele almaktadır. "Derdim vardır diyarımdan, devrimden" diye haykıran şair kendi derdini, kalbindeki üzüntüsünü şöyle açıklar:

Can şehrine düştü talan, geldi leşker tuğ ile,
Bilemem, o çözecek mi, bu vatan kaderini?

Mahtumkulu'nun Türkmen edebiyatına getirdiği yeniliklerinden biri de Türkmen kızını özel ismi ile ortaya çıkarmasıdır, aynı zamanda da 18. yüzyıl Türkmen kızlarına özgü olan utanış, çekiniş ve hoşgörü özellikleriyle, ayrıca doğal güzelliği ve demiri çekme özelliği olan mıknatıs gibi çekiciliği, albenisi ile görenleri hayrete düşüren Türkmen kızının portresini şiirsel yöntemle tam olarak tasvir etmektedir. Üstelik Türk edebiyatına sevgi kutsallığını getirmiştir. Dıştan bakıldığında pohpohlanmış gibi görünen bu cümlenin gerçek olduğuna Mahtumkulu'nun Menli'ye olan sevgisini onun şiirlerinin yardımıyla duyabilen her bir okur kolaylıkla anlayacaktır.

Türk edebiyatının bağında açılmış olan gül ve onun dalında öten bülbül, artık Mahtumkulu'nun eserlerinde hayat gerçeğiyle birleşmiştir. Bir başka deyişle Mahtumkulu'nun eserlerinde artık sanatsal gerçek ile hayatî gerçeğin örtüştüğünü tam olarak görmek mümkündür. Demek ki, şairin şiirlerinde gül ve bülbül, metaforik bağlamdan çıkartılmış; artık özel ad, özel millet, özel taife, özel kişi hüviyetine bürünmüştür.

İlleri var denli-denli,
Soğuk sulu ter ölenli,
İli - Göklen, adı Menli,
Nazlı dildardan ayrıldım.

Okurlar burada Doğu edebiyatında tekrarlanarak yıpratılmış olan Züleyha, Leyla, Şirin ve diğerlerinin yerine henüz edebiyatta ele alınmamış, işlenmemiş, kesin dönemde ve belli bir yerde yaşayan yeni bir edebî kahrman ile karşılaşıyor. Gerçeği

söylemek gerekiyorsa Menli, bir edebî kahraman da değildir. O, belirgin bir şahıstır; Mahtumkulu da aşıklık kimliği altında Yusuf, Mecnun veya Hüsrev değildir. Buna hep beraber bakalım:

Derdim vardır Mecnun'dan altmış kat kat ziyade,
Kuvvetim var kırk yıllık, ders verecek kadar Ferhat'a.

Sonuçta bunun gibi tutku veya sevgi olmasaydı, o zaman „60-a azm vuran" (altmış yaşına yaklaşan) Mahtumkulu:

Menli Hanım aşk sevdasını unuttum,
Rahîm eden olmadı bahtım karadır -

diye kalbini parçalamazdı. Türkmen edebiyatı tarihinde sadece Türkmen veya Türk edebiyatı tarihinde değil, aksine Doğu edebiyatı ve dünya edebiyatının parlak yıldızlarından biri olan ve kendi şiirinde:

Arap nuktı dökülmüştür dilinden,
Seni kimdir diyen kim, Türkmen sen -

dediği Nesimi'nin eserlerinde de, ortaya çıkışını ve eserlerinin Türkmenler olmadan göz önüne getirmek imkansızdır ve yine kendi şiirinde:

Nevayi Türklerin terki tutsa, ayp kılman kim,
Ona bir Türkmen mahveş gamı mühkem dolaşmıştır -

diyerek, herhangi bir Türkmen kızını methetmiş veya kendi şiirlerinde Türkmen toprağını, Merv'i gönülden sevmiş olan Nevayi'nin eserlerinde de, asli eski Türkmen taifelerinden biri

olan Bayatlardan Muhammet Fuzulî Bayatı'nın eserlerinde de biz Türkmen güzelinin belirgin bir resmini göremiyoruz. Şimdi de Mahtumkulu'ya bakalım:

Perde tartıp yüzlerine,
Rayış verip sözlerine,
Mahtumkulu gözlerime,
Tek bir Menli Han görünür.

Örneklerden de görüldüğü gibi 18. yüzyıl Türkmen edebiyatında belirgin bir maşuğun portresi edebiyata girer. Tasavvufi edebiyatta aşk, sevgi Allah ile ilişkilidir. Hatta „Leyla ile Mecnun", „Yusuf ile Züleyha" gibi geniş çaplı destanlarda hareket eden kahramanların aşkını da bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Fakat Mahtumkulu bu çerçevenin dışına çıkıyor. Bu durum, Mahtumkulu'nun, Türkmen tasavvufi edebiyatının klasik çığırlarından yürümediği anlamına gelmez. O, birçok şiirlerinde, özellikle, „Kimsin Sen", „Bu Derdi", „Aşk Olmuşam" gibi şiirlerinde tasavvufi edebiyatının visale kavuşmuş olan geleneklerine uygun hareket etmiştir. Fakat o bir şair olarak tasavvuf edebiyatının sınırlı olan bazı kalıplarının dışına çıkar ve edebiyatı gerçekçi kılar.

Mahtumkulu'nun eserlerinde hayattaki eşitsizlik, adaletsizlik ile ilgili yazılmış olan şiirlerin onlarcasına rastlamaktayız. Şair bu konudaki şiirlerinde bir taraftan halkı destekliyor, diğer yandan da ezilen ve üzüntü çeken insanların ağıtına katılarak onlara eşlik ediyor:

Gömüldü deryalar, yıkıldı dağlar,
Yetimler göz yaşı döke başladı.

Fahişeden olan haramhor beğler,
Yurdu bir yanından yıka başladı.

Biz Mahtumkulu'nun Çovdur Han, Devletali gibi Türkmen hanlarının ölümüne ithaf olunan ağıtları, Ahmet Şah ve Muhammethasan Han hakkındaki methiyeleri yazdığını ve bunların ortaya çıkmasının nedenlerini makalemizin başında belirtmiştik. Bunun yanı sıra şair halkına cebir ve sitem eden hanların da "yüzünü sıvazlamamıştır":

Azmıştır Göklen hanları,
Çok görür bize halları,
Koymadan sürdü malları,
Göz dikip durmalı oldu.

Şair meşhur "Fetdah" şiirinde zalim şahın halka yaptığı eziyet ve zulüm için feryat ederek yüksek sesle haykırır:

Sen, Türkmenin el ulusunu soldurdun,
Kanlar dökerek, güzel yurdumu doldurdun.

Elbette, şair bu şiiri için kendisi için "başının ölümlü ve malının ise talanlı" olacağını kesin biliyor. Ama güzel ilini canı teni ile seven şair, ölümden korkarak, halkı için haykırmadan durabilir mi? Elbette duramaz! Şayet o böyle şiirleri yazmamış olsaydı, Türkmen halkının milli gururu – Mahtumkulu asla olamazdı.

18. yüzyıl Türkmen edebiyatında büyük dönüşümü gerçekleştiren Fıraki'nin eserleri, gelecek nesil şairleri için özel bir okula dönüşmüştür. 19. yüzyıl ve bundan sonraki dönem Türkmen edebiyatı temsilcileri Mahtumkulu'dan, edebiyatı

halka yaklaştırmayı, halkın dil zenginliğini kullanabilmeyi öğrenmişlerdir.

Şairin eserleri sadece bir konu zenginliği değil, aksine üslubun estetik kullanımı ile her bir sözcüğün ilham eleğinden geçerek, şaşırtıcı bir tarzda birbirine bağlanması da dikkat çekmektedir:

Ciğer yaşını gönül döker gözünden,
Kaş hem gelse yığlayıp geçer halıma.

Yine:

Dağlar başını eğdi duman bürendi,
Rüzgar kalkamadan yerde sürüklendi.

Bu ve buna benzer harikulâde satırlara her bir şiirinde rastlamak mümkündür. Mahtumkulu›nun kendi eserlerinde deyimlere ve Türkmen atasözlerine yeni bir yön verdiği de gözden kaçmamaktadır:

Her güzelde bir kusur var, on iki sine yerinde,
Süte yiti nazar salsan, içerisinde kanı vardır.

„Hunu vardır“ başlıklı bu gazelde şair iki tane atasözünü, „Bir kusursuz güzel olmaz“ (Bir kemsiz gözel bolmaz) ve „Süte dikkat edersen, kan görürsün“ (Süyde sine seretsen gan görüner) gibi örnekleri ustalıkla satırlarında işlemiştir.

Mahtumkulu’nun sanatsal unsurları kullanımı ve şiir yapısını oluşturma özelliği bilge şairin kaleminden çıkan şiirlerin uzun ömürlü olmasını sağlamıştır.

Tanınmış ve ünlü bilim adamları tarafından yegâne milli şair olarak degerlendirilen Mahtumkulu'nun eserleri her bir konuda milli düşüncelerle yoğrulmuştur. Mahtumkulu – 18. yüzyıl Türkmen hayatının ta kendisidir. Şairin eserlerindeki bu yaşam hayattaki mutluluğu veya mutsuzluğu, sevinci veya üzüntüsü, zaferi veya kaybıyla kendi yerini bulmuştur.

Şayet Mahtumkulu Türkmen halkının kutsal sayılan erenlerinden biri olan Devletmehmet Azadî'nin (diğer bir adıyla Garrı Molla'nın) oğlu olarak hareket etmiş olsaydı, belki de O:

Mahtumkulu, ben cesurum, aşikâr, ele mertliğim,
Diri gidemez kaşlarımdan, dokunan namus-arıma –

diyerek o kadar yiğitçesine, şeref, ar namus için ölüme hazır olduğunu ifade eden satırları yazamazdı.

Eğer Mahtumkulu, 18. yüzyıl Türkmen zihniyeti sınırından aşmamış olsaydı: „Ya, Birivâr, katılma, iyi kötü işime" diyerek, İslam dininin, "kaza ve kaderin Allah'tan olduğu, onun emriyle alınyazılarının vuku bulacağı" inancı gereği Allah'a hitaben böyle sözleri söyleyemezdi. Aslında Mahtumkulu, kendi başına bir dünya. Mahtumkulu'yu anlamak için manevî dünyasına, şairin kendisi olup öyle yaklaşmak gerekir. Bu da o kadar kolay iş değildir. Ama su götürmez bir gerçek vardır ki, Mahtumkulu'nun dünyası tıpkı pervaneleri kendisine çeken ateş gibidir.

Biz Mahtumkulu hakkında konuştuğumuzda, onu genelde sıradan bir şahıs veya sıradan bir şair olarak nitelendiriyoruz. Ama Mahtumkulu'nun bu kadar basit düzeyde olmadığı, onun nadir rastlanılan bir zekaya ve müstesna bir dünyaya sahip olduğunu kabul etmemiz lazım. Aksi halde, bu doğal zihni, Türk edebiyatının değişmesinde dönüm noktası olan ve onu

halkın hayatıyla sımsıkı şekilde birleştiren büyük şahsın şairlik dehasını anlamamış oluruz.

Ünlü oryantalist Y. E. Bertels'in „...onun (Mahtumkulu'nun - A.A.) eserlerini çok dikkatli incelemek lazım, her bir sözünü araştırıp görmek ve bu sözlerin gerçek anlamını araştırmaya gayret etmek gerek" sözleri tümüyle bir gerçektir.[1]

Prof. Dr. Annagurban AŞIROV

---

1 Bertels Y. E. Sanatsal Yaratıcılık Hakkında Mahtumkulu'nun Fikirleri. Kitapta: Magtımgulı (şahırıň ömrüne ve dörediciligine degişli makalalar yıgındısı). TDN. Aşgabat- 1960. 103 sah.

SÖZLÜK

A

Ab (ap) – Su. Ab-ı-hayat - dirilik suyu. Ab-ı-Kövser – Kevser suyu. Ab-ı-Zemzem – Mekke şehrinde, Kabe'nin Güney-Doğusunda bulunan kuyu.

Aba (aba:) I – Aba (erkeklerin giydiği kolsuz giysi, yünden yapılmış geniş üst giysi.

Aba (a:ba:) II – Dede, baba.

Abd – Kul, bende.

Abdal – Derviş, kalander.

Able – Hastalık türü, verem hastalığına benzer bir hastalık.

Abı-meni – Tohumluk suyu, sperm.

Adem – Yokluk, olmamak, yok olma.

Afgı (apı) – Büyük yılan, kobra.

Aftap – Güneş, Kuyaş; aydınlık.

Afuv (afv) – af etmek, bağışlamak.

Afzal – 1. Aydın, eğitimli kişi, bilgin. 2. En iyi, en seçkin. 3. Afzal (Özel ad).

Agaç – yaklaşık 6 km. uzunluk ölçüsü.

Agaz – Başlangıç, baş, ön. Agaz eylemek – başlamak.

Agba – «gabı» sözünün çoğulu, ''ahmaklar, aptallar''.

Agla – 1. «âlâ» En yüksek, en yukarı. 2. En iyi, en seçkin.

Agmal – «amel» kelimesinin çoğulu. ”Yapılanlar, yapılan çalışmalar”.

Agrap – 1. «Arap» veya «agrabı» sözlerinin çoğulu, Araplar. 2. Göçer-konar Araplar; bediunlar.

Agyar – 1. Başka, diğer, yad, yabancı. 2. Karşıdaş, rakip, düşman.

Agzam – «âzâm» Büyük, ulu, yüce. Arş-ı-Agzam – yüce Arş, en yüksekte bulunan asuman.

Ahat – 1. Bir, yeke, yalnız, tek. 2. Hüda'nın bir adı. 3. Ahat (Özel ad).

Ahenger – Demirci, demirci usta.

Ahmedi – Muhammet peygamberin (Ahmedin) dinine uyan, müslüman.

Ahmet – Muhammet peygamberin bir adı.

Ahram – Mukaddes, kutsal, dokunulmaz.

Ahsan – Harika, en iyi, en güzel.

Ahtar – 1. Yıldız. 2. kader, takdir. Ahtarı-bet – şanssızlık yıldızı.

Ahvalı-acıp – Acayip hâller, hayran bırakan ahvâl, ilginç durumlar.

Ahyarlar – Hayırlı insanlar, seçkin kişiler.

Akaba – 1. Yol, yöntem. 2. Dere, arık. 3. zor, çetin, ağır iş.

Akbet – Baknz: Akıbet.

Akrap – Akrep, çiyan.

Aktab (Aktap) – 1. Kutuplar. 2. Cenaplar, soyun başta gelenleri.

Akıbet – Son, ahir, bitiş.

Akık – «hakık», taşın bir türü.

Al I – Hile, aldatma, kurnazlık.

Al II – 1. A:l, ervah; 2.hayal etme, göz önünde canlanma.

Al III – Kırmızı, kızıl.

Al IV – 1. Alın, 2. ön, ön taraf.

Alaç – 1. Tabiplik. 2. ilaç, derman, 3. iş dolandırma.

Alahide (Alahede) – Başlıbaşına, ayrı, tek.

Alam – Bayrak, tuğ, sancak.

Alas-sabah – Sabah, erkenden, şafaktan.

Alhamdulilla – Hamd Allah'a mahsustur.

Allahu ekber – Allah en büyüktür.

Alp – Cesur, kaygısız, yürekli.

Alı (a:lı) – «âli» büyük, yüce. Alı cah – yüksek mertebeli, şerefli.

Devran-ı âli – yüce, talihli devran.

A:m (aam) – 1. Garipler, 2. Cahil, eğitimsiz. Has-u a:m – âlimler ve cahiller, ârifler ve âvâmlar.

Amud (amut) – 1. Sütun, 2. Gürz, tokmak, çomak.

Amuhta – 1-İşe koyulmak, acemilik devresi, emeklemek 2-Öğrenen, öğreten.

Anbar I – 1. Depo, çukur. 2. Dükkan. 3. Hayvan yemi.

Anbar II – Amber, müşk gibi güzel, hoş kokulu.

Ancak – Şöyle, şunun gibi.

Anka – Hayali kuşun adı.

Ant derya – Güçlü akan derya, çoşkun derya.

Apat – Âfet, bela.

Apı (afgı) – zehirli büyük yılan.

Arasat – 1. Meydan. 2.kıyamet, ahiret, kavga.

Arayış – Süs, bezeme. Arayış-ı can – canın süsü.

Arbalet – Kadim Slavyan halklarından bir liderin adı veya onlara ait silah, harp aletinin adı.

Arbap – 1. Hükümdarlar. 2. Padişahlar, hanlar.

Argumak (argamak) – 1. Bedev at. 2. Dağ geyiği.

Arguvan – 1. Kızıl renkli, kelebek şeklinde yapraklı bir bitki (ercis siliguasturm). 2. Şarap, kırmızı şarap; 3. Sevgilinin kırmızı dudağı.

Armagan – Armağan, hediye.

Arş – 1. Âsuman, gök. Semanın en yüksek yeri. 2. Yükseklik 3. Taht.

Arşın – uzunluk ölçeği, gez, dirsekten parmağın ucuna kadar olan aralık (71 sm. Ölçeğinde bir uzunluk).

Arvah – Ruh sözünün çoğulu, ”ruhlar”.

Arvana – 1. Düyanın bir görnüşü. 2. Yabani gül (fialka)

Arı (arıg) – 1. Temiz, duru. 2. Boş, çıplak.

Arıf (arıp) – 1. Akıllı, ârif. 2. Sofu.

Arık I – zayıf.

Arık II – dere, su yolu.

Arz I – 1. Yer, 2. Yurt, ülke. Arz-ı sema – yer ve gökyüzü.

Arz-ı Kars – Kars ülkesi. Arz-ı Şerif – Mukaddes yer.

Arz II – Şikayet, beyan etme.

Arzuvment – Arzulu, ümit vâdedici.

Asa – Âsâ.

Asal – bal.

Asan – Kolay, kolaylıkla.

Asar – 1. «Eser» sözünün çokluk hali ”eserler”, nişanlar. 2. Tesirler. 3. Alametler. 4. Eserler, anıtlar.

Asdak – Doğru, münasip.

Astan – 1. Kapının önü, giriş. 2. Şah köşkü. 3. Keramatli mezar.

Yassan astanı – kerametli, mukaddes yerleri ziyaret etmek.

Astana – 1. Kerametli kişinin mezarı. 2. Ziyaret edilen yer.

Astın, üstin – Arap alfabesinde kullanılan imla, ünlü seslerin rumuzu.

Ası – 1. Âsi, günahkar. 2. Baş kaldıran, isyankar.

Asıya – değirmen.

Aşnalık – Aşinalık, tanıdık, dostluk.

Aşufta – Divane, âşık.

Aşına – Aşina, dost, ülfet.

Aşyan – Kuşların yuva yaptığı yer, ”aşiyan”.

Ata (Ata:) – Verme, bağışlama, bağış etme.

Ataş – Od, ateş, köz. Ataş-ı suzan – yakıcı ateş.

Ataşın – od gibi, ateşli, köz gibi kızıl renkli.

Avara – Avare, sergezdan.

Ayak (Ayag) – içki için yapılan cam, mey içilen kap, kâse.

Ayaklaşma – 1. Depişme. 2. Mal öldürüp, etini paylaşma.

Ayat – 1. Kur'an'ın bir parçası (ayet). 2. İşaret, nişan, alamet. 3. Delil, 4. İlginç şey. 5. ibret, ders.

Ayd (ayt) – Bayram.

Ayende – Gelecek, gelecekteki.

Ayn – 1. Göz, bakış, görüş, görünüş. 2. çeşme. 3. Ayn (harf adı). 4. Arayıcı. 5. Yüce makamlı insan.

Aynal-bakı – Bâkîlik çeşmesi, ”sonsuzluk kaynağı”.

Ayık – Ayık, uyanık.

Ayıl bolmak – Ayılmak.

Ayın – 1. Yol, yönerge, adet. 2. kaide-kanun. 3. süs, ziynet. 4. tören.

Ayyar – Hilekâr, talancı; savaşta hususi maksatlar için kullanılan çeşitli hilelere, tılsımlara vb. şeylere başvuran usta kişi.

Aza – 1. Sabır, kanaat. 2. Yas. Sahib-i aza – sabırlı, kanaatkâr.

Azabun-nar – Ateş azabı.

Azada – 1. Mihriban, mertebeli. 2. Azat, özgür, hür. 3. Pak, temiz. 4. Liliya, selvi ağacı.

Azadı-nar – Cehennem ateşinden kurtulma.
Azazıl – Şeytan.
Azergun – Kırmızı gül.
Azher – Parlak, aydın.
Azm etmek – Azim etmek, girişmek.
Azmayış – Kontrol, araştırma.
Azım – Büyük, yüce.

B

Baba züryat – Bu şahsın sahabe Selman Farisi olabileceği kuvvetle muhtemel. Çünkü «Ol − Eslem hocadır, ol − Baba züryat» şekliyle şiirde geçer. Bir başka şiirde «Ey-ä, Eslem hoca, ya, Baba Selman», «Eslem, Baba Selman buyurdı merde» denilerek, Selman Baba iki defa Eslem hocanın adı ile geçmektedir.. Bu ise; Baba züryadın, Selman Farisi olabileceği görüşünü desteklemektedir. Türkmenler, seçkin insanlrın isimlerini telaffuz ettiklerinde genellikle «ata», «baba», «däde» sözlerini kullanmışlardır.
Bada – Şarap, içki.
Bagd ez an – Ondan sonra, sonra.
Bagrısema – Yıldırım.
Bagşaş – Cömertlik, bahşiş, hediye.
Bagı – 1. Zalim, zulüm edici 2. kadı 3. Dönek, hain.
Bagı-rızvan – Cennet bağı, behişt bağı.
Bagıyan – «Bagı» sözünün çokluk biçimi. 1. Zalimler 2. Kadılar 3. Dönükler.
Bagzı – Bazı, birkaç, birkaçı.
Bahabar – Haberli, haberdar.
Bahadır – Cesur, yürekli.

Bahr – Deniz, derya.

Bahs – Cedel, dava. bahis. Bahs u cen – dava ve savaş.

Bahünär – Hünerli, üstat; akıllı, düşünceli.

Baka – Bâkîlik, ebedîlik.

Bakgal – Bakkal.

Bal – Kanat. Bal urmak – uçmak, kanat kakmak.

Balaman – Garçıgay, av avlayan bir kuş türü, algır, elguş.

Balıg – Yetişen, bâlî olan, kâmil.

Bam – 1. Sabah, seher, şafak, aydınlık, nur. 2. kan. 3. yerin üstü. 4. üstü açık yer. 5. Borç, vergi. El bam – borçlu.

Bamdat – Tan, seher, erkenden. Namaz-ı bamdat – sabah namazı.

Banzede (bengzede) – 1. Alaycı, 2. bağırma, seslenme.

Bangir – Seslenen, bağıran.

Bap – Kapı, eşik.

Bar – 1. Meyve, hâsıl. 2. Yük.

Baran – Yağış, yağmur.

Baranca – Yağmurda, yağmur yağdığında.

Bargäh – 1. Padişahın kabul yeri. 2. Köşk.

Bark – Yıldırım, aydınlık.

Barkeş – Yük çekici, yük çeken.

Barnama –Amel defteri.

Baruk – Kurşun belilası.

Basapa – 1. Keyfli, 2. Çar-ı yârlar; Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Ali'nin birlikte anıldığı lakap.

Basr – Göz, görme, basiret.

Bast – Gönlünü açmak.

Basır – 1.Keskin bakışlı, 2. Haberli, haber edilen, akıldar. 3. Hüda, Allah; 4. Basır (özel isim).

Bat I – 1. Heybetli. 2. Boş, hebersiz.

Bat II – Rüzgar, yel. Bad-ı saba – seher yeli. Bad-ı pay – revan at,

Bad-ı şütür – hızlı yürüyen deve. Bad-ı zut – güçlü yel.

Batıl – 1. Bozuk, 2. Kör. 3. Dogma.

Batın – 1. Gizli. 2. İçsel. 3. Ruh, can, gönül.

Baver – İnanç.

Bayza – 1. Gün, güneş. 2. Bir şeyin ortası (yerin ,şehirin). 3.Yumurta. 4. demir kalpak (Tuvulga).

Baz I – Laçin, şahin, algır.

Baz II – Yine, yine-de, tekrardan, defa.

Baz III – Açık

Baz IV – Bileşik sözlerde "oyun, oynatan" manalarına gelir. Mesela: kumarbaz.

Baz V – Dağıtma,

Bazı – 1. Oyun. 2. Hile, kurnazlık.

Bazıgär – Oyuncu, oynayan.

Bedel – Karşılık, değiş-tokuş, değişiklik.

Bedgat (bidgat) – 1. Gönül koyma, kin, düşmanlık. 2. Domuz. 3. Tabî olduğu dinin talimatlarına karşı gelerek dine yenilik getirme. 4. Bölücü.

Bedkeş – Sigara vb. maddeleri kullanan kötü alışkanlık sahibi.

Beder kılmak – yok etmek

Behakkı – Hakkı için, hürmeti için.

Behamdılla – Allah'a hamd olsun! Allah'a şükürler olsun.

Behem – 1. Beraber, birlikte, bir defada. 2. Birbirine etki etme; 3.Gamlı, kaygılı. Behem etmek – kazanmak, hâsıl etmek.

Behl – Bağışlama.

Belen – Dağlık, yüksek kayalık.

Beli – Evet, doğru, şübhesiz, elbette.

Bender – 1. Pusu, saklanılacak yer. 2. Deniz kıyısındaki şehir. 3. Liman, 4. Dağ geçidi.

Bendeyi-hassı-Huda – Hüda'nın seçtiği kul.

Bendil (Bentdil) – Yüreği bağlı, gönül evi kapalı olan.

Beni – Oğulları. Beni Ishak – Ishak oğulları.

Benin – akıllı, âkil, hürmetli.

Bent I – Boyun, sinir, damar.

Bent II – 1. Kaygı, gam, betbahtlık. 2. Yalançılık, pirim, ikiyüzlülük. 3. kilit, kilitleme aleti. 4. Bağ, bağlanış, zincir, 5. kuşak, kemer. 6. Engel, engel duvarı. Tutsak etme, 8. Bent, 9. Şiir bendi, 10. Boyunduruk. Bend-i eserat – esirlik zinciri.

Benni – 1. Uyuştucu kullanan. 2. Akılını yitiren, akılsız, cahil.

Berat (berat) – 1. Şaban ayının on dördü. 2.padişah tarafından verilen mektup.

Berehne – Yalın, çıplak.

Berf – Kar, buz.

Berg (berk) – Yaprak.

Berhak – Doğru, hakiki, hakikat.

Berhem – 1. Bulaşık, 2. Şaşkın.

Berkarar – Muhkem, berk, sağlam, dayanıklı.

Berke – Göl, havuz.

Berpa – 1. Berk, dayanıklı, sarsılmaz. 2. Ayağa kaldırmak, dikmek.

Berre – 1. Sütten yeni kesilmiş küçük kuzu. 2. Toklı. 3. süs.

Bes – ''bisyar'' sözünün kısalmış biçimi, ''çok, fazla, yeterli''.

Besat – Döşek, Besatı-kurp – yakınlık döşeği, Allah'a yakınlaşmak mertebesi

Best – 1. Su payı. 2. eşiğin askıcı. 3.Selle .4. saklanılan yer. 5. insanı kınamak için sıkıştıran alet. 6. Kelepçe, kelepçeleme, bağlama.

Beşer – İnsan.

Bet – Yaman, berbat, yaramaz.

Bethüy – Kötü huylu.

Betnam – Adı kötü, yüzkara.

Betnema – Çirkin.

Betsıyak – Kötü kılık, kötü tavır.

Bevl (bövl) – Sidik, idrar. Bevl salmak – bevl etmek.

Bevş – 1. Şöhret. 2. güzellik. 3. Meşhur olma 4. Güçlülük.

Bey – beg.

Beyevar (beyekbar) – Birden, aniden.

Beyaz – 1. Ak, ap-ak. 2. Beyaz, kimi şahirlerin şiirlerinin mecmuası.

Beyn – Ara, aralık, arasında, fark.

Beyt – Ev, yer. Beytil-ahzan – 1.Gam evi; 2. Yakup peygamberin, oğlu Yusuftan ayrı düştükten sonra gam-keder çekip oturduğu kulubesi.

Beytil-Mukaddes – Iyerusalim(kudüs). Beytin – evde kalan, dul.

Bezgek (bezgeldek) – 1. Bezbeltek. 2. Küçücük su kuşu.

Bezm – Toy, meclis.

Bähre – Fayda, kazanç, hayır.

Bährever – Faydalanan.

Biadat – Sayısız, adetsiz, çok.

Bibaka – Daimi olmayan.

Bibähre – Faydasız, hayırsız.

Bibäk – Korkusuz, gözü kara.

Bidar – Uyanık, uyumayan, âgâh.

Bigayat – Sınırsız, sonsuz.

Bigäne – Yabancı, gayrı, yat.

Bigurur – Alçak gönüllü, mütevazı.

Bihet – Hatsiz, sınırsız.

Bihuda – Habersiz, Hakk'tan hakikatten habersiz.

Bicin – 1. Maymun. 2. Müçe yıllarının dokuzuncusu.

Bikr – 1. Kız, kızlık; 2. güzel ahlaklı kimse.

Bilik (bilig) – Bilim, maslahat, meclis.

Billa (billah) – Allah'tan ant içen! Allah kessin! Huday kessin!

Bim – Korku, korkma.

Bimar – Hasta.

Bina I – 1. İmaret, bina. 2. Temel.

Bina II – Görücü, gören.

Binagäh – Habersiz, beklenmedik, ansızın.

Binehayat – Nihayetsiz, sonsuz.

Binendeyi-eyyam – Devrin âlimi, ileri görüşlü.

Bini – Burun.

Binova – Çaresiz, aciz, garip, fukara.

Binyat (bunyat) – Esas, temel, temellendirme, esaslandırma.

Bipay – Ayaksız.

Bipeyan – Faydasız, hayırsız.

Biryan – Yanan, pişen, kavrulan. Biryan bağırlar – 1. Bağrı yananlar, ecir görenler. 2. Sofular, pirler, âlimler, ermişler.

Biser – Başsız, kellesiz.

Bismilla – Allah'ın adı ile, Allah'ın hatırına, Allah'ın hakkı için.

Bisovt-u seda – Sessiz-sedasız.

Bister – Döşek.

Bisyar – Fazla, ziyade, çok. Mal-ı bisyar – çok zengin.

Biş – 1. Çok. 2.Tahminen. 3. Karşı-karşı. 4. Çok zehirli bir bitkinin adı.

Bişe – Orman.

Bişumar – Sayısız, sonsuz.

Bitiklik – Mektup, yazılan şey.

Biveç – Boş, faydasız, elinden bir şey gelmeyen, utanmayan.

Borya – Kamıştan dokunmuş döşek.

Bot (bota) – Deve yavrusu (köşek).

Böhtan – İftira; böhtan baglamak – iftira atmak.

Bud – Varlık, var olma, yaşayış, durmuş.

Budela – «bedil» Sözünün çokluk biçimi. vekiller, hakikat erbabı, dindarlar, ruhaniler.

Buguz (bugz) – Kin, nefret, gönül koyma.

Buhl – 1. Kıskançlık, açgözlük. 2. Sonradan görme.

Bulgur – Bulgur, Bulgur bakımlı – bakışıyla hayran bırakan.

Bulmak – Bulmak.

Buluşmak – Buluşmak.

Burç – Gökyüzündeki 12 tane ayrı-ayrı yıldızların toplamı.

Burkag – Örtü, perde, nikap.

Burran – Keskin. Tıg-ı burran – keskin kılıç.

Burun – Ön, evvel, önce, ilk.

But – 1. Taştan vb. sağlam şeylerden yapılmış, put, ibadet edilen Tanrı şekili. 2. Güzel, sevgili, beğenilen. 3. Maşuk.

Butparaz – putperest.

Buy – Koku.

Buza – Sarhoşluk veren darıdan yapılmış içki.

Buzahor – Alkolik.

Buzav – 1. Dana, buzağı. 2. Bir böcek türü.

Bıradar – Birader, erkek kardeş.

Bırakmak – 1. Taşlamak, 2. Koyvermek, izin vermek.

Ç

Çag – İyi, keyifli, hoşvakit.

Çaglamak I – 1. Çağırmak, sığınmak, zikir etmek. 2. Yâd etmek, 3. göndermek

Çaglamak II – Bağış etmek, feda etmek.

Çaglanmak – 1. Keyflenmek, beğenmek. 2. hazırlanmak.

Çah (çay) – 1. Kuyu, çukur, 2. Zindan

Çahar – Dört, miktar sayı.

Çak I – Bakz: Çag I.

Çak II – 1. Derece, hat, sınır. 2.fikir, güman.

Çak III – Bakz: Çakca.

Çakca – Esrar, kabak.

Çal – Yaşlı, koca.

Çaman – Güçlü at, güzel yürüyen at, yorga.

Çapak – 1. Hızlı giden.

Çapık – 1. Yürük, hızlı. 2. tez.

Çarayna – Savaşta ok geçirmemek için dört kısım metaldan ibaret olan demir kıyafet, bir tür kalkan.

Çar divan – Dört divan, dört tane şiir mecmuası. Alişir Nevayi'nin (1441 – 1501) – «Manalar hazinesi» adlı şiir kitabı.

Çarh – 1. Çark. 2. dönüş, dolanış. 3. Asuman, gök. 4. Dünya, yaşayış. 5. Ikbal, kısmet. Çarh-ı pelek – devir, devran aylanışı, dünya.

Çaşnı – Yemeğin tadını, tuzunu bilmek için alınan kısım, çeşni.

Çehre – Yüz, yanak, yüzey. Gülçehre – gül yüzlü, güzel.

Çemen – Gülzarlık; bir demet gül.

Çenber – 1. Asuman, gök. 2. Bağ, ip. 3. Halka, yuvarlak şey, çember 4. Yaycık. 5. gerdanlık. 7. değerli boncuk. 8. mahkum, kul, köle.

Çen – 1. Tarlı gadım saz aleti (arfa, lyutnya). 2. Pençe, el. 3. alet.

Çennel (çannal) – Pençe, el, çannal.

Çeşm – Göz, bakış, kaynak.

Çeşme totuya kılmak – 1. Göze sürme çekmek, gözüne renk çalmak. 2. Derdine derman etmek, em etmek. 3. Bağrına basmak, kucaklamak. Zıyay-ı çeşm – gözün nuru.

Çeten – Küme, çatma.

Çetr – şemsiye, gölgelik.

Çäk – Yırtık, delinen. Çäki-giribän – yaka yırtma.

Çäkir – 1. Hizmetçi, 2. Şakirt.

Çäresaz – 1. Çare bulucu, derman olan, çözücü. 2. Allah, Tanrı.

Çäşt (çäş) – 1. Kuşluk vakti. 2. Kahvaltı.

Çiçek – Gül.

Çille – 1. Yayın ipi. 2. Dervişlerin ve sofuların kırk gün, ibadet, zikir ve tefekkür için halvette kalmaları, inzivaya çekilme.

Çilten – Kırklar, kırk erenler.

Çirik (çirk) – 1. Kirli, kirlenme. 2. Ders, tezek. 3. Irin. 4. Tükrük.

Çirkin – 1. Kir. 2. Yüzükara, maskara.

Çirme (çerme) – 1. At. 2. Ak at, kır at. 3. Eşek, ulag. 4. kanatlı bir böcek türü.

Çirmek – Kanatlı bir böcek türü.

Çiz – Şey, herhangi bir şey.

Çok (çoh) – Çok, fazla.

Çıglatmak – yeşertmek ve büyütmek.

Çın – Çin. Çin-Maçın – Hıtay, Hindi-Hıtay. Kuzey ve güney Çin.

Çıragı – Pür zıya – nurlu çıra, aydınlık.

D

Dabbe – 1. Yük yüklenilen ve binilen hayvan. 2. Camdan yapılmış kap.

Dabbetil-arz – 1. (Yer hayvanı, mahluku) Müslüman rivayetlerine göre, ahirzamanın öncesinde zuhur edecek pek büyük bir canlı. 2. Bazı rivayetlerine göre, deniz adalarının birinde olan ve dünyada olup biten her şeyi Deccala haber veren bir canlı.

Dad (dat) – Adalet, yardım isteyiş, imdat.

Dadhah – 1. Adalat isteyen, 2. Adil, adaletli.

Dagvat – Çağırış, davet.

Dahan – Ağız.

Dahıl – 1. Girici, giren. 2. Dahili, ait.

Dal – Arap alfabesinde bir harfin adı olup, mecazi olarak ”bükülen”, ebcet hesabında dörtlü sayıyı anlatır.

Dalda – Sığınak, destek.

Daldamak – 1. Destek vermek, yardım etmek. 2. Yelpemek.

Dalmak – Batmak, çimmek, gark olmak.

Dam – 1. Duzak, tor. 2. Eldeki hayvan, evde saklanan hayvan.

Damat – Giyevi, köreken.

Damen – Etek.

Dan (dana) – Âkil, akıllı, ferasetli.

Dana-yu bina – 1. Kalp gözü açık olan, ârif. 2. Allah, Tanrı.

Dar – Ev, köşk, yaşanılan yer. Darıl-mihnet – azap evi, şu dünya. Darıl-baka – ahiret evi, o dünya. Darıl-kaza – kadılık eyi, kıyamet.

Daragt – Ağaç.

Darıg (dırıg) – 1. İnkar, inkar etme. 2. yazık, 3.zor, çetin. 4. tembel.

Daver – 1. Hakim, padişah. 2. kadı. 3. Allah, Hüda.

Dayım – Daima, mütemadiyen.

Deççal – Müslüman rivayetlerine göre, ahirzamandan önce meydana gelecek bir büyük mahluk.

Delal – 1. Deliller, 2.rehberler. 3. Naz, nazlı bekleyişler. 3. Göz, kaş.

Delalat – Yol göstermek, rehberlik, destek.

Delv – 1. Su kabı. 2. On birinci yıldızlar gurubunun adı. Oğlak ile Balık (Hut) yıldızlar grubunun arası.

Dendan – 1. Diş. 2. Ağız. 3. öpüş.

Der – Kapı, eşik.

Deraz – Uzun, uzak, derin; çok, fazla.

Dergäh (dergah) – 1. Kapı, arz yeri. 2. Hüda'nın huzuru.

Derhem – 1.Keyfsiz, gamlı, kederli.

Dermende (dermande) – Çaresiz, aciz, zor durumda kalan.

Derrende – Vahşi, yırtıcı, yabani hayvan.

Dervüş – 1. Din uğruna divanelik eden kişi. 2. salih. 3. Alçak gönüllü. 4. Garip, yoksul.

Dest – 1. Kol, el. 2. Mertebe, seviye. 3. Destek, yardım.

Destan (Dastan) – 1. Rüstem'in ve onun babası Zal'ın bir adı (epiteti), lakabı; 2. Destan. 3. kurnazlık.

Dester (destar) – Salih, derviş. Ähli-dester – sofular, pîrler.

Desterhan – Sofra, saçak.

Destgäh – Köşk.

Destgir – Elden tutan, yardım edici.

Desti-va bolan – Elini açan, dua eden.

Dest-u pa (dest-o pa) – 1. El ve ayak. 2. Can çekme, çalışma.

Deşt – 1. Çöl, sahra, susuz meydan. 2. Evliya, kabristan. 3. Horasanda bir yerin adı.

Deyyar – 1. Monah, puthanede yaşayan. 2. Yaşayıcı.

Diger I – Başka, özge.

Diger II – ikindi. Namazı-diger – ikindi namazı.

Dide – Göz, Dide-giryan – gözyaşlı, ağlayan.

Dilbent – Sevgili, mihriban, aziz.

Dildar – Gönül alan, sevgili.

Dilefgär – Yüreği yaralı, kalbi dertli.

Dilhah – Gönül, yürek isteyen.

Dilkeş – Kendine çeken, cazip.

Dilnovaz – 1. Gönül çalan, aziz, mihriban. 2. Sevgili.

Dişi (tişi) – Dişi, ukraçı, inen.

Divan – 1. Şiirler mecmuası. 2. Giriş-çıkış yazılan defter. 3. Meclis, devlet toplantısı. 4. Kadı, hököm çıkarıcı.

Diyanat – 1. Dine uyma, dindarlık, takvalık. 2. insaf, adaletlilik.

Diyar – Yurt, ülke, mesken, mekan.

Dogagöy – Dua eden.

Domag (damag) – 1. Sabır-takat, sabır-kanaatlılık 2. beyni 3. enaniyet. 4. An, akıl-huş.

Doster – Dost doğru, hakikat, hakiki.

Dova – Deva, ilaç.

Dovamat – Bâkî, sonsuzluk.

Dövre guramak – Biraraya gelerek halka kurarak oturmak.

Dövri-sabık – Geçmiş, geçen zaman, geçen devir.

Dövvar (duvvar) – 1. Dolanan, dolaşan. 2. Asuman çevresi. 3. Kabe mescidi. 4.putun adı.

Du – iki. Du cahan – iki âlem, Du ten – iki adam, iki kişi.

Duhtar – Kız.

Duhul kılmak – Salmak, girişmek.

Dum (düm) – İz, art, kuyruk.

Dummuy (dümmuy) – 1. Kıl gibi kuyruk. 2. kılkuyruk (kuş adı).

Dun – Yaramaz, kötü, necis, iğrenç, pis.

Dunhümmet – Gayretsiz, hantal.

Dur – Dış, uzak.

Durug – Yalan, hile.

Duşvar – Zor, müşgül, çetin, ağır.

Duta – 1. Bükük, eğilen. 2. Iki adet.

Dülmek – Zehirli bir böcek türü.

Dür – Mercan, inci. Dürri-galtan değerli taş, inci.

Düyt – Duman.

E

Ebes (hebes) – Faydasız, yaramaz, boş.

Ebet – 1. Asla. 2. daima.

Ebäbil – Garlavaca benzer uzun kanatlı kuş.

Ebgär – yorulan, güçsüz düşen.

Ebleh (ablah) – Ahmak, samsık, iğrenç.

Ebr – Bulut. Ebri-novbahar –baharın yağışlı bulutu.

Ebrar – İyiler, salihler, adaletliler.

Ebrişem (ebrişüm) – İpek.

Ebvab – 1. Kapılar, eşikler, 2. Baplar.

Ebyat – Şiirin beyitleri, „beyt” kelimesinin çokluk biçimi, beytler.

Eda – 1. Yerine getirme, ifa etme. 2. ödeme. 3. Beyan. 4. edep, edepli. 5. Yardım eden.

Edna – Kötü, mertebesiz.

Efgal – 1. İşler, hareketler. 2. suçlar. 3.küçük işler.

Efgan – Ah, inilti, ah çekme.

Efgar – 1. Gam-keder, kaygı. 2. Yara.

Efrat – «fert» sözünün çokluk biçimi. Şahslar.

Efsun – Büyü, sihir.

Egsik – 1. Naçar, kadın. 2. eksik, yetmez.

Ecabat – 1. Kabul olma, kabul edilme. 2. Kanaatlandırma, kabul ediş.

Ecel – En yüksek.

Ekmel – En kâmil. Yar-ı ekmel – kâmil dost, vefalı yoldaş.

Ekram – Hürmet, ikram.

Eks – Suret, sıfat.

Ekser – Çok, fazla

Elem – zulüm, elem, sitem, azap, zorlama.

Elestu bi Rebbikum – Ben sizin Rabbiniz değil miyim?

Elfaz – «lafz» sözünün çokluk biçimi, sözler.

Elif (elf) – Bin. Elif (elf) ant – bin ant, bin defak ant, kasem içmek.

Elvan – «lövn» sözünün çokluk biçimi. Renkler, çeşit çeşit.

Emdan – bilerek yapılan iş,

Emin – 1. Dogru, güvenilir insan. 2. Vekil. 3. Emin (has at). 4. Hz. Muhammed'in (sav) lakabı. 5. Cebrail meleğin lakabı.

Emiri-möminan – İmanlıların emiri, müslümanların emiri.

Emri-magrup – Hep iyi işlere davet etmek, çağırmak.

Enayat – Merhamet, yardım, destek, medet.

Enbaz – Şirk, ortaklık koşmak.

Enbiya – «nebi» sözünün çokluk biçimi. Peygamberler.

Endişe – Gam, keder, fikir.

Enel-hak – «Ben Hüda», bazı tasavvuf akımlarında öne sürülen fikir-görüş.

Enfas – «nefes» sözünün çokluk biçimi. 1. Demler, salih kişilerin nefesleri. 2. fırsatlar.

Engur – üzüm.

Engüşter – yüzük.

Enin – 1. Ahı-nala, inleme, inlemek. 2. Vah, yazık. 3. kınanma, üzülme.

Encam – 1. Son, ahir, bitiş. 2. Yerine ulaşma.

Encüm – Yıldızlar.

Encümen – Encümen, toplantı, komite.

Ente – Sen. Ente Sübhan – Sen paksın, Sen tüm noksanlıklardan münezzehsin.

Envar – «nur» sözünün çokluk biçimi. Nurlar.

Enver – En nurlu, en parlak.

Enzil – Arap dilindeki «Nezele» («Düşmek, inmek») fiilinin emir şekli.

En – 1. Doğru, dürüst. 2. Ensiz – eşsiz.

Engiz (engiz) – 1.Heyecanlı, duygusal durumu meydana getiren 2. Niyet, temayül, sebep. 3. Yapım eki olarak da kullanılır.

Er – 1. Eger. 2. Erre, bıçgı.

Erada – Maksat, istek, arzu, irade.

Erbegın – 1. Kırk (erbain) 2. Imam Hüseyin'in şehit oluşunun kırkıncı günü denilerek, her yıl safer ayının 20'si olarak belirlenen yas töreni.

Erenler – 1. Yetişenler, kâmiller, 2. erler, mertler. 3. Pîrler.

Erişmek (irişmek) – Yetişmek, izinden gitmek.

Ercüment – En aziz, en hürmetli.

Erkan (ekram-ikram) – Hürmet, edep.

Erke – 1. Aziz, iyi görme. 2. Erkin, azat.

Erre – Bıçkı, yargı.

Erte – 1. Sabah, şafaktan, erkenden. 2. yarın. 3. Kıyamet, ahirzaman.

Esb (esp) – At, gılyal. Zir-payı-esb – at ayağının altı.

Eser – 1. İz, nişan. 2. eser.

Esfeles-säfilin – 1. Kur'an'-ı Kerim'in 95. («Tin») süresinin 5. ayetinden bir cümle: aşağdakilerin en aşağısı. 2. en aşağı yedinci kat cehennem.

Eshap (ashap) – «sahıp» sözünün çokluk biçimi. 1. sahipler, 2. Pegamberin yakın dostları, arkadaşları. Eshabil-fil – fil sahipleri. Burada İslamiyetten önce Mekkenin üstüne yürüyen habeşli padişah Ebrehe ve onun ordusu göz önüne getirilmektedir. Eshabı-kehf – govak sahipleri. Burada Türkmen halkının arasında yedi veli diye bilinen, Dakyanus'un zulmünden kaçan yedi dindar göz önüne getirilmektedir.

Eski – Köhne, kadim.

Esrar – Gizem, sırlar.

Essabrı miftahıl-cenan – Sabır – cennetlerin anahtarıdır (Hadis-i şerif).

Esse gelmek – Yâdına düşmek, hatırlamak, ayılmak.

Es-sufla vel-ulya – Gökyüzü ve yer, en aşağı ve en yukarı.

Eşk – Gözyaş.

Eşya – Şeyler, varlıklar, yaratılan şeyler.

Etagat (itagat) – itâat.

Eygi – İyi, güzel, mülayim.

Eylenmek – Eylenmek, hoşlanmak.

Eyyamul-kadım – Eski devir, köhne dönem.

Eyyühannas – Ey, insanlar.

Ez – Fars dilinde „-dan-den" eki. Ez Huda – Hüdaydan.

Ezber – 1. Yât tutmak. 2. usta, üstat.

Ezel – 1. Ezel. 2. En eski zaman, bir şeyin (varlığının) ilk aşaması. 3. Başlangıcı olmayan zaman. yaratılmadan önceki zaman. Rozı-ezel – Hiçbir şey yokken sadece Allah'ın var olduğu zaman.

Ezeli – 1. Baknz. Ezel 1.2.3: 1) Ezeli ve ebedi olan Allah Teâladır. 2. Allah Teâla'nın bir sıfatı.

Ä

Ähen – 1. Makam, ses. 2. Yol, yön. 3. Niyet. 4. ahenk. 5. Ritm.

Ähli-dil – sofu, sopfuluk akımına bağlananlar.

Ähli-dünyä – Dünya ehli, halkı.

Ähli-hal – Sofular, pîrler.

Ähli-kanıg – Kanaatkârlar, sofular.

Ähli-sapa – Sofular, kalbi pak kişiler.

Ähli-zalım – Zalimler, zulüm edenler.

Ähli-zaman – Akranlar.

Ähli-usyan – Günahkarlar, isyancılar.

Ähli-ırfan – Sofular, mistikler.

Äl – Nesil, soy, sesep.

Älemi-gayb – Gaip âlemi, sırlı âlem, ruhâni âlem.

Änd – 1. Birkaç. 2.Üçten ona kadar saymak.

F

Fahr – Gurur, kıvanç. Fahr-ı âlem (fahrı-cahan) – 1. Dünyanın gururu. 2. Muhammet peygamberin lakabı.

Fark – 1. Tepe, 2. Kelle, baş. Täci-farkı-övlüyä – velilerin başının tacı. Muhammet peygamberin sıfatı.

Fasıh – Tatlı dilli, usta sözlü, hatip.

Fath – 1. Galip gelme, üstünlük. 2. Açış, açma.

Fathı-nusrat – Galip olmaya yardım edici, üstünlük kazanmak için verilen destek.

Fatıha – 1. Kur'an'ın birinci süresi. 2. Giriş, başlangıç. 3. Fatiha.

Feragat – Feragat, âsude, rahat.

Feravan – Çok, fazla.

Ferda – 1.Yarın, sonraki gün. 2. Kıyamet, mahşer günü.

Ferip – Hile, kurnazlık, sahtecilik.

Ferc (perc) – 1. Kapıyı açma. 2. Iki düşman yurdun, devlet sınırları, korkulu yer. 3. Dağılma, bölünme, arası açılma.

Fercam (percam) – 1. Fayda, hayır. 2. Son, netice, sonlama.

Ferş (perş) – 1. Cisimler (mahluk) âlemi. Dini düşünce göre ferşten arşa kadar aralık ruhun seyr eden yeri. 2. Yer. 3. Yeryüzü.

Fert – Tek, yalnız, sadece.

Feti – Yiğit, kaygısız, cesur; cömert.

Firdövs – Behişt, cennet; Firdövsi-agla – Cennetin en üst katı.

Fovk – Yukarı, üst.

Fövt – Ölüm, aradan çıkmak. Fövti-pena – Fani dünya.

Fövz-Kelam (Fövzül-Kelam) – Kur'an-ı Kerim.

Furkan – 1. Hak ile batılı ayırt eden. 2. Mukaddes kitap. 3. Kur'an-ı Kerim.

Fuzun – 1. Artık, fazla, ziyade, 2. Çok iyi.

G

Gabz – 1. Kabz, boğulma, tıkanma. 2. zorluk. 3. Ölme.

Gadr – 1. Kadir, kıymet. 2. çok, bol, 3. zenginlik. Gadrı-sim – çok kümüş.

Gaflat – Bîhaber, cahil.

Gahba – Bîvefa kadın; kahpe felek – bîvefa dünya.

Galampur – Kızıl burç.

Galbir – İrigöz elek.

Galdıramak – Üşümek, titremek.

Galla – 1.Kavga. 2. Dane (buğday, arpa, çavdar...) 3. masrafsız hazine.

Gallap – 1. Fırıldakçı. 2. Hilekâr.

Gallaç – Garıp, dilenci, muhtaç, yoksul.

Galtan – yuvarlak, yuvarlanan. Dürri-galtan – yuvarlak inci taşı.

Gamgeşte – Gamlı, gam çeken, kederli.

Gamgusar – Gamlı, gam çeken, kederli, keyfsiz.

Gammat – Gamlı, gam çeken, kaygı-hasretler.

Gamza – Naz, nazlı bakış.

Ganı – 1. Zengin. 2. Hüda,Tanrı, Allah.

Gapbar (Gaffar) – Çokça bağışlayan. Allah'ının isimlerinden biri.

Gapıl – Gafil.

Garabaş – Cariye, hizmetçi.

Garamat – 1. Başkasına ait sorumluluk alma. 2. ödeme.

Garar – Karar.

Garaz – 1. Istek, niyet, maksat.

Garb (garp) – Batı. Garb-u şark – batı ve doğu.

Garet – Talan. Gareti-can – canın talançısı.

Gark-nur – Nurlu.

Garra – 1. Kibir, enaniyet. 2. aldanan. 3. Her kameri ayının birinci günü.

Garıçga (garıçgay) – Şahin.

Garın – Nesil, soy, nebere.

Gassal – Ölü yıkayan.

Gaş (gaşş, gışş) – 1. Kendinden geçme. 2. Hayan kalan, 3. Hile etme. 4. Serhoş. 5. Can acısı, sekerat hâli.

Gaş tutmak – 1. Serhoş olmak.

Gavs – Yardımcı, medetkâr, kollayıcı.

Gayet – 1. Son, ahir, 2. en yukarı, 3. Bayrak. 4. Ihtiyaçlı.

Gazapnäk – Gazaplı, sinirli.

Gedi – Kötü, yaramaz, iğrenç, necis.

Gelleban – Çoban.

Geran – 1. Değerli, pahalı. 2. Ağır.

Gerd – 1. Toz, kum. 2. «Dolaşan; gezen» manalarını taşıyan bir ek.

Cahangerd – dünyayı gezen, seyyah.

Gerdan – Dolanan, dolanış.

Gerdiş – 1. Dönüş, hareket. 2. Gezme.

Gerdun – 1. Dönen. 2. felek, feleğin çarkı, dünya.

Germ – Kızgın, sıcak, kızan.

Gäp – İçine saman tıkılan deri (tilki, buzağı, deve yavrusu...).

Gäv – 1. Sığır. 2. Öküz, 2. cesur, yürekli, 3. Uzaklık ölçeği (yaklaşık 6 mil).

Gävür – 1. Dinsiz. 2. Dini başka.

Gil – Balçık, lay, kum, toprak.

Gile – Kin, öfke.

Gir-dar – Al da ver.

Giriban – Yaka. Çäki-giriban – yaka yırtma. Yaka silkme.

Giriftar – 1. Duçar olma, 2. Tutulma, esir düşme, bend olma.

Giriftarı-bela – Belaya duçar olma.

Giriftarnema – Derde, gama duçar olan.

Giryan – Ağlayan.

Giya – Ot, bitki.

Gor – Artırılıp koyulan zar, maya, mezar.

Gorgan – Köşk, kale, duvar, hayat.

Gors – 1. Dönen şey, 2. kale duvarı. 3. Muhkem, berk.

Gökcek – 1. Güzel, değerli taş. 2. Gök, yetişmeyen. 3. aklı ermeyen. 4. Gönlü hoş, kendinden razı.

Gözgi – Ayna.

Gubar – Kum, toz.

Gufran – 1. Örtme, üstünü kapama. 2. Günah bağışlayan.

Gulgula – Ses, uğultu.

Gulman – Cennette hizmet eden yiğitler.

Gurbat I – 1. Ayrılık, yâd ellerde hasret çekmek, sürgün. 2. betbaht, gam.

Gurbat II – Güç, kuvvet.

Gurgaşun – Kurşun.

Gurhanhan – Kur'an okuyan.

Guruh – 1. Parça, bölük, bölüm, ordu bölümü.

Gusul – Vücudun tamamını yıkamak.

Guş – 1. Kuş. 2. Ruh, can. 3. gönül.

Guvvas – Gavvas, denizde değerli taşları toplayan dalgıç.

Guya (göyä) – Güya.

Guyende (göyende) – Hatip.

Guyun – Tufan.

Guz – 1.Toplantı, yığıntı. 2. zorluk, cebir.

Güdaz – 1. Altının eritildiği kap 2. Ağrı, ecir, cebir, ölüm. 4. Mihriban.

Güftar – söz, kelam.

Gülap – 1. Gülden yapılan içki. 2. Gül suyu, koku.

Gülçehre – 1. Gül yüzlü, güzel, 2. doğuda yayılan.

Gümrah – Yoldan sapan, yolunu kaybeden.

Gümrah (gümra) olmak – bir şeye dikkat kesilip çevresindeki her şeyi unutmak.

Gün – Sağır ve lal.

Gürbe – Pişik.

Gürz (gürzi) – Kadimi savaş aleti, demirden yapılan tokmak. Dini düşünceye göre, Münker ve Nekir adlı iki melek günahkârlara odlu gürz ile vurup, soru sorar.

Güsbent (güsfend) – Koyun, davar.

Güşat – 1. Açılma, çözme. 2. Başarı, 3. Hoşluk, mütevazı 4. Azat etme.

Güşayış – Yenillik, kolaylık, meselenin çözülmesi, yolu açıklık.

Güvş – Kulak.

Güvşmal – 1. Kulakları kesmek ya-da kulaklarını çekmek cezası. 2. ikaz, iğrenç.

Güytmek – 1. Bakmak, 2. Dinlemek. 3. Maksat tutmak. 4. Saklamak.

Güzeşt – Geçme, geçiş. Güzeşt eylemek – geçmek, bağışlamak.

H

Habıbulla – 1. Allah'ın dostu. 2. Muhammet peygamber.

Hadıs – 1. Muhammet peygamberin sözü, söz. 2. yeni.

Hacar (Hacır) – Taş.

Hakarat – Hakaret.

Hakkan – Hakikaten, doğrudan, sahiden.

Hakır – Hakir, fukara, güçsüz.

Haki-pay – Ayak tozu.

Halk – 1. Yaratılan, 2. insanlar, halk.

Halı – Boş, hiç zatsız.

Halık I – 1. Halk edici, Yaradan, yaratıcı. 2. Allah, Hüda.

Halık II – Düyanın yaratıcısı

Halıl – 1. Dost, 2. Ibrahim peygamberin lakabı.

Halilullah – Allah Teâlanın dostu.

Halısan Lillä – Allah için.

Ham (ha:m) I – Çiğ, pişmeyen.

Ham II – Eğri, bükük, eğilen.

Hamd (hamt) – Hamd, övgü. Hamdılilla – Hüda'ya hamd u senalar olsun.

Hamr – Mey, şarap, içki.

Hamu – Tamamı, hepsi.

Hanazat – 1. Evde doğan, terbiyelenen. 2. kul, hizmetkâr.

Handan – Mutlu, gururlu, güler yüzlü.

Hannan – 1. En merhametli, en sahih. 2. Allah.

Hannas – 1. Şeytan, cin 2. Yaramaz, iğrenç. 3. Şeytanın çocuklarından birinin adı.

Hab – 1. Uyku. 2. Düş.

Habı-gaflat – gaflet uykusu.

Har I – eşek.

Har (ha:r) II – Diken, demir diken.

Har (ha:r) III – Azarlanan, hakir görülen, ezilen.

Hararat – Kızgınlık, ateş, yakıcılık.

Harazban – Değirmenci.

Harba – Savaş, dövüş; savaş aleti, silah.

Harçen – yengeç.

Hardeççal – Deccalın eşeği, Deccala ait eşek.

Harem (haram) – 1. Mukaddes zat, mukaddes yer, Kabe. 2. Kadınlara tahsis edilmiş oda, haremhane. 3. kadın, zenan.

Harnup – 1. Hoz ağacı gibi kocaman, sarı güllü ve meyveli ağaç. 2. Fasuliye.

Harvar – 1. Ağırlık ölçeği, Terazide 300 kg olarak hasaplanır, 2. Eşek yükü.

Harık – Yanma, pişme.

Harış (Hurayş) – 1. Yırtıcı. 2. Duvzahta bir azgın yılanın adı.

Has (ha:s) I – 1. Yukarı katlar, 2. Mahsus.

Has II – 1. Bozucu, yaramaz adam. 2. Çer-çöp, saman.

Hasat – Açgöz, içikara.

Haslamak – Ayrıştırmak.

Hasm – Düşman.

Hasse – Farklı.

Haşamı-hayl – 1. Hizmetçiler, süvariler.

Haşhaş – 1. Yaz otu, (buğday manası da var), 2. Göknar.

Haşm – Azap, sinir.

Haşr (haşar) – 1. Meclis, kalabalık. 2. saklama. 3. hasaplama. 4. dalgalı, 5. Dirilme, kıyamet günü.

Haşrı-kıyamat – Kıyametteki toplanış, mahşer.

Hata – Yalnış, hata.

Hatam (hatem) – Hüküm edici, çözücü, son.

Hatar – Sıra, korku, korkulu.

Hatm – 1. Son, ahir, 2. Kur'an-ı Kerim'i baştan sona okumak.

Hatmı-rusul – Peygamberlerin en sonuncusu, Hz. Muhammed (sav).

Hay – 1. Diri. 2. Allah, 3.kazılan yer.

Hayat – Hayat. Abı-hayat – hayat suyu.

Hayhat (heyhat) – Ah, vah, heyhat. Heyhat güni – kıyamet günü.

Hayrat I – Hayr sözünün çokluk biçimi, "hayırlar, ihsanlar".

Hayrat II – Hayranlık.

Hayren-şerren – Hayır ve şer için.

Hayrul-beşer – İnsanların en hayırlısı, Hz. Muhammed'in lakabı;

Hayrul-murselin – Resullerin en hayırlısı.

Hayvan – Canlı, dirilik; yaşayan.

Hayyat – Dikici, biçici, biçimçi.

Hazan – 1. Sonbaharda yaprakların düştüğü vakit. 2. Betbahtlık, bela-beter.

Hazarpuş – Yeşil kıyafetli.

Hazık – Usta, tabip. Tebibi-hazık – usta tebip.

Hazın (hezin) – Kaygılı, gamlı.

Hecv – 1. Yansılama, kese çekme, gönlü yetmemek. 2. Boş söz.

Heläket – Helak olma.

Helm – 1. Mülayimlik, yüreği yumuşak. 2. Sabırlı.

Hem (hemm) – Gam, keder, sıkıntı, merak.

Heman – 1. Şu, o, bu. 2, şimdi, şuanda.

Hemdem – 1. Hakiki dost. 2. hemdert 3. Hemdem (özel isim).

Hemdert – Hemdert, çok dert çeken.

Hemdest – Yoldaş, dost.

Hemeç – 1. Vahşi halde yaşayan yabani insanlar. 2. sinek. 3. Ahmak, cahil.

Hemhana – Bir evde yaşamak, yoldaş.

Hemneşin – Beraber oturan, ülfet.

Hemraz – Sırdaş.

Hemvar – Düm düz, yerle yeksan.

Hemzıban – Dertleşen, sırdaş.

Hennam – Devir, zamane.

Heris (harıs) – Açgöz.

Herze – Boş, yakışıksız, çirkin söz.

Heser – Gam, keder, sıkıntı.

Hest – sekiz.

Heşt – sekiz.

Het – Sınır, hat, rayiç.

Heyli – Hayli, çok.

Hezar – 1. Bin. 2. Bülbül.

Hezarı-hicde (hiždeh) – bin on yedi.

Hezaran – Binlerce.

Hezer (heder) – İhtiyaç, korkma, haberdar olma.

Hädi – 1. Serdar, yol gösteren,2. Hädiyi-vahdet – Tek yol gösterici Allah.

Häk – Toprak, kum. Häki nal – ayağının tozu.

Häkisar – 1. Hor, toprağa-toza bulaşan. 2. Sada, yavaş.

Häkister – Kül.

Hidayat – 1.Yolgösteren. 2. Dogru yola yönlendirme.

Hicran – Ayrılık, cüdalık.

Hilal (Helal) – 1. Yeni doğan Ay, dolunay 2. güzel.

Hokga – 1. Değerli şeylerin saklandığı, sandık. 2. Kap, 3. Asuman, gök.

Horram – Mutlu.

Hoşnema – Güzel, hoş, yakışıklı.

Hoşnut – Hoşnut.

Hoşroy – Güzel yüzlü.

Hoştaplaşma – Hoşça yaşama.

Hova – 1. Istek, meyil, ümit. 2. Hen, müzik aletinin perdesi.

Hovalanmak – Uçmak, göğe yükselmek.

Hovl – Korkmak, korku.

Höşk – Kuru, sert.

Hubap – Köpük.

Hudaters – Allah'tan korkan, takva sahibi.

Hudavend-a – Huday-a! Ey, Allah'ım!
Huk – Domuz.
Hulaç – Kızamık.
Hulk – Kılık, haysiyet.
Humay – Hayali kuşun adı.
Hums – Aç, acıkan.
Hun – Kan.
Hunaba – Kanlı gözyaş.
Hunriz – Kan dökme.
Hunı-ciger – Bağır kanı.
Hup – İyi.
Huraman – Naz, gamze, cilve.
Hursant – Kıvanç.
Hurşıt – Gün, güneş, Kuyaş. Hurşıdı-taban – nurlu gün.
Huruf – Harfler, «harf» sözünün çokluk biçimi.
Husn – İyilik, güzellik.
Husul – Hâsıl olma, kazanma.
Husıthor – Kıskanç, cimri.
Huşyar – 1. Akıllı, 2. âgâh, 3. Akıl-huşı yerinde
Hutun – 1. Gözyaşı dökmek, 2. Hemra, yoldaş.
Hut (Hu:t) – 1. Balık. 2. iran şemsi aylarından en sonuncusu.
Huzur – 1. Ön, yan, karşısı. 2. Hazır olmak.
Hülle – İpek çamaşır, Ipek kıyafet.
Hümmet – 1. Himmet, destek. 2. Çalışma, can çekme. 3. Gayret
Hünkar – Bu söz aslında Hudavendgar sözünün kısa biçimi olup, birkaç anlama gelir: 1. Allah, 2. Padişah, sultan. 3. Hakim. 4. Cenap. 5. Osmanlı Türkmen padişahlarına verilen lakap.
Hüthüt – Hüthüt.

Hüv! – O: (Ol Allah) Ey! kulak as! Dervişlerin Huda'ya yakarışlarını anlatan söz. (hu hak! – O Allah. Ey, Allah!).
Hüy – Huy, haysiyet.
Hüyr – Cennet kızı. Hüyri-rızvan – cennet perisi.
Hıfz – Koruma, saklama.
Hıcalat – Utanç, haya.
Hıcap – Nikap; çarşaf.
Hılap – Ters, karşı, karşı çıkan.
Hılgat (halat) – Hediye
Hılvat – Gizli, yalnızlık.
Hınzır – Domuz, yekegapan.
Hıraç – Haraç, vergi.
Hırka – Dervişlerin elbisesi.
Hırs I – 1. Açgözlülük. 2. Hırs
Hırs II – Ayı.
Hıruş – 1.Gayret. 2. Coşgun, mevç.
Hısar – Kala, duvar.
Hıssa – 1. Pay, bölük, bölüm. 2. yardım etme.
Hış – Akran, yakın.
Hışt – Kerpiç.
Hız (hiz) – 1. Azgın, azan, yolunu kaybeden. 2. hayasız.

I

Ibham – Şek, şübhe, yalnış.
Ibtida – Başlangıç, baş, ön.
Ihtida – Doğru yola gitmek.
Imtihan – İmtihan, sınama.
Imtiyaz – 1. Fark. 2. Yenillik. 3. Imtiyaz eylemek.
Incu – İnci; dür; boncuk.

Isbat – delil, ispat.
Işve – Naz, cilve.

C

Ca kılmak – Yerleştirmek.
Cadde – Büyük yol.
Cafı – Cefakâr, sitemkâr, cebir edici.
Cahalat – 1. Nadanlık, 2.Ahmaklık.
Cahan – Âlem, dünya. Cihangir.
Cahıl – 1. Cahil, düşüncesiz. 2. Ahmak.
Canan – Mihriban, sövgili. 2. Maşuk, dildar. 3. Allah.
Can pida – Canını feda eden.
Cavıdan – 1. Ebedi, daima.
Caynamaz – Namazlık.
Cayız – Ruhsat edilen, mümkün, caiz.
Ceberut (cebrut) – 1. Asuman, gök. 2. kudrat, güç 3. Hakimiyet, 4, güzellik Cebrut âlemi – asuman, melekler âlemi.
Cedd – Ata, baba, dede.
Cehim (cähim) – 1. Duvzah, cehennem. 2. güçlü ateş
Celil – 1. Beyük, 2. Allah.
Cemal – 1. Güzellik. 2. tasavvufta Hakk'ın didarı.
Cemat – 1. Taş. 2. Mineral.
Cenup – Güney, güney taraf.
Cepbar – 1. Cebir edici. 2. Güçlü, kuvvetli. 3. Allah.
Cevar (cuvar) – 1. Koruma altına alma. 2. komşuluk.
Cezire – Ada.
Cähennem – 1. Duzah. 2. uzak. 3. Cehennem etmek – yok etmek.
Cähet – Tarap, cihet, yön. Altı cähet – altı taraf.

Cähl – 1. Cehalet, 2., akılsızlık.
Cäht – İhlas, can çekme, çalışma.
Ciger – Bağır, ciğer.
Cilve – 1. Görünme, 2. nazlanma.
Cim I – Arap alfabesinde 5. harfin adı. Ebcet hasabına göre 3-e denk.
Cim II – Kötü, yaramaz.
Cim III – 1. Güzel ipek parça. 2. ipekten tikilen al renkli nefis giyim.
Cinde – Yırtık libas; dervişlerin giydiği eski kıyafet.
Cism – 1. Gövde, endam, beden. 2. Madde, materyal.
Colban – Yenilen bir bitki türü.
Cöv – 1. Arpa. 2. Hava 3. bir ölçü birimi
Cövher – 1. Cevher. 2. Manidar söz. 3. Asıl, esas, 4. Saf çeliğin bir türü.
Cövlan – Cevelan.
Cövşen – Simden örülen eski bir savaş kıyafeti.
Cud – Cömertlik, iyilik.
Cunun – Delilik, delirme, mecnun olma.
Curga (cugra) – Damla, bir çukura tükürmek.
Cuyende – Gözleyen, arayan, bulan.
Cünbende – Canlı-candar, kımıldayan.
Cünbüş – Titreme. Cünbüş eylemek – güçlü hereket etmek.
Cüpbe – Cüppe, geniş ve uzun kıyafet.
Cürm – Günah. yazık, etmiş.
Cüryet – Yiğitlik, gayret, heybet.
Cılga-cılga – 1. Kısım kısım. 2. Yırtık pırtık.
Cımag (cemag) – 1. Cinsi münasebet. 2. Cem olma, birleşme
Cıza (cıda) – Silah, süngü.

K

Kaba – 1. Erkekler için dikilen geniş ve uzun kaftan.

Kabl (kablı) – Ön, önceden.

Kabı-kovseyn – Kur'an-ı Kerim'in 53. («Necm») süresinin dokuzıncu ayetinde beyan edilen cümle: «Iki yay aralığı». Bu ayette Muhammet peygamber miraca çıktığında Allah Teâla'ya (bazı tefsirlerde Cebrail'e) iki yay ya-da ondan daha kısa mesafede yakınlaştığından bahs edilir.

Kabıl – 1. Yakın, yakınlaşan, 2. yetenekli 3. Münasip.

Kad (kadd) – Boy, sırat, kamet.

Kad kefer – Hakikaten de kafir olandır.

Kadır – 1. Güçlü, kudretli. 2. Allah.

Kamar – Ay.

Kamat – Boy, sırat.

Kamkam – Keskin.

Kandil – Kandil, çıra, aydınlık, fener.

Kanun – 1. Kanun (kirişli saz aleti). 2. Kanun, düzgün. 3. gelenek.

Kanıg – Kanaatkâr.

Kapırı-deyyar – Kendi ibadethanesinde dünyadan el-etek çekip oturan kafir.

Kapırı-mutlak – Tam kafir, hakiki dinsiz.

Karar – İstikrar, dayanaklı.

Karkara – 1. Turnaya benzer kara bir kuş.

Karıp – Yakın, golay.

Kasr – 1. Köşk. 2. Kısa.

Kaş – Düşman, hısım.

Kaşşak – 1. Garip, fukara. 2. Kezzap, yalancı.

Kaşık – Kaşık, çemçe.

Kat – 1. Alın, ön; 2. kat.

Katg etmek – Kesmek, yolmak, bes etmek.

Katla – Tekrar, sefer, kez, defa.

Katlan – Asla, tamamen.

Katlanma – Tahammül, çalışma, can etme.

Katıl – Öldüren, cellat, kelle kesici.

Kayn – 1. Kurma, yasama, düzeltme. 2. Demirci 3. kul, esir, hizmetçi.

Kayt (kayd) – Bağ, bent, zincir.

Kaza – 1. Ölüm. 2. betbahtlık. 3. Buyruk, hüküm. 4. Kadı. 5. Bir şeyin sonu. 6.namazın kazası

Kazıyı-hacat (Kazıyıl-hacat) – Hacetlari verici; Allah.

Kebuter – Güvercin, kumru.

Keffaret – Allah yoluna kurban etmek, günaha karşılık kurban kesme veya sadaka verme.

Kehkeşan – astr. Yıldızlar grubu, galaksi.

Keždum – Çiyan.

Kelam – 1. Tam söz. 2. Kur'an.

Kelan – Büyük, iri. Kermi-kelan – iri kurt.

Kelim – 1. Sohbet eden, anlatan. 2. Musa'nın lakabı. (Kelim-Kelimulla).

Kelimulla – 1. Hüda'nın sözcüsü, Hüda ile konuşan. 2. Musa peygamberin lakabı.

Kelpeze – Güne bakan.

Kement – 1. Ucu püsküllü uzun ip. 2. sevgilinin saçı.

Kemine – Aciz, bende.

Kerem – Sahilik, cömertlik, bağışlama.

Keret (kerret, kerem, keren) – Kerre, defa, tekrar.

Kerim – 1. Sahi, cömert, eli açık. 2. Huda'nın bir adı. 3. Kerim (özel isim).

Kerk (kergeden) – 1. En büyük kuşlardan biri.

Kesapat – 1. Kir. 2. Gür, yıgı. 3. ZIyan.

Kest – Ziyan, zelil.

Keşf etmek – Açmak, bulmak, onaylamak.

Keşf olmak – Açılmak, bilinmek.

Keşik (kişik) – Gözetleyen, bekçi, karakol.

Keşt (geşt) – Dönme, dolaşma, gezme.

Keşte (kişte) – «keşten» sözünden. 1. Kurutulan meyve (erik, elma, vb.), kurutma. 2. Ekme, tohum serpme.

Keşufat – Açışlar, ilahi sırların esintileri.

Keşver – Yurt, vatan, ülke, yer.

Key – Ne zaman. Tä key – ne zamana kadar.

Keyn – İz, taraf, arka.

Kez – Peykam, ok.

Käbe röv – Kabe-i Muazzama.

Käbe taraş – Kabeyi kuran, Ibrahim peygamberin lakabı.

Kähil – 1. Yalta, hayal, , tembellik . 2. kavşak, 3. Hor, zayıf, hastalık. 4. Orta boylu. 5. Köhne.

Käkil – Tepe saç, atın kakülü.

Käm (kam) – 1. Istek, meyil, arzu.. 2. Pençe. 3. Ağı, gırtlak

Kämyab – Şanslı, talihli.

Kärisaz (Kärsaz) – 1. Çare bulan, deva bulan. 2. Allah.

Käşi – 1. Balçıktan yapılmış çanak, kap. 2. Duvara asılan nakışlı plita.

Kibr (kibir) – 1.Kibir 2. Büyük günah.

Kimiya (kimya) – 1. Aslı grek sözü, himiya. 2. Alüvyal cisimlerin kurluşından, değişiminden söz eden ilim. 3. Doğu edebiyatında büyük ot, çöp.

Kin – 1. Kin, iğreniş, düşmançılık. 2. Öç, ar.

Kipayat – 1.Destek, hayır. 2. Yeterlik.

Kirdigär – 1. Canipkeş. 2. Yaradıcı, Allah.

Kişmir – zool. Uzun ayaklı, yuvarlak başlıklı böcek türü.

Kişti – Gemi.

Kiz – Keçe.

Kokunmak – Koku saçmak, koku yaymak.

Köle – Kul.

Kölük – At, ulag, yük ulagı.

Köşe – Burç, künç, çet. Köşeyi-veyrana – Harebeliğin burçu.

Kövkep – Yıldız.

Kövlek – Girdap.

Kövn – Varlık, var olmak.

Köy – 1. Yol, geçit; şayol. 2. Köçe. 3. Mahalle. 4. köy.

Köylek – Gömlek, libas.

Kuh – Dağ.

Kulah – Küllah.

Kulhuvalla – Kur'an-ı Kerim'in 112. («Ihlas») süresinin 1. ayetinden bir cümle: «Deki O Allah (birdir)».

Kumaş – 1. Kumaş, ipek, 2. Mal-mülk, zenginlik. 3. Gevher.

Kurb – 1. Yakınlık, 2. Mertebe, derece. 3. Allah'a yakınlaşma.

Kurbet (kurbat) – 1. Yakınlık. 2. Yakın ilişki. 3. Mahsusluk.

Kutah – Kısa.

Kutb – 1. Her bir şeyin ortasından geçen okun iki ucu, 2. Orta, merkez. 3. Değirmenin oku, pürs. 4. evliya. 5. Sofu 6. Serdar, rehber.

Kutbul-Aktab – Tasavvufta bir derece.

Küffar – Kafir sözünün çokluk biçimi, kafirler.

Küll – Tüm, tamamı, külli.

Küllühüm – Bütün, tamamı, külli.

Külpet – 1. Zorluk,. 2. Cariye.

Külünder – 1. Künde, gandal. 2. kötü, yakışıksız.

Kün – «ol» anlamına gelir. Allah Teâla bir şeye ol der o da hemen oluverir. Tutuş âlemi «kün» yani «ol» demektir, yani bir lahzada yaratılır.

Künd – 1. Kütek, keskin olmayan. 2. yeteneksiz.

Künç – Burç.

Künde – 1. Ağır suç işleyenlerin eline takılan kelepçe.

Küren – Büyük köy.

Kürk – Kürk,, deriden dikilen kalın libas.

Kürs (kürsi) – 1. Sandalye 2. Mescitlerde hatiplerin minberi. 3. Taht. 4. Vazife. 5. Asumanın bir katı.

Küşat (güşat) – Açık.

Küşte – Ölü, cansız, ölen, öldürülen.

Küteh (kutah) – 1. Kısa, 2. Küçük, alçak. 3. Eksiklik.

Kıbtı – Kıbtılar, Mısır'ın kadim halkı.

Kıl-u kal – Dedikodu.

Kın – 1. Azap, ecir. 2. zor, ağır.

L

Lafz – Söz, anlatma, lafız.

Lagnat – Lanet, kargış, beddua.

Lagnatı – Kargış, lanetlenen. Lagnatı şeytan – lanetlenen şeytan.

Lagın – Lanetlenen, lain.

Lahap (lehaf) – 1.Yorgan, örtü. 2. Dış kıyafet.

Lahat – Kabir, gör, mezar, gubur.

Lahza – Bir an, bir firsat.

Lap – Laf, söz.

Latıf – 1. Güzel, yakışıklı. 2. yavaş. 3. Allah.

Leb – Dudak. Lebi-handan – gülen dudak.

Lecam – Uyan, nokta, cılav.

Lemgat – Işık, parlaklık.

Leva – Bayrak, tuğ, sancak, alem.

Leyken (läkin) – Lakin, fakat.

Leyl – Gece, akşam. Leyletil-magraç – Miraç gecesi. Leyl-ruz – gece-gündüz, Leyl-u nehar – gece ve gündüz.

Lä – 1. Yok. Ad ve fiilden önce gelip, olumsuzluk manasını veren ön ek. 2. - sız, - siz, - suz, - suz – manasını veren son ek.

Lä Ilähe illalla – Allah'tan gayrı ilah yoktur.

Lä reyb – Şeksiz, şübhesiz.

Lä tezer – (Diri) koyma.

Lä yezal – Ebedilik, daima. Allah Tealanın bir sıfatı.

Lisan – Dil.

Lövläk (lövläke) – «Eğer sen olmamış olsaydın ...», Allah Tealanın peygamberimiz hakkında buyurduğu ayeti kerime.

Lubap – 1.Dağ, büyüklük; 2. temiz.

Lukma – Lokma, tike.

Lutp – Lütuf.

M

Mada – Eşek.

Maderzat – Tabiî, anneden doğma.

Magbut – 1. İbadet edilen. 2. Allah. 3. Maşuk.

Magmum – Gamlı, kederli, kaygılı.

Magmur – 1. Kalkındıran, mamur. 2. tam, çok.

Magrac – 1. Gök, asuman, beyüklük; dokuzuncu felek.

Magrur – 1. Kibirlenme 2. Gururlanmak, aldanmak.

Magrıp – 1. Batı taraf. 2. Yurt adı, Marokka.

Magrıpet – 1. Ilim, bilim. 2. tasavvufta dört makamdan ilki.

Magsıyet – Günah.

Magşar – 1. Kıyamet, ahiret. 2. mahşer.

Magşuk – 1. Sevgili, güzel, 2. Allah.

Mah – 1. Ay (seyyara). 2. Ay (vakit). Mahı-taban – dolanay. Mah lıka – ay yüzlü, Mah ruhsar – ay yüzlü, güzel.

Mahal – 1. Saklanma, sığınma. 2. yer. 3. Vakit.

Mahbup – Sevgili, yâr, dost.

Mahfı – 1. Gizli, sırlı; 2. Muhafazakar.

Mahluk – Yaratılan (insanoğlu, hayvanlar; bütün varlık).

Mahı – Balık.

Mahz – Temiz, saf.

Macera – Vaka, hadise, baştan geçenler.

Makalat – 1. Söz, 2. ferasetli sözler, atalar sözü, 3. Bölüm, bap.

Makam – Makam, Makamı-agla – büyük derece.

Makbul – Kabul edilen.

Makdam – Gelme, peyda olma, kadem basma.

Maksum etmek – Bölmek, paylaştırmak.

Mal – 1. Zenginlik, emlak. 2. para.3. Mal (hayvan). Malı-menal – Zenginlik.

Mande – 1. Kalan, eğlenen. 2. Argın, 3. Köhne.

Manend – Benzer, misli. Manendi-dal – dal harfi gibi bükük.

Manendi-rızvan – cennet gibi, cennet misali.

Mancanık – Taş vb. şeyleri atmak için savaş durumlarında kullanılan alet.

Manzar – 1. Görünüş, şekil, sıfat. 2. bakılan yer, pencere.

Mar – Yılan.

Margir – Yılan tutan.

Masıl – 1. Vergi toplayan memur, 2. asker, hizmetçi.

Maşal – Meşale.

Maşk – 1. Titreme, (yaprak hakında). 2. kamçılama; 3. kaşınma, saç tarama. 4. At koşturma. 5. misal. 6. Meşk etme.

Maşrık – Doğu tarafı, doğu.

Matag – 1. Azık, yük, eşya. 2. kumaş, parça.

Matbah – Aşhane, mutfak.

Matlap – 1. Istek, niyet. 2., ihlas.

Mavır – Asker, nöker.

May – 1. Yağ. 2. May (fırsat).

Mayıl – Hayran bırakan.

Mazhar – Görünüş, şekil, yüze çıkış.

Meges – Sinek.

Mehcur – 1. Ayrılan, cüda düşen. 2. Taşlanan.

Mehruş – Tahriş.

Mecal – 1. Güç, kuvvet. 2. mecal. 3. Mühlet, fırsat.

Mecaz – Mecaz, metafora.

Mecmug – Tamamı.

Mecnun – 1. Cinli, deli. 2. aşka düşen, âşık.

Mekgar – Kurnaz.

Meks – Sığınmak, konmak, dayanmak.

Melal – Kaygı, gam, keder.

Melayık – «melek» sözünün çokluk biçimi. melekler.

Melek – Melek, Perişde.

Melik – 1. Padişah, şah, hükümdar. 2. Allah, Hüda.

Melul – Gamlı, gam, keder.

Memat – Ölüm, yok oluş.

Menna (mennag) – Karşı çıkan. Efradı-menna – «yapmayın!» diyen adamlar. Mennan – 1. En merhametli, sahi, cömert. 2. Allah.

Menşä (menşa) – 1. Kaynak.. Menşäyi-bela – belanın kaynağı.

Merdum – Adamlar, halk.

Merdumhor – İnsan yiyen.

Merdut – Kovulan, reddedilen, terk edilen.

Merg (merk) – Ölüm, kırgın.

Mergup – Güzel, gönle hoş gelen.

Merhaba – Merhaba, baş üstüne.

Merkeb – At, ulag.

Merverit – Değerli bir taş, mercan, inci.

Merz – 1. Sınır, serhat, yurt. 2. Serhoş eden içki.

Mesgenet – 1. Mesken tutmak, 2. kımıldaman durmak.

Mesh – Asıl şekilini değştirip kötü şekle girme.

Mesrur – Gönlü hoş, bahtlı.

Mestan – Serhoş, aklını yitiren, şeyda; aşka düşen, âşık.

Mesvak – Diş temizleyicisi, misvak.

Mezellet – Alçak, mertebesizlik. Häki-mezellet – değersiz toprak.

Mäfihä – Herhangi bir şey, mâfihâ.

Mähek – Altın veya gümüşü temizlemek için onlara sürülen taş.

Mährap – Mescitte imamın namaza durduğu yer, mihrap.

Mähuz – 1. Alma, halas etme. 2. ceza berme.

Mälik – 1.Padişah, hükümdar. 2. Duzahın sahibi olan meleğin adı. 3. Allah.

Mämen – Emniyette kalmak için varılyan yer.

Män Repbuk – Rabbin kim? (Münker ve Nekir tarafından kabirde merhuma sorulan sorulardan biri).

Mäsevalla (mäseva Alla) – Allah'tan başka, Allah'tan gayrı şey, masiva.

Mäva – 1. Penagäh, gaçıbatalga. 2. Yer, mesken. Cenneti-mäva – yedi cennetin birinin adı. Menzili-mäva – gaçıbatalga menzili.

Mäzägal basar – Gurhanı-Kerimin 53. «Necm» süresinin 17. ayeti: «Göz sağa-sola bakmadı (yanılmadı)».

Miftah – Anahtar.

Miftahıl cenan – cennetlerin açarı.

Mihter (mehter) – 1. Çok büyük, cenap 2. Atbakar, seyisler başı.

Mil – Kızgın demir, şiş.

Mirat – Ayna.

Mirşikär – Avcıların rehberi.

Mizan – 1. Terazi, ölçek. 2. İran'ın şemsi yıl hesabının yedinci ayı 3. Yıldızlar toplumu. Bazı-mizanı – oyun terazisi.

Mömin – 1. Imanlı. 2. Doğru, müslüman.

Möminan – Bakz. Müminin.

Möminun – Mü'min sözünün çokluk biçimi.

Mövcudat – Mevcut sözünün çokluk biçimi. Varlıklar, yaratılanlar.

Mövcut – Var olma, varlık, var edilen, türedilen.

Mövla (Mövlam) – 1. Hüda'nın bir adı. 2. Cenap. 3.kGul, bende.

Mövt – Ölüm.

Muddaga – Talep, istek, maksat, dava.

Mugalla – Büyük, belent, yukarı.

Mugazzam – 1. Muazzam. 2. Hürmetl.

Mugcız (mugcıza) – Mucize.

Mugcızat – Mucize sözünün çokluk biçimi, hayran edici şeyler.

Mugrabat – Değişen şeyler, değişmeler.

Mugtakıt – İnanç, itikat.

Mugılan (Mugeylan) – 1. Tikenli bir bitki 2. Mimoza, akasiya.

Muhal – Mümkün değil, absürt, muhal.

Muhammedi – Muhammet peygamberin dinine uyan, İslama uyan adam.

Muhannes – Nâmart, korkak, bîgayret.

Muhlıs – 1. Ihlas sahibi. 2. Takva.

Muhtalıp (muhtalıf) – Her türlü.

Muhtar – 1. Ihtıyarlı, özgür. 2. Seçkin. Ahmedi-Muhtar – Muhammet peygamber.

Muhtasar – Kısa, kısaca, az.

Muhtesip – Hesap yapan kimse, araştırmacı.

Muhteber – Muhteber, itibar gören.

Muhterem – Hürmetli, mertebeli.

Mukadder – Takdir olunan.

Mukaddes şähr – Iyerusalim, Kudüs (Beytil-Mukaddes).

Mukaddir – Takdir edici, kader, Allah.

Mukarrap – Yakınlaşan, Allah'ın dergahıne yakınlaşan melekler. Dört mukarrap – Dört büyük melek: Cebrail, Azrail, Mikail, İsrafil.

Mukasat – Uzak aralık.

Mukatıl – Katl eden, asker, hizmetçi.

Mukım – 1. Kımıldamayan, sarsmayan. 2. Yapıcı.

Mukır – 1. Boyun, kayıl olma. 2. Ikrar edici, onaylama.

Mum – Bal arılarının kovanında balın dibinde kalan madde.

Mumtaz (mütäz) – Farklı.

Munakgaş – Nakışlanan, bezelen, süslenen.

Munıs – Dost, ülfet, iz, nişan.

Mundaş – Hemdert, sırdaş.

Munlı – Kaygılı, gamlı, hasretli, dertli.
Mur – Karınca.
Murassag – Süslü, täç-i murassag – süslü taç.
Murda – Ölü, cansız.
Murdar – Haram ölen, murdar olan.
Murg – Kuş, tavuk. Murgı-säher – bülbül.
Mursal – 1. Gönderilen. 2. Peygamber, mursel.
Murtaza – 1. Seçilen, 2. Ali'nin lakabı.
Musahıp – 1.Yâren, yoldaş. 2. hükümdar.
Musallat – 1. Hüküm edici, hükümlü. 2. anlaşılan.
Musavvar – 1. Şekillendirilen, resmedilen, 2. Kur'an.
Mustagrak – 1. Gark olan, 2. derin fikire dalmak.
Mustapa – 1. Seçilen, seçilmiş. 2. Muhammet peygamberin lakabı.
Mustegan – 1. Yardım istenilen. 2. Allah.
Musıca – Kuş adı, yabani güvercinin bir türü.
Muş – Fare.
Muşfık – Mihriban, merhametli.
Muşt (Muş) – Yumruk; kısım. Muştı-häk – bir kısım toprak.
Mutlak – Şartsız, kesin olarak, asla, hiç.
Muttasıl – 1. Birleşen. 2. Devamlı.
Mutıg – Muti', itaat eden.
Muze – Mesi.
Mübäriz – 1. Cesur, mert. 2. Savaşçı, güreşçi.
Mübtela – Bir şeye duçar olmak, mübtela.
Müezzin – Müezzin, ezan okuyan.
Müfti – Dini hükümleri beyan eden ruhani, dini kanun (şeriaat) esasında hüküm (fetva) çıkarıcı, müftü.
Mücde – 1. Hoş haber, sevinç, 2. Mücde (özel isim).
Mücgän – Kirpik.

Müctehid – 1. İrşad vazifesi olan kimse.müctehit.
Mükemmel – Kâmil, yetişen, üstat, halife, pir.
Mülevves – 1. Kirlenen. 2. Günaha bulaşan.
Müneççim – astr. Yıldız hesabına göre olacakları önceden söyleyebilen kimse.
Münevver – Nurlu, ışıklı.
Münkür – 1. Şübhelenen, şek eden. 2. Inkar edici.
Mürettib – 1.Tertipli. 2. düzenli.
Mürevvet (mürüvvet) – 1. Mihribanlık, akyüreklilik, 2. İnsanperverlik. 3. Insaf. 4. Mertlik, 6. sahavetlilik, cömert.
Mürit – Mürit.
Mürşit – Mürşit, yol gösteren, pir.
Mürvet – Bakz.: Mürüvvet.
Müstecip – Dileği kabul olan.
Müşgil – Zor, çetin. Müşkül kuşat – zorlukları çözen.
Müşk – Misk kokulu.
Müşrük – Müşrik.
Müvekkel – Bir işe vekil tayin edilen.
Müznip – Günahkar.
Mıgmar – Mimar.
Mıh – Çivi. Mıh yalı – berk, sağlam.
Mıltık – 1. Tüfenk. 2. Lezzetsiz olan, yemek.
Mınacat (munacat) – Münacaat.
Mınapık – İkiyüzlü, ara bozucu, münafık.
Mırdar – 1. Maslık, leş, haram ölen maslık. 2. Haram, necis.
Mısapır – Misafir.
Mızrak – 1. Mızrak. 2. Yüke alışmamış, eğitilmemiş deve.

N

Nafaga – Gündelik yaşam ihtiyacı, nafaka.

Nafız – Etkileyici.

Nagleyn – 1. Genellikle mollaların hamamda giydiği kalınca giysi.

Nagra – Nâre, kavga, sinir.

Nagt I – Nagt, hazır olma.

Nagt II – 1. Övgü, tarif. 2. Sıfat, meziyet.

Nahan (nehan) – Gizli, örtülen.

Nakı (naka) daşı – «Naka» adlı, "maya", anne deveye denilir. Burada Salih peygamberin mucizeyle dağda deve çıkarması göz önünde tutulur.

Nam – Ad, ism. Nam-u nışan – ad ve alamet.

Namırat – 1. Muradına ulaşamama. 2. Aldanan. 3. ayrılan.

Nar I – 1.Ateş, yalın. 2. Duzah odu. Azabı-nar – duzah azabı, od azabı.

Nar II – 1. Meyve adı. 2. Mecaz; kanlı yaş.

Nar III – Ardı, arkası. Nar yan – o taraf, arka taraf.

Narınç – Narenci.

Naşı – Cahil, nakıs.

Natuvan – Çaresiz, aciz.

Nauzu-Billa – Allah göstermesin,

Nav – Gemi, kayık.

Nayap – Eşsiz, ender bulunan şey, kıt.

Nayıp – 1. Yoldaş. 2. Hakim

Nazargäh – 1. Bekleyiş. 2. Gözetleme yeri. 3. Imamın, pirin mezarı.

Nazır – Her an bakan, koruyan, kollayan.

Nebat – Bitki, ot.

Nebatat – nebat sözünün çokluk biçimi,bitkiler, otlar.

Nebi – Peygamber.

Nebiulla – Allah'ın peygamberi, Nuh peygamberin lakabı.

Nebs – 1. Ruh, can, 2. Maddı isteklere olan meyil. Nebsinäperman – boyun olmayan nebis.

Neççar – Ağaç ustası.

Nedamat – Pişman, özür, kınama.

Negin – Kaş, yüzüğün kaşı.

Nehar – 1. Karşı çıkma. 2. Gün, gündüz.

Nehayat – 1. Son, ahir. 2. sınır. 3. ummansız. 4. güzel.

Nehiy (nehy) – Yol kesme, yasaklama.

Necat – Kurtulma, halas olma, ilaç.

Nekemek – Doğrulamak, onaylamak. Nekap gelmek – doğrulayıp gelmek.

Nekip – 1. En iyi. 2. komutan 3. Kefil. 4. bekçi.

Nemayış – Sergi.

Nepes (nefes) – 1. Dem. 2. Göz açıp-yummak.

Nerkes (Nerges) – Sarı yapraklı güzel gül.

Nerm – 1. Yumuşak, mülayim, nazik. 2. Kamil değil, yetişmeyen.

Nesep – Asıl, nesep, soy.

Neşr – 1. Yayratma, 2. Kıyamat, yeniden direliş, ahirzaman.

Neşter – iğne, neşter.

Ney (nay) I – 1.Kamış, pero. 2. Saz aleti (truba), düdük.

Ney II – 1. Nem, çiy, 2. Ot, bitki. Ney götermek – büyümek, gelişmek.

Ney III – 1. Yok olma, yitme. 2. Tecribesiz.

Neysan (nisan) – 1. Grek aylarından yedinci ayının adı. 2. ilkbaharda yağan yağış.

Neyşe – Ne işe; niçin.

Nezr – 1. Sadaka. 2. kasem, ant içme.

Näçaglanmak – 1. Aciz olmak, 2. Keyfini kaçırmak.

Nägehan – Bakz. Nâgâh. Belayı nägehan – beklenmedik bela.

Nägäh – 1. Birden, ansızın, 2. Bîmahal.

Näkabıl – 1. Layık olmayan 2. Aciz.

Närov (närova) – 1. Layık olmayan, reva değil. 2. yakışıksız.

Närse – Herhangi bir şey.

Näsezalar – değer, kıymet bilmeyenler.

Näşayeste – Layık olmayan, Şayeste – gelin-gızlara ait özel isim.

Näşte – Kahvaltı.

Näzperver – Nazlı.

Ni – Ne, değil, yok.

Nida (neda) – Ses, çağırış, nida.

Nifret eylemek – İğrenmek, nefret.

Nigehdar – Koruyan, saklayan.

Nigär (nigar) – 1. Güzel, sevgili, yâr. 2. Resim 3. Nigar (gız adı).

Nik – İyi.

Nikap – Yüz örtüsü, perde, yaşmak.

Nim – 1. Yarım, bir şeyin yarısı. 2. Bir şeyin ortası.

Nisar – 1. Feda, kurban. 2. Saçmak, seçmek, yaratmak.

Nisbet – 1. İlişki. 2. yakınlık. 3. uygun, denk gelme.

Nist – Yok. Nist olmak – yok olmak.

Nova – 1. Makam, saz, türkü. 2. zenginlik, emlak, mal.

Nova (neve) – Torun, nesil.

Novgaher – 1. Yasta, matemde ağıt yakan kimseler için kullanılır.

Novmıt – Ümitsiz.

Nucaba – 1. Mütevazı. 2. Kırklar, erenler.

Nukaba – nekib sözünün çokluk biçimi. Hakimler, sultanlar.

Nuran – Nurani, nurlu.

Nurbat – Eman dileme..

Nurı-ayın – 1. Gözün nuru, 2. Oğul, çocuk.

Nurı-mahveş – Ay gibi nur, Aya benzer nur.

Nusrat – 1. Yardım, destek 2. Başarı, galibiyet. Fathı-nusrat – Yardım edici.

Nıgma – 1. «Nıgmat» manasında. 2. Meyve, ağacın hasılı.

Nısf – Yarısı, yarımı.

Nıyaz – 1. Yalvarma, dileme, ümit. 2. Muhtaç olma. 3. Vade vermek.

O

Ok-gez – Peykam, ok, ok-yay.

Olum – Güzer, güzergah..

On – 1.Güngörmek 2. Sağ, sağ taraf.

Ovkat – 1. Yemek. 2. Güzeran, hayat. 3. Vakitler.

Oy – 1. Fikir. 2. Çukur.

Oyluşmak – Toplanmak, etrafına üşüşmek.

Ö

Öhde – 1. Anlaşma, kontrat. 2. Cerime. 3. çare,üstesinden gelmek.

Öre – Direk, sütun.

Övc – Yükseklik.

Övla – Farklı, en iyisi, evla.

Övlat – Çocuk, evlat, nesil.

Övtat – 1. Mıhlar, çiviler 2. Ruhanier, pirler, kerametliler.

P

Pa – Ayak.
Padıman (padıvan) – Sığır çopan.
Paluda – Soğuk içki, soğuk aş, meyveden yapılan yemek.
Panı – 1. Fâni 2. Şu dünya.
Parsah – 6 km. denk uzunluk ölçeği.
Parıg – Boş, azat, rahat olan.
Parz – Farz, yapılması emredilen. Mesela: namaz kılmak.
Pasık – Fasık, azgın, yoldan çıkan.
Paya – 1. Basamak. 2. Sütun, direk.
Payan – Ahir, son, tamam, bitirme.
Payeki – 1. Sigara içen. 2. hizmetkâr.
Paymal (payımal) – Ayak altına düşmek.
Payz (feyz) – 1. Bol, fazla, (gözyaş, su hakında). 2. merhamet. 3. fayda, bereket. 4. Coşma.
Payız – Güz faslı.
Peder – Baba, ata.
Pelit – I. Kirli. 2. lanetlenen, necis.
Pena – 1. Direnç. 2. Yok olmak, kaybolmak.
Perişan – 1. Dağınık, şaşkın. 2. Kötü, yaramaz.
Permanberdar – Boyun eğmek.
Perraç – Hükümdarların hizmetçileri.
Perrende (perende) – Kuşlar, kanatlılar.
Pertöv – Nur, ışık, gün parıltısı.
Pervan – İpeği fileden ayıran çark.
Pervana – Kelebek.
Pervaz – Uçuş, uçma, uçmaklık.

Pesihat – 1.Fesahat. 2. Güzel söz. 3. Manasız boş söz.

Pester – Alçak, düşük.

Peşe – Sivrisinek.

Pey – 1. Temel. 2. Ayak, ayak izi.

Peyan – Fayda, hayır.

Peyker – 1. Beden, ten, endam. 2. Görünüş, şekil; 3. Heykel.

Peymana – 1. Ömür camı. 2. Ölçek. 3. Şarap içilen kase.

Peymanası dolmak – ölmek, ömrü tükenmek.

Peysiz – 1. Nişansız. 2. Devamsız. 3. evlatsız.

Peyşin – Öğlen, Öğlen namazı.

Peyvent – Bağ, ip.

Peyvest – Bağlı, birleşen.

Pähen (pesen) – terazini ağırlık taşına eş olarak koymak, iki tarafı eşitlemek amacıyla konulan ağırlık.

Pir – 1. Yaşlı, ak saç, yaşlı adam. 2. Pir, sofuların lideri.

Pisat (pesat) – Kötü, fesat.

Pisint – Beğenme.

Pişe – İş, bir şeyle meşgul olmak.

Pişva – Rehber, serdar, dini lider.

Post – 1. Post, deri.

Pota – 1.Hammamda belden aşağı dolanan özel dikilmiş kumaş. 2. kemer.

Pul – Pul-Sırat – Sırat köprüsü.

Pur – Evlat, perzent.

Pustı-pena – Arka çıkan.

Puş – Örtme, kapatma; Puş kılmak – örtmek.

Puşeş – Kıyafet, giyim, libas.

Puşt – 1. Arka, 2. Nesil, 3. bekçi. 4. Bir şeyin dış yüzü.

Pür – dolı. Pürnem – yaşdan dolı. Pürgam – gamdan dolı, gamlı.

Pıgan – ahı-nala, dat-peryat, agı, innildi.
Pıgl – 1. Iş, suç. 2. Niyet.
Pınhan – Gizli, gizem.
Pırak – Ayrılık, ayrı düşme.
Pırkat – Ayrılık, ayrı düşmek.
Pısk –Ahlaksızlık.

R

Rabat – Kervensaray, kale.
Rafık – Yoldaş, refik, dost.
Ragbat – Meyil, istek, heves.
Ragna – Güzel, nazik.
Rah – Yol, yöntem, yönerge. Rahı-zalal (zelal) – yoldan çıkma, azaşma. Rahı-zulmat – Karankılık yolu. Rahı-novmıdı – ümitsizlik yolu, yalnış yol.
Rahber – 1. Yol gösteren, 2. serdar.
Rahbin – Komutan, lider, yol gösteren.
Rahman – 1. Merhamet sahibi. 2. Allah.
Rahnema – Yol gösteren, rehber.
Rah röv – Yoldan gelen misafir.
Raht – Yol eşyası, azık.
Rahzen – Yolu gözetleyen.
Rahım – 1. Rahim, 2. Allah.
Raks – Dans.
Rakıp – Düşman.
Ram – 1. Boyun eğen, dinleyen 2. eldeki. 3. rahat.
Ran – 1. But, ayak, 2. Sütun, dayanak.
Raster – Tam doğru.
Rastlar – Dürüst insanlar.

Ray – 1. Fikir, istek. 2. Yol, yoda. 3. Hindi hakimlerinin lakabı.

Rayış (arayış) – Süs, bezeg, zinet.

Raz – Sır, gizem.

Raz aytmak – Konuşmak, sırlaşmak.

Razdan – Sır verici; sır veren.

Razık – 1. Rızk verici, 2. Allah.

Rebig – Yazın ilk ayı; bahar, yaz faslı.

Reda – 1. Dervişlerin omuzlarına, attıkları ve gerektiğinde namazlık ya-da yorgan niyetine kullandıkları yünden kumaş. 2. ruhanilerin kıyafeti. 3. Yırtık, 4. Tasavvufta birinci makamın yedinci menzili.

Refg eylemek – Def etmek, önünü almak; yükselmek.

Refref (ref-ref) – 1. Israfil meleğinin mekanı. 2. Muhammet peygamberin mirac gecesi binip asumana götüren iki atının biri. Onun atının adı Buraktır.

Reftar – Kılık, haysiyet, oluş; yürüyüş.

Refti-amet – Gelip-gitme, gel-git.

Rehber – Lider, rehber.

Rehm (rehem) – Ana rahmi.

Rehne – 1. Çukur, oyuk. 2. kırılan.

Rehnemun – 1. Yol gösteren, yolbelet. 2. Pir, şıh, üstat.

Rekap (rekab) – Üzengi.

Remezan – Hicri ayların 9.su Ramazan Ayı.

Renç – Zahmet, azap, ecir, cebir.

Rep – 1. Rab, sahip. 2. Allah.

Repbenä – Hüda'mız! Ey Hüda! Ey Allah.

Repbiyel-Agla – Benim Büyük Allah'ım.

Repbul-ıbat – Bendelerin sahibi.

Resa – 1. Yetişen, 2 kâmil. 3. Güzel (ses hakkında). 4. feraset.

Resm – 1. Gelenek-görenek. 2. resim, resim çekme, çizgi.

Resul – 1. Vekil, haber getiren. 2. Peygamber. 3. Resul (özel ad). Resulallah – Allah'ın vekili, Muhammet peygamberin lakabı.

Reşit – 1.Doğru yolu gösteren. 2. cesur. 3. Allah.

Reşk – Cimrilik.

Reygan – 1. Hak-hukuksuz. 2. Boş, faydasız.

Reyhan – 1. Kokulu otların genel adı. 2. Gül adı (bazilik).

Rihlet – 1. Ölüm. 2. göçme. 3. Seyahat. Badı-rihlet – ölüm şemalı.

Rik (rig) – Sınır, kum, çakıl.

Risman – İp, ders.

Riş – 1. Sakal. 2. Yara, baş.

Rişt – Özellik, kılık, oluş.

Rişte – 1. İp, ders, bağ, bağcık.

Rişvet – Para, rüşvet.

Riyet – Akciğer.

Rova – 1. İzinli, mümkün. 2. güzel. Rova görmek – münasip görmek.

Roy – Yüz, yanak. Royı-rıya – ikiyüzlülük, gözboyama.

Roz (ruz) – Gün, gündüz. Rozı-ceza (ruzı-ceza) – kıyamat günü, hesap günü.

Rozı (ruzı) – Nasip, kısmet.

Rozı-magşar – Kıyamet günü.

Rozıgär (ruzıgär) – 1. Yaşam. 2. Zaman, devir. 3. Şemal, yel.

Röv – Gidici, giden. Rah röv – yoldan gelen misafir. Käbe röv – Kabeyi ziyarete gidenler.

Rövende – 1. Geçen, hareket eden, akan. 2. yolcu. 3. haberci.

Rövende-yu ayende – gelen ve giden.

Rövüş – Usul, tarz, düzgün, kaide, yol.
Ruhı-Tur – Tur dağı. O Sina adasında bulunmaktadır.
Rukaba – Rakıb sözünün çokluk şekli. serencam vericiler.
Rukug – Eğilme, bükülme, eğilim; namazda rüku.
Rusul – Resul sözünün çokluk biçimi, elçiler, peygamberler.
Rusıya – Rezil, rüsva, yüzkara, maskara.
Ruz – Bakz: Roz.
Rütbe – Derece, mertebe.
Rıkkat – 1. Müşgül, azap çekme. 2. Yumuşaklık, duygusal.
Rısva (rusva) – Maskara.
Rıya – ikiyüzlülük, kurnazlık, hile.
Rıyazat – 1. Terk-i dünya, dünyayı unutup ibadat etmek, 2. zorluk.
Rızk – Gündelik yemek, azık.
Rızvan – 1. Cennet bekçisinin adı. 2. Cennet (behişt).

S

Saba – 1. Seher, şafaktan, erken. 2. Mülayım seher şemalı. Badı saba – sabah rüzgarı.
Sabık – Önceki, geçen. Dövri-sabık – geçen devir.
Sabır – Tâkât, sabır.
Saç kılmak – 1. Saçmak, seçmek. 2. Ayırmak.
Sadap – Denizin dibinden alınan balıkkulak.
Sadranç – Satranç, küşt.
Safı – 1. Pak, temiz. 2. Hakiki dost. 3. Hz. Adem'in lakabı. 4. Hz Ali'nin lakabı.
Sagadat – Baht, bahtiyarlık, sadakat.
Sagı (sa:gı) – 1. Ihlaslı,. 2. iftiracı.
Sagıka – Güçlü yıldırım.

Sagır – 1. Yetim. 2. genç, 3. bulgur.

Sagy – 1. Zahmet çekme. 2. seyahat.

Sahaba – Hz. Muhammed'in arkadaşları.

Sahavat – Cömertlik, bağış etme, eli açıklık.

Saht – Sert, ağır; Saht-dil – taşyürek.

Sahıp – 1. Sahip. 2. Padişah, hükümdar. Sahıbı-mansap – yerin sahibi, vezifeli. Sahıbı-Zülpükar – Zülfükarın sahibi, Hz Ali'nin lakabı.

Sahıp-aza – Gamlı, kaygılı. 2. yaşlı, matemli.

Sahıpcemal – 1. Güzellik sahibi. 2. Huda.

Sahıpkemal – Olgunluk, kâmil, akıllı.

Sahıpkär – 1. Hükümdar, padişah. 2. Hakim 3. Doğu ülkelerinde revaç şahların lakapları. 4. Teymirlenin lakabı.

Sahıpzaman – Zamanın sahibi, devrin hükümdarı.

Sakar – Yedi cehennemden biri.

Saklap – Slavyan yurtları, slavyan.

Sakı – 1. Mecliste kaselere şarap goyup paylaşan adam. 2. Su dağıtan.

Sal I – Deryadan geçmek için kulanılan birbirine bağlanan tahta veya kamış.

Sal II – yıl, yaş.

Sala (sala:t) – 1. Namaz. 2. Dua-dilek.

Salat (salavat) – 1. Selam, selam verme. 2. Rahmet dileme. 3. Namaz, namaz kılma, dua-dilek.

Saman – 1. Destek, yardım. 2. Ev-bark. 3. Hasıl. 4. Tertip-düzgün, 5. Güç, kuvvet, 6. zenginlik, devlet, emlak.

Samat – 1. Daima, ebedilik. 2. Hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan. 3. Allah, Abdıssamat – 1. Allah'ın bendesi. 2. Abdüssamet (özel ad).

Sam-sam – Dile düşmek.

Sandıvaç – Bülbül.

Sangı etmek – Fikir etmek, hayal etmek.

Sanıg – Yaratıcı, Allah. Sanıgı-biçun – hiç bir şeye hesap vermeyen Yaratıcı, Allah.

Sansar (sensar) – 1. Taş ile vurma, taşlama, recm. 2. taş gibi sağlam. 3. Başka yurda göçme, sürgün edilme. 4. Ahmak.

Sapa – 1. Duru, aydın, temiz. 2. Terlik. 3. Keyf, heves.

Sapar kılgun – Yola düşersin.

Sapdar – 1. Cesur. 2. cihangir. 3. Hz Ali'nin lakabı.

Sapı – 1. Saf, temiz. 2. Günahsız.

Sarkıt – 1. Sarkıt 2. kalıntı, ağzında kalan.

Sarvan (sarman) – Deve çobanı.

Sarı – Taraf, yön, gösterilen söz.

Say I – Derin olmayan (su hakkında).

Say II – Taraf, yön,

Saya – 1. Gölge. 2. Korumak, sahip çıkmak. 3. destek

Sayha – Avaz, ses.

Sayıl – Fakir, dilenci, sergezdan.

Sayyat – Avcı, şikarcı.

Sebze – Yeşil, gök ot, bitki.

Sebzebaz – Yeşil giyimli, yeşil libaslı.

Sebze pa (sebz pay) – Uğursuz.

Sebze puş – Bakz: Sebzebaz.

Sebzevar – Al-yeşil otluk, çimenlik.

Seç kılmak – Seçmek, paylaşmak.

Seda – Avaz, ses.

Sefine – 1. Gemi, sal, kayık. 2. Eserler mecmuası, kitap.

Sefit – Ak. Sefit puş – ak giyimli, ak giyinen.

Seg – it. Segi-bicay – sahipsiz köpek. Segi-Kerbela – 1. Kerbelanın iti.

Segparaz milleti – iti mukaddes kabul eden, tapınan halk.

Sehmnäk – Gazaplı, korkunç, yürek ürperten.

Secde – 1. Acizliğini kabul edip baş eğme. 2. Namazda alnın koyulduğu yer.

Selasat – Aydın, manidar, tesirli.

Selsebil – 1.Cennetteki tatlı su çeşmesi. 2. Lezzetli ve tatlı şey 3. Mey, şarap.

Sema – Asuman, gök. Suyı-semaga – asumana taraf.

Semag – 1. Aydım, dervişlerin dini ritüelleri. 2. Dinleme, işitme.

Sement – At, dor at.

Semer – 1. Yeşil ürün, meyve, hasıl. 2. netice. 3. hürmet 4. Bir tür zenginlik altın, kümüş. 5. Nesil.

Sena – 1. Övgü, tarif, vasf etme. 2. Dua, alkış.

Senem – 1. Put, 2. Sevgili,. 3. Çocuk oyunu.

Sencap – 1. Avısiydik (belka), avısiydigin derisi. 2. Ülke adı.

Sen – Taş. Senni-sıyah – kara taş, katı taş.

Sepil (sefil) – 1. Fukara, biçare, 2. habersiz, pes.

Ser – Baş, kelle.

Ser depter – Kitabın, defterin başı, başlangıcı.

Serbe-ser – 1. Baştan-başa, baştan-ayağa 2. Azat, özgür.

Serferaz (serefraz) – Büyük mertebeli, hürmetli.

Sergerdan – Perişan, başı dolanan.

Sergeşte – 1. Sergezdan,. 2. Hayran kalan.

Sergüzeşt – Baştan geçenler.

Serhor – Cellat, kellekeser.

Serhoş – 1. Mey, şarap içen, başı dumanlı 2. cesur, yiğit.

Serkeş – Tabî olmayan, dik başlı.

Serma – Soğuk, don,soğuk kış.

Sermest – 1. Serhoş, keyfli. 2. mutlu, kaygısız.

Sernegun – Başını eğmek.

Sert – 1. Soğuk. 2. mecaz. Birini soğuk karşılamak.

Server – 1. Önder, lider. 2. Muhammet peygamberin lakabı.

Servi-azat – 1. Dik yetişen servi ağacı. 1. Uzun boylu güzel.

Set I – 1. Adet, gelenek. 2. Bent, 3. kötülük, yamanlık.

Set II – 1. Yüz. 2. Set sal – yüz yıl.

Seta – «setuden» («övmek») sözünden olup, birleşik kelimelerin ikinci kısmına gelen ek. Mesela: hudseta – kendini öven. Seta eylemek – övmek.

Setayış – 1. Alkış, övgü, tarif. 2. minnetdarlık.

Setdar – 1. Günahları örten. 2. Allah.

Setr – Gizleme, örtme, kapama.

Seva (siva) – Başka, özge, cüda düşen, bölünen.

Sähv – Yalnış, sehv.

Sähven – sehv, yalnışlık, güna, hata.

Säni – İki, ikinci. Gerdişi säniye galan – ikinci gerdişe kalanlar.

Sib – Elma. Sibi-zenehdan – sevgilinin elmaya benzer yanağı, alkımı.

Sig (sigse) – Güzel, hoş.

Sima – Şekil, sima, yüz, görk, sıfat.

Simin – 1. Gümüşten yapılan şey, gümüş gibi. 2. Ak. Simin ızar – ak yüz.

Sinir – sinir; çevik, uzatılabilen et.

Sir – Tok, doyan, doygun.

Sirke – Ekşi ve basit yemek.

Sovap – Doğrulık, adalet, hak.

Sovm – Oruç tutmak.

Sovsan – Su liliyası, iris (gül). Sovsan zıban – 1. Hatip.

Sovt – Ses, üyn.

Sovut – Demir giyim, simden örülen harp libas.

Soy – Asıl, nesil.

Soydurmak – Kızartmak, utandırmak.

Sözçin – Laf taşıyan.

Subh-u şam (subhı-şam) – Sabah-akşam.

Sud – Fayda, hayr, kazanç.

Sufla – 1. Pes, aşağı, çukur. 2. Çok derin çukur.

Suhan I (Subhan) – 1. Temiz, Her şeyden münezzeh olan Cenab-ı Hakk'ın sıfatı.

Suhan II – Söz.

Suhanşor – 1. Acı sözlü; dili tuzlu. 2. cahil.

Suhanver – Hatip, tatlı dilli.

Sucud – Secdeler, secde etmek; anlını yere koyup ibadet amaçlı secde etmek.

Sulb – 1. Bel, omurga,. 2. Beyin, ilik, yağ. 3. Güç, kuvvet, 4. nesil.

Suluv – Güzel, tatlı.

Sung – 1. Yaratma, 2. Amel, iş, eser. 3. iyilik etmek.

Sungulla – Allah'ın yarattığı. Yaradanın sanatı.

Supra – Sofra, saçak, desterhan.

Sur I – 1. Kale, kale duvarı. 2. Mutluluk.

Sur II – 1. Sur, zurna, nay. 2. Kavga.

Surah (surahı, surayı) – 1. Su ve şarap koyulan uzun boyunlu şişe,

Suratger – Ressam,.

Suratparaz – Her bir şeyin sadece dış görünüşüne ehemmiyet veren, yalancı.

Surh – Kızıl, kırmızı. Renni-surh – kızıl yüz.

Surrutmak – Manasız konuşmak.

Surut (surud) – Türkü, ses, makam.
Suster – Keyifsiz.
Suz – Yanma, pişme.
Suzan – Yakıcı; yanan, yanıp duran.
Suzlaban – Yanan, yakan.
Sünnet – Kaide, adet.
Süre – Kur'an-ı Kerim'in ayrı-ayrı bölümü. Süreyi-Ikra – Ikra süresi.
Süyek – Kemik.
Sıdk – Doğruluk.
Sıhr – Sihir, gözboyama.
Sıccın – Yedi duzahın biri.
Sımış – Ekin yapılan yer. 2. Yeme, çok.
Sına – Sine. Sınayı-Horasan – Horasanın yüreği, merkezi.
Sıpagärlik – Askerlik, orduda kulluk etmek.
Sıpahı – Sipahi, savaşçı..
Sıparış – Spariş.
Sıra – Hiç, hiçbir, asla.
Sıya – Kara, Siyah . Sıya sen – kara taş.
Sıyaguş – Karakulak, yabani hayvan.
Sıyak – 1. Tertip, düzen. 2. adet.
Sıyasat – Heybet, kendini mert göstermek.

Ş

Şabaz (şahbaz) – 1. Laçın, kartal. 2. Cesur, yiğit.
Şafkat – Şefaat, merhamet.
Şafkatha – Şefkat, mahrem, mihriban.
Şafıg – 1. Şefaat edici. 2. Muhammet peygamberin lakabı.

Şafıgıl-müznibin – 1. Günahkârlara şefaat eden, 2. Hz. Muhammed'in lakabı.

Şahıdı-ayn – Gözle görülen, hakiki.

Şahımerdan – 1. Mertlerin şahı, adamlar şahı. 2. Hz. Ali'nin lakabı.

Şam – 1. Gece, akşam. 2. Akşam yemeği.

Şamar – 1. Büyük yılan, yılanların şahı. 2. Sevgilinin saçı.

Şamçırag – Doğu edebiyatında gelşine göre, gecelerine fener gibi ışık veren inci.

Şamçıragıl-ıslam – 1. Islamın şamçıragı, İslam dininin incisi. 2. Hz. Muhammed'in lakabı.

Şamıhat – 1. Büyüklük. 2. kibir.

Şan I – 1. Huy, haysiyet. 2. Şan-şöhret, derece.

Şan II – Nişane, şan.

Şap (şab) – Baş yiğit. Şıh-u şab (şıhı-şab) – yaşlı ve genç.

Şark – Doğu.

Şasuvar – 1. At koşturmada usta, cesur yiğit. 2. Atlı padişah.

Şayet – Belki, ihtimal, mümkün.

Şeb – Akşam, gece.

Şebistan – 1. Gece, 2. Padişahların haremhanesi, yatak odası.

Şehit – 1. Din ve vatan uğrunda savaşıp ölen.

Şehir – Meşhur.

Şecer – Ağaç, daragt.

Şekavat – 1. Betbahtlık, şumluk. 2. Şikayet.

Şemal – Kuzey, kuzey rüzgarı.

Şemme – 1. Bölük, parça. 2. koku.

Şems – Gün, Kuyaş, Güneş.

Şenaverlik – Yüzmek.

Şepagat – Mahrem, mihribanlık, birinin günahının bağışlanmasını dilemek.

Şepagathah – Şefaat isteyen.

Şeraban tahura – 1. Kur'an-ı Kerim'in 76. («Dehr») süresinin 21. ayetinde geçen, saf şarap, temiz içki. 2. Üzüm şarabı.

Şerar – «şerare» sözünün çokluk biçimi. Otlar, yalınlar, uçgunlar.

Şerarat – 1. Yamanlık, kötülük. 2. Gazap, şer.

Şerefulla – Allah'ın seçtiği.

Şerenniz – Fitneci, şerci.

Şerh – Açıklama, beyan.

Şerip – Şöhretli, kıymetli, aziz.

Şerigat – 1. Islamın dini kanunları, Hüda tarafından ortaya konan ilahi kanun. 2. Düz ve doğru yol. 3. Adaletli. 4. Güzer.

Şerm – Utanç, haya, edep.

Şermende – 1. Utanç, utanan, maskara. 2. edepsiz.

Şermisar – Utanan, yüzkara, maskara.

Şertä – «şertä-şerti» sözünden. iki taraf arasında antlaşma.

Şeyatın – Şeytan sözünün çokluk biçimi. Şeytanlar.

Şeyda – Deli, aşka düşen.

Şähriyar – 1. Şah, padişah. 2. «Şähriyarı-alam» destanının baş kahramanı.

Şäht – Bal, asal.

Şäkir – Minnettar olan, şükür eden.

Şikat – şikayat sözünün kısaltılmış biçimi.

Şiken – 1. Kırılma, sınma.

Şikeste –1. Kırılan, sınan. 2. Hali harap olan.

Şikve – Şikayet, arz.

Şille – Nefis, kızıl renkli parça, ipek parça.

Şirhara – Süt emip yürüyen çocuk.
Şirket – Hudaya şirk koşmak. Ortaklık.
Şişe – Şişe, ayna.
Şitde – İnci dizilen birkaç kat ipekten oluşan kuşak.
Şive – 1. Tarz, usul. 2. Naz, güzellik. 3. şive
Şövket – 1. Büyüklük, şöhret, hakimiyet. 2. Mertebe, 3. güzellik.
Şövür – Gece yol yüreme. Şövür çekmek – gece uyumamak.
Şucagat – Cesur, şecaat.
Şunçaklı – Bunun gibi, bu şekilde.
Şur – Kavga, Şurı-şer – şer çıkarmak.
Şureş – Kavga.
Şuride – Perişan.
Şükri lilla – Huda'ya şükür, Allah'a şükür.
Şütür – Deve.
Şıh – 1. Dervişlerin piri. 2. Boy başı. 3. aksakal.
Şıh-u şab (şıhı-şab) – yiğit ve yaşlı.

T

Taban – Aydınlık, şu'le.
Tabeş – 1. Nur. 2. kızgın, 3. şöhle geçme. 4. Güç, kuvvet, 5. kaygı, gam.
Tabıg – Hizmetkâr, boyun eğen.
Tag – 1. Bahçe ekinlerinin dalı. 2. Üzüm dalı, üzüm ağacı.
Tagaccup – Şaşırma, hayran kalma.
Tagat – 1. Tabi olma, dinleme. 2. Tâatte bulunma, ibadet etme.
Tagbır – Tabir.
Tagna – İkaz, uyarı.

Tagsır – 1. Eksiklik. 2. Günah.
Tagta (tagt) – Düz.
Tagtı-rovan – Hizmetkârlar tarafından taşınan taht.
Tagun (tavun) – Mergi, kırkın.
Tagyır – Değiştirme..
Tahayyur – Hayran kalma, gen galma.
Taht – Aşağı, aşağısı, Tahtı-sera (tahtıs-sera) – yerin altı.
Tak – 1. Arka, yay biçiminde kurulan ev.
Talh – 1. Acı. 2. Gam-keder.
Talıg – Talih, baht.
Tamman – balak, dızdan.
Tamug – Duvzah, cehennem, tamu.
Tamıg – Aç gözlü.
Tanla – 1. Yarın, sonraki gün. 2. Sonra. 3. Kıyamet, ahirzaman, mahşer.
Tanlık – Güzel, şaşırma, hayran kalma.
Tapmak – Uymak, sığınmak, iman getirmek.
Tara – Ağır, karar.
Taraç – Talan etme, zor kullanma. Taraç etmek (kılmak) – talan etmek.
Taralı – Yarayan.
Tarfatıl-ayn – Göz yumum açamak.
Tarık – 1. Yol, yöntem, düzgün. 2. Mezhep, meslek.
Tarıkat – 1. Yol, meslek, yön. 2. Tasavvufta kamil insan olabilmenin 2.basamağı.
Tas – 1. Altın kase. 2. Şarap içilen piyale. 3. Çanak, tas. 4. Altın ipli kumaştan dikilen libas.
Tasadduk – 1. Sadaka verme, bağış etme, hayır etme. 2. Hüdayyolı.
Tay gitmek – Bakz: Tay urmak.

Tayran – 1. Kur'an-ı Kerim'in 105. «Pil» süresinde geçen garlavaca benzer kuşlar. 2. Uçma, uçuş. 3. kuş, kuşlar. Tayr etmek – uçmak.

Tay urmak – Geçmek, yürümek.

Tebah – 1. Harap, zayi, puç. 2. ümitsiz, 3. ölen.

Tebar – Asıl, gelip çıkış, tire, taypa, urug, kavim, boy.

Tebdil etmek – Değiştirmek.

Teber – Balta, ay balta.

Tebessüm – Gülme, tebessüm.

Tedbir – 1. Karar. 2. Çare, ilaç. 3. fikir, anlayış.

Tefekkür – Fikir, merak, çare.

Teferrüç – Seyyah, gezmek.

Tecelli (tecella) – 1. Güzellik. 2. Nur, şöhle. 3. Nurların parıltısı. 4. meydana gelme, ortaya çıkma.

Tekellüm – Söyleyiş.

Tel – 1. Zülf, saç, 2. tepe, bayır.

Telek – 1. Ters,. 2. faydasız, boş, hevayi.

Telki – Hevayi, yaramaz, kötü kişi.

Telmurmak – Hevesli bekleyiş.

Temenna – Temenni.

Temhit – Hazırlık, düzeltme. Cezbeyi-temhit – hazırlık işleriyle meşgul olma.

Temcit – Şöhret.

Ten – 1. Az, 2. Dar, sık. 3. kötü. Tengi-dest – eli yufka, garip.

Terahhum – Merhamet etme, acıma.

Teren (terin) – Derin, çukur..

Terhos – İstek, rica.

Terz – 1. Tarz, usul; tertip. 2. Şekil, biçim.

Tesbih – 1. Hudayı hatırlatır namazda kullanılır. 2. Duada adetleri doğru saymak için ipe düzülen boncuklar.

Tesella (teselli) – Teselli.

Teşehhut – Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammet aleyhisselamın peygamberliğine iman edip, keleme-i şahadet getirmek.

Teşvüş – 1. Korku. 2. kaygı, gam, keder.

Tetärik – 1. Tadımlık, 2. destek. 3. hazırlık.

Tezerv – Sülgün.

Tezvir – Hile, kurnazlık.

Tä – 1. «ça-çe» ekinin manasına gelir.. 2. Kadar, Tä key (tâ ki)

Tähr – Tarz, usul, meslek, yol.

Täsip (taassuf) – 1. Taraftarlık. 2. Gayret, namus. 3. Berk yapışmak.

Tilavat – Okuma.

Tir – 1. Tir (seyyaranın adı – Merkuriy). 2. Tir (İran kalendarının dördüncü ayı – 21- 22.haziran ile 21- 22.temmuz ayı aralığına denk gelir). 3. Peykam, ok. 4. Ok atış, ot açış. 5. Sütun, purs. Tiri-kaza – acal okı.

Tire – 1. Gara, garankı, tümlük. 2. Gamlı

Tiz – 1. Keskin 2. hızlı.

Tokunmak – 1. Değmek, çakışmak, 2. Çimmek, batmak.

Tokuş etmek – Girişmek, bir işe başlamak.

Totıya – Göze sürülen sürme.

Tovanger – 1. Zengin. 2. Güçlü, kuvvetli.

Tovazug – Tevazu.

Tovkı – 1. Halka, 2. Lanet, günah. 3. Başa gelen bela, cebir, sitem, zulüm,

Tovpık – 1. Yardım, 2. tevfik. Abı-tovpık – Gm. yardım, destek.

Tovuş – Avaz, ses, üyn, yan.

Töre – 1. Yüksek dereceli, 2. Yol, gelenek, adet.

Tövr – Usul, tarz, oluş, görünüş.

Tugun (dogan) – Şahin.

Tugyan – Tufan, dalga, harasat.

Tula – 1. Tazı. 2. Gücük.

Tullanmak – 1. Sabırsızlık, açgözlük yapmak.

Tur – Kaçmaklık, geri çekilme.

Turap – Kum, toprak.

Turpa (türpe) – İlginç, acayip.

Türbet – Mezar, kabir.

Türpek – 1. Yeleksiz, 2. Sürlen, sırılan.

Tıg – 1. Kılıç, hançer.

Tımsal – 1. Heykel, resim, şekil. 2. Misal, numune.

U

Uftada – 1. Aciz, güçsüz. 2. Yıkılan, çöken. 3. Yumuşak.

Ucb – Kibir, enaniyet.

Ukba – Kıyamet, ahirzaman, ahiret.

Ukda – 1.Zor. 2. Ukte.

Ulunma – Kibir, göğüs kabartma.

Ulya (alya) – 1. Büyük. 2. Dağın tepesi. 3. Asuman, felek. 4. Büyük iş.

Umara – Emirler, beğler.

Umdet – Destek, kömek. 2. Muhabir. 3. Büyük mertebeli. 4. Mihriban, Umdetil-umra – emirlerin başı.

Ummak – Ümit etmek, tamah etmek.

Uryan – 1. Çıplak. 2. Boş, üryan.
Uslı (oslı) – Akıllı, düşünceli.
Ustuhan (istihan) – sünk.
Usyan – 1. Günah, hata, suç. 2. isyan, asi.
Uymak – Yatmak, uyumak.
Uyun – ayn sözünün çokluk biçimi: 1. Gözler, 2. Çeşmeler, çaylar. 3. Cansızlar.
Uz – Güzel, hoş, yakışlı.
Uzzab (b.s. azab) – mücerret, evlenmemiş kimse.

Ü

Üflas (üflis) – 1. Garip, muhtaç, yaramaz, pis, necis.
Ütelgi – Gece uçan yırtıcı kuş, yarasa.
Üyn – Ses, avaz.

V

Vadarıg-a – Kınama, acıma, yazık, vah, ah.
Vabeste – 1. Bağlı, bağlanan, ait. 2. hizmetkâr.
Vahdat – Birlik, yalnızlık.
Vakıf – 1. Bilen, haberi olan 2. bekleyen. 3. Tecrübeli,. 4. âlim
Vakıfı-esrar – sırları bilen, Allah.
Valla – Allah adına ant içme (Alla kessin! Hudaya kasam bolsun!).
Valıda – Anne.
Varak – Yaprak; tahta, kağıt.
Varıs – Miras sahibi.
Vasl – Kavuşma, yetişme, birikme.

Vaslat – Kavuşmak.

Vaveyla – ah, vah, vay, yazık.

Vaveyleta – Bağırma, ah-vah etme..

Vazzuha – 1. Kur'an-ı Kerim'in 93. («Zuha») süresinin birinci ayeti. Bu cümle «Guşluk (çäş) vaktine yemin olsun» manasını taşır. 2. Kuşluk. 3. Açık, parlak 4. tan yıldızı. 5. şüphesiz, şeksiz.

Vebal – 1. Günah, yazık. 2. Zor, ziyan.

Vech – 1. Sebep. 2. Yüz keşp. Vechi kara – yüzü kara, maskara.

Vechi-royı vazzuha – yüzü nurlu.

Velayat – 1. Vilayet, ülke. 2. Velilik, evliyalık. Şahı-velayat – 1. Velilerin şahı, kerametlilerin piri. 2. Hz. Ali'nin lakabı.

Veli – 2. Dost, yaran. 2. Takva sahibi kişiler..

Velleyli – Kur'an-ı Kerim'in 92. süresinin adı. Gece manasına gelir.

Verz – 1. Meslek 2. Işe koyulan.

Verziş (verdiş) – 1. Deneyim.

Verzişgär – Tecrübe sahibi.

Vesakahum şeraban – Kur'an-ı Kerim'in 76. («Dehr») süresinin 2. ayeti: «Allah onlara saf şarap içirdi».

Vesile – 1. Sebep. 2. Kural, esbap.

Veyl – 1. Betbaht. 2. Dini düşünceye göre, yedi duvzahtan biri. «Vadıyı-veyl» adlı derenin adı.

Veyla – 1. İnilti, ah-vah, bahtsızlık. 2. Masgara.

Vezn – 1. Ölçü. 2. Şiirde ölçü. 3. sınamak 4. Hürmet, meşhur.

Vildan – 1. «Veled» sözünün çokluk şekli. Çocuklar, evlat 2. Cennetteki erkekler.

Vird (verd) – 1. Dua-dilek 2. . Kur'an-ı Kerim'in bir ayetini ya-da bir duayı eksiksiz tekrarlamak.

Vitr – 1. Yatsı namazının sonundan kılınan üç rekat namaz. 2. Tek zat.

Vucut – 1. Varlık. 2. Ten, beden, gövde.

Vusul – 1. Kavuşma.

Vısal – Vasıl olma.

I

Ibadat – Hudaya kulluk etme, tâat.

Ibat – 1. Takvalar, dindarlar. 2. Kullar, bendeler.

Ibrat – 1. Nasihat, ders alma. 2. hayran kalma.

Iglam – Bildirme.

Igtıkat – İtikat, inanç.

Igtımat – İtimat, güven.

Ihraç – Kovulan, çıkarılan.

Ihsan – 1. İyilik, hayır, destek. 2. Adalet.

Ihya – Hayat bulma, canlanma.

Ihzar – Davet.

Ikra – . Kur'an-ı Kerim'in 96. „Alak" süresinin başka adı „Ikra" sözü oku manasına gelir, Muhammet peygambere inen ilk süredir.

Ilal – «ıllat» sözünün çokluk biçimi: 1. Hastalıklar, dertler. 2. Sebepler.

Ilmı-hal – Hüdayı tanımak ilmi, mistik.

Ilmı-kal – Din, şeriat, akıl yetirip bolyan, hayattaki şeyler hakkında tefekkür etme ilmi.

Ilmı-ledun – Hiçbir şey okumadan Allah'ın ilhamıyla ilim sahibi olma.

Imameyn – 1. Iki imam, iki pir. 2. Hasan ve Hüseyin.

Immat – 1. Bir peygambere uyan insanlar 2. Halk, millet.

Inak – En güvenilir Emir.

Irak – Uzak, alıs.

Ishak – Kuş adı.

Issıg (ıssı) I – Fayda, hayır.

Issıg (ıssı) II – Kızgınlık, sinir.

Issıg kılmak (ıssı bermek) – 1. Fayda vermek. 2. Vefadar olmak.

Istıganet – Destek, medet.

Izar – 1. Yüz, yanak. 2. Zülf, tel. Simin ızar – ak yüz, gümüş yüzlü.

Izhar – Âyan, beyan ediş, ayan etme, malum olma.

Izzat – Hürmet, şeref, mertebe, derece.

Y

Ya – Yakarış. Ey! A-hav! Ya, Huday! – Ey, Huday.

Ya, leyteni turaban – Kur'an-ı Kerim'in 78. («Nebä») süresinin 40. ayeti: „Keşke ben toprak olsaydım".

Yaban – Meydan. çöl, sahra, düz, kum.

Yagma – Talan, çapulcu.

Yakın – Doğruluk.

Yalavaç – 1. Peygamber. 2. Savcı, hatip. 3. Elçi.

Yalavlanmak – 1. Alevlenmek. 2. Revaçlanmak.

Yanmak (ya:nmak) – 1. Geriye dönmek. 2. Yüz çevirmek, geçmek.

Yanlıg – Gibi, dek, kimin.

Yanı (yeni) – Yeni, taze.

Yanılmak – Yanılmak.

Yapagı – tay, atın yavrusu.

Yapmak – Kurmak, bina etmek.

Yarasa – Gece gören kuş.
Yarlık – Ferman, hüküm, buyruk.
Yarlıkamak – Bağışlamak.
Yarmak – Pul, para.
Yarıtma – Nur saçma.
Yasa (yasak) – Kanun, karar, kanunlar toplamı.
Yasav – Savaş, cenk.
Yasavul – Bu söz aslında yasa (yasak), yani kanun denen sözden alnmıştır, kanuna bakan, hizmetçi, asker anlamını taşır.
Yasın – Kur'an-ı Kerim'in 36. süresinin adı.
Yat – 1. Gayrı, tanıdık olmayan. 2. Hayat arkadaşı.
Yeg – 1. İyi, güzel. 2. Hürmetli, saygın.
Yegana – 1. Yek, yalnız. 2. Eşsiz.
Yegsan – 1. Yerlebir 2. düp-düz. Yer bile yegsan – yerle bir olmak.
Yek dest-u yek pa – 1. Bir elli bir ayaklı. 2. Bir cinsten.
Yek hezar – Bin.
Yelbe – Deniz kuşu.
Yeldirmek – Yürütmek.
Yelmek – Yürümek, koşmak.
Yessirlenä hasaban – Bizim hesap kitabımızı (sualimizi) kolay kıl.
Yezdan – Hüda, Allah.
Yokuş – 1. Bayır, 2. yokuş
Yov – Düşman, yagı.
Yüz katla – Yüz defa, yüz kez.
Yıgın – Ordu, asker.

Z

Zag – Karga.

Zagpıran – sarı renkli kokulu bir bitki; Doğu edebiyatında edebi eserin kahramanlarının sararan yüzü zağferana benzetiliyor.

Zagıf – 1. Güçsüz, aciz, naçar, hor. 2. kadın, naçar.

Zahır – 1. Dış görünüş. 2. malum. Zahır etmek – beyan etmek.

Zahıt – Terk-i dünya, dindar, takva sahibi.

Zakgun (zakkum) – 1. Güya duzahta biten ve acı meyvesi günahkarlara verilecek ağaç.2. Kaktus, çok acıdır, zakkum.

Zalal (zelal) – Azan, azalan, zelil. Rahı-zalal – Hak yoldan sapan.

Zalalat (zelalat) – Sapmak, günaha girmek.

Zat – Bir şeyin aslı, esası, şahsiyet.

Zav – Kaya, dağ.

Zayıg – Zayi, faydasız.

Zayık – Yemeğin tadına bakan kişi.

Zayır – Mukaddes yerlere giden, ziyaretçi.

Zebanıyya – Cehennemin kapı bekçisi.

Zeberdest – 1. Pehlivan, 2. Eli çabuk, ezber.

Zebercet – Değerli taş, hrizolit.

Zebun – 1. Biçare, fakir, aciz.

Zekat – Malının kırkta birini fakirlere vermek.

Zelal – Zeliller, ezilenler, sitem görenler.

Zelalat – Zeliller, ezilenler, sitem görenler.

Zelil – Fakir, biçare, aciz, mazlum.

Zelillik – Yenik, zayıf.

Zemayır – zamir sözünün çokluk biçimi: 1. Yürek, ruh, iç dünya, 2. insaf.

Zemin – Yer, toprak, kum. Zemini-yunan – greklerin yaşayan yeri, Gresiya. Royı-zemin – yeryüzü.

Zemistan – Kış.

Zen – Kadın, zenan, naçar.

Zenan – zen sözünün çokluk şekli. kadınlar.

Zenbil – 1. Sebet. 2. Barbaris, (gri ağaç ve onun meyvesi, zirk).

Zenbur – Arı

Zenehdan – Gamze, güzellik alameti.

Zen – 1. Suyun yüzünde toplanan yeşil birikinti. 3. Kir.

Zengar – 1. Siyah-yeşil karışımı renk. 2. kurum. 3. kir.

Zer – Altın, gızıl.

Zerbap – Altın ile dokunan libas.

Zerefşan – Altan serpen, altın saçan.

Zereh – Savaşta giyilen demir giysi.

Zerrin – Altından yapılmış meta. Zerrin nakgaş – altın ile nakışlanan.

Zeyl – 1. Kuyruk. 2. Küçük parça.

Zeyn – Süs, ziynet. Zeyn kılmak – bezemek.

Zeyyennes-sema – Kur'an-ı Kerim'in 67.(«Mülk») süresinin 5. ayetinden bir cümle. Asumanı süsledik anlamına gelmektedir.

Zähm – 1. Yara, baş, 2. hasta, dert.

Zähr – Zehir, avı. Zähri-katıl – öldüricü zehir.

Zäkir – Allah'ı zikr eden.

Zib – Zinet, süs, bezeg.

Zibir – Şaşırmak.

Zikr – 1. Yâtlama, yâd etme. 2. Allah'ı anma, hatırlama.

Zille (zillet) – Meşakkat.

Zin – Eyer.

Zinde – Diri, yaşayan, canlı.

Zinde kılmak – Diriltmek, canlandırmak.

Zine – 1. Merdiven. 2. Üzengi.

Zir – 1. Bir şeyin alt kısmı. Ziri-pay – ayak altı, Zir-payı-esb – at ayağının altı.

Zir-u zeber – 1. Ast-üst,. 2. Arap alfabesinde «i» ve «e» seslerini anlatan rumuz.

Zişt – Kötü, yaman, iğrenç. Pıglı-zişt – yaramaz hareket.

Ziver – Süs, bezeg, zınat.

Zoval – 1. Yok olma. 2. Gözden kaybolma. 3. Batma, 4. Ziyan.

Zovk – 1. Heves, 2. Keyf, haz.

Zuha – 1. Kur'an-ı Kerim'in 93. süresinin adı. 2. kuşluk, 3. Şu'le. 4.nurlu.

Zulmat – 1. Karanlık, 2. cahillik, körlük.

Zuvvar : Ziyaretçiler. Zuvvarı-âlem – Her şeyin ziyaret etiği âlem, ziyaretgâh.

Zülal – Pak, temiz, duru. Abı zülal – temiz su.

Zülcelal – Büyüklük sahibi, Allah.

Zülp – Saç, tel.

Zümerret – Yeşil renkli değerli taş, izumrud.

Zümre – Tamamı.

Zürbe – Bebek, çocuk, evlat.

Zıba – Güzel.

Zıban – Dil, lisan.

Zıbana – Ateş, alev Zıbana çekmek – yanmak.

Zınahor (zınahar) – Zina eden, zâni.

Zınhar – 1. Hiçbir zaman, asla. 2. Ihtiyatlı ol 3. Sakınmak.

Zıya – Parıltı, şu'le. Zıyayı-çeşm – 1. Gözün nuru, 2. Oğul, evlat.

ESERLERİN ALFABETİK SIRASI

A

Ağlaşmak vardır 226
Ahir zaman gelir 202
Ahir zaman olunca 199
Ahir zaman olur 201
Akil görüş ile 62
Alidir 166
Allahsın 115
Aman hey 212
Amana geler 26
Amber saçtilar 141
Anada bizi 292
Arap dilli sevdiğim 165
Aşırdım sınırdan? 138
Ayrilmadi mi? 3
Azari belli 22
Âbât kalsın 217
Âmir olur 13

B

Bağişla sen günahımı 178
Baka baka gidersin 86
Baş yahşi 19
Battı, yârenler 78

Bele mihmandir.. 32
Beli olmasa.. 31
Benzer, tütünkeş.. 109
Berkarar eden Kerim.. 122
Beş namaz 197
Bilal var.. 161
Bilmez misin? 301
Bilmişim hâlin dağların.. 69
Binyat ile 14
Bir Allah'tır 119
Bir beyan gelir.. 209
Bir nan getirdi 185
Bir nice misal 300
Bitmek gerek.. 272
Bîgüman yandır... 196
Bînamaz çirkin 194
Bu derdi... 127
Bu dünya 256
Bu oruç.. 198
Bülbül nâlesi 299
Bulur seni 154
Burak'ın 169
Burda, tütünkeş 108

C

Can eyledi 295
Can eyledin 59
Cana derman, ya Resul 152
Cana düşmandır 73
Cananlar ordadır.. 280
Cenk sesin duysa... 75
Cihan yanar 49

Cihan gördüm 294
Cihan senden habersiz 114

Ç

Çikamaz evinden 67
Çıkıp oturmuş 191
Çok can geçmiştir 9
Çok olsa 46

D

Dağ u hasretten nişan 313
Dalım benim 277
Dedi: «Haber yok sizden» 275
Derman, yârenler 85
Dert nedir 47
Deryayı-hal 243
Didar var 282
Dilberin 130
Dillerde guya 241
Dini ile 139
Divana geldi 184
Döküp gidiyor 90
Dolup geçti 309
Döndü devir yamana 291
Dostlarım 278
Duman peyda 307
Duman yükselir 34
Dünya hey 263
Dünya, elinden 262
Dünyadan 247
Dünyadır 259
Dünyasın 252
Düşsen derd-i belaya 274

E
Ekip geçti 162
Emr-i han gelir 211
Evler görürsün........ 234
Eyyamı gördüm........ 189
F
Fâni dünyanın........ 264
Feleğin........ 265
Felek veren devrana 71
Fenâ dünya 248
Fesat dünyadır 260
G
Gam evinde kalmışım 48
Geçer bu dünya 257
Geçer, yarenler 80
Geçip gidiyor 88
Geçip gidiyor 92
Geldi, yârenler........ 82
Gelmez mi? 97
Gerektir 29
Gezmeye başladı 58
Gidiyor 95
Gitmedin, dünya........ 258
Gıybetkeş 111
Göçüp gidiyor 87
Gökden inmez, yârenler 83
Gönlüm 305
Gördüm ya 242
Gördün mü? 128
Gören gözlerim 276
Göremezsin 242

Görünce, Resul 152
Görür gözün – halkını 42
Gözden akan yaşıma 36
Güçtür, yârenler 79
Günler hey 61
Gürz değil mi? 176
Güzeşt eyle 116
H
Haberdar olun 228
Hakkı çün 133
Hal kalmaz 44
Halin senin 113
Han olur 203
Harap eyler 213
Hasan ile Hüseyin 168
Hânı gerektir 45
Hâr u zâr oldun 53
Herat'tan ayrılsa 38
Hüda değil mi ? 124
İ
İğlerler 7
İki dünyanın sultanı 159
İl geçer 76
İl olmaz 14
İnsan yarattı 125
K
Kahrı kana 167
Kalır, yarenler 218
Kalmaz ki 132
Kalmaz 317
Kalsa neylesin 50

Kara taştan ayrilsa 17
Karşımıza çıksa gerektir 223
Kervan çikar 21
Kıl namazı 195
Kimi göçüp gidiyor 91
Kış koyar 30
Kızdır bu dünya 246
Kocalıktır yârenler 100
Kocalmış günler 99
Külahli geldi 186
Kulun oldum 315
Kürs çıkar 190
Kurtulmadım zulmünden 55
Kurulmazdan önce 284

L

Lerzanedir 99
Levhada belli 142

M

Mahım benim 271
Mâr çıkar 208
Meclise gitmez 41
Mert kıldın 77
Miftâhü'l cinân 173
Muhammet Mustafa 145
Muhtaç eyleme 135

N

Nadan Felekten 267
Nari vardır 66
Nas atan 110
Nazar eyle 310
Neler oldu 204

Nesin sen? 129
Neylesin 43
Nice yaşındadır 206
Nur-ı imân eyledi 238
O
O mihribanım geldi 157
Oldu bu dünya.. 253
Oldum giryâne 179
Olması hak 174
Olmasın ahir zaman 303
Olmaz, yarenler.. 84
Olmazdan önce... 285
Onda var... 232
Onu sevmekle... 16
Ordadır 279
Ö
Öldükten sonra 15
Ölmezden önce.. 289
Önünde.. 207
Özü cennetin 171
P
Pazar eyledi... 297
R
Rabbim Celil 120
Rabbiye'l A'lâ 123
Rast gelir / Rast gitmez 33
Rastladım 188
Revân oldu 160
Riyâdan, ya Rab 114
Ruy-ı siyahtan gayrı.. 245
S

Saçtı Muhammet 140
Saldı dediler 215
Salı, dünya, hey 249
Savurup gitmiştir 57
Seda oldum 311
Sen dek namerdi 65
Sen korkuver 177
Sen tütün çekme 104
Ses sedayı neylerim 281
Sevmişim seni 155
Seyran içinde 193
Sin ile 23
Sözlerim 245
Süleyman ne yapsın 298
Sürdü de gitti 37

Ş

Şahlık ile 290
Şâhı kalender 186

T

Tevbe eyledi 46
Tutmaya başladı 25
Tütün 102
Tütünkeş 107
Tutup varmakta 94

U

Uçtum, yârenler 181
Urgan takarlar 233
Uyan dediler 183

V

Varırım ki 269
Varsa gerektir 221

Vefat var 237

Y

Ya Muhammet Mustafa 143
Ya Resul 150
Yağmur yağdır, Sultanım 136
Yalan dünya 251
Yanında 139
Yaşım benim 270
Yaşlar içinde 20
Yayları vardır 236
Yâ, Zülcelâlim 134
Yâr çeker 5
Yâr yahşisin 52
Yel ile 11
Yer be yer geçti 6
Yeşil zümerret 230
Yetişse 8
Yıl ile 98
Yol etti 268
Yollara doğru 40
Yolun anlamaz 51
Yüreğin kan içinde 306
Yusuf diye diye 164

Z

Zaman galmadı 28
Zâr içinde çırpınıp 37
Zoru gitmezmiş 229

Nazim biçiminde hikayeler

A

Adli, yarenler 335
Artsa gerektir 371

B

Beyaz köpek... 318

C

Can içinde 357

G

Geç sen, Firakî 374
Gelse gerektir (Mahşernâme)... 365

İ

İçinde.. 362

K

Kesik baş 325

M

Mavi güvercin 339

V

Vaaz.. 343

İÇİNDEKİLER:

Ayrilmadi mi? 3
Yâr çeker 5
Yer be yer geçti 6
İğlerler 7
Yetişse 8
Çok can geçmiştir 9
Yel ile 11
Âmir olur 13
Binyat ile 14
İl olmaz 14
Öldükten sonra 15
Onu sevmekle 16
Kara taştan ayrilsa 17
Baş yahşi 19
Yaşlar içinde 20
Kervan çikar 21
Azari belli 22
Sin ile 23
Tutmaya başladı 25
Amana geler 26
Zaman galmadı 28

Gerektir 29
Kış koyar 30
Beli olmasa 31
Bele mihmandir 32
Rast gelir / Rast gitmez 33
Duman yükselir 34
Gözden akan yaşıma 36
Sürdü de gitti 37
Zâr içinde çırpınıp 37
Herat'tan ayrılsa 38
Yollara doğru 40
Meclise gitmez 41
Görür gözün – halkını 42
Neylesin 43
Hal kalmaz 44
Hânı gerektir 45
Tevbe eyledi 46
Çok olsa 46
Dert nedir 47
Gam evinde kalmışım 48
Cihan yanar 49
Kalsa neylesin 50
Yolun anlamaz 51
Yâr yahşisin 52
Hâr u zâr oldun 53
Kurtulmadım zulmünden 55
Savurup gitmiştir 57
Gezmeye başladı 58

Can eyledin 59
Günler hey.. 61
Akil görüş ile.. 62
Sen dek namerdi.. 65
Nari vardır.. 66
Çikamaz evinden.. 67
Bilmişim hâlin dağların.. 69
Felek veren devrana.. 71
Cana düşmandır.. 73
Cenk sesin duysa.. 75
İl geçer.. 76
Mert kıldın.. 77
Battı, yârenler.. 78
Güçtür, yârenler.. 79
Geçer, yarenler.. 80
Geldi, yârenler.. 82
Gökden inmez, yârenler.. 83
Olmaz, yarenler.. 84
Derman, yârenler.. 85
Baka baka gidersin.. 86
Göçüp gidiyor.. 87
Geçip gidiyor.. 88
Döküp gidiyor.. 90
Kimi göçüp gidiyor.. 91
Geçip gidiyor.. 92
Tutup varmakta.. 94
Gidiyor.. 95
Gelmez mi?.. 97

Yıl ile 98
Lerzanedir 99
Kocalmış günler 99
Kocalıktır yârenler 100
Tütün 102
Sen tütün çekme 104
Tütünkeş 107
Burda, tütünkeş 108
Benzer, tütünkeş 109
Nas atan 110
Gıybetkeş 111
Halin senin 113
Cihan senden habersiz 114
Riyâdan, ya Rab 114
Allahsın 115
Güzeşt eyle 116
Bir Allah'tır 119
Rabbim Celil 120
Berkarar eden Kerim 122
Rabbiye'l A'lâ 123
Hüda değil mi ? 124
İnsan yarattı 125
Bu derdi 127
Gördün mü? 128
Nesin sen? 129
Dilberin 130
Kalmaz ki 132
Hakkı çün 133

Yâ, Zülcelâlim 134
Muhtaç eyleme 135
Yağmur yağdır, Sultanım 136
Aşırdım sınırdan? 138
Yanında 139
Dini ile 139
Saçtı Muhammet 140
Amber saçtilar 141
Levhada belli 142
Ya Muhammet Mustafa 143
Muhammet Mustafa 145
Ya Resul 150
Cana derman, ya Resul 152
Görünce, Resul 152
Bulur seni 154
Sevmişim seni 155
O mihribanım geldi 157
İki dünyanın sultanı 159
Revân oldu 160
Bilal var 161
Ekip geçti 162
Yusuf diye diye 164
Arap dilli sevdiğim 165
Alidir 166
Kahrı kana 167
Hasan ile Hüseyin 168
Burak'ın 169
Özü cennetin 171

Miftâhü’l cinân.. 173
Olması hak 174
Gürz değil mi?.. 176
Sen korkuver 177
Bağişla sen günahımı 178
Oldum giryâne 179
Uçtum, yârenler.. 181
Uyan dediler... 183
Divana geldi 184
Bir nan getirdi 185
Külahli geldi... 186
Şâhı kalender.. 186
Rastladım 188
Eyyamı gördüm.. 189
Kürs çıkar... 190
Çıkıp oturmuş... 191
Seyran içinde 193
Bînamaz çirkin 194
Kıl namazı 195
Bîgüman yandır.. 196
Beş namaz 197
Bu oruç... 198
Ahir zaman olunca 199
Ahir zaman olur 201
Ahir zaman gelir 202
Han olur 203
Neler oldu... 204
Nice yaşındadır 206

Önünde 207
Mâr çıkar 208
Bir beyan gelir........ 209
Emr-i han gelir 211
Aman hey 212
Harap eyler........ 213
Saldı dediler 215
Âbât kalsın 217
Kalır, yarenler 218
Varsa gerektir 221
Karşımıza çıksa gerektir 223
Ağlaşmak vardır........ 226
Haberdar olun........ 228
Zoru gitmezmiş 229
Yeşil zümerret 230
Onda var........ 232
Urgan takarlar 233
Evler görürsün........ 234
Yayları vardır 236
Vefat var 237
Nur-ı imân eyledi 238
Dillerde guya........ 241
Göremezsin 242
Gördüm ya 242
Deryayı-hal 243
Ruy-ı siyahtan gayrı........ 245
Sözlerim 245
Kızdır bu dünya........ 246

Dünyadan 247
Fenâ dünya 248
Salı, dünya, hey 249
Yalan dünya 251
Dünyasın 252
Oldu bu dünya 253
Bu dünya 256
Geçer bu dünya 257
Gitmedin, dünya 258
Dünyadır 259
Fesat dünyadır 260
Dünya, elinden 262
Dünya hey 263
Fâni dünyanın 264
Feleğin 265
Nadan Felekten 267
Yol etti 268
Varırım ki 269
Yaşım benim 270
Mahım benim 271
Bitmek gerek 272
Düşsen derd-i belaya 274
Dedi: «Haber yok sizden» 275
Gören gözlerim 276
Dalım benim 277
Dostlarım 278
Ordadır 279
Cananlar ordadır 280

Ses sedayı neylerim 281
Didar var 282
Kurulmazdan önce 284
Olmazdan önce 285
Ölmezden önce 289
Şahlık ile 290
Döndü devir yamana 291
Anada bizi 292
Cihan gördüm 294
Can eyledi 295
Pazar eyledi 297
Süleyman ne yapsın 298
Bülbül nâlesi 299
Bir nice misal 300
Bilmez misin? 301
Olmasın ahir zaman 303
Gönlüm 305
Yüreğin kan içinde 306
Duman peyda 307
Dolup geçti 309
Nazar eyle 310
Seda oldum 311
Dağ u hasretten nişan 313
Kulun oldum 315
Kalmaz 317
Nazim biçiminde hikayeler 318
Beyaz köpek 318
Kesik baş 325

Adli, yarenler 335
Mavi güvercin 339
Vaaz.. 343
Can içinde 357
İçinde.. 362
Gelse gerektir (Mahşernâme)................................... 365
Artsa gerektir 371
Geç sen, Firakî 374
Mahtumkulu Firaki 378
Sözlük 402
Eserlerin alfabetik sırası.. 481

MAHTUMKULU
Bütün Eserleri

2. Cilt